

Część II MARTYRIA

6. POSŁUGA PRZEPOWIADANIA

AKTUALNA SYTUACJA

134. Przepowiadanie Słowa Bożego ma w Archidiecezji Poznańskiej ponad tysiącletnią tradycję i wiąże się nierozzerwalnie z dziejami naszego narodu i państwa. Jakże nie wspomnieć pierwszych biskupów i misjonarzy, którzy – poczynawszy od biskupa Jordana – głosząc Słowo Boże położyli fundament pod rozwój Królestwa Bożego na naszych ziemiach.

Misja głoszenia
Słowa Bożego

Również w ostatnim stuleciu zostało podjętych szereg inicjatyw, dzięki którym Słowo Boże z większą mocą może docierać do ludzkich serc. Niemale zasługi na tym polu ma, istniejący od 1906 roku, miesięcznik homiletyczny „Biblioteka Kaznodziejska”. Misję głoszenia Słowa Bożego wspierają też inne środki przekazu, spośród których wymienić trzeba przede wszystkim miesięcznik „Msza Święta” oraz tygodnik „Przewodnik Katolicki”.

135. Kształtowanie przyszłych kaznodziejów jest jednym z ważniejszych zadań dydaktycznych Wydziału Teologicznego UAM oraz Arcybiskupiego Seminarium Duchownego.

Przygotowanie
głosicieli Słowa
Bożego

Kapłani Archidiecezji Poznańskiej, pracujący w duszpasterstwie parafialnym, przygotowują się do posługi kaznodziejskiej przez zajęcia z homiletyki w ramach studiów teologicznych oraz poprzez Formację Stałą Prezbiterów. Skuteczność głoszenia słowa zależy jednak przede wszystkim od łaski Bożej (przepowiadanie Słowa Bożego to część wielkiego misterium wiary), a dopiero potem od osobistego talentu kaznodziei, jego wysiłku i nakładu pracy, a także od stopnia zaangażowania słuchaczy i zmieniających się okoliczności, w których głoszone jest Słowo Boże.

Ludzie zawsze byli wyczuleni na rozdzźwięk między głoszonymi poglądami a postawą życiową i działaniami głoszących je osób. Niezgodność taka w przypadku kaznodziejów może powodować wielkie szkody w Kościele.

Formy
przepowiadania

136. Pierwszym i podstawowym sposobem przepowiadania Słowa Bożego we wszystkich kościołach i kaplicach Archidiecezji jest głoszenie niedzielnych i świątecznych homilii (w wielu parafiach homilie są głoszone również w dni powszednie), uzupełniane kazaniami głoszonymi podczas rekolekcji i misji parafialnych.

Oczekiwania
słuchaczy

137. W ostatnich latach można zaobserwować szczególnie intensywny rozwój całego społeczeństwa, widoczny przede wszystkim w sferze komunikacji międzyludzkiej. To on sprawia, że możemy dzisiaj mówić o „nowym społeczeństwie” czy nawet o „społeczeństwie informatycznym”. Społeczeństwo to podlega nieustannym przemianom, obejmującym wszystkie dziedziny życia.

Obok życzliwego nastawienia większości słuchaczy do głoszących Słowo Boże, można zauważyć coraz więcej krytycznych opinii, które w znacznej części wynikają z autentycznej troski o jak najlepszą jakość posługi kaznodziejskiej. Zgłaszanie przez słuchaczy uwag i oczekiwań wiąże się z coraz większą demokratyzacją życia społecznego, jak również ze wzrostem poczucia współodpowiedzialności za Kościół u ludzi świeckich. Zdarza się jednak, że krytyczne opinie na temat kaznodziejstwa wynikają z lekceważenia jego religijnego wymiaru. Niektórzy podchodzą do kazania jak do teatralnego przedstawienia, zapominając, że istotą przekazu kaznodziejskiego stanowi słowo, które sam Bóg kieruje do swojego ludu.

Słuchacze kazań zwracają m.in. uwagę na: brak odpowiedniego przygotowania mówiącego (zarówno pod względem treści, jak i formy), brak wypracowanego modelu kazania dla młodzieży, trudności niektórych kaznodziejów w dostosowaniu formy wypowiedzi do sytuacji, w której znajdują się słuchacze, posługiwanie się nie zawsze zrozumiałym językiem, brak wypracowanej formy rekolekcji i misji parafialnych, dostosowanej do potrzeb współczesnego słuchacza, nie zawsze właściwy sposób interpretacji tekstów biblijnych oraz czytania listów pasterskich.

Wierni świeccy oczekują kazań wygłaszanych, a nie czytanych przez kaznodziejów. Niektórzy skarżą się także na brak tzw. kazań katechizmowych, wyjaśniających podstawowe prawdy wiary. Część wiernych oczekuje krótkich homilii, głoszonych w dni powszednie

całego roku. Tam, gdzie jest to praktykowane, choćby tylko w niektórych okresach liturgicznych, wierni są zadowoleni, dostrzegając w tym szansę osobistego rozwoju duchowego. Trzeba też zwrócić uwagę na to, że w znacznej części parafii Archidiecezji nie realizuje się wskazań zawartych w dokumentach liturgicznych Kościoła, zalecających głoszenie homilii przez kapłana celebrującego daną Mszę św. Najczęściej, zwłaszcza w parafiach z większą liczbą duszpasterzy, kazanie na wszystkich Mszach św. wygłasza jeden kaznodzieja.

Doświadczenie życiowe, wykształcenie, bieżąca sytuacja ekonomiczna z całą pewnością mają ogromny wpływ na percepcję słowa przez słuchaczy. Niepokojące jest zjawisko selektywności w przyjmowaniu przepowiadanych prawd i wprowadzaniu ich w życie. W życiu niektórych osób można nawet zaobserwować całkowitą obojętność na Słowo Boże.

Pod koniec XX wieku nastąpił spadek wartości autorytetu, dlatego wierni domagają się nie tylko przekazywania prawd *ex cathedra*, ale ich zdecydowanego uzasadniania, opierającego się na osiągnięciach teologii i innych nauk szczegółowych. Niektórzy zapominają jednak przy tym, że Kościół głosi Słowo Boże, opierając się na autorytecie samego Chrystusa i że to Chrystus Ukrzyżowany jest najwyższą prawdą głoszoną przez Kościół i w Kościele, a zarazem najważniejszym uzasadnieniem wszystkich przepowiadanych treści.

Powszechny obecnie dostęp do różnych wiadomości prowadzi do przesytu informacyjnego oraz sprawia, że wiele osób ma trudności z oddzieleniem prawdy od kłamstwa oraz informacji od komentarzy i poglądów. Do wyobraźni współczesnego człowieka bardziej przemawia obraz aniżeli słowo. Ludziom trudno się skupić, trudno słuchać, zwłaszcza dłuższych wypowiedzi. Niezrozumiały, nazbyt hermetyczny, archaiczny i oderwany od życiowych problemów język, bezbarwność i monotonia głosu, styl wypowiedzi charakteryzujący się przekazywaniem wszystkich głoszonych treści w sposób narzucający słuchaczowi głoszone prawdy, błędy językowe kaznodziei również nie sprzyjają słuchaniu głoszonego słowa.

Okoliczności te kształtują zupełnie nową rzeczywistość, w której Kościół wypełnia zleconą mu przez Chrystusa misję przepowiadania Słowa Bożego. Realizacja tej misji domaga się od wszystkich, którzy są w nią zaangażowani, coraz większego wysiłku. Wzrastają wymagania stawiane kaznodziejom przez wiernych. Dotyczą one zarówno treści, jak i sposobów przekazu Słowa Bożego. Wciąż zmieniająca się rzeczywistość – we wszystkich jej wymiarach: kulturowym, społecznym, politycznym i gospodarczym – domaga się szerokiego uwzględnienia

zarówno w homiliach głoszonych w niedziele, święta i przy innych okazjach, jak również w kazaniach wygłaszanych podczas rekolekcji i misji parafialnych.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

Fundamentalna
posługa

138. „Wiara rodzi się z tego, co się słyszy, tym zaś, co się słyszy, jest słowo Chrystusa” (Rz 10, 17). Kościół jako wspólnota wiary żyje wiarą w Jezusa Chrystusa i Jego słowo, czyli dobrą nowinę o nadejściu Królestwa Bożego. Dlatego gromadzi się w każdą niedzielę, aby słuchać Słowa Bożego oraz poprzez liturgiczną celebrację tajemnic wiary i wspólną modlitwę dziękować Bogu za Jego zbawcze dzieła. Ponieważ Słowo Boże jest źródłem życia Kościoła, głoszenie tego Słowa jest jego fundamentalną posługą i powinno być absolutnym priorytetem we wszystkich wymiarach duszpasterstwa (por. EN 90; EiE 48).

Przepowiadanie pojmowane jako nieustanne wcielanie się Słowa Bożego w słowo ludzkie, wypowiedane ustami Kościoła, w Kościele i dla Kościoła, ma budzić i pogłębiać wiarę w zbawcze dzieło Boga dokonane w Jezusie Chrystusie i w ten sposób stale na nowo budować Kościół, czyli wspólnotę wiernych, a w konsekwencji prowadzić ich do zjednoczenia z Bogiem. Nauczanie Kościoła musi być zawsze skoncentrowane na osobie Jezusa i powinno coraz bardziej kierować ku Niemu. Trzeba czuwać, by był On przedstawiany w całej pełni: nie tylko jako wzorzec etyczny, ale przede wszystkim jako Syn Boży, jedyny i niezastąpiony Zbawca wszystkich, który żyje i działa w swoim Kościele (por. EiE 48). Głównym źródłem przepowiadania powinno być Pismo Święte (Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, II, 2).

Osobowy
i dialogowy
charakter posługi

139. Przepowiadanie ma charakter osobowy i dialogowy: słowa zbawienia nie są wypowiedane w oderwaniu od rzeczywistości, lecz rodzą się ze wspólnoty drogi, świadomości wspólnego pielgrzymowania. W głoszeniu Słowa Bożego potrzeba dialogu, prawdziwej komunikacji międzyludzkiej, autentycznego partnerstwa, wymiany odczuć, doświadczeń i wiedzy, dawania i brania. Przepowiadanie dokonuje się w spotkaniu. Słuchacze powinni mieć świadomość, że kaznodzieja idzie razem z nimi, wsłuchuje się w nich, zna i rozumie i tak samo jak

oni znosi trudy drogi. Przepowiadanie pozwala spojrzeć na całe życie człowieka w świetle Słowa Bożego.

„Pierwszorzędną formą apostołstwa jest głoszenie słowa” (EN 90). Stanowi ono jeden z elementów wielkiego procesu komunikacji międzyludzkiej i dlatego trzeba je rozumieć jako dialog kaznodziei ze słuchaczem, wyrastający z dialogu kaznodziei z Chrystusem, dokonującego się na modlitwie i medytacji. „Kościół powinien nawiązać dialog ze społeczeństwem, w którym żyje. Dzięki temu Kościół przybiera postać słowa, orędzia i dialogu” (ES 65). Stąd nagląca potrzeba nadania posłudze słowa dialogowego charakteru.

Zastosowanie struktury dialogowej w głoszeniu Słowa Bożego ma ogromne znaczenie w dzisiejszych czasach i nie można jej zastąpić żadnym innym sposobem szerzenia myśli. Dialog ten należy rozumieć jako pewien sposób wypełniania obowiązku apostołskiego i narzędzie jednoczenia umysłów. Powinien on odznaczać się jasnością, łagodnością, zaufaniem i roztropnością. Należy stosować w nim różne formy i sposoby wyjaśniania Słowa Bożego (por. EN 81–90).

W posłudze słowa powinno się uwzględniać warunki miejsca i czasu, w jakich się ją spełnia, unikać relatywizmu osłabiającego wierność wobec dogmatów i nakazów moralnych, ale z drugiej strony umieć dotrzeć do wszystkich z orędziem zbawienia. Zanim zaczniemy mówić, powinniśmy wsłuchiwać się najpierw w głos Chrystusa, a potem również w głos człowieka, starając się lepiej go rozumieć i szanować (por. EN 87).

Trzeba powrócić do prawdziwej sztuki głoszenia Słowa Bożego, pozbyć się niezaradności, która nie pozwala posługiwać się swobodnie wzniosłym i tajemniczym narzędziem działania, jakim jest Słowo Boże, aby z ludzkiego punktu widzenia dorównać w szlachetnym współzawodnictwie tym wszystkim, którzy dzięki sztuce wymowy wywierają ogromny wpływ na ludzi, mając możliwość przemawiania tam, gdzie kształtuje się opinia publiczna (por. EN 91).

140. Władzę przepowiadania posiadają biskupi, prezbiterzy i diakoni. Ich zadaniem jest przenoszenie w teraźniejszość zawartego w tekstach biblijnych Bożego orędzia (por. KK 25; DK 4; KPK, kan. 756–757). Tekst biblijny ma ożyć tu i teraz, za jego przyczyną zbawienie ma stać się udziałem słuchaczy. Głosiciele Słowa Bożego mają za zadanie przedstawiać wiernym to, w co należy wierzyć i co trzeba czynić dla chwały Bożej i zbawienia ludzi (por. KPK, kan. 768; zob. także kan. 762–772).

Głosiciele Słowa
Bożego

Kaznodzieja jest heroldem, przez którego Bóg przemawia do człowieka. Jak herold ma świadomość, że nie głosi swego, a Słowo Boże: „To mówi Pan”, „Oto Słowo Boże”. Powinien być przede wszystkim wierny Bogu i Jego Słowu. Ma dawać świadectwo prawdzie, potwierdzając życiem swoją wiarę i jako mystagog – na ile to możliwe – odsłaniać misteria Boże, tajemnice planu Bożego realizujące się w Chrystusie, w Kościele i w świecie. Musi być interpretatorem, tłumaczem Słowa Bożego i rzeczywistości ludzkiej w świetle Objawienia i znaków czasu.

Kaznodzieja spełnia dobrze swoje powinności, jeżeli zna i pogłębia wiarę Kościoła, odznacza się pokorą oraz dojrzałą postawą moralną, jest autentycznym świadkiem Chrystusa, w imieniu którego przemawia, a także wtedy, gdy przekazuje Słowo Boże z głębokim przekonaniem, prosząc o pomoc Ducha Świętego (por. J 15, 27; 18, 37; Dz 1, 8; DK 11; KK 42). Umiłowanie Kościoła, Pisma Świętego, Tradycji Kościoła, szacunek dla słuchaczy, znajomość ich życiowych problemów – to dalsze przejawy charyzmatu kaznodziei, nieodzowne w misji głoszenia Słowa Bożego.

Posługa słowa wymaga też, aby kapłan był osobiście oddany głoszonemu słowu, a w ostatecznym wymiarze samemu Bogu. Kapłan nie powinien przesłaniać sobą Ewangelii, nie powinien hołdować ludzkiej mądrości ani eksponować subiektywnych doświadczeń, które mogłyby przyćmiewać samą Ewangelię. Słowo Boże nigdy nie może być przedmiotem instrumentalizacji. Kapłan powinien więc rozwijać wielką zażyłość ze Słowem Bożym, powinien być pierwszym „wierzącym” w Słowo, w pełni świadomym, że głoszone słowa nie są jego, lecz należą do Tego, który go posłał. Nie jest on panem Słowa, lecz jest jego sługą (por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel słowa...*, II, 1).

Z tej racji istnieje „wewnętrzna więź między osobistą modlitwą i przepowiadaniem”. Z rozmyślenia nad Słowem Bożym i z osobistej modlitwy winno spontanicznie wynikać przekonanie kapłana o pierwszeństwie świadectwa życia, które pozwala odkryć moc miłości Bożej i czyni przekonującym słowo. Owocem osobistej modlitwy jest przepowiadanie, które staje się skuteczne nie tylko z racji swej spekulatywnej zawartości, ale dlatego że płynie ze szczerego i rozmodlonego serca oraz z przekonania, iż kaznodzieje mają uczyć nie swojej mądrości, lecz Słowa Bożego, usilnie zachęcając wszystkich do nawrócenia i świętości (por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel słowa...*, II, 1).

Bez umiłowania Chrystusa i ciągłego poznawania Jego Ewangelii posługa kaznodziei jest pozbawiona mocy. Od każdego kaznodziei wymaga się rzetelnych studiów teologicznych oraz permanentnej, nie tylko teologicznej, formacji poseminaryjnej. Trzeba zwrócić uwagę na program zajęć z homiletyki, dostosowując jego treści do aktualnych potrzeb. Wykłady i ćwiczenia przygotowujące do posługi kaznodziejskiej muszą zajmować należne im miejsce w programie studiów seminaryjnych, stanowią bowiem jedno z ważniejszych ogniw całej formacji przyszłego duszpasterza. Ważne jest również, by głosiciel Słowa Bożego przez całe swoje życie rozwijał wiedzę, warsztat homiletyczny oraz technikę wymowy. Przepowiadanie wymaga od kaznodziei pełnej mobilizacji sił i nieustannego zaangażowania.

Konieczna jest również prawidłowa relacja kaznodziei ze słuchaczami. Kaznodzieja musi być przede wszystkim człowiekiem, który stara się rozumieć tych, do których mówi i jest do nich zawsze pozytywnie nastawiony. Jak kochający ojciec musi troszczyć się o duchowy rozwój swojej wspólnoty. Posługa kaznodziejska powinna opierać się przede wszystkim na chrześcijańskiej miłości kapłana do wiernych. Będzie on pełnił wobec nich funkcję wychowawczą, jeśli jako sposób komunikacji zastosuje metodę dialogu, dążąc do wzajemnego zrozumienia i zbliżania się podmiotów komunikacji – mówiącego i słuchających. Dla zrozumienia siebie i słuchających oraz dla nawiązania właściwych relacji interpersonalnych w toku mówienia pomocna może się okazać znajomość psychiki człowieka i empatia.

W przepowiadaniu kapłan powinien posługiwać się językiem poprawnym i pięknym, zrozumiałym dla ludzi współczesnych każdego środowiska, unikać banałów i bylejakości. Należy przemawiać, mając przed oczyma autentyczną wizję wiary, ale słowami zrozumiałymi w różnych środowiskach, bez uciekania się do specjalistycznego żargonu i bez ustępstw wobec ducha tego świata. Sekret owocnego przepowiadania tkwi w proporcjonalnej do możliwości słuchaczy „profesjonalności” kaznodziei, który wie, co i jak chce powiedzieć, gdyż ma za sobą poważne przygotowanie (dalsze i bliższe), a nie pozwala sobie na dyletancką improwizację. Trzeba więc przywiązywać dużą wagę do znaczenia słów, do stylu i dykcji. Należy zadbać nawet o miłe brzmienie głosu. Kaznodzieja musi być świadomy, co chce osiągnąć poprzez głoszoną homilię i dlatego powinien doskonale poznać realia życia i kultury swoich stałych słuchaczy. Aby nie głosić abstrakcyjnych teorii, musi znać własną owczarnię. Wypada stosować uprzejmy i pozytywny styl, który nie rani osób, choć „wstrząsa” sumieniami, nie

lękając się nazywania rzeczy po imieniu (por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel słowa...*, II, 2).

Warunkiem powodzenia misji kaznodziei jest właściwe zrozumienie i zastosowanie wymogów współczesnej retoryki, stanowiącej coraz bardziej istotny element edukacji społecznej. Komunikatywność i siła oddziaływania kazania zależy od stylistyki, uporządkowania myśli oraz techniki wypowiedzi. Są to ciągle aktualne zasady tworzenia i przekazywania Bożego orędzia. Ważną rolę w kazaniu odgrywa konkretny przykład, nawiązujący do problemów, którymi żyją ludzie, obraz (literacki lub plastyczny) oraz cytaty.

Obowiązkiem kaznodziei jest odnalezienie właściwego sposobu posługi słowa, dostosowanego do mentalności, poziomowi intelektualnego i wieku słuchaczy. Głoszący Słowo Boże powinien też brać pod uwagę stan emocjonalny słuchacza i mieć świadomość, że ważne problemy w jego życiu można rozwiązać jedynie w oparciu o Ewangelię Chrystusa.

Jest rzeczą cenną, gdy kapłani współpracujący w różnych ośrodkach duszpasterskich pomagają sobie przez braterską wymianę zdań na temat różnych aspektów posługi słowa. Wymiana ta może dotyczyć np. treści przepowiadania, ujęć teologicznych, języka, stylu, długości przemówienia, która zawsze winna być umiarkowana, sposobu prezentowania się na ambonie, tonu głosu, który zawsze winien być naturalny i wolny od afektacji, choć może być modulowany w różnych momentach kazania. Kapłanowi potrzeba pokory, aby mógł skorzystać z pomocy współbraci, a nawet z pomocy wiernych świeckich, którzy uczestniczą w różnych formach jego pasterskiej posługi (por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel słowa...*, II, 2).

Wierni świeccy mogą być powoływani przez kompetentną władzę kościelną do przepowiadania w kościołach lub kaplicach, jeśli w określonych okolicznościach jest to konieczne (por. KPK, kan. 766).

Lektorzy **141.** Ważnym zadaniem jest przygotowanie świeckich (dorosłych i młodzieży, a w niektórych przypadkach również dzieci) do pełnienia funkcji lektora. Czytanie tekstów podczas liturgii jest czynnością sakralną. W trosce o godność i wzniosłość Słowa Bożego musi być ono starannie przygotowane (por. EN 73). Organizowane w Archidiecezji kursy lektorskie powinny być dostępne nie tylko dla młodzieży, najczęściej wywodzącej się z grona ministrantów, lecz również dla innych zainteresowanych osób, także dorosłych. Zrozumienie i przeżycie usłyszaných treści przez słuchaczy jest uzależnione od wolnego,

wyraźnego odczytania tekstu przez lektora – poprzedzonego uważnym zastanowieniem się nad treścią czytanych słów – z odpowiednim nasileniem głosu i umiejętnym wykorzystaniem mikrofonu. Wzorem dla świeckich powinni być sami kapłani (por. PAS, statut 390; PSA, s. 70).

142. Ważnym zadaniem jest formacja wrażliwych i otwartych na Słowo Boże słuchaczy. W dobie kultury zdominowanej przez obraz potrzebne staje się uczenie umiejętności słuchania. Niedzielną liturgia powinna stać się dla wiernych świeckich szkołą słuchania. Weryfikacja tej umiejętności dokonuje się w codziennym życiu, w którym wierni realizują usłyszane słowo. Słuchacze

Podstawowym słuchaczem Słowa Bożego jest wspólnota parafialna. Poglębianie życia liturgicznego poszczególnych wiernych i całej wspólnoty, rozwój różnych form apostolatu liturgicznego, zaangażowanie w proces wspólnotowego przygotowywania homilii to najbardziej aktualne sposoby zaangażowania wiernych świeckich w troskę o przekaz Słowa Bożego. Warto zachęcać rodziny do wspólnego przygotowywania się do udziału w niedzielnej Eucharystii. Dom rodzinny jest tym miejscem, gdzie już w sobotę można zapoznać się z niedzielными czytaniem, wykorzystując w tym celu teksty Pisma Świętego oraz wprowadzenia i komentarze publikowane w katolickich czasopismach i kalendarzach. Godną pochwałą jest praktyka rodzinnej rozmowy na temat Słowa Bożego wysłuchanego podczas niedzielnej czy świątecznej Mszy św. (por. PSA, s. 73–74).

ZADANIA

143. Wśród różnych form przepowiadania szczególne miejsce zajmuje homilia. Stanowi ona część liturgii (por. KPK, kan. 767, § 1). Jest bardzo zalecana jako nieodzowny czynnik umacniający życie chrześcijańskie. Powinna być wyjaśnieniem jakiegoś aspektu czytań Pisma Świętego albo innego tekstu spośród stałych lub zmiennych części Mszy św. danego dnia, z uwzględnieniem zarówno obchodzonego misterium, jak i szczególnych potrzeb słuchaczy. Głosić homilię

W niedziele i święta nakazane homilię należy głosić podczas wszystkich Mszy św. sprawowanych z udziałem ludu. Można ją opuścić jedynie z bardzo ważnego powodu. Warto upowszechnić, pojawiający się

już w wielu parafiach i zalecany w najnowszych dokumentach Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, zwyczaj głoszenia krótkich homilii w dni powszednie, zwłaszcza w Adwencie, Wielkim Poście i w okresie wielkanocnym, a także w inne święta i przy innych okazjach, gdy wierni liczniej przybywają do kościoła. Homilię powinien z zasady głosić kapłan celebrujący Mszę św. (por. OWMR 65–66; KPK, kan. 767).

W homiliach bardzo ważne jest nawiązanie do aktualnej sytuacji egzystencjalnej słuchaczy, podjęcie ich problemów i trudności. Kazanie ma rzucać Boże światło na sytuacje i problemy człowieka oraz wskazywać kierunki odpowiedzi. Warto ukazywać wielkie postacie z historii i teraźniejszości Kościoła, potwierdzające swym życiem naukę Chrystusa. Wzorce osobowe powinny wywodzić się również z kręgu osób świeckich, tym bardziej że opis ich życia jest bliższy doświadczeniom słuchaczy (źródłem inspiracji dla kaznodziei mogą być materiały publikowane w literaturze homiletycznej, m.in. w „Bibliotece Kaznodziejskiej”; teksty dyskusyjne, popularyzujące problematykę homiletyczną, proponowane przez redakcję tego miesięcznika stanowią zachętę do jeszcze większej troski o treść i sposób przekazu).

Rozwój nowoczesnych metod społecznego komunikowania sprawia, że w kaznodziejstwie powinno się w większym stopniu doceniać nowoczesne narzędzia wspierające posługę słowa (np. wykorzystanie środków masowego przekazu, publikowanie wygłoszonych kazań na stronie internetowej parafii czy też w lokalnej lub parafialnej prasie).

Trzeba też docenić możliwość wspólnotowego przygotowywania homilii z udziałem świeckich parafian i zwrócić większą uwagę na współodpowiedzialność wszystkich wierzących za głoszenie Słowa Bożego. Szerszej dyskusji nad przygotowywaniem i głoszeniem Słowa Bożego może służyć rozmowa z Parafialną Radą Duszpasterską i poszczególnymi grupami parafialnymi, odwiedziny duszpasterskie, skrzynka pytań umieszczona przy wejściu do kościoła lub przeprowadzane w parafii ankiety dotyczące kazań (por. PSA, s. 71).

Ważne jest dostosowanie długości wypowiedzi do okoliczności i aktualnej sytuacji słuchaczy. Należy wyważyć proporcje między czasem trwania homilii a czasem trwania innych części Mszy św. (np. ogłoszeń parafialnych). Homilia winna być głoszona bezpośrednio po odczytaniu Ewangelii. Nie wolno w miejsce homilii wprowadzać ogłoszeń czy komunikatów parafialnych.

Podczas Mszy św. z udziałem dzieci można zrezygnować z czytania listów pasterskich. Celebrans powinien ograniczyć się w takich przypadkach do omówienia głównych wątków listu w ogłoszeniach duszpasterskich. Pełna treść winna być udostępniona wiernym w piśmie

parafialnym lub gabclocie. Komunikaty Konferencji Episkopatu, Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego i Kurii Metropolitalnej nie mogą zastępować homilii. Miejscem przekazu najważniejszych z nich mogą być ogłoszenia przed rozesłaniem wiernych.

144. Obowiązek głoszenia Słowa Bożego (2 Tm 4, 2–3) w parafii spoczywa na proboszczu i jego współpracownikach, księżach wikariuszach. Nikomu nie wolno uchylać się od tego obowiązku. Jego wypełnienie wymaga starannego, uprzedniego przygotowania i przemodlenia. Solidnie przygotowane i poprawnie wygłoszone homilie są wyrazem szacunku kaznodziei wobec Słowa Bożego, jak i wobec słuchaczy.

Głosić gorliwie

Lepszemu przygotowaniu duchownych do pełnienia posługi słowa służyć powinna systematyczna formacja homiletyczna, także w ramach podejmowanej przez wszystkich duchownych Formacji Stałej Prezbiterów.

Trzeba, aby wszyscy – kapłani, diakoni, lektorzy i wierni świeccy – zwrócili uwagę na to, jak głoszą i jak słuchają Słowa Bożego. Nie wystarczy bowiem samo czytanie tekstów biblijnych w zrozumiałym języku. Należy odczytywać je z taką starannością, po takim uprzednim przygotowaniu i tak nabożnie się w nie wsłuchiwać oraz w milczeniu je rozważać, żeby Słowo Boże odnosiło się do naszego życia i oświecało je (por. MnD 13). Konieczne jest więc zachowanie w stosownym czasie sakralnego milczenia: po homilii, a gdy jej nie ma, po odczytaniu Ewangelii uczestnicy w ciszy rozważają to, co usłyszeli (por. OWMR 45 i 66).

145. Szczególnie starannego przygotowania wymagają rekolekcje, organizowane przynajmniej raz w roku, najlepiej w Adwencie, w Wielkim Poście lub przy okazji większych uroczystości, oraz misje parafialne, organizowane w szczególnie ważnych momentach życia parafii i odnawiane co pewien czas. Misje parafialne trwają zwykle cały tydzień, podczas którego w odpowiednich dla poszczególnych grup wiekowych porach głosi się wiernym nauki o zasadniczych prawdach wiary i moralności, odprawia nabożeństwa. Misje parafialne kończą się spowiedzią i Komunią św. oraz uroczystością poświęcenia krzyży misyjnych (por. KPK, kan. 770). Konieczne jest wypracowanie nowego modelu tego rodzaju rekolekcji, dostosowanego do aktualnych potrzeb słuchaczy. Prowadzenie rekolekcji i misji parafialnych należy powierzać odpowiednio przygotowanym do tego kapłanom, odznaczającym się bogatym życiem wewnętrznym, głęboką wiedzą

Głosić Słowo Boże podczas rekolekcji

teologiczną i znajomością aktualnych problemów. Do udziału w rekolekcjach warto zapraszać różne grupy wiernych, nie ograniczając się tylko do tradycyjnego, stanowego podziału, ale dostrzegając też różnego rodzaju grupy zawodowe, wiekowe i społeczne. Dobrze jest zatroszczyć się o wcześniejsze przygotowanie i przedstawienie wiernym tematu rekolekcji.

Ważny element życia parafialnego stanowią organizowane raz w roku rekolekcje dla szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich. W ich przygotowanie powinni angażować się nie tylko wszyscy katecheci i duszpasterze, ale również wierni świeccy, działający na co dzień w grupach parafialnych. Tam, gdzie funkcjonują środowiska akademickie, należy zwrócić większą uwagę na rekolekcje dla studentów i pracowników naukowych wyższych uczelni.

Jedną z form głoszenia Słowa Bożego są też rekolekcje zamknięte, na które warto zapraszać różne grupy parafian: dorosłych, młodzież i dzieci. Zarówno na szczeblu diecezjalnym, jak i parafialnym trzeba podjąć działania, które ułatwiłyby wiernym udział w rekolekcjach tego typu (np. w rekolekcjach biblijnych dla członków grup biblijnych itp.) Większe parafie mogą same podjąć się organizacji takich rekolekcji.

7. DUSZPASTERSTWO BIBLIJNE

AKTUALNA SYTUACJA

Potrzeba
duszpasterstwa
biblijnego

146. Minęło ponad 40 lat od chwili, kiedy Sobór Watykański II w Konstytucji o Objawieniu Bożym *Dei verbum* przypomniał Kościołowi słowa wypowiedziane ustami św. Hieronima, że „nieznajomość Pisma Świętego jest nieznajomością Chrystusa” (DV 25). Od tamtego czasu wyrosły nowe pokolenia katolików, które na nowo stają wobec problemu relacji do Pisma Świętego. Wierni – niestety – mimo że dzięki soborowej odnowie teksty Pisma Świętego znalazły się w prawie każdym domu – często kończą swoje spotkanie z Biblią na etapie szkoły średniej (gdy czytają jej fragmenty na katechezie). Wielu wierzących posiada jedynie powierzchowną wiedzę o najważniejszych wydarzeniach biblijnych, która w dodatku nie przekłada się na ich relację do Boga w życiu codziennym.

Kościół w Archidiecezji Poznańskiej podejmuje różne działania, aby Biblia stała się żywą księgą wierzących. Niniejszy rozdział koncentruje się jedynie na duszpasterstwie biblijnym. Ważne aspekty biblijne

rozwinęte zostały także w innych rozdziałach dokumentów synodalnych, szczególnie w rozdziale o posłudze przepowiadania.

147. Ważnym i często pierwszym miejscem prowadzenia duszpasterstwa biblijnego jest katecheza.

Biblia
w katechizacji

Program katechetyczny dla szkoły podstawowej zakłada stopniowe wprowadzanie dzieci w historię zbawienia. Zakłada się przy tym, że uczniowie znają Biblię i ją czytają. Ogólne założenie znajomości Biblii przez uczestniczących w katechezie jest niestety w wielu przypadkach błędne. Dzieci i młodzież często nie czytają Pisma Świętego.

W celu popularyzowania Biblii w szkole i poza nią przeprowadza się konkursy i olimpiady wiedzy biblijnej (np. organizowany przez Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana”, pod patronatem Episkopatu). Inicjatywa ta, choć bardzo pożądana, dotyczy niewielkiej liczby osób rzeczywiście zainteresowanych Biblią. Zauważa się jednak, że na maturze młodzież coraz częściej wybiera jako tematy prac zagadnienia religijne.

148. Świadomość wzajemnych więzi pomiędzy Pismem Świętym a liturgią – na którą wskazywał już Sobór Watykański II – jeszcze nie w pełni dotarła do ogółu wiernych. W jakimś stopniu winę za ten stan rzeczy ponoszą sami duszpasterze, którzy nie zdają sobie sprawy ze spoczywającego na nich obowiązku pogłębiania zasad oraz wskazań soborowych i korzystania z nich w praktyce duszpasterskiej. Krytycznie należy ocenić taką formę głoszenia homilii, w której teksty biblijne stanowią pretekst do omawiania problemów duszpasterskich. Brak w nich ukazania ekonomii zbawienia, którą można zrozumieć poprzez wyjaśnienie sensu poszczególnych czytań biblijnych i ich wzajemnych powiązań. Z rzadka tylko homilie stanowią wyjaśnianie i aktualizację tekstów biblijnych Liturgii Słowa, zwłaszcza czytań Starego Testamentu. Związywanie tekstów Pisma Świętego z liturgią sakramentalną nie do końca jest wykorzystane w przepowiadaniu, które powinno towarzyszyć jej sprawowaniu.

Biblia w liturgii

149. Poznanie tekstów Pisma Świętego poprzez katechezę i spotkanie z nimi w liturgii powinno prowadzić wiernych do życia Słowem Bożym. W tym celu Kościół w Archidiecezji Poznańskiej podejmuje różne działania.

Inicjatywy
duszpasterstwa
biblijnego

W parafiach Archidiecezji pierwszym zadaniem duszpasterstwa biblijnego jest troska o to, by Biblia była obecna we wszystkich domach wiernych. Stąd stało się zwyczajem obdarowywanie tekstem

Pisma Świętego przy różnych okazjach, m.in. podczas celebracji sakramentów świętych, zwłaszcza Pierwszej Komunii Świętej i sakramentu małżeństwa. W niektórych parafiach księża podczas wizyty duszpasterskiej (tzw. kolędy) wręczają wiernym teksty Pisma Świętego (np. Ewangelię św. Łukasza w Roku Wielkiego Jubileuszu Chrześcijaństwa [2000] i Ewangelię św. Marka w roku 2006).

W wielu parafiach została zorganizowana uroczystość Intronizacji Pisma Świętego, którą poprzedzały rekolekcje o tematyce biblijnej. Coraz częściej powstają parafialne grupy biblijne oraz organizowane są specjalne wykłady popularyzujące tematykę biblijną. Na szczególną uwagę zasługują parafialne dni biblijne i tygodnie biblijne, w które włączają się wykładowcy Pisma Świętego z Wydziału Teologicznego UAM.

W Archidiecezji Poznańskiej w działalność duszpasterstwa biblijnego włączają się różne ruchy katolików świeckich (zwłaszcza Ruch Światło-Życie, Neokatechumenat, Odnowa w Duchu Świętym, ruch formacji ministrantów, lektorów i nadzwyczajnych szafarzy Komunii św.) Członkowie tych ruchów coraz większą wagę przywiązują do chrześcijańskiej tradycji *lectio divina*. Tej sprawie poświęcony był list Arcybiskupa Poznańskiego do kapłanów wydany na Boże Narodzenie 2006 roku.

Arcybiskup Poznański, realizując postanowienia Konferencji Episkopatu Polski, ustanowił w Archidiecezji Poznańskiej Dzieło Biblijne im. Jana Pawła II. Dekretem z dnia 20 lutego 2006 roku określił jego struktury i powołał moderatora.

Zadanie krzewienia znajomości Pisma Świętego podjęło też Stowarzyszenie im. Romana Brandstaettera, które zajmuje się przede wszystkim propagowaniem twórczości związanego z Poznaniem pisarza, poety, tłumacza i popularyzatora Biblii.

Do działań popularyzujących tematykę biblijną w Archidiecezji Poznańskiej zaliczyć należy także cykl spotkań Verba Sacra, Ekumeniczne Święto Biblii oraz Maraton biblijny. Ważną rolę odgrywa także Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, która w ciągu minionych 30 lat wydała ponad 100 tysięcy egzemplarzy tzw. Biblii Poznańskiej, przygotowanej przez profesorów Papieskiego Wydziału Teologicznego, oraz Wydawnictwo *Pallottinum* wydające tzw. Biblię Tysiąclecia.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

150. U podstaw wszelkiej refleksji, jaką podejmuje Kościół, leży orędzie, które bierze początek z samego Boga (por. 2 Kor 4, 1–2). Wiedzy, którą pragnie przekazać człowiekowi, Kościół nie uzyskał tylko na drodze samodzielnych przemyśleń, ale dzięki przyjęciu z wiarą Słowa Bożego (por. 1 Tes 2, 13). Ten wymóg podstawowego posłuszeństwa wobec Objawienia łączy się z wymogiem zgodności orędzia zwiastowanego w katechezie i na ambonie z wiarą Kościoła, będącego stróżem prawdy o Bogu i człowieku.

Biblia skarbem
Kościola

Nowy Testament wyraźnie ukazuje prawdę, że święte teksty są głosem samego Boga, który w Chrystusie przemawia przez nie, odpowiadając na pytania człowieka (por. Dz 6, 1–4; 1 Tm 4, 13; 2 Tm 3, 15–16). Na pierwszorzędną rolę Pisma Świętego w procesie nauczania i kształtowania indywidualnej i eklesjalnej duchowości chrześcijańskiej wskazują Ojcowie Kościoła. Głoszą oni, że w Biblii spotykają się Bóg i człowiek za pośrednictwem Chrystusa i Kościoła (św. Justyn). Znajomość Biblii jest koniecznym środkiem zbawienia i uświęcania, jak również duszpasterstwa i apologetyki (św. Jan Chryzostom). Biblia, podobnie jak Eucharystia, stanowi pokarm duchowy. Chrześcijanin, który nie żywi się Pismem Świętym, jest w sensie duchowym martwy (św. Hieronim).

Sobór Watykański II przypomniał znaczenie Pisma Świętego w życiu Kościoła, poświęcając tej tematyce cały jeden dokument – Konstytucję dogmatyczną o Objawieniu Bożym *Dei verbum*, w której zapisano: „Pismo jest najwyższym prawidłem wiary Kościoła, Chlebem Życia, miejscem spotkania Boga ze swymi dziećmi, miejscem dialogu Boga z ludźmi, podporą i siłą żywotną dla Kościoła”.

151. Biblia jest podstawowym źródłem w kształceniu katechetycznym i w religijnym wychowaniu dzieci i młodzieży. Wiąże się to z uznaniem tekstów biblijnych za rzeczywiste Słowo Boże, w którym Bóg przemawia do każdego człowieka i odpowiada na jego egzystencjalne pytania. Pismo Święte, będąc żywym Słowem Bożym, jest miejscem spotkania człowieka z Bogiem i jako takie powinno być wykorzystane w katechezie.

Biblia
podstawowym
źródłem
katechizacji

Najważniejszym dokumentem określającym zakres katechezy szkolnej jest *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* wydana przez Konferencję Episkopatu Polski. Natomiast Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski opracowała *Program nauczania religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół*

ponadpodstawowych. W założeniach pierwszego z wymienionych dokumentów w odniesieniu do wszystkich rodzajów szkół zapisano, że „jako źródło treści uznaje się Słowo Boże zawarte w Piśmie Świętym i Tradycji, medytowane i coraz głębiej rozumiane za pośrednictwem zmysłu wiary całego Ludu Bożego pod przewodnictwem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, celebrowane w liturgii, jaśniejące w życiu Kościoła przede wszystkim w świadectwie chrześcijan, pogłębione w refleksji teologicznej, ukazywane w autentycznych wartościach religijnych i moralnych” (*Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce; Program nauczania religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych*, 2001)

Tak sformułowane założenie stanowi podstawę do opracowywania wszystkich katechetycznych programów szkolnych, a dbałość o zastosowanie tych wskazań powierzona jest biskupom: „Niech dopilnują, aby tak dzieciom i dorastającej oraz dojrzałej młodzieży, jak też starszym podawano pilnie naukę katechizmu, która zmierza do tego, by u ludzi wiara oświecona nauką stawiała się żywą, wyraźną i czynną. Niech też dopilnują, aby w podawaniu jej zachowano odpowiedni rozkład i metodę przystosowaną nie tylko do omawianego materiału, lecz również do charakteru, pojętności i wieku oraz warunków życia słuchaczy; niech baczą, aby to nauczanie opierało się na Piśmie Świętym, Tradycji, liturgii oraz na Magisterium i życiu Kościoła” (DB 14).

Stół Słowa Bożego **152.** Sobór Watykański II przedstawił wzajemny stosunek Pisma Świętego i liturgii głównie w dwóch dokumentach: w Konstytucji o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* i w Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym *Dei verbum* (KO).

Ojcowie soborowi podkreślają, że dwa stoły liturgii eucharystycznej: stół Słowa Bożego i stół Ciała Pańskiego (por. KO 21) łączą się ściśle ze sobą przez wspólną im obydwu, choć niejednakową, obecność Chrystusa i wspólne im działanie, analogiczne, choć nie identyczne. Chrystus Pan jest tam obecny jako wcieloné Słowo i jako Ten, który dokonał oczyszczenia z grzechów (por. Hbr 1, 3), czyli jako prawda i życie (por. J 14, 6). W ten sposób w liturgii Kościoła „Chrystus w dalszym ciągu głosi Ewangelię” (SC 33) i „dopełnia dzieła zbawienia” (KO).

W liturgii „Bóg rozmawia bez przerwy z Oblubienicą swego Syna ukochanego, a Duch Święty, przez którego żywy głos Ewangelii rozbrzmiewa w Kościele, a przez Kościół w świecie, wprowadza wiernych we wszelką prawdę oraz sprawia, że słowo Chrystusa obficie w nich

mieszka” (por. Kol 3, 16; KO 8), a „Duch Święty świadectwem Bożym potwierdza, że Bóg jest z nami” (KO 4).

153. Z tej racji, że Słowo Boże zajmuje naczelne miejsce w życiu Kościoła, staje się ono „codziennym pokarmem i Bożym źródłem, które posila egzystencję wiernych” (KO 22). Wymaga to jednak bardziej osobistego kontaktu ze Słowem Bożym przez lekturę i medytację tekstów świętych. Dlatego też Sobór zachęca cały Lud Boży, by przez praktykę *lectio divina* włączał się do dialogu, jaki Bóg Ojciec prowadzi w księgach świętych ze swoim ludem (por. KO 21). Chociaż uprzywilejowanym miejscem tego dialogu jest liturgia, to przedłużeniem dialogu powinna być dla wszystkich wiernych osobista lektura Biblii. Dotyczy to przede wszystkim duchownych, zwłaszcza kapłanów, diakonów i katechistów zajętych posługą słowa, a także seminarzystów przygotowujących się do kapłaństwa (por. KO 25; DZ 6; DFK 8.16). Jedynie z takiej postawy rodzi się duchowość biblijna i prawdziwie chrześcijańskie życie. W Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym *Dei verbum* zapisano, że „[...] wszyscy wierni [...] poprzez częste czytanie Pisma Świętego nabywają poznanie Jezusa Chrystusa”. Ponadto „Lud Boży ma chętnie przystępować do świętego tekstu poprzez liturgię bądź poprzez pobożną lekturę”, a „uczestniczący w liturgii wierni świeccy mają prawo otrzymać ogromne bogactwo Słowa Bożego od prezbiterów, którzy przyłgnęli do Pisma Świętego i którzy stali się jego wewnętrznymi słuchaczami” (KO 25). Sobór nakłada zatem na każdego prezbitera obowiązek stawiania przed Słowem, tak aby ono najpierw przemawiało do niego osobiście. Dopiero potem może on nauczać braci.

Pismo Święte jest „[...] pokarmem duszy, tym, co utwierdza duszę, źródłem stałym i czystym życia duchowego. Kościół zawsze otaczał wciąż Boże pisma, podobnie jak i samo Ciało Pańskie. Zwłaszcza w liturgii świętej bierze ciągle chleb życia ze stołu Słowa Bożego i Ciała Chrystusowego i podaje wierzącym. Pisma te w połączeniu ze świętą Tradycją uważał i uważa zawsze za najwyższą regułę swej wiary, ponieważ natchnione przez Boga i spisane raz na zawsze niezmiennie przekazują Boże słowo i sprawiają, że w wypowiedziach Apostołów i proroków rozbrzmiewa głos Ducha Świętego. Tak całe przepowiadanie kościelne, jak i sama religia chrześcijańska musi się karmić Pismem Świętym i nim się kierować” (KO 21).

Lectio divina

154. W liście apostolskim *Tertio millennio adveniente*, który przygotowywał Kościół na uroczystą celebrację Jubileuszu 2000-lecia narodzin Chrystusa, Jan Paweł II napisał: „[...] rachunek sumienia

Nieznajomość
Pisma Świętego...

nie może pominąć także przyjęcia nauki Soboru – tego wielkiego daru Ducha, ofiarowanego Kościołowi u schyłku drugiego tysiąclecia. W jakiej mierze Słowo Boże stało się, w pełniejszy sposób, duszą teologii i natchnieniem całego chrześcijańskiego życia, jak tego żąda Konstytucja *Dei verbum?*” (TMA 36). „Aby poznać prawdziwą tożsamość Chrystusa, chrześcijanie powinni [...] ‘powrócić z odnowionym zapałem do Biblii’, czy to przez świętą Liturgię, przepełnioną Bożymi słowami, czy przez pobożną lekturę, czy przez odpowiednie do tego instytucje i inne pomoce. W tekście objawionym sam Ojciec niebieski wychodzi nam bowiem z miłością na spotkanie i rozmawia z nami, ukazując nam naturę Jednorodzonego Syna oraz swój plan zbawienia ludzkości” (TMA 40).

Papież przypomniał też, że Pismo Święte prowadzi do odkrycia prawdziwej tożsamości Chrystusa. W liście apostolskim *Novo millennio ineunte* Ojciec Święty zapisał: „[...] kontemplacja oblicza Chrystusa winna czerpać inspirację z tego, co mówi o Nim Pismo Święte, które od pierwszej do ostatniej strony przeniknięte jest Jego tajemnicą, ukazywaną w niejasnym zarysie w Starym Testamencie, a w pełni objawioną w Nowym, co pozwala św. Hieronimowi orzec stanowczo, że «nieznajomość Pisma to nieznajomość samego Chrystusa»” (NMI 17). Bez osobistej znajomości Chrystusa trudno mówić o świadomym chrześcijaństwie.

Biblia
a ewangelizacja

155. Jan Paweł II pisał też, że mamy karmić się Pismem Świętym, „[...] aby stać się «*śługami Słowa*» w dziele ewangelizacji. Jest to z pewnością jedno z najważniejszych zadań stojących przed Kościołem na progu nowego tysiąclecia. Nawet w krajach, gdzie Ewangelia dotarła wiele wieków temu, przestało już istnieć «społeczeństwo chrześcijańskie», które mimo licznych ułomności, jakie cechują wszystko, co ludzkie, odwoływało się jednoznacznie do wartości ewangelicznych. Dzisiaj trzeba odważnie stawiać czoło sytuacji, która staje się coraz [...] trudniejsza i bardziej zróżnicowana w związku z globalizacją oraz powstawaniem nowych i zmiennych współzależności między narodami i kulturami. Wielokrotnie w minionych latach przypominałem wezwanie do nowej ewangelizacji. Ponawiam je i teraz, pragnąc przede wszystkim wskazać, że musimy na nowo rozniecić w sobie pierwotną gorliwość, pozwolić, aby udzielił się nam zapał apostolskiego przepowiadania, jakie wzięło początek z Pięćdziesiątnicy. Powinniśmy wzbudzić w sobie płomiennego ducha św. Pawła, który wołał: «Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii» (1 Kor 9, 16)” (NMI 39–40).

Jan Paweł II zwrócił uwagę na usytuowanie Słowa Bożego w centrum życia Kościoła także w adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Europa*: „Kościoły w Europie, wejdź w nowe tysiąclecie z księgą Ewangelii! Niech wszyscy wierni odpowiedzą na soborową zachętę, aby przez częste czytanie pism Bożych osiągnęli «najwyższą wartość poznania Jezusa Chrystusa» (Flp 3, 8). «Nieznajomość Pisma Świętego jest bowiem nieznajomością Chrystusa». Niech Biblia będzie nadal skarbem dla Kościoła i dla każdego chrześcijanina; w uważnym zgłębianiu Słowa znajdziemy pokarm i moc, by wypełnić codziennie swą misję. Weźmy do rąk tę Księgę! Przyjmijmy ją od Pana, który stale ją nam przekazuje za pośrednictwem swojego Kościoła (por. Ap 10, 8), aby stała się życiem naszego życia. Zasmakujmy w niej aż do końca; nie będzie nam szczerdzić trudu, ale da nam radość, bo jest słodka jak miód (por. Ap 10, 9–10). Będziemy pełni nadziei i zdolni przekazywać ją każdemu mężczyźnie i każdej kobiecie, których spotkamy na naszej drodze» (EiE 65).

Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w 2004 roku wezwała wierzących do słuchania Słowa: „Aby rzeczywiście słuchać Pana w Liturgii Słowa, trzeba koniecznie słuchać sercem. Do tego przygotowuje osobiste czytanie Pism świętych, na co winniśmy znaleźć określony czas i przewidziane okazje, aby nie ograniczało się ono do ewentualnych skrawków czasu” (Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Rok Eucharystii. Wskazania i propozycje*, 21).

ZADANIA

156. Szacunek dla Pisma Świętego rodzi się w domowym życiu rodzinnym i w życiu liturgicznym Kościoła. Dlatego katecheza powinna odwoływać się do tych dwóch podstawowych doświadczeń dzieci i młodzieży, stale pogłębiając nie tylko ich znajomość Biblii, lecz również umiłowanie Słowa Bożego. Katecheza powinna zatem wychodzić od tematyki biblijnej, ukazując także środowisko i kulturę czasów Starego i Nowego Testamentu. Zadaniem katechezy jest nie tylko przekazanie pewnego zakresu wiedzy dotyczącej Pisma Świętego, ale podanie młodemu człowiekowi narzędzi, dzięki którym będzie mógł w całym swoim dorosłym życiu słuchać ze zrozumieniem Słowa Bożego głoszonego w czasie liturgii i szukać w Biblii rozwiązań życiowych problemów.

W kolejnych etapach kształcenia należy rozwijać zagadnienia biblijne tak, by wiedza zdobyta w szkole podstawowej została

Zapewnić Biblii właściwe miejsce w katechizacji

poszerzona w gimnazjum o aspekt historyczno-kulturowy Biblii, a w szkołach ponadgimnazjalnych – o aspekt egzystencjalno-moralny. Pedagogia Słowa Bożego zakłada, że Bóg pragnie stale prowadzić żywy dialog z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi.

W starszych klasach można zadawać poszczególne księgi jako lekturę obowiązkową, tym bardziej że niektóre z ksiąg znajdują się w wykazie lektur szkolnych z języka polskiego, a to daje możliwość tworzenia interdyscyplinarnych ścieżek edukacyjnych. Warto sięgnąć do literatury biblijno-religijnej (np. Romana Brandstaettera).

Młody katolik kończący cykl katechezy szkolnej powinien znać historię biblijną Starego Testamentu w zarysie. Szczegółowo zaś powinien znać Ewangelię: wydarzenia z życia Jezusa – Jego nauczanie i czyny. Powinien także posiadać wiedzę na temat początków Kościoła, o których mówi Pismo Święte, takich jak np. działalność św. Pawła Apostoła.

Ważne jest tworzenie zaplecza, które dawałoby możliwość korzystania w szkołach z dostępnych tam egzemplarzy Biblii, map oraz innych pomocy biblijnych. Poza katechezą dobrą okazją do wykorzystania takiego zaplecza mogą być również rekolekcje szkolne, podczas których warto rozważać Pismo Święte w mniejszych grupach, na wzór typowych grup biblijnych.

Stałe miejsce w katechezie powinna zajmować modlitwa Biblią jako Słowem Bożym (Psalmy czy inne księgi biblijne można wykorzystać jako teksty wprowadzające lub kończące spotkanie katechetyczne). Warto też nawiązywać do tekstów liturgicznych czytanych aktualnie w kościołach.

Trzeba także popularyzować wiedzę biblijną przez organizowanie i zachęcanie młodzieży szkolnej do uczestnictwa w różnego typu olimpiadach, prowadzących do lepszego poznania Pisma Świętego (np. podczas szkolnych rekolekcji).

Zadbać
o miejsce Biblii
w sprawowaniu
sakramentów

157. Podczas przygotowania rodziców i chrzestnych do sakramentu chrztu św. należy posiłkować się tekstami biblijnymi nawiązującymi do wydarzeń paschalnych, ukazując w ten sposób biblijne podstawy teologii paschalnej, a nie tylko przedstawiać ryt sakramentu. Podczas homilii należy opierać się na tekstach Liturgii Słowa i połączyć je z aktualnie udzielanym sakramentem

Podczas przygotowania do sakramentu bierzmowania należy zachęcać kandydatów do poznania i zrozumienia przynajmniej dwóch ksiąg: Ewangelii św. Łukasza i Dziejów Apostolskich, przybliżyć teksty mówiące o darach i charyzmatkach we wspólnocie Kościoła oraz ukazać owoce Ducha Świętego i życie w Duchu. Przed przyjęciem

tego sakramentu należy także przeprowadzić biblijne nabożeństwo przygotowujące do sakramentu pokuty.

Należy koordynować programy szkolne i katechezę przyparafialną, przygotowującą dzieci do Pierwszej Komunii Świętej oraz młodzież do sakramentu bierzmowania.

Podczas Eucharystii należałoby wprowadzić choćby krótkie homilie, także w dni powszednie. Kapłanów i odpowiedzialnych za liturgię zachęca się do wprowadzenia krótkich komentarzy ukazujących myśl przewodnią czytań, w celu przygotowania wiernych do słuchania tekstów biblijnych, lepszego przeżycia Komunii św. i zaznaczenia, jak należy wypełniać nakazy Boga usłyszane w trakcie czytań w nadchodzącym dniu czy tygodniu (komentarz przed rozesłaniem). Z całą pewnością powinno się unikać skracania Liturgii Słowa (redukowania czytań niedzielnych). Psalmi winny być proklamowane z ambonki. Należy zachęcać, aby Słowo Boże proklamowali rodzice dzieciom (a nie dzieci rodzicom). Należy dołożyć wszelkich starań, aby homilia mszalna nawiązywała do czytań biblijnych. Tron z Księgą Pisma Świętego powinien zajmować ważne miejsce w prezbiterium. Należy przeprowadzić Intronizację Pisma Świętego w parafiach, które jeszcze tego nie uczyniły, i wprowadzić zwyczaj procesji z ewangeliarzem w czasie większych świąt.

W celu lepszego przeżycia sakramentu pojednania, na rozpoczęcie Adwentu i Wielkiego Postu powinno się przeprowadzać nabożeństwa pokutne połączone z lekturą Słowa Bożego i homilią. Konieczne jest także, aby nauka podczas spowiedzi nawiązywała do Słowa Bożego, a nie tylko do psychologii. Spowiednicy nie powinni bać się nakładać pokuty w formie czytań biblijnych. Wierni świeccy natomiast powinni przygotować się do sakramentu pojednania także przez lekturę biblijną (psalmy pokutne i przypowieści Jezusa).

Podczas udzielania sakramentu namaszczenia chorych – jeżeli sytuacja na to pozwala – należy posiłkować się choćby krótkimi tekstami mówiącymi o Jezusie, który ma moc uzdrawiania, lub pełnym nadziei tekstem z Listu św. Jakuba. Przed udzieleniem Komunii św. chorym powinno się wyraźniej nawiązywać do tekstów biblijnych, w których zawarte są Boże obietnice.

Trzeba dołożyć wszelkich starań, aby w „Liście do Chorych” więcej było treści biblijnych i pomocy do ich rozumienia. Rzeczą bardzo wskazaną będzie dostarczenie chorym tekstów biblijnych, które niosą umocnienie i pociechę duchową, wydrukowanych w różnej formie.

Przygotowanie do sakramentu kapłaństwa powinno przebiegać w taki sposób, aby kapłani mieli świadomość konieczności:

codziennej lektury Biblii, wierności modlitwie Liturgia Godzin jako szczególnej formacji biblijnej, tworzenia grup biblijnych i odnajdywania motywacji dla swej posługi w lekturze Pisma Świętego.

W procesie przygotowania do sakramentu małżeństwa wskazane jest, aby było ono bardziej biblijne. Narzeczeni powinni mieć możliwość wyboru tekstów biblijnych, które będą czytane podczas liturgii udzielenia sakramentu, natomiast kapłan powinien w homilii opierać się na tych czytaniach. Rzeczą wskazaną jest, aby celebrowanie rocznicy sakramentu (5-, 10-, 15-, 25-lecie i następne) odbywała się w nawiązaniu do konkretnych tekstów nowotestamentalnych mówiących o małżeństwie i rodzinie.

Wzbudzać głód
Słowa Bożego

158. Kościół w Archidiecezji Poznańskiej, doceniając znaczenie fundamentalnej roli Pisma Świętego w życiu i nauczaniu chrześcijańskim, pragnie wypełniać swoją podstawową rolę, jaką jest wierność Bożemu Objawieniu. Szukając nowych form adaptacji różnych środowisk do Pisma Świętego, pragnie on, aby przyjmowano Słowo Boże tak jak mówi o tym św. Paweł: „Od lat bowiem niemowlęcych znasz Pisma święte, które mogą cię nauczyć mądrości wiodącej ku zbawieniu przez wiarę w Chrystusie Jezusie. Wszelkie Pismo przez Boga natchnione [jest] i pożyteczne do nauczania, do przekonywania, do poprawiania, do wychowania w sprawiedliwości – aby człowiek Boży był doskonały, przysposobiony do każdego dobrego czynu” (2 Tm 3, 14–17).

Pierwszym celem wszelkich wysiłków duszpasterskich powinno być wzbudzenie głodu Słowa Bożego i ukazanie sposobów jego zaspokojenia.

Dbać o formację
biblijną

159. Formacja biblijna świeckich w dużej mierze zależy od stopnia zrozumienia problematyki biblijnej przez duszpasterzy i katechetów oraz ich zaangażowania w przepowiadanie treści biblijnych. Dlatego w pierwszym rzędzie należy zachęcić środowisko Wydziału Teologicznego UAM, jak również duszpasterzy akademickich, aby dołożyli wszelkich starań, by przyszli księża i katecheci rozumieli teksty biblijne i ich aktualny charakter. Wydział powinien uczyć studentów teologii skutecznych form indywidualnego i grupowego studiowania Pisma Świętego.

W ramach katechezy dorosłych należy zwracać szczególną uwagę na codzienną indywidualną lekturę Biblii, jak również czytanie Pisma Świętego w rodzinach.

Wskazane jest też zorganizowanie kursów biblijnych dla zainteresowanych problematyką biblijną i przyszłych moderatorów ruchu

biblijnego w parafiach. Cykle wykładów biblijnych mogłyby się odbywać w ramach dekanatów.

Moderatorzy Żywego Różańca na spotkaniach formacyjnych powinni zgłębiać tajemnice Różańca i inspirować do odmawiania Różańca z Biblią. Podobnie animatorzy innych grup parafialnych podczas wspólnych modlitw i adoracji powinni częściej sięgać do tekstów Pisma Świętego.

160. W urzeczywistnieniu tych postulatów pomocą służyć powinno Stowarzyszenie Dzieło Biblijne im. Jana Pawła II, które swoje cele statutowe realizuje w szczególności przez (por. DBJP, art. 10):

Korzystać z pomocy Dzieła Biblijnego im. Jana Pawła II

- a) opracowywanie komentarzy do Pisma Świętego, uwzględniających potrzeby duszpasterskie, głównie w zakresie katechizacji i praktyki *lectio divina*;
- b) organizowanie konferencji, zebrań, warsztatów, zjazdów, kursów, sympozjów, konwersatoriów, dni skupienia i rekolekcji biblijnych;
- c) organizowanie wystaw, konkursów i olimpiad biblijnych;
- d) współpracę z katolickimi ośrodkami apostołstwa biblijnego, z osobami i instytucjami popularyzującymi wiedzę biblijną w mediach i na polu działalności wydawniczej oraz z organizatorami pielgrzymek do Ziemi Świętej;
- e) współpracę ze szkołami, wyższymi uczelniami katolickimi oraz naukowymi stowarzyszeniami o inspiracji chrześcijańskiej;
- f) prowadzenie strony internetowej Stowarzyszenia, a w niej między innymi takich rubryk, jak: Szkoła Słowa Bożego (*lectio divina*), odpowiedzi na pytania związane z Biblią, recenzje najnowszych publikacji o tematyce biblijno-teologicznej;
- g) działalność szkoleniową w zakresie języków biblijnych i innych nauk biblijnych;
- h) działalność wydawniczą.

161. Należy kontynuować dotychczasowe inicjatywy, takie jak: cykle spotkań Verba Sacra, Ekumeniczne Święto Biblii, Maraton biblijny oraz wykorzystać media katolickie do popularyzowania Biblii.

Rozwijać dotychczasowe inicjatywy

162. Ważną formą duszpasterstwa biblijnego może być organizowanie pielgrzymek do krajów biblijnych. Osoby, które przeżyły spotkanie z „Piątą Ewangelią”, jak określa się Ziemię Świętą, lepiej rozumieją cztery pozostałe Ewangelie i inne teksty święte, jak również chętniej sięgają po Biblię i książki biblijne.

Promować pielgrzymki do Ziemi Świętej

8. NAUKA SPOŁECZNA KOŚCIOŁA

AKTUALNA SYTUACJA

Człowiek „drogą
Kościoła”

163. Kościół powszechny, a w jego obrębie także Kościół w Archidiecezji Poznańskiej, widzi cel swego istnienia w prowadzeniu człowieka do zjednoczenia z Bogiem. Posłannictwo Kościoła ma więc najpierw charakter duchowy, religijny. Jednocześnie każdy człowiek żyje *tu i teraz*, w konkretnych okolicznościach miejsca i czasu. Dlatego Kościołowi nie może być obojętne, czy te okoliczności sprzyjają realizacji nadrzędnego celu życia człowieka, jakim jest zbawienie. Z tego też powodu Kościół zastrzega sobie prawo do angażowania się w życie publiczne – polityczne, społeczne, gospodarcze, kulturalne, odrzucając wszelkie próby ograniczenia jego działalności do przysłowiowej „zakrystii”.

Szczególnym wyrazem pasterskiej troski Kościoła o człowieka w zmieniającej się historii, jak również wyrazem prorockiej misji Kościoła powołanego w szczególny sposób do krytycznej lektury znaków czasu i ich oceny w świetle Ewangelii jest nauka społeczna Kościoła. Kładzie ona fundament pod wszystkie formy zaangażowania się ludzi wierzących w proces kształtowania rzeczywistości ziemskiej.

Wielkopolski
etos społeczny
XIX i XX wieku

164. Z głębokim szacunkiem należy wspomnieć działalność wielkich katolików społeczników, działających na terenie Archidiecezji, zwłaszcza w wieku XIX i XX. Duchowieństwo Wielkopolski aktywnie uczestniczyło nie tylko w walkach narodowo-wyzwoleńczych, ale także w pracach organicznych (kierując towarzystwami przemysłowymi, spółkami kredytowo-oszczędnościowymi, kółkami rolniczymi, czytelniami ludowymi itp.) oraz zdecydowanie zabiegało o sprawy narodowe, również na forum parlamentarnym. Zasługi tych ludzi: kapłanów, zakonnic, zakonników i osób świeckich, są konkretnym zobowiązaniem dla następnych pokoleń.

Podobnie jako dar i zobowiązanie należy podjąć dziedzictwo etosu Wielkopolan: pracowitości i wytrwałości ludzi pracy, uczciwości charakteryzującej miejscowe kupiectwo, solidarność rzemieślników, przywiązania do wolności i życia w pokoju. Szczególną wartością jest fakt, że te cechy zyskały swoją historyczną konkretyzację w postaci takich form wspólnego działania, jak: spółdzielczość, zespoły i zrzeszenia produkcyjne, towarzystwa i związki społeczne, jak również samorządność terytorialna i zawodowa.

Nie sposób nie wspomnieć także działalności społecznej wielu Wielkopolan – duchownych i świeckich – w okresie dwudziestolecia międzywojennego. W Archidiecezji Poznańskiej żywa była działalność społeczna skoncentrowana wokół takich instytucji, jak: Księgarnia i Drukarnia św. Wojciecha, wydająca „Przewodnik Katolicki”; Akcja Katolicka, mająca w Poznaniu ogólnopolski Naczelny Instytut, czy Katolicka Szkoła Społeczna, z którą związani byli wybitni społecznicy (księża: Edward Kozłowski, Józef Kłos, Stanisław Adamski i Walenty Dymek oraz świeccy, np. Adolf Bniński). W Poznaniu działały także dynamicznie katolickie organizacje „Odrodzenie” i *Iuventus Christiana* oraz sodaliczki mariańskie.

W okresie drugiej wojny światowej, a także kilku dziesięcioleci powojennych, zniszczone zostały niemal wszystkie struktury działalności społecznej Kościoła. Wiele instytucji zamknięto, inne odebrano ich właścicielom. Usunięto siostry zakonne pracujące w szpitalach i domach opieki. Każdą publiczną wypowiedź duchownych, odnoszącą się do życia społecznego, kwitowano oskarżeniem o „mieszanie się Kościoła do polityki”. Okresy względnej swobody działalności społecznej Kościoła, towarzyszące tzw. odwilży, szybko się kończyły i władze komunistyczne podejmowały nowe formy walki z Kościołem.

165. Dopiero wybór Jana Pawła II i jego pielgrzymka do Ojczyzny w 1979 roku doprowadziły do powstania NSZZ „Solidarność” i zaowocowały – w dalszej konsekwencji – wydarzeniami roku 1989. Dzięki przemianom, jakie się wówczas dokonały, poszerzyła się niezmiernie przestrzeń życia społecznego, w której odtąd mógł funkcjonować Kościół.

Etos „Solidarności”

W Archidiecezji Poznańskiej wymownym symbolem obecności Kościoła w świadomości społecznej stały się m.in. dwa krzyże postawione w Poznaniu na placu Mickiewicza jako pomnik poległych w 1956 roku robotników i studentów.

Kilkanaście lat, które upłynęły od 1989 roku, pokazało, jak wiele ludzie Kościoła mogą zdziałać na rzecz dobra wspólnego. Etos „Solidarności” pozwolił na podjęcie wielu inicjatyw społecznych zgodnych z nauką społeczną Kościoła. Należy także podkreślić wkład wielu księży społeczników Archidiecezji Poznańskiej w budowanie nowej polskiej rzeczywistości.

166. Misję propagowania nauki społecznej Kościoła podjęła powołana w 2002 roku Rada Społeczna przy Arcybiskupie Poznańskim. Jej członkowie – osoby świeckie – omawiają ważne problemy społeczne

Działalność organizacyjna katolików świeckich

opracowując stanowisko, które przekazują do wiadomości publicznej w formie oświadczeń.

W dzieło społeczne zaangażowania Kościoła w Archidiecezji Poznańskiej włączają się także organizacje katolików świeckich skupione w Radzie Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich Archidiecezji Poznańskiej (jest ich łącznie około 50). Szczególną rolę odgrywa Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej oraz Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży. (Działalność stowarzyszeń i ruchów katolików świeckich została omówiona w innych rozdziałach dokumentów synodalnych).

Zaangażowanie na
recz małżeństwa
i rodziny

167. W nawiązaniu do postulatów etyki społecznej powstały w Archidiecezji Poznańskiej organizacje i stowarzyszenia wspierające małżeństwo i rodzinę (np. Domowy Kościół – gałąź rodzinna Ruchu Światło-Życie, Rodzina Rodzin, a także ruchy w obronie dzieci nienarodzonych, organizacje adopcyjne, poradnie małżeńskie i rodzinne, domy pomocy samotnej matce, świetlice i ochronki itd.).

Nowe formy
zaangażowania
społeczno-
politycznego

168. Nowa sytuacja umożliwiła także podjęcie działalności formacyjnej osób zaangażowanych w życie gospodarcze i polityczne (np. Forum Społeczne prowadzone wspólnie przez Akcję Katolicką i Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana”; cykle wykładów społecznych w Klubie Inteligencji Katolickiej czy godziny skupienia dla ludzi zaangażowanych w życie społeczno-polityczne).

Obecność w świecie
kultury i nauki

169. Szansą dla Kościoła stały się także nowe formy jego obecności w świecie kultury i nauki. Archidiecezja Poznańska posiada swoje własne media (Emaus – Katolickie Radio Poznań, audycję telewizyjną „Źródło” oraz liczne czasopisma z „Przewodnikiem Katolickim” na czele). Możliwe stało się również propagowanie nauki społecznej Kościoła w mediach świeckich. Pojawiła się także przestrzeń dla działalności duszpasterstwa środowisk twórczych oraz liczne typy duszpasterstwa specjalistycznego różnych grup zawodowych.

W świecie poznańskiej nauki ważną rolę zaczął odgrywać Wydział Teologiczny UAM, który „pragnie być ośrodkiem myśli chrześcijańskiej i katolickich studiów społecznych, by w ten sposób według potrzeb naszych czasów podjąć dzieło zapoczątkowane przed tysiącem lat przez św. Wojciecha”.

Archidiecezję Poznańską tworzy środowisko wielkomiejskie Poznania, środowiska miejskie Leszna i dawnych miast powiatowych (np. Szamotuły, Gostyń, Kościan, Śrem) oraz środowiska małomiasteczkowe i wiejskie. Z natury rzeczy zaprezentowana dotąd działal-

ność organizacji katolickich oddziaływających na środowisko społeczne skoncentrowana jest w większych ośrodkach. Nie brak jednak przykładów inicjatyw podejmowanych w mniejszych miastach i na wsi. Dla przykładu wymienić wystarczy choćby Wielkopolskie Katolickie Towarzystwo Uniwersytetów Ludowych. W ostatnim czasie nowe pole działania otworzyła współpraca z samorządami lokalnymi.

170. Kościół w Archidiecezji Poznańskiej, podejmując różne inicjatywy, zmierzyć się musi z problemami społecznymi, które dotyczą cały naród. Na plan pierwszy wysuwają się tu: kryzys małżeństwa i rodziny, bezrobocie (zwłaszcza wśród młodzieży), kryzys zaufania do instytucji państwa spowodowany korupcją i kompromitacją niektórych wybranych w wyborach reprezentantów, laicyzacja i konsumpcyjny styl życia.

Wobec nowych
wyzwań

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

171. Prawda o tym, że człowiek ze swej natury jest istotą społeczną została zapisana już na pierwszych kartach Pisma Świętego. Według Księgi Rodzaju, Bóg stworzył człowieka na swój obraz i podobieństwo, obdarzając go powołaniem do doskonałości. Jeden Bóg istnieje równocześnie w trzech Osobach pozostających we wzajemnych relacjach. Człowiek stworzony na podobieństwo Boga z natury swojej także wchodzi w relacje z innymi osobami. Wypowiedziawszy słowa: „Nie jest dobrze, aby mężczyzna był sam”, Bóg stworzył kobietę, drugiego człowieka. Tak powstała pierwsza relacja społeczna. Z kolei poprzez słowa: „czyńcie sobie ziemię poddaną” Bóg zaprasza człowieka do współpanowania nad światem i współodpowiedzialności za świat, która wyraża się poprzez pracę.

Natura społeczna
człowieka

172. Podstawowe kwestie nauki społecznej zawarte są w Ewangelii: nadprzyrodzona godność ludzi odkupionych przez Jezusa; miłość stanowiąca fundament wszelkich relacji społecznych, a zwłaszcza w małżeństwie i rodzinie; godność pracy ludzkiej; prymat wartości duchowych nad materialnymi; świadczenie dzieł miłosierdzia wobec potrzebujących. Ewangeliczne pouczenie: „Oddajcie więc cesarowi to, co należy do cesarza, a Bogu to, co należy do Boga” (Mt 22, 21), określa natomiast szczególną relację między powinnościami człowieka wobec Boga i wobec władzy doczesnej.

Obowiązki społeczne
człowieka

Problematyka społeczna obecna jest także w pismach Apostołów (sprawa Onezyma z Flm 8–18).

Poszczególne zagadnienia życia społecznego podejmowali Ojcowie i Doktorzy Kościoła (Didachè, św. Klemens Aleksandryjski, św. Bazyli Wielki, św. Jan Chryzostom, św. Hieronim, św. Augustyn, św. Tomasz z Akwinu).

Zadania społeczne Kościoła

173. Jako odrębna nauka teologiczna, nauka społeczna Kościoła ukształtowała się w XIX wieku dzięki pracy katolickich działaczy społecznych, odpowiadających na zachodzące w tym czasie przemiany społeczne i pojawiające się ateistyczne koncepcje organizacji życia społecznego. Pełny wymiar nauczanie społeczne Kościoła otrzymało w dokumentach papieskich poczynawszy od fundamentalnej encykliki *Rerum novarum*, opublikowanej przez Leona XIII w 1891 roku. Papież, podejmując krytykę socjalizmu i kapitalizmu, dał szeroki wykład katolickiej myśli społecznej, której fundamentem jest nadprzyrodzona godność każdej osoby i wspólne dobro wszystkich.

Misją Kościoła nauczającego nie jest wskazywanie rozwiązań konkretnych problemów, jakie niesie ze sobą współczesny świat. Zadanie to należy do świeckich uczestników życia społecznego: polityków, ekonomistów, ludzi nauki i kultury, działaczy społecznych. Kościół zastrzega sobie prawo dokonywania oceny tych rozwiązań przez pryzmat zasad zapisanych w Ewangelii.

Katolicka nauka społeczna nie ogranicza się jedynie do krytycznej oceny rzeczywistości ziemskiej. Nie aspirując do stworzenia całościowego modelu życia społecznego, alternatywnego wobec kapitalizmu czy socjalizmu (Kościół nie proponuje „trzeciej drogi”), formułuje jednak postulaty prowadzące do zbudowania społeczeństwa bardziej opartego na zasadach płynących z Ewangelii. Sobór Watykański II głosi: „Katolicka nauka społeczna jest więc przekształcaniem życia społecznego w duchu chrześcijańskiej koncepcji człowieka i zasad społecznych, jest zarysowaniem takiego obrazu świata społecznego i ukazaniem takich dróg jego realizacji, by świat stawał się coraz bardziej ludzki” (por. GS 40).

Myśl społeczna papieży

174. Każdy z papieży ogłaszał nowe dokumenty społeczne, z reguły w rocznicę ukazania się encykliki *Rerum novarum*. Utrwalił się zwyczaj, że papieże najpierw przypominali nauczanie Leona XIII, a potem „do rzeczy starych dodawali rzeczy nowe”. Dla przykładu: Pius XI w encyklice *Quadragesimo anno* (1931) sformułował zasadę

pomocniczości, Jan XXIII w encyklice *Pacem in terris* (1961) zestawił katalog praw człowieka i ukazał podstawy budowania pokoju światowego, a Paweł VI w encyklice *Populorum progressio* (1967) zauważył, że pojęcie „rozwój” bardziej niż pojęcie „postęp techniczny” odpowiada katolickiej myśli społecznej, gdyż akcentuje podmiot, czyli osobę, a nie przedmiot, czyli technikę.

Fundamentalny wykład społecznego charakteru powołania człowieka, jego funkcji i zadań dał Sobór Watykański II, zwłaszcza w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (1965).

Szeroki wykład nauki społecznej znajduje się także w trzech wielkich encyklikach społecznych Jana Pawła II, a mianowicie: *Laborem exercens* (1981), *Sollicitudo rei socialis* (1987) i *Centesimus annus* (1991). Należy jednak zauważyć, że w ciągu całego pontyfikatu Jana Pawła II trudno znaleźć przemówienie czy dokument, w którym Ojciec Święty nie poruszałby kwestii społecznych. Do zasadniczych tematów podejmowanych przez Jana Pawła II należą: kwestia poszanowania godności każdego człowieka i całego człowieka (jego potrzeb materialnych i duchowych); kwestia poszanowania praw człowieka ze szczególnym uwzględnieniem prawa do życia i prawa do wolności, która jest człowiekowi nie tylko dana, ale i zadana; kwestia podmiotowego charakteru pracy ludzkiej; kwestia stosunku Kościoła do demokracji.

Osobnym działem nauczania społecznego Jana Pawła II są jego wypowiedzi na temat przemian zachodzących na kontynencie europejskim. Najważniejszy wykład problematyki społecznej naszego kontynentu został zawarty w adhortacji apostołskiej *Ecclesia in Europa*. Jan Paweł II, poddając analizie duchowe oblicze Europy, wskazał na charakterystyczne „gaśnięcie nadziei”. Jego przejawem są m.in.: utrata pamięci i dziedzictwa chrześcijańskiego, lęk przed przyszłością, fragmentaryzacja egzystencji, zmniejszanie się przejawów solidarności międzyludzkiej, dążenie do narzucenia antropologii bez Boga i bez Chrystusa, narodziny nowej kultury, ukształtowanej głównie przez media, której cechą charakterystyczną są treści często sprzeczne z Ewangelią (por. EiE 7–9). Jednocześnie Ojciec Święty wskazał także na znaki nadziei, dostrzegając je m.in. w procesie odzyskiwania wolności przez Kościół na wschodzie Europy, postępujący proces otwierania się ludów, pojednania narodów, współpracy i wymiany, tworzenia się świadomości europejskiej. „Z satysfakcją odnotowujemy fakt, że wszystkie wspomniane procesy dokonują się na drodze demokratycznej, w sposób pokojowy i w duchu wolności, który szanuje i docenia

uprawnione różnice oraz wzbudza i podtrzymuje dążenie do jedności Europy” (EiE 12). Jan Paweł II konkluduje: „Kościół ma do zaoferowania Europie najcenniejsze dobro, jakiego nikt inny nie może jej dać: jest to wiara w Jezusa Chrystusa, źródło nadziei, która nie zawodzi” (EiE 18).

Szczególnym darem dla Polaków są także przemówienia wygłaszane przez Jana Pawła II w czasie pielgrzymek do Ojczyzny. Każda z nich przynosiła nową katechezę poświęconą zadaniom, jakie powinny być podejmowane przez rodaków Papieża: „Nie sposób zrozumieć człowieka bez Chrystusa”, „Musicie od siebie wymagać”, „Trzeba bardziej być niż mieć”, „Praca jest dla człowieka, a nie człowiek dla pracy”, „Wolność jest wam dana, ale i zadana”.

Wskazania
II Polskiego Synodu
Plenarnego

175. Kościół w Polsce wsłuchany w wieloletnie nauczanie Jana Pawła II podjął refleksję nad życiem społecznym w naszej Ojczyźnie w ramach II Polskiego Synodu Plenarnego. Synod ten dokonał krytycznej analizy polskich znaków czasu i sformułował szereg postulatów. Jego owocem są m.in. dokumenty odnoszące się do czterech wymiarów życia społecznego: życia małżeńskiego i rodzinnego, życia społeczno-gospodarczego, życia politycznego oraz kultury, nauki i środków przekazu. Ponieważ pierwsze i ostatnie zagadnienie zostały omówione w innych rozdziałach dokumentów synodalnych, stąd tutaj przedstawione zostaną jedynie kwestie druga i trzecia.

II Polski Synod Plenarny, dokonując wglądu w aktualną sytuację społeczno-gospodarczą:

- wyraził wdzięczność Bogu za możliwość odbudowania – po roku 1989 – ojczystego domu w warunkach niepodległego państwa;
- zauważył skutki, jakie pozostawiło po sobie komunistyczne dziedzictwo, a szczególnie postawy wobec pracy, własności, osobistej aktywności, rzetelności i uczciwości pracowniczej;
- stwierdził, że uruchomienie mechanizmów gospodarki rynkowej umożliwiło stałe podnoszenie się poziomu gospodarczego kraju;
- zwrócił uwagę na to, że gospodarka polska szybciej niż dotąd zaczęła ulegać procesom globalizacyjnym, które niosą ze sobą zarówno korzyści, jak i poważne zagrożenia (por. PSPG 17–19).

Jednocześnie Synod Plenarny wskazał na zasadnicze przejawy kryzysu społecznego związanego z dokonującymi się przeobrażeniami. Należą do nich:

- brak przygotowania do zachodzących przemian, charakterystyczny zwłaszcza dla grup najsłabszych, osób o niskim wykształ-

- ceniu, byłych pracowników państwowych gospodarstw rolnych, rolników gospodarujących na niewielkich skrawkach ziemi;
- pojawianie się nowych obszarów biedy zarówno w środowiskach wiejskich, jak i w miastach: około dwóch milionów ludzi żyje w warunkach skrajnego ubóstwa; olbrzymie bezrobocie spowodowane tym, że proces tworzenia nowych miejsc pracy przebiega wolniej niż redukowanie starych; niepokojące jest zwłaszcza bezrobocie wśród młodzieży; brak pracy, mieszkania i środków do życia dotyka szczególnie osoby pragnące założyć własną rodzinę;
 - nasilające się zjawisko „wykluczenia społecznego”, czyli gwałtownego powiększania się przedziału między tymi, którzy korzystają z dokonujących się przemian, a tymi, których te przemiany niszczą;
 - niebezpieczne tendencje demograficzne – spadek przyrostu naturalnego, starzenie się społeczeństwa, często związane z kryzysami w rodzinie (por. PSPG 20–25).

Wśród wskazanych przez Synod Plenarny przyczyn kryzysu znajduje się także niebezpieczna zmiana mentalności Polaków. Religijność wydaje się mieć niewielki wpływ na kształtowanie zasad i modeli życia społeczno-gospodarczego. Bezkrytyczne przejmowanie obcych wzorców kultury powoduje rosnący konsumizm i utylitaryzm życiowy (por. PSPG 26–28).

II Polski Synod Plenarny podjął również refleksję nad miejscem i rolą Kościoła w nowej rzeczywistości politycznej. Do „znaków nadziei” zaliczono najpierw wybór papieża Polaka. Fakt ten wpłynął na dzieje całego narodu. W efekcie tego wyboru i papieskiej pielgrzymki do Ojczyzny w 1979 roku powstały warunki do odzyskania przez Polskę niepodległości. Nowym zjawiskiem jest także proces odbudowy samorządów lokalnych. Kościół uczestniczy w nim, widząc szansę zaangażowania się wielu Polaków w patriotyczną służbę Ojczyźnie. Synod Plenarny nazwał także „znakiem nadziei” trwający proces integracji europejskiej, dostrzegając zarazem szanse i zagrożenia z nią związane (por. PSPP 25–28).

Do negatywnych znaków czasu zaliczono:

- opóźnienie cywilizacyjne, marnotrawstwo ekonomiczne i niski poziom świadomości politycznej, których efektem jest często postawa bierności i apatii;
- odczuwany przez wielu ciężar transformacji ustrojowej, któremu towarzyszy poczucie niesprawiedliwości związanej z tolerowaniem „uwłaszczenia” dawnej nomenklatury komunistycznej;

- brak rzetelnej oceny historii Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i osądzenia odpowiedzialnych za zło, które działo się w Polsce w latach 1944–1989;
- „zranienia z poprzedniej epoki”, których konsekwencją jest brak pojednania wielu z Bogiem, a także pojednania pomiędzy ludźmi;
- błędne przekonanie, wyniesione z okresu komunizmu, że Kościół nie powinien mieszać się do polityki;
- spowodowana przemianami w kulturze i obyczajowości wrogość części społeczeństwa wobec chrześcijaństwa i Kościoła (por. PSPP 29–34).

Dziś do wymienionych wyżej zjawisk dodać trzeba jeszcze kryzys elit władzy spowodowany korupcją, wykrzywionym kształtem debaty parlamentarnej oraz brakiem rozumienia polityki jako roztropnej troski o dobro wspólne. Dominuje prywatna osób i ugrupowań politycznych powiązanych niejasno ze światem biznesu, a także ze światem przestępczym.

ZADANIA

Realizować misję **176.** Zadania stojące przed Archidiecezją Poznańską mają dwoisty charakter. Z jednej strony polegają one na propagowaniu nauki społecznej Kościoła i jej naukowym zgłębianiu, z drugiej – na poszukiwaniu sposobów bardziej skutecznego wcielania tej nauki w życie. W realizacji obu tych zadań należy w większej niż dotąd mierze wykorzystać zaangażowanie wiernych świeckich, szczególnie tych zorganizowanych w licznych stowarzyszeniach i ruchach.

Zadania Wydziału Teologicznego UAM **177.** Ważnym miejscem uprawiania katolickiej nauki społecznej, jak i miejscem formowania osób, które później będą wcielały ją w życie, winien pozostać Wydział Teologiczny UAM w Poznaniu. Jego zadaniem jest odpowiednie przygotowanie, zwłaszcza duchownych, do zajęcia się – w ramach pracy duszpasterskiej – problematyką społeczną, zgodnie ze współczesnymi zasadami nauki Kościoła. Wydział Teologiczny UAM powinien także formować młodych katolików świeckich do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Kolejnym polem działalności Wydziału Teologicznego UAM jest propagowanie zasad etyki społecznej w środowisku uniwersyteckim. Pracownicy tego Wydziału, w większym niż dotąd stopniu, powinni uczestniczyć w dyskusjach toczonych w środowisku ludzi nauki,

a także w środkach społecznego przekazu, ukazując katolicki punkt widzenia.

Propagowaniu myśli społecznej Kościoła mogą również służyć Poznańskie Dni Społeczne. Każdego roku powinny one być poświęcone jednemu, konkretnemu zagadnieniu. Wykłady na wybrany temat powinny przyciągać wysokim poziomem, który zapewnią kompetentni wykładowcy – autorytety w danej dziedzinie.

178. Szczególną rolę w popularyzacji nauki społecznej Kościoła należy przypisać stowarzyszeniom i organizacjom, tym bardziej że wiele z nich – nie tylko katolickich – odwołuje się deklaratywnie do zasad tej nauki. Można to czynić poprzez stosowne wykłady, kursy czy programy organizowane w środowiskach Klubu Inteligencji Katolickiej, Akcji Katolickiej i Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, Stowarzyszenia Rodzin Katolickich Archidiecezji Poznańskiej, Stowarzyszenia Katolickiego „Civitas Christiana”, duszpasterstwa ludzi pracy, duszpasterstw specjalistycznych, Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy, a także poprzez kontakty z uczelniami i szkołami, samorządem lokalnym i organizacjami pozarządowymi.

Zadania organizacji
katolików świeckich

179. Popularyzację o charakterze formacyjnym winna wspierać działalność w postaci bieżących komentarzy do aktualnych zagadnień i wyzwań, publikowana zarówno w mediach katolickich („Przewodnik Katolicki”, Emaus – Katolickie Radio Poznań, program telewizyjny „Źródło”, strona internetowa Archidiecezji Poznańskiej), jak i w innych środkach przekazu.

Obecność
w mediach

180. Odrębną formę propagowania nauki społecznej Kościoła stanowić może działalność Rady Społecznej przy Arcybiskupie Poznańskim. Winna ona wyrażać opinię na temat najważniejszych kwestii związanych z życiem społecznym w Archidiecezji i w Wielkopolsce. Jej stanowisko, przekazywane do publicznej wiadomości, powinno spotykać się z większym zainteresowaniem ze strony wiernych i stanowić punkt wyjścia do osobistej i wspólnotowej refleksji.

Oświadczenia
Rady Społecznej
przy Arcybiskupie
Poznańskim

181. Obok działalności formacyjnej i popularyzatorskiej konieczne jest zaangażowanie poszczególnych osób i całych wspólnot we wprowadzanie postulatów katolickiej nauki społecznej w obszar życia społecznego w Archidiecezji Poznańskiej. Działania, jakie należałoby podejmować w zakresie problematyki małżeńskiej i rodzinnej oraz w obszarze kultury i nauki, zostały omówione w innych rozdziałach

Szczególne
potrzeby społeczne

dokumentów synodalnych. Tutaj wskazane zostaną postulaty dotyczące życia gospodarczego i politycznego.

W obliczu zachodzących w ciągu ostatnich kilkunastu lat głębokich przemian ustrojowych niezbędne jest podejmowanie przez poszczególne katolików świeckich, jak też przez stowarzyszenia i organizacje katolickie takich działań, jak:

- a) przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, zwłaszcza w małych środowiskach. Konkretną formą realizacji tego typu zadań może być organizowanie kursów językowych, komputerowych, przysposobienia zawodowego, nade wszystko jednak tworzenie ogólnego klimatu sprzyjającego rozwojowi ambicji życiowych i zawodowych młodego pokolenia;
- b) pomoc osobom bezrobotnym i rodzinom dotkniętym bezrobociem. Nie wystarczy tu tylko pomoc charytatywna. Parafialne Oddziały Akcji Katolickiej we współpracy z odpowiednimi komórkami samorządów lokalnych mogą organizować pomoc w znalezieniu nowych miejsc pracy, wspieraniu rodzących się inicjatyw gospodarczych. Takiego wsparcia wymagają zwłaszcza działania podejmowane na tzw. terenach popegeerowskich, gdzie często poczucie beznadziei zabija motywację do jakiegokolwiek aktywności. Jednym z głównych zadań, także dla organizacji młodzieżowych, pozostaje troska o ludzi młodych pozbawionych perspektyw życiowych;
- c) propagowanie modelu rodziny z kilkorgiem dzieci. Potrzeba tu jeszcze szerszych niż dotąd działań na rzecz: troski o życie poczęte, opieki nad samotnymi matkami, organizowanie świetlic i ochronek dla dzieci, a także tworzenie systemu prawnego przyjaznego rodzinie;
- d) zorganizowanie systemu opieki nad ludźmi samotnymi, starymi i opuszczonymi, których przybywa z powodu zmieniającej się struktury demograficznej (proces „starzenia się narodu”).

Rozwijać
duszpasterstwo
zawodowe

182. Z wrażliwością i zaangażowaniem należy rozwijać duszpasterstwo związków zawodowych i grup zawodowych. Trzeba przy tym zwracać uwagę na podstawowe zadania tych związków, związane z realizacją zasad solidarności i pomocniczości.

Wielkie znaczenie należy przypisać odnowie duszpasterstwa ludzi pracy. Powinno być ono obszarem konkretnego zastosowania zasad solidarności i pomocniczości w sytuacji, gdy wiele osób żyje w dramatycznym napięciu z powodu warunków pracy lub bezrobocia. W duszpasterstwie ludzi pracy winno się poszukiwać zarówno konkret-

nych rozwiązań w sferze praktycznej, jak i mentalności. Jeśli chodzi o tę ostatnią, trzeba szukać m.in. sposobów dowartościowania pracy, która nie ma waloru czysto ekonomicznego. Pomocne powinno stać się opracowanie bardziej szczegółowych zadań i określenie niezbędnych kompetencji archidiecezjalnego duszpasterza ludzi pracy.

183. Osobną grupę stanowią postulaty dotyczące działań zmierzających do przezwyciężenia kryzysu, jaki ujawnia się w mentalności wielu Polaków. Choć deklarują oni, że są katolikami, żyją jednak często tak „jakby Boga nie było” albo przyjmują tylko te zasady etyki chrześcijańskiej, które łatwo jest im wypełnić. Coraz poważniejszym problemem staje się także rosnąca ignorancja w dziedzinie wiedzy religijnej. Jednym z postulatów obecnego Synodu (sformułowanym w odrębnym rozdziale dokumentów synodalnych) jest wprowadzenie jednolitego systemu katechezy dorosłych, obejmującego zarówno katolików obecnych w Kościele, jak i pozostających jedynie w luźnym z nim kontakcie lub nawet żyjących z dala od niego.

Wprowadzać katechezę społeczną dorosłych

W dobie kryzysu i erozji polityki i zaangażowania politycznego trzeba przywoływać wizję polityki jako etyki życia społecznego i roztropnej troski o dobro wspólne. Ze względu na brak zorganizowanej formuły sprzyjającej spotkaniu polityków z nauką Kościoła, Synod postuluje poszukiwanie takich rozwiązań, które – nie wikłając Kościoła w bieżące spory polityczne – umożliwiłyby prowadzenie dialogu na płaszczyźnie mniej oficjalnej niż uroczystości państwowe czy kościelne. Taką platformą mogłyby się stać zwłaszcza rekolekcje czy spotkania organizowane przez katolików świeckich. Przedmiotem szczególnej analizy podczas takich spotkań powinny stać się treści zawarte w dokumentach Kościoła, a szczególnie w *Nocie doktrynalnej dotyczącej pewnych kwestii związanych z udziałem i postawą katolików w życiu publicznym* Kongregacji Nauki Wiary.

Kwestią otwartą pozostaje zagadnienie integracji europejskiej. Wywołuje ono często głębokie antagonizmy, których podłożem jest nierzadko brak należytej wiedzy. Spotkania z osobami zajmującymi się problematyką Unii Europejskiej pomogłyby w zrozumieniu szans i zagrożeń związanych z procesem integracji.

184. Odrębnym zagadnieniem pozostaje działanie na rzecz rozbudzenia w społeczeństwie żywszego zainteresowania sprawami publicznymi poprzez udział w wyborach i bardziej staranny wybór kandydatów. Pozwoliłoby to na wyeliminowanie ze struktur władzy i polityki osób skompromitowanych (korupcja, procesy sądowe, brak

Budzić odpowiedzialność za życie publiczne

kompetencji) lub reprezentujących poglądy niezgodne z nauką Kościoła. Parafialne Oddziały Akcji Katolickiej, która sama nie jest organizacją polityczną, mogłyby stać się inicjatorem spotkań przedwyborczych z kandydatami reprezentującymi katolicki punkt widzenia.

Ciągle za mało słyszalny jest też głos katolików świeckich w sytuacjach, w których publicznie podważa się prawdę historyczną, niszczy tradycje narodowe, obraża się uczucia religijne. Trzeba częściej rozważać możliwość wniesienia protestu, a także domagać się prawa do wyrażania opinii katolików, zwłaszcza w mediach publicznych, finansowanych przecież – w przeważającym stopniu – przez wierzących Polaków.

9. WYDZIAŁ TEOLOGICZNY UNIwersYTETU IM. ADAMA MICKIEWICZA

AKTUALNA SYTUACJA

Powstanie
Wydziału

185. W dniu 2 czerwca 1974 roku Kongregacja Nauczania Katolickiego wydała bullę *Posnaniensis urbs*, na mocy której powołano w Poznaniu Papieski Wydział Teologiczny. W ten sposób zostały ukończone wieloletnie starania arcybiskupa Antoniego Baraniaka, popierane z ogromną życzliwością przez ówczesnego przewodniczącego Rady ds. Nauki Konferencji Episkopatu Polski kardynała Karola Wojtyłę.

Dnia 26 czerwca 1998 roku Kongregacja Wychowania Katolickiego w odpowiedzi na prośbę arcybiskupa Juliusza Paetza wyraziła formalną zgodę na ustanowienie Wydziału Teologicznego w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza oraz zadeklarowała, że działalność istniejącego dotąd Papieskiego Wydziału Teologicznego w Poznaniu, jak też jego prawa, przywileje i honory, którymi cieszą się wydziały teologiczne erygowane przez Stolicę Apostolską (z wyjątkiem tytułu „Papieski”), oraz patronat św. Wojciecha, mogą zostać przeniesione na Wydział Teologiczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Trzy dni później, 29 czerwca 1998 roku, Senat Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu podjął decyzję powołującą Wydział Teologiczny na Uniwersytecie. W dniu 30 listopada 1998 roku została podpisana umowa między Konferencją Episkopatu Polski a Rządem Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie statusu Wydziału Teologicznego

UAM. Bardziej szczegółowe przepisy regulujące działanie Wydziału Teologicznego UAM są zawarte w jego Statucie-Regulaminie, zatwierdzonym przez Kongregację Wychowania Katolickiego dnia 20 stycznia 2000 roku ze zmianami ze stycznia 2008 roku.

Zarówno wyżej wymieniona umowa, jak i Statut-Regulamin Wydziału Teologicznego UAM określają jego kościelny charakter oraz jego więzy z Archidiecezją Poznańską. Wynikają one z tego, że jego siedzibą jest Poznań oraz z tego, że jego Wielkim Kanclerzem jest każdorazowy arcybiskup poznański.

186. Wydział Teologiczny UAM działa również poza Archidiecezją Poznańską w tak zwanych Sekcjach, kształcąc alumnów Archidiecezji Gnieźnieńskiej, Diecezji Bydgoskiej i Diecezji Kaliskiej, a także Zakonu Braci Mniejszych – Wyższe Seminarium Duchowne we Wronkach, Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów – Wyższe Seminarium Duchowne w Obrze, Zgromadzenia Misjonarzy Świętej Rodziny – Wyższe Seminarium Duchowne w Kazimierzu Biskupim, oraz Zgromadzenia Ducha Świętego – Wyższe Seminarium Duchowne w Bydgoszczy. Ponadto w Gnieźnie i Bydgoszczy prowadzone są zaoczne studia teologiczne dla świeckich.

Sekcje Wydziału
Teologicznego
UAM

187. Wielki Kanclerz reprezentuje Stolicę Apostolską wobec Wydziału Teologicznego UAM oraz Wydział Teologiczny UAM wobec Stolicy Apostolskiej. Nadzór Wielkiego Kanclerza dotyczy kwalifikacji nauczycieli akademickich w zakresie nauczania teologii katolickiej, a także zgodności programu studiów teologii katolickiej z wymaganiami studiów kościelnych oraz wierności doktrynie katolickiej. W szczególności zaś do Wielkiego Kanclerza należy:

Wielki Kanclerz

- a) udzielanie, a w razie konieczności cofanie misji kanonicznej nauczycielom akademickim prowadzącym zajęcia w zakresie dyscyplin teologii katolickiej;
- b) przedkładanie Kongregacji Wychowania Katolickiego wniosków o *nihil obstat* wymagane dla profesorów oraz proponowanych przez Wydział Teologiczny UAM kandydatów do doktoratu *honoris causa*;
- c) aprobowanie kandydatur na pozostałe stanowiska nauczycieli akademickich Wydziału Teologicznego UAM (*venia docendi*) oraz ogłoszonych przez wydziałową komisję wyborczą kandydatów na urząd dziekana;
- d) przyjmowanie od nowo wybranego dziekana i od profesorów teologii katolickiej wyznania wiary;

- e) informowanie Kongregacji Wychowania Katolickiego o istotnych sprawach Wydziału Teologicznego UAM i przysyłanie jej okresowych sprawozdań o jego stanie.

Zadania 188. Najważniejszym zadaniem Wydziału Teologicznego UAM, zgodnie z jego Statutem-Regulaminem, są „badania naukowe i kształcenie w dziedzinie teologii i innych nauk kościelnych”. Ponadto w Praeambule do wspomnianego dokumentu Wydział Teologiczny UAM zadeklarował, że „pragnie być ośrodkiem myśli chrześcijańskiej i katolickich studiów społecznych, by w ten sposób według potrzeb naszych czasów podjąć dzieło zapoczątkowane przed tysiącem lat przez św. Wojciecha”. Wydział Teologiczny UAM stale poszukuje nowych form realizacji tego zadania. Jedną z nich jest utworzenie w ramach studiów teologicznych specjalności Dialog społeczny.

Pracownicy 189. Powyższe zadania wypełniają pracownicy naukowcy i dydaktyczni oraz administracyjni zatrudnieni na Wydziale Teologicznym UAM na podstawie umowy o pracę lub umowy zlecenia. Nieco ponad połowę spośród 101 stałych pracowników Wydziału stanowią kapłani (31) i świeccy (22) pochodzący z Archidiecezji Poznańskiej – łącznie 53 osoby. Pracownikami Wydziału Teologicznego UAM są także księża i zakonnicy pochodzący z: Archidiecezji Gnieźnieńskiej, Diecezji Kaliskiej, Diecezji Bydgoskiej, Zakonu Braci Mniejszych (OFM), Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów (OMI), Zgromadzenia Misjonarzy Świętej Rodziny, Zgromadzenia Ducha Świętego oraz przedstawiciele innych zgromadzeń i wspólnot zakonnych, jak: adoratorki Krwi Chrystusa, chrystusowcy, dominikanie, filipini, karmelici, marianie, werbiści, członkowie Zgromadzenia Najświętszego Serca Jezusa.

Osiem lat działalności Wydziału Teologicznego w strukturach Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu pozwala stwierdzić, że jest on coraz bardziej zakorzeniony w tej uczelni. Pracownicy Wydziału wykładają obecnie na czterech spośród 13 wydziałów UAM. Ponadto prowadzą zajęcia na Uniwersytecie Medycznym w Poznaniu, na Politechnice Poznańskiej oraz w niektórych poznańskich uczelniach prywatnych. W ten sposób uczestniczą oni w kształceniu i formowaniu przyszłych elit naszego kraju. Na Wydziale Teologicznym UAM organizuje się też coraz więcej sympozjów krajowych i międzynarodowych.

Studenci 190. Wydział Teologiczny UAM kształci obecnie około 1200 studentów. Około 1/3 z nich to alumni wyższych seminariów duchownych,

czyli kandydaci do kapłaństwa. Wśród nich są klerycy Archidiecezji Poznańskiej. Poza tym wielu kapłanów i świeckich Archidiecezji Poznańskiej studiuje na organizowanych przez Wydział Teologiczny UAM studiach podyplomowych i doktoranckich. Praca ta jest pozytywnie oceniana zarówno przez powołane do tego instytucje: Uniwersytecką Komisję Akredytacyjną, Państwową Komisję Akredytacyjną, Komitet Badań Naukowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, jak i przez studentów i absolwentów. Oznaką zaufania do Wydziału Teologicznego UAM jako miejsca kształcenia jest także duża liczba kandydatów zgłaszających się corocznie na studia, zwłaszcza na magisterskie studia dzienne.

191. Na Wydziale Teologicznym UAM w Poznaniu działa duszpasterstwo akademickie skierowane przede wszystkim do studentów świeckich. Na czele tego duszpasterstwa stoi mianowany przez Arcybiskupa Poznańskiego duszpasterz akademicki. Głównym miejscem modlitwy i spotkań duszpasterstwa jest złączona z gmachem Wydziału kaplica.

Duszpasterstwo akademickie

192. Dzięki obecności w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza, a także dzięki bezpośrednim relacjom osobistym pracowników Wydział Teologiczny UAM nawiązał współpracę zarówno z pozostałymi wydziałami teologicznymi w Polsce, jak też z wieloma ośrodkami zagranicznymi, zwłaszcza w Czechach (Praga i Czeskie Budziejowice), Niemczech (Bamberg i Erfurt), Hiszpanii (Pampeluna), Francji (Anders i Paryż), Belgii (Leuven) i Holandii (Nijmegen), w Słowacji i na Ukrainie. Umożliwia to regularną wymianę wykładowców, a także stałą obecność studentów w tych ośrodkach (stypendia w ramach programu „Erasmus – Socrates”).

Współpraca z innymi ośrodkami

193. Wydział Teologiczny UAM może poszczycić się wspaniałą biblioteką, jedną z najbogatszych pod względem zasobu książek spośród wszystkich ośrodków teologicznych w Polsce. Aktualnie działa ona jednak w bardzo trudnych warunkach lokalowych, toteż sprawą pilną jest znalezienie sposobu na ich poprawienie.

Biblioteka

194. Wydział Teologiczny UAM stał się znaczącym ośrodkiem wydawniczym. Wydawnictwo wydziałowe publikuje około 50 pozycji rocznie. Są to przede wszystkim prace ściśle naukowe będące publikacjami pracowników Wydziału. Obok nich wydawnictwo wydziałowe publikuje także coraz znaczącą liczbę pozycji związanych z historią Kościoła (w szczególności Archidiecezji Poznańskiej), z kulturą

Wydawnictwo

religijną, duchowością kapłańską, sylwetkami świętych i błogosławionych oraz kandydatów na ołtarze.

- Verba Sacra **195.** Wydział Teologiczny UAM jest współorganizatorem realizowanego od 2000 roku w Poznaniu przez Uniwersytet im. Adama Mickiewicza projektu Verba Sacra, na który składają się cykle: Modlitwy Katedr Polskich (prezentacje tekstów biblijnych) oraz Wielka Klasyka (prezentacje tekstów wielkiej literatury klasycznej).
- Sprawy materialne **196.** Zgodnie z podpisaną między Konferencją Episkopatu Polski a Rządem RP umową działalność Wydziału Teologicznego UAM na terenie Archidiecezji Poznańskiej finansowana jest częściowo ze środków budżetowych państwa, częściowo zaś z organizowanych kilka razy w roku na terenie Archidiecezji specjalnych kolekt.
- Znaczenie Wydziału **197.** Bogate relacje kościelne i społeczne, w których Wydział Teologiczny UAM funkcjonuje, pozwalają mu spełniać zadanie postawione przed nim przez Stolicę Apostolską i być coraz bardziej znaczącym ośrodkiem studiów i kształcenia teologicznego na mapie Polski. Owocne wypełnianie tego zadania stanowi równocześnie wielki pożytek dla Archidiecezji Poznańskiej.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

- Troska Kościoła o Uniwersytet **198.** Działalność Wydziału Teologicznego UAM jest określona od strony kościelnej przez konstytucję apostolską *Sapientia Christiana*, ogłoszoną przez Ojca Świętego Jana Pawła II w dniu 15 kwietnia 1979 roku oraz przez załączone do tej konstytucji *Zarządzenia Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego celem właściwego wprowadzenia w życie konstytucji apostolskiej „Sapientia Christiana” z 29 kwietnia 1979 roku.*

W nawiązaniu do nauczania papieża Pawła VI zawartego w adhortacji apostolskiej *Evangelii nuntiandi* (por. EN 19–20), we Wstępie do konstytucji *Sapientia Christiana* została podkreślona waga, jaką Kościół przywiązuje do ewangelizacji kultury. Niezmiernie ważną rzeczą jest bowiem to, aby „treścią tejże Ewangelii przepojone zostały kategorie myślenia, kryteria ocen i normy działania”, którymi posługują się ludzie. Trzeba zatem dążyć do tego, „aby cała kultura ludzka prze-

niknięta została Ewangelia” (por. SChr, Wstęp 1). Głosząc Ewangelię, Kościół przyczynia się bowiem do rozwoju zarówno poszczególnego człowieka, jak i całego społeczeństwa (por. tamże).

Z całą pewnością można stwierdzić, że „los społeczeństwa i samego Kościoła wiąże się ściśle z rozwojem młodzieży odbywającej studia wyższe” (por. DWCH 10). Stąd swoją troską i posługą duszpasterską Kościół pragnie otoczyć wszystkie uczelnie wyższe i całe środowisko akademickie. Jednakże „szczególną troskliwością otacza [on] wydziały i uniwersytety kościelne” (SChr, Wstęp 3).

199. Zgodnie z konstytucją apostolską *Sapientia Christiana*, „przez uniwersytety i wydziały kościelne rozumie się te, które erygowane kanonicznie lub zatwierdzone przez Stolicę Apostolską, uprawiają i podają świętą doktrynę oraz nauki z nią związane, z prawem nadawania stopni akademickich powagą Stolicy Apostolskiej” (SChr, art. 2). Z tego względu wydziały teologiczne winny być uważane „za drogo-cenny skarb całej wspólnoty kościelnej”. Dlatego też one same muszą być w pełni „[...] świadome swej doniosłości w Kościele oraz swego uczestnictwa, we właściwym sobie zakresie, w posługiwaniu Kościoła. Te zaś z nich, które bezpośrednio zajmują się Objawieniem chrześcijańskim, powinny pamiętać o nakazie, jaki Chrystus, Najwyższy Nauczyciel dał temuż Kościołowi odnośnie do tego posługiwania słowami: «Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem» (Mt 28, 19–20)”. Wynika z tego „absolutny związek tych wydziałów z całokształtem doktryny Chrystusa, której autentycznym interpretatorem i strażnikiem w ciągu wieków zawsze był Nauczycielski Urząd Kościoła” (por. tamże, 4). Nauczania teologii nie można bowiem odłączyć ani od Ewangelii Chrystusa, ani też od Magisterium Kościoła. Jak stwierdził papież Jan Paweł II w encyklice *Redemptor hominis*: „[...] w tym stale się poszerzającym i różnicującym zarazem terenie ludzkiego poznania musi też stale pogłębiać się wiara przez odsłanianie wymiaru tajemnicy objawionej, przez zrozumienie prawdy, którą sam Bóg niejako «dzieli się» z człowiekiem. Jeśli można, a nawet trzeba sobie życzyć, ażeby olbrzymia praca w tym kierunku uwzględniała pewien pluralizm metod, to jednak nie może ona odbiegać od zasadniczej jedności Nauczania Wiary i Moralności jako swego właściwego celu. Dlatego też tak nieodzowne jest ściśle współdziałanie teologii z Magisterium. Każdy zaś z teologów w szczególny sposób winien być świadomy tego, czemu wyraz dał sam Jezus

Wydziały teologiczne
a Magisterium
Kościoła

Chrystus, kiedy mówił: «nauka, którą słyszycie, nie jest moja, ale Tego, który Mnie posłał, Ojca» (J 14, 24). Nikt przeto nie może uprawiać teologii jako zbioru swoich tylko poglądów, ale musi być świadom, że pozostaje w szczególnej łączności z tym posłannictwem Prawdy, za którą odpowiedzialny jest Kościół» (RH 19). „Wierność Chrystusowi – mówił Jan Paweł II do teologów Uniwersytetu w Salamance – niesie zatem z sobą wierność Kościołowi; wierność zaś Kościołowi pociąga za sobą wierność wobec Magisterium. Jest więc nieodzowne zdanie sobie sprawy z tego, że z tą samą absolutną wolnością wiary, z jaką teolog katolicki przynależy do Chrystusa, przynależy również do Kościoła i jego Magisterium”.

Na Konferencjach Biskupów w ogólności, a na Wielkim Kanclerzu danego wydziału teologicznego w szczególności spoczywa zatem obowiązek otaczania tych wydziałów „bacznią troskliwością” o ich rozwój, a jednocześnie obowiązek ustawicznego dbania „o ich wierność wobec doktryny Kościoła, aby dawały one całej wspólnotie wiernych świadectwo ducha całkowicie oddanego [...] nakazowi Chrystusa”, by nauczać wszystkie narody (por. SChr, Wstęp 4). Do obowiązków Wielkiego Kanclerza należy także reprezentowanie Stolicy Apostolskiej wobec Uniwersytetu lub Wydziału, oraz, z drugiej strony, reprezentowanie Uniwersytetu lub Wydziału wobec Stolicy Apostolskiej. Powinien on także popierać łączność zarówno z Kościołem partykularnym, jak i powszechnym (por. SChr, art. 12).

Łączenie
wiary z wiedzą
i moralnością

200. Obowiązek dawania świadectwa chrześcijańskiej wierze oraz wierności Kościołowi dotyczy zarówno wydziałów teologicznych jako takich, jak i wszystkich poszczególnych nauczycieli akademickich tych wydziałów. Głoszenie Chrystusowej Ewangelii winno być przez nich uważane za podstawowe kryterium ich działalności dydaktycznej i naukowej. Dlatego też nauczyciele akademicki pracujący na wydziałach teologicznych powinni być dla studentów oraz innych wierzących w Chrystusa „mistrzami wiary”, czyli „świadkami żywej wiary ewangelicznej oraz przykładem wierności wobec Kościoła” (por. SChr, Wstęp 4). Papież Paweł VI, mówiąc o zadaniu teologa, stwierdził, że powinien on służyć „budowaniu wspólnoty kościelnej, aby Lud Boży wzrastał w doświadczeniu wiary” (por. SChr, Wstęp, 4). Tę myśl kontynuował papież Jan Paweł II w encyklice *Redemptor hominis*, stwierdzając między innymi: „Tak jak w dawniejszych epokach, tak i teraz – i bardziej jeszcze – jest powołaniem teologów i wszystkich ludzi nauki w Kościele, ażeby łączyli wiarę z wiedzą i mądrością, aby przyczyniali się do ich wzajemnego przenikania” (RH 19).

201. W działalności wydziałów teologicznych niezmiernie ważny jest ich wymiar pastoralny. Dzięki niemu stają się one bowiem także ośrodkami refleksji poświęconej szukaniu sposobów coraz bardziej skutecznego przekazywania treści ewangelijnych współczesnemu światu. Mówił o tym wyraźnie Sobór Watykański II w Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*: „Kościół bardzo wiele oczekuje od skutecznej działalności fakultetów teologicznych. Im bowiem powierza bardzo odpowiedzialne zadanie przygotowania swych wychowanków nie tylko do posługi kapłańskiej, lecz nade wszystko czy to do uczenia w zakładach wyższych studiów kościelnych, czy też do samodzielnego rozwijania nauk, czy do podjęcia bardziej uciążliwych zadań apostołatu intelektualnego. Jest również zadaniem tych fakultetów zbadać dokładniej różne dziedziny nauk teologicznych, i to tak, aby można było osiągnąć coraz głębsze zrozumienie Objawienia, aby pełniej ujawniło się dziedzictwo mądrości chrześcijańskiej, przekazane przez przodków, aby rozwijał się dialog z braćmi rozłączonymi i z niechrześcijanami oraz aby można było rozwiązywać problemy powstałe skutkiem postępu nauk” (DWCH 11).

Wymiar pastoralny

202. Soborowe nauczanie o roli wydziałów teologicznych rozwija i precyzuje konstytucja apostolska *Sapientia Christiana*, która określa trzy zasadnicze cele wydziałów: badania naukowe, kształcenie studentów i nastawienie na całokształt posługi ewangelizacyjnej. Te trzy cele są ze sobą ściśle powiązane, „postulaty naukowe” należy bowiem pilnie łączyć „z duszpasterskimi potrzebami Ludu Bożego” (por. SChr, art. 39 § 2). Stąd wydziały teologiczne mają najpierw „poprzez badania naukowe uprawiać i rozwijać własne dyscypliny naukowe, a przede wszystkim dogłębnie badać Objawienie chrześcijańskie oraz wszystkie problemy z nim związane, systematycznie wyjaśniać jego prawdy, analizować w jego świetle nowe zagadnienia występujące z biegiem czasu i w sposób odpowiednio dostosowany przekazywać je ludziom współczesnym, żyjącym w różnych kręgach kulturowych” (SChr, art. 3 § 1). Ponadto powinny one „dawać wyższe wykształcenie studentom we własnych dyscyplinach zgodnie z doktryną katolicką i w sposób właściwy przygotowywać ich do podejmowania zadań, jak również popierać ciągłą, czyli trwałą formację pracowników Kościoła” (SChr, art. 3 § 2). Ich zadaniem jest także „w ścisłym powiązaniu z hierarchią udzielać, zgodnie ze swym charakterem, pomocy tak Kościołom partykularnym, jak i Kościołowi powszechnemu w całości kształcie posługi ewangelizacyjnej” (SChr, art. 3 § 3).

Zasadnicze cele

Wyżej wspomniane cele muszą znajdować swe pełne urzeczywistnienie w sposobie, w jaki teologowie nauczający na wydziałach teologicznych winni wypełniać misję zleconą im przez Kościół. Jak mówił Jan Paweł II w konstytucji apostolskiej *Sapientia Christiana*, „[...] w badaniu i w nauczaniu doktryny katolickiej zawsze ujawniać się winna wierność wobec Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. W realizacji nauczania, zwłaszcza w ramach cyklu podstawowego, należy najpierw wyklądać te zagadnienia, które należą do nabytego dziedzictwa Kościoła. Opinie prawdopodobne i osobiste, mające swe źródło w nowych badaniach, należy podawać w mniejszym zakresie i ze zwróceniem uwagi na ich problematyczny charakter” (SChr, art. 70).

Władze Wydziału
Teologicznego UAM

203. Na czele wydziałów teologicznych stoi dziekan jako władza osobowa oraz Rada Wydziału jako władza kolegialna (por. SChr, art. 15). Dziekana „mianuje lub przynajmniej zatwierdza Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego” (por. SChr, art. 18). Wzajemną współpracę między władzami osobowymi a kolegialnymi określają zatwierdzone przez Kongregację statuty wydziałów teologicznych (por. SChr, art. 19).

Wymogi wobec
nauczycieli
akademickich

204. W konstytucji apostolskiej *Sapientia Christiana* określone też zostały jasno wymogi w odniesieniu do nauczycieli akademickich pracujących na wydziałach teologicznych. Wszyscy oni „winni odznaczać się nieskazitelnością życia, czystością doktryny i pilnością w pełnieniu obowiązków, aby mogli się skutecznie przyczyniać do osiągnięcia celu właściwego wydziałowi kościelnemu” (SChr, art. 26 § 1). Ci z wykładowców, „którzy nauczają spraw dotyczących wiary lub moralności, winni mieć świadomość, że zadanie to mają wykonywać w pełnej wspólnocie z autentycznym Magisterium Kościoła, a przede wszystkim Biskupa Rzymskiego” (SChr, art. 26 § 2). Łączność z Kościołem podkreślona jest poprzez otrzymanie misji kanonicznej. Nauczyciele akademicki wykładający „[...] dyscypliny odnoszące się do wiary i obyczajów, winni otrzymać misję kanoniczną od Wielkiego Kanclerza lub jego delegata, po złożeniu wyznania wiary; nie nauczają oni bowiem własną powagą, ale na mocy misji otrzymanej od Kościoła. Natomiast inni wykładowcy winni otrzymać zezwolenie na nauczanie od Wielkiego Kanclerza lub jego delegata” (SChr, art. 27 § 1). „[...] wszyscy wykładowcy, zanim otrzymają stałe zaangażowanie do pełnienia obowiązków lub zanim podniesieni zostaną na najwyższy stopień dydaktyczny, albo w obu tych przypadkach, muszą otrzymać,

wedle określenia Statutów, *Nihil obstat* od Stolicy Apostolskiej” (SChr, art. 27 § 2).

205. W konstytucji apostolskiej *Sapientia Christiana* określono też wymogi wobec studentów wydziałów kościelnych. Wydziały są wprowadzicie „otwarte dla wszystkich, zarówno duchownych, jak i świeckich”, jednakże oni wszyscy poprzez przykładne życie i ewentualne poprzednie studia powinni dać świadectwo, iż „są zdatnymi do tego, aby byli wpisani na listę studentów wydziału” teologicznego (por. SChr, art. 31).

Wymogi wobec studentów

ZADANIA

206. Zgodnie z nauczaniem Kościoła niezmiernie ważnym zadaniem stojącym przed Wydziałem Teologicznym UAM jest ustawiczna troska o zachowanie jego kościelnego charakteru zarówno co do litery, jak przede wszystkim w myśl zawartej między Konferencją Episkopatu Polski a Rządem PRL umowy oraz zatwierdzonego przez Kongregację Nauczania Katolickiego Statutu-Regulaminu Wydziału. Dotyczy to zwłaszcza wierności wobec Magisterium Kościoła oraz roli Wielkiego Kanclerza i jego praw odnośnie do pracowników naukowych Wydziału Teologicznego UAM i wyboru dziekana.

Troszczyć się o kościelny charakter

207. Przedmiotem szczególnie wielkiego zatroskania wszystkich pracowników akademickich Wydziału powinna być dbałość o dobre imię Kościoła, a także – poprzez osobiste świadectwo – uczenie innych, zwłaszcza studentów, autentycznej i szczerzej miłości do niego. Nikomu z pracowników akademickich Wydziału nie wolno zapominać o tym, że poprzez miłość i wierność Kościołowi objawia się miłość i wierność wobec samego Chrystusa.

Uczyć miłości Kościoła

208. Niezwykle ważne jest, by pracownicy naukowcy Wydziału Teologicznego UAM uczyli pełnej miłości postawy wobec Kościoła, tym bardziej że znacząca część, a w przypadku niektórych jego sekcji wszyscy jego studenci to alumni wyższych seminariów duchownych, w przypadku Archidiecezji Poznańskiej alumni Arcybiskupiego Seminarium Duchownego w Poznaniu, zatem przyszli kapłani. Wyrazem właściwego rozumienia tych wychowawczych zadań przez władze Wydziału oraz jego pracowników naukowo-dydaktycznych z Archidiecezji

Formować alumnów

Poznańskiej jest ich udział w uroczystościach kościelnych związanych z rokiem liturgicznym (procesja Bożego Ciała, procesja w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa), ze święceniami kapłańskimi, inauguracją roku akademickiego oraz innymi wydarzeniami kościelnymi, na które zostaną zaproszeni.

Otaczać
duszpasterską troską
studentów

209. Wielką troską duszpasterską należy otoczyć także studentów świeckich Wydziału Teologicznego UAM, tym bardziej że znaczna ich część będzie pracować jako katecheci w szkołach. Wszyscy natomiast powinni stanowić elitę przyszłej inteligencji katolickiej. Troska ta w różnym stopniu powinna być udziałem wszystkich księży wykładowców Wydziału Teologicznego UAM, choć w pierwszym rzędzie jest ona zadaniem mianowanego przez Arcybiskupa Poznańskiego duszpasterza akademickiego. Głównym miejscem działalności duszpasterskiej powinna być dawna kaplica Arcybiskupiego Seminarium Duchownego w Poznaniu.

Podnosić jakość
badań naukowych
i dydaktyki

210. Mimo że w ostatnich latach Wydział Teologiczny UAM osiągnął wiele w zakresie podnoszenia jakości badań naukowych i dydaktyki, dalszy rozwój obydwu tych dziedzin powinien być przedmiotem nieustannej troski zarówno ze strony władz Wydziału, jak i jego pracowników naukowo-dydaktycznych.

Odpowiadać na
aktualne wyzwania
duszpasterskie

211. Zgodnie z zapisami znajdującymi się w Statucie-Regulaminie Wydziału Teologicznego UAM, zarówno w swych badaniach, jak i w dydaktyce powinien on mieć ustawicznie na uwadze problemy pastoralne. Oznacza to, iż niezbędna jest ciągła refleksja nad wyzwaniami duszpasterskimi, jakie aktualnie stoją przed Kościołem w Polsce, a przede wszystkim przed Archidiecezją Poznańską. Jest to tym bardziej konieczne, że obecnie znajdujemy się w okresie szybko zmieniającej się sytuacji politycznej, społecznej, kulturowej i cywilizacyjnej, a w związku z tym także religijnej. Wydział Teologiczny UAM powinien więc w swych programach badawczych gruntownie i systematycznie rozeznawać warunki głoszenia Ewangelii dzisiaj i kształtowania życia Kościoła oraz związane z nimi szanse i zagrożenia. Szczególną troską Wydziału, zwłaszcza Zakładu Teologii Pastoralnej, powinno być – poprzez podejmowane prace badawcze i dydaktyczne oraz różnego rodzaju opracowania i materiały pomocnicze – wspieranie realizacji Archidiecezjalnego Programu Duszpasterskiego. Każdego roku program ten stara się ukazać inny aspekt wielkości i godności człowieka żyjącego we wspólnocie, rozwijającego się poprzez

kulturę oraz spotykającego się z Chrystusem poprzez nieustannie pogłębianą wiarę i życie sakramentalne.

212. Prawidłowy rozwój Wydziału Teologicznego UAM zależy od stałego rozwoju jego kadry naukowej i nauczycielskiej. Ze strony Wielkiego Kanclerza oraz władz Wydziału wymaga to myślenia wybiegającego daleko w przyszłość, ponieważ czas od początku studiów magisterskich do habilitacji wynosi w obecnych realiach od 15 do 25 lat, a czasem jest znacznie dłuższy. Obecny stan kadrowy Wydziału Teologicznego UAM i perspektywy jego dalszego rozwoju wymagają także pogłębionej analizy z perspektywy przyszłej obecności kapłanów i świeckich pochodzących z Archidiecezji Poznańskiej.

Dbać o rozwój kadry

Niezbędny jest także plan kierowania zdolnych studentów na studia specjalistyczne – w Poznaniu, w innych uczelniach polskich i w uczelniach zagranicznych. Dotyczy to w szczególności specjalistycznych studiów podejmowanych przez kapłanów Archidiecezji Poznańskiej. Należy rozważyć możliwość tworzenia stypendiów fundowanych dla tych celów.

213. Księża będący pracownikami Wydziału Teologicznego UAM, a jednocześnie rezydujący w niektórych parafiach Archidiecezji Poznańskiej, powinni podpisać umowy z proboszczami, w których zostaną jasno określone ich obowiązki duszpasterskie. W umowach tych powinno się uwzględniać zarówno różny stopień zaangażowania pracowników Wydziału w pracę naukową i dydaktyczną, jak również – zwłaszcza w odniesieniu do księży przygotowujących doktoraty i habilitacje – wymagania wynikające z systematycznej pracy naukowej. Umowy te powinny być zatwierdzone przez Kurię Metropolitalną.

Uczestniczyć w życiu parafii i diecezji

Ponadto księża zatrudnieni na Wydziale Teologicznym UAM należący do Archidiecezji Poznańskiej powinni świadczyć pomoc Archidiecezji poprzez uzgodnione z Kurią Metropolitalną zastępstwa wakacyjne, a także poprzez – stosownie do reprezentowanych przez nich specjalności naukowych – wykłady i konferencje, o które zostaną poproszeni czy to przez Kurię, czy to przez poszczególne parafie lub ruchy i stowarzyszenia katolickie działające na terenie Archidiecezji Poznańskiej.

214. Władze Wydziału Teologicznego UAM powinny informować Kurię Metropolitalną o wszystkich konferencjach i seminariach naukowych mających związek z szeroko rozumianym duszpasterstwem.

Współpracować z Kurią Metropolitalną

Obowiązkiem władz Wydziału Teologicznego UAM jest także coroczne przekazywanie Kurii Metropolitalnej informacji o wysokości

ofiar przekazanych przez Archidiecezję Poznańską na cele Wydziału Teologicznego UAM oraz o sposobie ich wydatkowania.

Polepszyć warunki lokalowe	215. Wprawdzie możliwości pracy Wydziału Teologicznego UAM znacznie się poprawiły odkąd od 2003 roku działa on również w dawnym budynku Arcybiskupiego Seminarium Duchownego, to jednak powierzchnia użytkowa oraz stan posiadanych budynków nadal nie odpowiadają potrzebom Wydziału. Konieczny jest zatem w niedalekiej przyszłości gruntowny remont dawnego gmachu Seminarium Duchownego, a ponadto wybudowanie auli oraz przygotowanie biblioteki wydziałowej. Należy przy tym rozważyć możliwość uzyskania większej niż obecnie pomocy w tym zakresie ze strony Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
Utrzymywać więź z absolwentami	216. Wydział Teologiczny UAM powinien interesować się dalszymi losami swoich absolwentów i dążyć do silniejszego związania ich z Wydziałem, zwłaszcza za pośrednictwem istniejącego Stowarzyszenia Absolwentów.
Informować o Wydziale	217. Trzeba na bieżąco opracowywać i przekazywać wszystkim potencjalnym zainteresowanym dokładne informacje o studiach prowadzonych przez Wydział Teologiczny UAM i o innych formach regularnego kształcenia prowadzonych przez pracowników Wydziału (cykle wykładów lub wykłady jednorazowe przeznaczone dla wspólnot parafialnych lub określonych grup duszpasterskich). Informacja o tego typu możliwościach powinna być stale dostępna, zwłaszcza dla duszpasterzy Archidiecezji Poznańskiej.

10. KATECHIZACJA

AKTUALNA SYTUACJA

Podstawowe dokumenty	218. Katecheza zawsze stanowiła dla Kościoła święty obowiązek i trwałe, niezbywalne prawo (por. CT 14). Również w Archidiecezji Poznańskiej była przedmiotem najwyższej troski i jedną z głównych form oddziaływania duszpasterskiego. Posługę tę normują dokumenty katechetyczne Kościoła powszechnego i lokalnego: Kongregacji ds. Duchowieństwa, <i>Ogólna instrukcja katechetyczna</i> ; Konferencji Episkopatu Polski: <i>Dyrektorium ogólne o katechizacji</i> , <i>Dyrektorium</i>

katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce, Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce, Program nauczania religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych, dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego oraz dekrety i wskazania Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego.

W związku z tym, że lekcje religii odbywają w szkole, sposób prowadzenia katechezy regulują także dokumenty oświatowe.

219. Efektem powrotu w 1990 roku nauki religii do polskiej szkoły jest m.in.: zwiększenie frekwencji dzieci, jak i młodzieży; systematyczność pracy katechetycznej; korelacja nauki religii z innymi przedmiotami; przezwyciężenie rozbieżności w działaniach wychowawczych. Przy tej okazji ujawniły się także wady dotychczasowego duszpasterstwa dzieci i młodzieży, nastąpiło też osłabienie eklezjalnego charakteru katechezy, traktowanej czasami tylko jako jeszcze jeden przedmiot szkolny. Ponadto obserwuje się w przypadku niektórych katechetów brak zaangażowania w pracę oraz współpracę z rodziną, a w przypadku innych – traktowanie siebie tylko jako zwykłych pracowników szkoły.

Niepokojące
zjawiska

Niekorzystny wpływ na pracę katechetyczną wywiera postępująca laicyzacja, dechrystianizacja i poglądy postmodernistyczne, a także tendencje do podważania autorytetu wychowawczego rodziny i Kościoła, działalność sekt, relatywizacja tradycyjnych wartości i zasad życia opartego na Ewangelii oraz propagowanie takich postaw przez większość środków społecznego przekazu.

Niepokój budzi fakt, że również u wielu rodziców słabnie, a czasem nawet zanika troska o religijne wychowanie młodego pokolenia. Przejawem takiego zubożenia jest zrzucanie przez nich odpowiedzialności za rozwój dzieci w tej sferze na Kościół i szkołę.

220. W działalność katechetyczną w Archidiecezji Poznańskiej zaangażowani są księża diecezjalni (proboszczowie i wikariusze), a także osoby konsekrowane oraz świeccy. W nauczaniu religii w szkole uczestniczą 1494 osoby, w tym 353 kapłanów diecezjalnych, 30 kapłanów zakonnych, 106 siostr zakonnych i 1005 osób świeckich. Katechizują oni w przedszkolach, szkołach różnych typów, w szkołach i ośrodkach dla dzieci i młodzieży o obniżonych możliwościach edukacyjnych oraz w ośrodkach zamkniętych. Sumiennność, zaangażowanie i systematyczność pracy wielu katechetów duchownych i świeckich budzą uznanie i szacunek. Należałoby sobie życzyć takiej postawy u wszystkich.

Katechizujący

Przygotowanie
i formacja stała
katechetów

221. Do roku 1998 przygotowanie kadry katechetycznej odbywało się w ramach Studium Katechetycznego na Papieskim Wydziale Teologicznym i Kolegium Teologicznym w Poznaniu. Obecnie odbywa się na Wydziale Teologicznym UAM.

Po zakończeniu studiów dalsze kształcenie intelektualno-pedagogiczne odbywa się w ramach prowadzonej w Archidiecezji permanentnej formacji katechetów. Jej celem jest pogłębianie znajomości orędzia o Bogu i człowieku oraz rozwijanie kwalifikacji zawodowych. Dokonuje się to przez uzupełnianie wiedzy teologicznej na studiach podyplomowych, rozszerzanie kwalifikacji o pokrewne przedmioty lub w związku z powierzonymi zadaniami w szkole, wpływające z globalnego rozwoju (technologia informacyjna), poznawanie języków obcych. Permanentna formacja katechetów w Archidiecezji Poznańskiej odbywa się na trzech poziomach organizacyjnych:

a) archidiecezjalnym:

- konferencja na rozpoczęcie roku katechetycznego;
- spotkania metodyczne – w każdym semestrze odbywa się przynajmniej jedno spotkanie z doradcą metodycznym nauki religii organizowane we współpracy z Referatami: Katechetycznym i Szkół Katolickich Kurii Metropolitalnej w Poznaniu;
- Centrum Formacyjne dla Katechetów;
- warsztaty, kursy metodyczne organizowane przez doradców metodycznych nauki religii Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli;
- sympozja organizowane przez Wydział Teologiczny UAM w Poznaniu;
- studia podyplomowe;
- wewnątrzszkolne doskonalenie nauczycieli;
- spotkania zespołów samokształceniowych w szkołach, w parafiach lub między parafiami;

b) dekanalnym – dekanalny referent katechetyczny organizuje dekanalny dzień katechetyczny dla wszystkich osób katechizujących w dekanacie oraz inne formy formacji intelektualno-pedagogicznej i duchowej;

c) parafialnym – raz w miesiącu (lub raz na 2 miesiące w małych parafiach) proboszcz organizuje spotkanie ze wszystkimi osobami, które w parafii wykonują jakąś formę posługi katechetycznej; program spotkania obejmuje: wspólną modlitwę, rozważanie Słowa Bożego, ustalenie planu pracy na najbliższy czas, omówienie bieżących spraw; tego typu spotkania pogłębiają wspólnotę między katechetami (por. Wskazania Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego z dnia 31 sierpnia 2002 roku, III).

222. Aby być wiarygodnym, katecheta musi być świadkiem wiary dla uczniów, środowiska nauczycielskiego oraz rodziców (por. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*). Z tego względu musi dbać o stały rozwój w wierze. Dojrzwaniu katechety jako osoby, jako wierzącego i jako apostoła (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 238) służą m.in.:

Katecheta
świadkiem wiary

- a) rekolekcje – kapłani diecezjalni i zakonni oraz siostry zakonne uczestniczą, zgodnie z prawem diecezjalnym i zakonnym, w ćwiczeniach duchowych dla nich przeznaczonych; osoby świeckie są zobowiązane do uczestnictwa każdego roku bądź w rekolekcjach organizowanych przez Referaty: Katechetyczny i Szkół Katolickich Kurii Metropolitalnej, bądź w wybranym przez siebie ośrodku rekolekcyjnym (udział w rekolekcjach musi być potwierdzony zaświadczeniem);
- b) dni skupienia – kapłani oraz siostry zakonne biorą udział w dniach skupienia organizowanych dla nich w ramach dekanatu lub wspólnoty zakonnej; katecheci świeccy uczestniczą dwa razy w roku (Adwent i Wielki Post) w spotkaniach w wyznaczonych miejscach;
- c) część ascetyczna dekanalnego dnia katechetycznego lub konferencji organizowanej przez doradców metodycznych nauki religii; powinni w niej brać udział wszyscy uczestnicy konferencji (por. Wskazania Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego z dnia 31 sierpnia 2002 roku, III).

223. W Archidiecezji Poznańskiej dąży się do tego, by parafia zapewniała dzieciom, młodzieży i dorosłym formę katechezy stosowną do ich wieku, wykształcenia, stanu, zawodu oraz zainteresowań.

Parafia pierwszym
miejszem
katechizacji

Uprzywilejowanym miejscem przygotowania i przyjęcia sakramentów świętych jest parafia zamieszkania kandydata (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 107). Jedynie pastoralnie uzasadniona przyczyna może być powodem wyrażenia przez proboszcza zgody na przygotowanie i przyjęcie danego sakramentu w innej parafii.

Za całość katechizacji w parafii odpowiada proboszcz. Do jego zadań w tym zakresie należy w szczególności:

- organizowanie katechezy w parafii i szkole;
- występowanie do Arcybiskupa Poznańskiego z prośbą o skierowanie i wycofanie katechety do określonego przedszkola lub szkoły;

- organizowanie comiesięcznych spotkań wszystkich katechetów zatrudnionych na terenie parafii;
 - organizowanie spotkań z rodzicami katechizowanych;
 - czuwanie, by katecheci uczestniczyli w obowiązkowych spotkaniach formacyjnych;
 - hospitowanie przynajmniej raz w roku każdego katechety zakonnego i świeckiego uczącego na terenie parafii i dostarczenie arkuszy hospitacyjnych do dekanalnego referenta katechetycznego;
 - współdziałanie z katechetami przy opracowywaniu programu wielkopostnych rekolekcji szkolnych oraz troska o ich właściwą organizację i przeprowadzenie;
 - pokrycie z kasy parafialnej kosztów związanych z organizowaniem wielkopostnych rekolekcji szkolnych
- (por. Wskazania Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego z dnia 31 sierpnia 2002 roku; *Nadzór katechetyczny w Archidiecezji Poznańskiej* [2002]).

Kapłani
wychowawcami
w wierze

224. Na mocy otrzymanych święceń kapłani są wychowawcami w wierze (por. DK 6) i jako tacy podejmują, choć w różnym zakresie, dzieło katechetyczne w parafii i szkole. Zdecydowana większość z nich w duchu odpowiedzialności włącza się w katechezę, sumiennie wypełniając obowiązek katechizowania w szkole, prowadząc duszpasterstwo katechetyczne, roztaczając duszpasterską opiekę nad całym środowiskiem szkolnym, zabiegając o harmonijną i życzliwą współpracę z gronem nauczycielskim i władzami szkoły oraz rodzicami katechizowanych (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 125).

Obowiązek katechizowania spoczywa na każdym z kapłanów parafii: proboszczu i wikariuszu. Zwolnienia z obowiązku podjęcia nauczania w szkole udziela im Arcybiskup Poznański, po zasięgnięciu opinii Referatów: Katechetycznego i Szkół Katolickich Kurii Metropolitalnej.

Rodzina
uprzywilejowanym
miejscem katechezy

225. Uprzywilejowanym miejscem katechezy jest chrześcijańska rodzina (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 255). Wspomagając rodziców w podejmowanych działaniach oraz pragnąc przyjąć z pomocą rodzicom zaniedbującym proces religijnego wychowania dzieci czy nieprzygotowanym do podjęcia tego zadania, parafie organizują systematyczne spotkania pedagogiczno-katechetyczne z rodzicami dzieci i młodzieży katechizowanej. Systematyczność organizacji

spotkań w wielu parafiach pozostawia jak dotąd wiele do życzenia, podobnie frekwencja i zaangażowanie rodziców.

226. Duszpasterstwo katechetyczne dzieci i młodzieży zawsze było przedmiotem troski Archidiecezji Poznańskiej. Szczególnie wiele uwagi poświęcano przygotowaniu do sakramentów świętych, Mszom św. z udziałem dzieci i młodzieży, specjalnym nabożeństwom oraz uczestnictwu w parafialnych grupach duszpasterskich. Jest to tym ważniejsze obecnie, kiedy okazało się, że ze względu na różny stopień związku z Kościołem uczestników katechezy w szkole, miejsce katechezy, a niekiedy także z powodu osobowości katechety, nauczanie religii w szkole nie realizuje w zadawalający sposób wszystkich założeń integralnie pojmowanej katechezy: nauczania, wychowania i wtajemniczenia. W związku z tym od roku 2002 podjęto działania mające na celu ożywienie istniejących form duszpasterstwa katechetycznego oraz wprowadzenie systematycznej katechezy parafialnej, wskazanej przez dokumenty katechetyczne Kościoła w Polsce z 2001 roku.

Duszpasterstwo
katechetyczne

W wielu parafiach organizowana jest systematyczna katecheza dla dzieci nieuczęszczających do przedszkola i nieobjętych tam katechizacją.

Kilka parafii rozwija zwyczaj wczesnej Komunii Świętej, udzielanej dzieciom, które wykazują wystarczające rozeznanie prawd wiary, poparte praktyką życia sakramentalnego ich rodziców.

Do pełnego uczestnictwa w liturgii eucharystycznej włączane są dzieci II klasy szkoły podstawowej. Warunkiem jest czynny udział w lekcjach religii w szkole oraz w katechizacji parafialnej. Raz w miesiącu prowadzona jest katecheza bezpośrednio przygotowująca do pełnego uczestnictwa w Eucharystii oraz wprowadzająca w życie wspólnotowe i sakramentalne. Zwraca się szczególnie uwagę na źródła łaski, jakie otwierają się przez sakramenty (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 107). Katecheza jest połączona z różnymi celebracjami. Nabożeństwa poświęcenia różańców, książeczek, medalików, świec, powiązane z okresami roku liturgicznego i poszczególnymi świętami, są okazją do pogłębienia życia religijnego i podkreślenia znaczenia tych przedmiotów dla człowieka wierzącego. Miejscem formacji religijnej jest wspólna Msza św. organizowana dla dzieci i ich rodziców.

Pogłębianiu życia eucharystycznego służy katecheza pokomunijna. Rozpoczyna się ona w następującym bezpośrednio po Pierwszej Komunii Świętej tzw. białym tygodniu. Kolejny ważny moment to

uroczyste obchody pierwszej rocznicy pełnego uczestnictwa w liturgii eucharystycznej. W katechezie parafialnej zwraca się także uwagę na praktykę pierwszych piątków miesiąca i zachęca dzieci do udziału w grupach duszpasterskich, takich jak np. ministranci, schola, kółko misyjne, Caritas i inne.

Katecheza młodzieży gimnazjalnej związana jest z przygotowaniem do sakramentu bierzmowania, obejmującym comiesięczne spotkania w cyklu trzyletnim. Obok celebracji liturgicznych katecheza proponuje pracę w małych grupach, prowadzonych przez duszpasterzy, katechetów oraz inne przygotowane osoby (por. PSPL 112; Wskazania Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego z dnia 31 sierpnia 2002 roku).

Zgodnie z postanowieniami II Polskiego Synodu Plenarnego, sakrament bierzmowania jest udzielany zasadniczo w trzeciej klasie gimnazjum (por. PSPL 112). Warunkiem dopuszczenia jest udział kandydatów w katechezie przygotowującej w parafii, w katechezie szkolnej i dojrzała, na miarę wieku, postawa chrześcijańska, wyrażająca się udziałem w życiu liturgicznym oraz stosownym zachowaniem.

Nauczanie
religii w szkole

227. Istotne dopełnienie katechezy rodzinnej i parafialnej stanowi nauczanie religii w szkole. Nauczaniem religii objęte są dzieci w przedszkolach, dzieci i młodzież w szkołach różnych typów, w szkołach i ośrodkach dla dzieci i młodzieży o obniżonych możliwościach edukacyjnych oraz w ośrodkach zamkniętych. Odpowiedzialność za nie spoczywa na całej wspólnocie kościelnej. Parafie troszczą się też o osoby nieobjęte katechizacją – ze względu na niepełnosprawność, szczególne wymagania edukacyjne czy indywidualny tok nauczania – organizując dla nich indywidualne lekcje (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 189).

We wszystkich rodzajach szkół – poza przedszkolem – obowiązuje nauczanie religii w wymiarze dwóch godzin tygodniowo (por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 roku). Czasowe zmniejszenie do jednej godziny może nastąpić jedynie decyzją Arcybiskupa Poznańskiego. W przedszkolach obowiązuje jedna godzina.

Owocna realizacja duszpasterstwa katechetycznego wymaga zaplanowanego działania. W Archidiecezji Poznańskiej w katechezie realizuje się obowiązkowy, ogólnopolski program zatwierdzony przez Komisję Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, a przyjęty przez Arcybiskupa Poznańskiego (por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 roku).

Katecheci mają obowiązek korzystania z podręczników oraz innych środków dydaktycznych zaleconych do nauki religii w tym samym trybie (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 96; Dekret Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego w sprawie podręczników do nauczania religii z dnia 23 kwietnia 2002 roku). Pomoc w nabyciu zalecanych podręczników i innych środków dydaktycznych zapewnia parafia, w której położona jest szkoła.

228. Uczniowie uczęszczający na lekcje religii mają prawo do zwolnienia z zajęć szkolnych w celu odbycia rekolekcji wielkopostnych. Rekolekcje szkolne podejmują zadania ewangelizacyjne wobec środowiska szkolnego. W uzasadnionych sytuacjach, za zgodą władz oświatowych, sporadycznie odbywają się one w innym terminie (por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 roku).

Rekolekcje
szkolne

Osobami odpowiedzialnymi za przygotowanie i przebieg rekolekcji są: proboszcz parafii, na terenie której położona jest szkoła, oraz katecheci.

229. W ramach duszpasterstwa akademickiego podejmuje się wszelkie możliwe starania, by posługa głoszenia Słowa Bożego docierała do jak najszerszego grona studiującej młodzieży (por. PSPG 47; PSPS 45). Duszpasterstwo akademickie rządzi się własnym regulaminem, zatwierdzonym przez Komisję Wychowania Katolickiego Komisji Episkopatu Polski.

Młodzież
akademicka

230. Duszpasterstwo katechetyczne Kościoła ma charakter ciągły, dlatego katecheza dorosłych powinna stanowić kontynuację i uzupełnienie katechezy dzieci i młodzieży (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 97). Dostrzegając taką potrzebę, duszpasterze w Archidiecezji Poznańskiej podejmują już niektóre formy tej katechezy.

Katecheza
dorosłych

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

231. Celem katechezy, jako jednej z uprzywilejowanych form posługi słowa, jest głoszenie Dobrej Nowiny z uwzględnieniem szerokiego kontekstu życia społecznego, kulturowego i politycznego. Głoszenie to powinno służyć wszechstronnemu rozwojowi człowieka (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 1).

Cel katechezy

Poprawna katecheza prowadzi do zjednoczenia katechizowanego z Jezusem, a nawet do głębokiej z Nim zażyłości (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 80), uczy posłuszeństwa wobec Boga Ojca na wzór Chrystusa i wyznania wiary Kościoła. Wiara ta winna rozwijać się w życiu indywidualnym, jak i w życiu wspólnoty wierzących. Nadrzędny cel osiąga się przez realizację celów szczegółowych, nazywanych zadaniami, do których należą: rozwijanie poznania wiary, wychowanie liturgiczne, formacja moralna, nauczanie modlitwy, wychowanie do życia wspólnotowego i wprowadzenie do misji (por. tamże, 86–87).

Źródło katechezy **232.** Głównym źródłem katechezy jest Słowo Boże zawarte w Piśmie Świętym i świętej Tradycji. Słowo Boże można odnaleźć także w zmyśle wiary Ludu Bożego kształtowanym pod przewodnictwem nauczającego autorytatywnie Urzędu Nauczycielskiego Kościoła; w liturgii; w życiu Kościoła, jego historii, a zwłaszcza w świadectwie złożonym przez świętych; w refleksji teologicznej; w autentycznych wartościach religijnych i moralnych w społeczności ludzkiej i w różnych kulturach (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 32).

Katecheza aktem eklezjalnym **233.** Prawdziwym i rzeczywistym podmiotem katechezy jest Kościół. Jego posługa słowa realizuje się przez nauczanie religii w szkole i katechezę. Nauczanie religii w szkole i katecheza wzajemnie się uzupełniają. W warunkach polskich, biorąc pod uwagę historyczne uwarunkowania oraz utwierdzoną przez ostatnie dziesięciolecia tradycję katechetyczną, nauczanie religii w szkole jest traktowane jako część katechezy, jako specyficzna jej forma. Kościół, udzielając misji kano-nicznej, kieruje nauczających religii do określonej szkoły.

W świetle prawa oświatowego podmiotem katechezy jest także szkoła. W nauczaniu religii w szkole powinny być realizowane zadania stawiane przez Kościół oraz wybrane cele wyznaczone przez szkołę (relacje autonomii i współdziałania).

Katecheza, jako pierwszorzędne zadanie Kościoła, jest powiązana z całą jego działalnością duszpasterską i misyjną (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 167).

Parafia miejscem katechezy **234.** Najbardziej znaczącym miejscem, w którym formuje się i żyje wspólnota chrześcijańska, jest parafia. Pozostaje ona krzewicielką i inspiratorką katechezy oraz pierwszoplanowym miejscem katechezy (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 257; CT 67).

235. Katecheza to zbiorowy obowiązek całego Kościoła (por. CT 45). We wspólnocie wiary i miłości wszyscy są katechetami i katechizowanymi. Każdy ochrzczony potrzebuje i ma prawo do odpowiedniej katechezy (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 167).

Odpowiedzialność
za katechezę

Pierwszymi katechetami odpowiedzialnymi za rozwój wiary, którą dzieci otrzymały na chrzcie św., są rodzice (por. FC 36). W podejmowaniu tej odpowiedzialności, która jest zarazem ich prawem i zobowiązaniem, nikt nie może ich w pełni zastąpić (por. CT 68). Jeśli zabraknie rodziców, obowiązek wychowania dzieci w wierze spoczywa na nowych opiekunach oraz na rodzicach chrzestnych (por. tamże, 128).

Szczególna rola w dziele katechizacji przypada kapłanom. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* Kongregacji ds. Duchowieństwa nazywa ich katechetami katechetów (por. tamże, 225). Prezbiterzy umacniają powołanie i pracę katechetów, pomagając im w wypełnianiu ich funkcji (por. tamże, 224). Do obowiązków kapłanów należy pobudzanie inicjatyw i wspomaganie katechetów, budzenie ducha odpowiedzialności za katechezę i włączenie się w nią, sumienne wypełnianie obowiązku katechizowania w szkole, roztoczenie duszpasterskiej opieki nad całym środowiskiem szkolnym, zabieganie o harmonijną i życzliwą współpracę z gronem nauczycielskim i władzami szkoły (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 125).

Biskup diecezjalny może skierować niektórych kapłanów wyłącznie do pracy katechetycznej. Posługa tych kapłanów, zwanych prefektami, na rzecz szkoły, ich związek z parafią, a także przepisy odnoszące się do ich utrzymania zawiera *Regulamin posługi duszpasterskiej prefektów*, stanowiący aneks do *Dyrektorium katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce*.

Oryginalny i szczególnie udział w działalności katechetycznej mają osoby życia konsekrowanego (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 228).

Odrębny charakter ma działalność katechetyczna podejmowana przez wiernych świeckich. Wynika to z pozycji, jaką zajmują w Kościele (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 132). Katecheci świeccy są szczególnie uwrażliwieni, aby wcielać Ewangelię w konkretne życie ludzkie (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 230).

Szczególne wymagania wobec katechetów parafialnych określają postanowienia prawa kościelnego, natomiast wymagania wobec katechetów w przedszkolu lub szkole określają postanowienia prawa kościelnego i oświatowego (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła*

katolickiego w Polsce, 134). Świeccy nauczyciele religii winni mieć świadomość, że poprzez swą posługę katechetyczną, wykonywaną na terenie szkoły, uczestniczą w realizacji planu duszpasterskiego parafii i diecezji (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 91).

Formacja
katechetów

236. Skuteczność katechezy zapewnia odpowiednia formacja katechetów (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 149).

Celem formacji wstępnej jest przygotowanie kandydatów do posługi głoszenia Ewangelii. Chrystocentryczny cel katechezy – rozwój komunii osoby nawróconej z Jezusem Chrystusem – winien przenikać całą formację katechetów. Ten wymiar katechezy rzutuje też na tożsamość katechety i jego przygotowanie. „Jedność i harmonia katechety powinny być widziane w tej optyce chrystocentrycznej i budowane wokół głębokiej zażyłości z Chrystusem i z Ojcem w Duchu Świętym” (*Ogólna instrukcja katechetyczna*, 20). Formacja ma naturę eklezjalną, ponieważ przygotowuje katechetę do przekazywania Ewangelii w imieniu Kościoła (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 236).

Formacja katechetów dokonuje się w trzech wymiarach. Pierwszy dotyczy „samego bytu katechety” (por. tamże, 238) i obejmuje kształtowanie dojrzałej osobowości i duchowości chrześcijańskiej. Formacja w drugim wymiarze dotyczy tego wszystkiego, co katecheta powinien wiedzieć, by mógł jak najlepiej wypełniać swoją misję. Na wiedzę tę składa się znajomość orędzia, adresatów oraz sytuacji społecznej, w której katecheza się odbywa. Trzeci wymiar to kształtowanie umiejętności komunikacji z adresatami katechezy ze względu na jej dialogiczny i dynamiczny charakter.

Duszpasterstwo
katechetyczne

237. Nauczanie religii w szkole domaga się uzupełnienia o parafialne duszpasterstwo dzieci i młodzieży. Chociaż prowadzenie tego rodzaju katechezy napotyka na pewne trudności, zwłaszcza natury organizacyjnej, to jednak winny być one w każdej parafii pomyślnie przezwyciężone (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 106).

Nauczanie religii
w szkole

238. Nauczanie religii na terenie przedszkola i szkoły publicznej jest jednym z podstawowych praw człowieka, wynikającym z prawa do wolności religijnej, z prawa do wykształcenia (obejmującego nauczanie i wychowanie) oraz z prawa rodziców do nauczania i wychowania dzieci zgodnie z przekonaniami religijnymi.

Zadaniem nauczania religii w szkole publicznej jest wychowanie chrześcijańskie i przekaz nauki wiary „tak, by doprowadzić do umiłowania Boga i przyłgnięcia do Niego” (PSPS 8). Lekcja religii jest przedmiotem szkolnym, dlatego domaga się takiej samej systematyczności i organizacji jak inne przedmioty szkolne. Nauczanie religii nie sytuuje się wobec tych przedmiotów jako coś dodatkowego, lecz stanowi pełnoprawny element dialogu interdyscyplinarnego (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 73). Z tego powodu należy dążyć, na ile zezwalają i umożliwiają to cele katechetyczne, do skorelowania treści nauczania religii z treściami pozostałych przedmiotów szkolnych. Korelacja ta może przyjmować formę integrowania treści i celów wychowawczych lub uzupełniania pomijanych treści. (por. tamże, 83).

239. Kościół jest posłany do głoszenia Słowa Bożego również w środowisku akademickim (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 114). Duszpasterstwo akademickie łączy w sobie elementy katechezy młodzieży i dorosłych. Powinno być otwarte na poszukiwanie i tworzenie autentycznej wspólnoty, na wtajemniczenie chrześcijańskie, jak i na formację intelektualną. Istotne jest budowanie wspólnoty pracowników nauki i studentów, wzorowanej na pierwotnej *universitas*, poszukującej prawdy, dobra i piękna (por. PSPS 16). Podczas ewangelizacji tego środowiska należy dołożyć starań, aby zapewnić przekaz rzetelnej wiedzy religijnej (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 114).

Młodzież
akademicka

240. Kościół przywiązuje wielką wagę do katechezy dorosłych, którą uznaje za najznakomitszą formę katechezy (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 98). Oddziaływanie katechetyczne wobec dorosłych winno uwzględniać sytuację ich wiary. Katechezie dorosłych wyznaczono następujące zadania (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 175):

Katecheza
drosłych

- a) formować do dojrzałego życia chrześcijańskiego za pomocą pedagogii sakramentalnej, dni skupienia, kierownictwa duchowego;
- b) wychowywać do właściwej w świetle wiary oceny zmian społeczno-kulturowych w społeczeństwie;
- c) kształtować umiejętność integralnego widzenia wszystkich obszarów rozwojowych osoby i podejmowania związanych z tym działań;
- d) wyjaśniać dzisiejsze problemy religijne i moralne;

- e) wyjaśniać relacje, jakie zachodzą między działaniem doczesnym a eklezjalnym;
- f) rozwijać racjonalne podstawy wiary;
- g) formować do przyjęcia odpowiedzialności za misję Kościoła (por. PSPL 29), wyrażającej się w umiejętności odważnego dawania świadectwa chrześcijańskiego w społeczeństwie (por. PSPG 47; PSPS 45).

ZADANIA

Budzić
odpowiedzialność
za katechizację

241. Z mocy chrztu św. odpowiedzialność za katechizację spoczywa na wszystkich ochrzczonych. Każdy, stosownie do swojego miejsca w Kościele, winien realizować określone zadania. Należy dążyć do tego, aby poszerzał się nieustannie krąg osób zainteresowanych katechezą i wspierających ją tak materialnie, jak i duchowo (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 121). Na wszystkich spoczywa obowiązek świadectwa wiary i modlitwy w intencji dzieła katechizacji. Synod zachęca wszystkich archidiecezjan do podjęcia cięższej na nich odpowiedzialności i usilnej modlitwy w intencji katechizacji.

Formować
katechetów

242. Owocność katechizacji w dużym stopniu zależy od kompetencji, jak i od sumienności katechetów. Synod zachęca, by katecheci zarówno duchowni, jak i świeccy podejmowali to zadanie z całą odpowiedzialnością jako posługę apostolską i ewangelizacyjną.

Katecheta ułatwia komunikację między osobami a Bogiem, który jest tajemnicą (misterium), oraz między osobami we wspólnotcie (por. *Ogólna instrukcja katechetyczna*, 156). Z tego względu musi charakteryzować się głęboką duchowością i przejrzystym świadectwem życia.

Katecheta jest wychowawcą, który ułatwia proces dojrzewania wiary, w której wzrasta katechizowany z pomocą Ducha Świętego. Formacja katechetów powinna prowadzić do osiągnięcia dojrzałości wychowawczej, która zakłada:

- a) umiejętność praktycznego zastosowania poznanych teorii katechetycznych, pedagogicznych, psychologicznych;
- b) postawę refleksyjną osobistego zaangażowania w rozwój własnych kompetencji edukacyjnych;
- c) samodzielne planowanie procesu dydaktycznego;

- d) umiejętność właściwego diagnozowania sytuacji wychowawczych na katechezie;
- e) umiejętność pozytywnego rozwiązywania problemów wychowawczych.

Katecheta jest zobowiązany do nieustannego pogłębiania formacji duchowo-moralnej, jak i intelektualno-pedagogicznej. Służy temu uczestniczenie w obowiązkowych formach doskonalenia w ciągu roku, które stanowi warunek przedłużenia skierowania do nauczania religii. Do obowiązkowych form należy udział w: rekolekcjach, konferencji na rozpoczęcie roku, dekanalnym dniu katechetycznym, spotkaniach parafialnych i metodycznych. Katechetów zachęca się także do uczestnictwa w dodatkowych, wybranych przez nich samych, zajęciach formacyjnych. Istotną funkcję formacyjną spełnia samodzielne poszukiwanie oraz lektura zarówno pogłębiająca życie wewnętrzne, jak i przedmiotowa nauczania religii. Ważne miejsce zajmuje tu miesięcznik „Katecheta”, którego lekturę Synod poleca wszystkim katechizującym.

243. Doświadczenie pokazuje, że jakość katechezy w bardzo dużej mierze zależy od obecności i zaangażowania kapłana (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 225). Toteż konieczne jest postrzeganie, spoczywającego na każdym z kapłanów, obowiązku katechizacji jako stałego elementu posługi duszpasterskiej. Integralność tej posługi wymaga traktowania katechezy parafialnej i szkolnej jako dwóch wzajemnie się uzupełniających elementów. Zaangażowanie kapłana wpływa na skuteczność oddziaływania i rozwój powołań do tego dzieła. Zniechęcenie i brak zaangażowania rodzi frustrację i trudność w dostrzeganiu sensu pracy katechetycznej.

Doceniać pracę katechetyczną kapłanów

Praca wychowawcza opiera się na osobowym autorytecie wychowawcy, a jego zbudowanie wymaga czasu. Z tego względu księża pracujący w szkołach nie powinni być przenoszani zbyt często z parafii do parafii.

244. Oryginalny i szczególny udział w działalności katechetycznej mają osoby życia konsekrowanego. Zachęca się te osoby, odpowiednio do tego przygotowane, do jak najszerszego włączenia się w dzieło katechizacji w Archidiecezji Poznańskiej.

Zachęcać osoby życia konsekrowanego

245. Bardzo często skromna i ukryta, ale pełniona z wielkodusznym zapałem praca katechetyczna osób świeckich jest najznakomitszą formą ich apostołstwa (por. *Dyrektorium katechetyczne*

Doceniać pracę katechetyczną świeckich

Kościół katolicki w Polsce, 132). Do zadań katechety świeckiego należy:

- a) prowadzenie katechezy w oparciu o zatwierdzony program nauczania religii z wykorzystaniem właściwych podręczników;
- b) udział w spotkaniach formacyjnych organizowanych przez Kurie Metropolitalną, dekanalnego referenta katechetycznego, proboszcza oraz doradców metodycznych;
- c) współodpowiedzialność za przygotowanie i prowadzenie rekolekcji szkolnych;
- d) uczestnictwo w jednej Mszy św. w niedzielę i święta z udziałem dzieci lub młodzieży oraz przygotowanie jej oprawy liturgicznej w zakresie uzgodnionym z proboszczem;
- e) prowadzenie przynajmniej jednej grupy duszpasterskiej w parafii lub w szkole.

Dawać świadectwo
w szkole

246. Każdy katechizujący, jako osoba zakorzeniona w wierze i nakazach z niej płynących, winien być świadkiem dla wszystkich uczniów, nauczycieli i rodziców. Jego postawa moralno-etyczna musi być bez zarzutu. Język, jakim się posługuje, powinien być kulturalny i poprawny pod względem merytorycznym. Ponadto katecheta powinien cechować się postawą gotowości do współpracy z innymi nauczycielami i pracownikami szkoły.

W katechezie wskazane jest wejście w dialog interdyscyplinarny z innymi przedmiotami. Katecheta powinien zatem realizować funkcjonujące w szkole projekty edukacyjne i wychowawcze z uwzględnieniem ścieżek międzyprzedmiotowych oraz program rekolekcji szkolnych, który opracowuje i realizuje wspólnie z proboszczem parafii i innymi nauczycielami szkoły (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 73).

Katecheta jest osobą, która nieustannie buduje swój autorytet jako wychowawca i człowiek wiary. Z racji swego zatrudnienia w szkole uczestniczy on w posiedzeniach rady pedagogicznej.

Ze względu na jednoczącą rolę, jaką pełni wobec środowiska, katecheta nie powinien należeć do związków zawodowych i partii politycznych. Z roztropnością natomiast winien angażować się w inicjatywy społeczne.

Świeccy nauczyciele religii winni mieć świadomość, że poprzez swą posługę katechetyczną, wykonywaną na terenie szkoły, uczestniczą w realizacji programu duszpasterskiego parafii i diecezji (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 91). Dlatego powinni mieć stały kontakt z parafią, na terenie której katechizują, proboszczem, katechetami

parafialnymi, brać udział w comiesięcznych spotkaniach w parafii, których celem jest koordynacja działań pastoralnych i omówienie palących potrzeb oraz problemów.

247. Katecheta uczy i wychowuje do wiary przez dawanie świadectwa nie tylko w szkole, ale także w parafii. Powinien zatem być obecny razem z katechizowanymi w kościele, by uczestniczyć wspólnie z nimi w celebracji Mszy św., nabożeństw oraz podczas przyjmowania sakramentów świętych. Formę włączenia się w liturgię uzgadnia z proboszczem.

Współpracować z parafią

Do obowiązków katechety należy również aktywny udział w ożywianiu działalności parafii poprzez dodatkowe spotkania z uczniami i inicjatywy podejmowane wraz z proboszczem na rzecz parafii, powinien bowiem pamiętać, że jest animatorem wspomagającym proboszcza w duszpasterstwie parafialnym dzieci, młodzieży i dorosłych.

248. Niezależnie od dokonywanej przez szkołę oceny dorobku zawodowego, katecheta i jego posługa podlegają ocenie wizytatora katechetycznego lub proboszcza. Ocenie podlegają: stopień wywiązywania się z przyjętych zobowiązań, postawa, zaangażowanie w proces katechetyczny w parafii i szkole. Osobom, które uzyskają negatywną ocenę i nie rokują nadziei na poprawę, cofa się skierowanie do nauczania religii.

Oceniać katechetów

249. Rodzice powinni rozpocząć wychowywanie religijne swoich dzieci od najwcześniejszych lat ich życia (por. DWCH 3), wzajemnie wspomagając się we wzrastaniu w wierze (por. FC 39). Katecheza rodzinna wyprzedza każdą inną formę katechezy, towarzyszy jej i poszerza ją (por. CT 68). Proces wychowania religijnego rozpoczyna się od naśladowania postawy rodziców. Istotnym elementem tego wychowania jest także stworzenie atmosfery chrześcijańskiego domu, w którym obok jego wystroju religijnego ważne jest wprowadzenie do modlitwy, udzielanie jasnych odpowiedzi na stawiane przez dziecko pytania, praktykowanie rachunku sumienia, wspólny udział w liturgii, wprowadzenie w obrzędowość religijną. Okazją do tego są wydarzenia rodzinne: przyjmowanie sakramentów, obchody świąt liturgicznych, narodziny dziecka, żałoba (por. CT 68).

Budzić odpowiedzialność rodziców

Rodzice powinni w sposób szczególny zatroszczyć się o to, by ich dzieci:

- a) poznały w dzieciństwie podstawowe modlitwy;
- b) zostały przygotowane do pełnego uczestnictwa w Eucharystii;

- c) przyjęły we właściwym czasie sakrament bierzmowania;
- d) uczęszczały na szkolne lekcje religii i uczestniczyły w parafialnym duszpasterstwie katechetycznym;
- e) przygotowały się odpowiednio do wyboru stanu i zawodu;
- f) brały udział w praktykach religijnych i uczestniczyły w życiu liturgiczno-sakramentalnym Kościoła;
- g) uczestniczyły w szkolnych rekolekcjach wielkopostnych;
- h) kierowały się w życiu zasadami chrześcijańskimi.

Synod zachęca rodziców, by swoje dzieci otaczali troską przez całe życie, a zwłaszcza w momentach szczególnych prób czy kryzysów wiary okresu dojrzewania (por. FC 53).

Należy
zorganizować
katechezę parafialną

250. Z uwagi na to, że proboszcz jest szczególnie odpowiedzialny za katechezę w parafii, powinien odbywać regularne spotkania z wszystkimi osobami, które w parafii wykonują jakąś formę posługi katechetycznej (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 141). Ponadto powinien zadbać o systematyczne spotkania z rodzicami katechizowanych, organizując konferencje pedagogiczno-katechetyczne. Ich tematyka powinna być związana z podstawowym celem katechezy na danym poziomie edukacyjnym.

W każdej parafii należy prowadzić księgę katechetyczną, w której zamieszczony będzie parafialny plan katechetyczny, a także opis stanu parafialnej katechezy dorosłych, młodzieży i dzieci oraz sytuacja nauki religii w szkołach znajdujących się na terytorium parafii (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 142).

Parafia powinna zatroszczyć się o osoby nieobjęte katechizacją ze względu na niepełnosprawność, szczególne wymagania edukacyjne, indywidualny tok nauczania (*Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 189). Dla takich dzieci i młodzieży należy zorganizować katechezę w domu, powierzając ją odpowiednio przygotowanym osobom.

W parafii, której zadaniem jest inspirowanie i krzewienie katechezy (por. CT 67), powinna być rozwijana systematyczna katecheza wszystkich wiernych świeckich. Jej specyficzny duszpasterski charakter będzie uzależniony od adresatów.

Wprowadzać
dzieci w życie
eucharystyczne

251. Okazję do kształtowania postaw religijnych w katechezie parafialnej dzieci najmłodszych winny stanowić różne uroczystości rodzinne, tradycje i zwyczaje regionalne oraz narodowe. Przy parafii powinna być organizowana systematyczna katecheza dla dzieci nieuczęszczających do przedszkola i z tego względu nieobjętych katechizacją.

W parafiach, które zdecydują się na wprowadzenie zwyczaju wczesnej Komunii Świętej, ostateczną decyzję o dopuszczeniu do niej dziecka podejmuje proboszcz. W okresie przygotowania do przyjęcia Komunii Świętej zarówno dzieci, jak i ich rodziny należy otoczyć szczególną opieką. Praktyka wczesnej Komunii Świętej nie powinna rodzić źle pojętego elitaryzmu.

Katecheza bezpośrednio przygotowująca do pełnego uczestnictwa w Eucharystii winna być prowadzona raz w miesiącu. Przygotowuje ona i zarazem wprowadza w życie wspólnotowe i sakramentalne. Nie może być ona tylko powtarzaniem wiedzy zdobywanej na katechezie szkolnej (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 107; por. Wskazania Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego z dnia 31 sierpnia 2003 roku).

W uzasadnionym przypadku o zamiarze niedopuszczenia dziecka w drugiej klasie do Pierwszej Komunii Świętej proboszcz parafii powinien powiadomić rodziców lub opiekunów dziecka najpóźniej na trzy miesiące przed datą uroczystości.

Pierwsza spowiedź św. dzieci winna odbyć się w okresie Wielkiego Postu. Nie może ona jednak zastąpić przystąpienia do sakramentu pokuty bezpośrednio przed uroczystością Pierwszej Komunii Świętej.

Okazją do formacji religijnej jest wspólna Msza św. dla dzieci i ich rodziców. Zachęca się do organizowania takich Mszy św., zwłaszcza w roku bezpośredniego przygotowania dzieci do pełnego uczestnictwa w Eucharystii.

Parafialna katechizacja dzieci przygotowywanych do Pierwszej Komunii Świętej powinna odbywać się w łączności ze środowiskiem rodzinnym, dlatego trzeba organizować specjalne spotkania dla rodziców, gwarantujące podstawową współpracę.

Jeśli rodzice nie uczestniczą w spotkaniach katechetycznych razem z dziećmi, należy organizować osobne spotkania dla nich raz na kwartał. Podczas tych spotkań trzeba podjąć wysiłek przezwycięzania laickiej obyczajowości, jak skupianie się na prezentach, ubiorze, przyjęciu w restauracji itp., która coraz częściej towarzyszy przyjmowaniu sakramentów świętych.

Po przyjęciu Pierwszej Komunii Świętej zadaniem katechezy jest pogłębianie życia eucharystycznego dzieci. Początkiem tej katechezy jest następujący bezpośrednio po Pierwszej Komunii Świętej tzw. biały tydzień oraz uroczyste obchody pierwszej rocznicy pełnego uczestnictwa w liturgii eucharystycznej.

W katechezie parafialnej winno się zwracać uwagę na praktykę pierwszych piątków miesiąca. Trzeba też zachęcać dzieci do udziału

w grupach duszpasterskich, takich jak np. ministranci, schola, kółko misyjne, Caritas i inne.

Spotkania katechetyczne w klasie czwartej powinny rozpocząć się od wręczenia Biblii, a ich ukoronowaniem winien być obrzęd „wręczenia Wyznania Wiary” w klasie szóstej (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 107; Wskazania Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego z dnia 31 sierpnia 2002 roku).

Należyście
przygotować
młodzież do
bierzmowania

252. Katecheza parafialna młodzieży gimnazjalnej związana jest z przygotowaniem do sakramentu bierzmowania, uczestnictwem w liturgii i życiu Kościoła. Winna ona odbywać się w małych grupach. O stawianych wymaganiach młodzież powinna być poinformowana na początku przygotowania, aby ewentualne niedopuszczenie nie budziło zdziwienia.

Przygotowaniu młodzieży sprzyja zaangażowanie się rodziców lub opiekunów. Ważne jest więc włączenie ich do współpracy choćby przez trzy spotkania – na rozpoczęcie procesu, w trakcie trwania i bezpośrednio przed przyjęciem sakramentu (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 103).

Przygotowanie
do wyboru drogi
życiowej

253. Ostatnim etapem systematycznej katechizacji młodzieży jest katecheza kierowana do młodzieży ponadgimnazjalnej. Obejmuje ona przygotowanie bliższe do sakramentu małżeństwa, które składa się z 25 spotkań katechetycznych i 4 celebracji.

Do zadań tej katechezy należy zacieśnienie więzi młodzieży z parafią oraz zaznajomienie z teologią sakramentu małżeństwa, w tym z pojęciem Kościoła domowego i z zagadnieniami etyki małżeńskiej. Szczegółowe zadania i cele katechezy określa *Program katechizacji młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*.

Uczestnicy tej katechezy, którzy otrzymali pozytywną ocenę końcową z lekcji religii w szkole, otrzymują zaświadczenie o ukończeniu przygotowania bliższego do sakramentu małżeństwa (por. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, 107; Wskazania Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego w związku z rozpoczęciem roku katechetycznego 2004/2005 z września 2004 roku).

Troszczyć się
o nauczanie religii
w szkole

254. Wszyscy katolicy uczęszczający do placówek oświatowych, w których odbywa się nauczanie religii, zobowiązani są w sumieniu uczestniczyć w tych lekcjach. W odniesieniu do nauczania religii w szkołach niepublicznych obowiązują takie same zasady jak w odniesieniu

do nauczania religii w szkołach publicznych (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 92).

Lekcje religii w szkole powinny przygotowywać wychowanków do życia, integrować kulturę i wiarę, prowadzić do wzajemnego przenikania się wartości i postaw chrześcijańskich.

Przedmiotem oceny z religii są wiadomości, umiejętność zastosowania wiadomości, gorliwe i aktywne uczestnictwo w katechezie, prowadzenie zeszytu, odrabianie pracy domowej, postawa. Lekcje religii mają w efekcie prowadzić do aktu osobistego nawrócenia i udziału w Eucharystii, które nie podlegają ocenie szkolnej.

Katecheci powinni wykorzystać prawo, które pozwala działać na terenie szkół organizacjom o charakterze społeczno-religijnym i ekumenicznym. Synod zaleca tworzenie takich organizacji, a tam, gdzie już istnieją, ożywienie ich działalności. Poleca się zwłaszcza zakładanie szkolnych kół Caritas oraz Papieskiego Dzieła Misyjnego Dzieci (por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach).

W przypadku trwającej ponad dwa tygodnie nieobecności katechety w szkole proboszcz parafii zobowiązany jest poinformować o tym Referaty: Katechetyczny i Szkół Katolickich Kurii Metropolitalnej.

Katecheta może podpisać umowę o pracę i podjąć ją tylko na podstawie aktualnego skierowania do nauczania religii w określonym przedszkolu bądź szkole (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r.) Cofnięcie skierowania przez Arcybiskupa Poznańskiego jest równoznaczne z utratą uprawnień do nauczania religii w danym przedszkolu lub szkole.

255. Uczniowie uczęszczający na lekcje religii mają prawo do zwolnienia z zajęć szkolnych w celu odbycia rekolekcji wielkopostnych. Rekolekcje powinny być organizowane oddzielnie dla uczniów jednej szkoły. Jeśli na terenie parafii znajduje się więcej szkół, każda z nich powinna mieć osobno swoje rekolekcje. Dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych należy je zorganizować w kościele położonym najbliżej szkoły. Miejscem spotkań rekolekcyjnych poza świątynią mogą być także pomieszczenia parafialne lub szkolne.

Tematyka rekolekcji szkolnych winna dopełniać program katechetyczny oraz wpisywać się w program wychowawczy szkoły, tak by stanowiła integralną część pracy szkoły. Rekolekcje są szansą na wyeksponowanie duchowych i moralnych obszarów życia człowieka. Są

Organizować
rekolekcje szkolne

zarazem dopełnieniem chrześcijańskiego wtajemniczenia dokonującego się poprzez katechezę.

Osobami odpowiedzialnymi za przygotowanie i przebieg rekolekcji są katecheci i proboszcz parafii, na terenie której położona jest szkoła.

Za stronę finansową przeprowadzenia rekolekcji odpowiada proboszcz. Parafie, na terenie których nie odbywają się takie zajęcia lub organizowane są rzadziej, powinny wesprzeć parafie bardziej obciążone, zwłaszcza jeśli dzieci i młodzież z danej parafii w nich uczestniczą.

Organizacja i prowadzenie rekolekcji wymaga współpracy wielu różnych środowisk: nauczycieli religii, rekolekcjonisty, wychowawców, nauczycieli, pedagogów, psychologa, dyrekcji szkoły, rodziców. O to, by te osoby włączyły się w ich przygotowanie i organizację, powinien zatroszczyć się proboszcz. Synod zachęca wymienione wyżej środowiska do niesienia takowej pomocy.

Korzystać z właściwych, obowiązujących programów i podręczników

256. Katecheci mają obowiązek realizowania podstawy programowej i programów katechezy oraz korzystania z podręczników i innych środków dydaktycznych zaleconych do nauki religii przez Komisję Wychowania Katolickiego i przyjętych przez Arcybiskupa Poznańskiego (Dekret Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego z dnia 23 kwietnia 2002 roku). Pomoc w ich nabyciu powinna zapewnić parafia, w której położona jest szkoła.

Przygotować program katechezy dorosłych

257. Dla zapewnienia skuteczności katecheza dzieci i młodzieży musi być wspierana i uzupełniana przez katechezę dorosłych (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 97). Archidiecezja Poznańska podejmowała niektóre z form tej katechezy. Wobec niewystarczalności dotychczasowych form oraz rozszerzenia kręgu adresatów Synod podjął refleksję nad jej zorganizowaniem w całości od nowa.

II. SZKOLNICTWO KATOLICKIE

AKTUALNA SYTUACJA

Ogólne regulacje prawne

258. Po zmianach 1989 roku Kościół katolicki w Polsce musiał podjąć sprawę szkolnictwa katolickiego. Do realizacji tego zadania Konferencja Episkopatu Polski wybrała biskupa asystenta, który w tym samym

roku powołał organizację pod nazwą Rada Szkół Katolickich, zrzeszając wszystkie szkoły katolickie w Polsce. Organizację tę i charakter jej działalności określa Statut Rady Szkół Katolickich, uchwalony w 1994 roku, zmodyfikowany w roku 2000. Rada ma osobowość prawną i cywilną, choć nie podlega prawu o stowarzyszeniach. Zrzesza ona wszystkie szkoły katolickie bez względu na prowadzący je podmiot. Do Rady Szkół Katolickich należą szkoły prowadzone przez kościelne osoby prawne oraz inne osoby prawne i fizyczne.

Konferencja Episkopatu Polski wydała także *Wytyczne dotyczące szkół katolickich*. Szkoła katolicka, zachowując swoją tożsamość eklezjalną, należy także do systemu edukacji w Polsce i podlega regulacji prawa oświatowego. Jest więc podmiotem nie tylko prawa kościelnego, lecz także prawa publicznego. Na to prawo składają się przepisy zawarte w zasadniczych i obowiązujących w Polsce aktach prawnych, takich jak: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską (1993), ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania oraz ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. (Wykaz dokumentów dotyczących szkół katolickich znajduje się w Aneksach – w tomie drugim [prawnym] dokumentów synodalnych)

Szczegółowe postanowienia prawne odnoszące się do szkolnictwa katolickiego zawierają dwie ustawy, wielokrotnie nowelizowane: ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty oraz ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela. Szczegółowe regulacje prawne dotyczące wielu aspektów działalności oświatowej zawarte są w Rozporządzeniach Ministra Edukacji Narodowej, które stanowią prawo oświatowe – będące podstawą funkcjonowania szkoły katolickiej w Polsce.

Najważniejszymi zagadnieniami, które charakteryzują szkołę katolicką jako pełnoprawną instytucję w systemie polskiej edukacji, są: publiczny i niepubliczny status prawny szkoły, zasady zarządzania nią, działalność dydaktyczno-wychowawcza, nadzór pedagogiczny nad szkołą, prawa i obowiązki nauczycieli i uczniów oraz szkoła jako zakład pracy.

Zgodnie z ustawą o systemie oświaty, która postanawia, że polska szkoła może być publiczna lub niepubliczna (por. art. 5. 1), również szkoła katolicka może być szkołą publiczną lub szkołą niepubliczną. Jeśli chodzi o typ szkoły, w myśl ustawy szkoła katolicka może być szkołą podstawową, gimnazjum, liceum ogólnokształcącym, szkołą zawodową (zasadniczą lub technikum) oraz policealną.

Publiczne
szkoły katolickie

259. Do publicznej szkoły katolickiej odnoszą się przepisy prawa oświatowego (por. ustawa o systemie oświaty, art. 7, ust. 1–2), zgodnie z którymi szkoły publiczne cechuje: powszechna dostępność na podstawie określonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej zasad rekrutacji, bezpłatne nauczanie, realizacja ramowego planu nauczania oraz programów nauczania. Organem założycielskim i prowadzącym szkołę publiczną jest przede wszystkim jednostka samorządu terytorialnego: dla szkół podstawowych i gimnazjów – gmina, dla szkół ponadgimnazjalnych – powiat.

Procedurę zakładania szkół publicznych ustala ustawa o systemie oświaty (por. art. 58). W myśl tej ustawy uprawnionym podmiotem założycielskim i prowadzącym szkołę publiczną może być także inna osoba prawna lub osoba fizyczna (por. art. 5. 2). W tym zakresie podmiotowym mieści się szkolnictwo katolickie kierowane przez kościelne osoby prawne, publiczne i prywatne, a więc przez diecezje, parafie, zgromadzenia zakonne, stowarzyszenia, fundacje i osoby fizyczne. Prawo państwowe przypomina, że z punktu widzenia prawa kościelnego powyższe podmioty powinny mieć zezwolenie biskupa diecezjalnego.

Niepubliczne
szkoły katolickie

260. Do niepublicznych szkół katolickich stosują się wszystkie postanowienia prawa oświatowego odnoszące się do szkolnictwa niepublicznego.

Zgodnie z ustawą o systemie oświaty organem założycielskim i prowadzącym katolicką szkołę niepubliczną jest osoba fizyczna albo podmiot posiadający osobowość prawną (por. art. 82. 1).

Zasady funkcjonowania szkolnictwa niepublicznego reguluje ustawa o systemie oświaty w rozdziale ósmym pt. *Szkoły i placówki niepubliczne*. Przepisy ustawy określają warunki zakładania szkoły niepublicznej, jej prowadzenia i ewentualnej likwidacji.

Opiekę nad szkołami katolickimi w Archidiecezji Poznańskiej sprawuje Referat Szkolnictwa Katolickiego działający w ramach Wydziału Przekazu Wiary, Nauczania i Wychowania Kurii Metropolitalnej w Poznaniu.

Z danych statystycznych wynika, że w Polsce na ogólną liczbę 36 414 szkół, szkoły katolickie w liczbie 350 stanowią zaledwie około 1% ogółu.

W Archidiecezji Poznańskiej w roku 2006 działało 10 przedszkoli katolickich oraz 14 szkół katolickich – 3 szkoły podstawowe, 5 gimnazjów, 5 liceów ogólnokształcących i jedno technikum zawodowe. (Wykaz przedszkoli i szkół katolickich w Archidiecezji Poznańskiej

znajduje się w Aneksiach– w tomie drugim [prawnym] dokumentów synodalnych).

Promocją i rozwojem szkolnictwa katolickiego zajmuje się także Katolickie Stowarzyszenie Wychowawców Oddział w Poznaniu. Powstało ono w Warszawie w 1989 roku na bazie NSZZ „Solidarność” oraz Duszpasterstwa Nauczycieli i jest owocem ogólnopolskich spotkań nauczycieli w latach 80. Szczegółowe cele Stowarzyszenia to:

- a) jednoczenie ludzi pragnących wychowywać młode pokolenie w duchu moralności chrześcijańskiej i miłości Ojczyzny;
- b) pogłębianie wśród członków Stowarzyszenia znajomości nauki Kościoła, szczególnie katolickich zasad wychowania i katolickiej nauki społecznej oraz polskich tradycji patriotycznych i polskiego dziedzictwa kulturowego;
- c) upowszechnianie idei rodziny opartej na zasadach katolickich;
- d) wspieranie działań innych osób i instytucji zmierzających do celów zgodnych z celami Stowarzyszenia.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

261. Już w Starym Testamencie dziecko ze względu na swoją słabość i naturalne niedoskonałości jest przedmiotem szczególnej troski, opieki i przywilejów nadanych mu przez Boga. Na samym szczycie proroctwa mesjańskiego dokonują się narodziny Emmanuela, będącego znakiem wyzwolenia (por. Iz 7, 14nn).

Ewangelia św. Łukasza ukazuje Syna Bożego jako małe dziecko, opisując: Nowonarodzonego w żłóbku (por. Łk 2, 12), ofiarowanego jako niemowlę w świątyni (2, 27), poddanego jako dziecko rodzicom (2, 43–51). Szczególnie wymowny jest obraz dwunastoletniego Jezusa, który zagubiony w tłumie pielgrzymów, odłączył się od rodziców i przysłuchuje się nauczycielom świątynnym. Nie tylko zadaje wnikliwe pytania, ale także udziela głębokich odpowiedzi tym, którzy Go pouczali. Jego pytania, a jeszcze bardziej odpowiedzi, wprowadzają w zdumienie świątynnych nauczycieli.

Doszedłszy do wieku dojrzałego, Jezus przyjmuje postawę szacunku wobec dzieci. Błogosławi je (por. Mk 10, 16), pouczając: „do takich bowiem należy królestwo Boże” (Mk 10, 14). Tajemnica prawdziwej wielkości polega na tym, by „stać się małym” jak dziecko (por. Mt 18, 4). Prawdziwymi uczniami są właśnie „maluczcy”, i im to zechciał Ojciec objawić swoje tajemnice zakryte przed mędracami (por. Mt 11, 25n).

Pismo Święte
o wychowaniu
dziecka

Szczęśliwy, kto przygarnie choćby jedno z tych „małych” (por. Mt 18, 5), biada zaś temu, kto je gorszy lub nimi gardzi (por. Mt 18, 6. 10).

Prawo do
wychowania
chrześcijańskiego

262. Wszyscy chrześcijanie, ponieważ nazywają się dziećmi Bożymi i rzeczywiście nimi są, stawszy się nowym stworzeniem dzięki odrodzeniu z wody i Ducha Świętego, mają prawo do wychowania chrześcijańskiego. Celem wychowania jest nie tylko pełen rozwój osoby, ale także to, by ochrzczeni poprzez stopniowe wprowadzanie w misterium zbawienia z każdym dniem byli bardziej świadomi otrzymanego daru wiary, by uczyli się czcić Boga w Duchu i prawdzie (por. J 4, 23), zwłaszcza przez udział w liturgii; by stali się zdolni wieść własne życie według wzoru „nowego człowieka” – w sprawiedliwości i prawdziwej świętości (por. Ef 4, 22nn). Świadomi swego powołania, powinni codziennie dawać świadectwo nadziei, która w nich jest (por. 1 P 3, 15), oraz pomagać w chrześcijańskim kształtowaniu świata, które służy dobru całej społeczności (por. DWCH 2).

Rodzice pierwszymi
wychowawcami

263. Pierwszymi wychowawcami dzieci – przed innymi osobami i instytucjami – są rodzice. Wychowawcze oddziaływanie rodziców jest tak ważne, że trudno je czymkolwiek zastąpić. Rodzina stanowi jedyną w swoim rodzaju wspólnotę miłości i solidarności, wyposażoną w możliwość nauczania i przekazywania wartości kulturalnych, etycznych, społecznych, duchowych i religijnych, istotnych dla rozwoju i powodzenia własnych członków oraz społeczeństwa. Wypełniając swoją misję wychowawczą, rodzina wnosi wkład w dobro wspólne i stanowi pierwszą szkołę cnót społecznych, której potrzebują wszystkie społeczeństwa (por. DWCH 3)

Chociaż obowiązek wychowywania ciąży przede wszystkim na rodzinie, proces ten wymaga udziału całego społeczeństwa, w tym jego instytucji, pośród których najważniejsze to Państwo i Kościół.

Prawo rodziców do
wyboru szkoły

264. Wśród instytucji wspierających rodziców w wychowaniu dzieci szczególną rolę odgrywa szkoła. Rodzice mają prawo wyboru szkoły dla swoich dzieci, a Państwo ma obowiązek zagwarantować to prawo i zapewnić konkretne warunki umożliwiające korzystanie z niego, m.in. poprzez wspieranie sieci szkół katolickich (por. DWCH 6).

Rodzice mają prawo do zakładania i wspierania instytucji wychowawczych. „Władze publiczne winny sprawić, że rozdział dotacji publicznych będzie rzeczywiście umożliwiawał rodzicom korzystanie z tego prawa” (*Karta Praw Rodziny*, 5b). Za niesprawiedliwość należy uznać odmowę publicznego wsparcia ekonomicznego dla szkół nie-

państwowych: „Kiedy państwo rezerwuje sobie monopol na prowadzenie szkół, przekracza swoje uprawnienia i narusza sprawiedliwość [...]” (Kongregacja Nauki Wiary, Instrukcja *Libertatis conscientia*, 94).

265. Szkoła katolicka to instytucja mająca podmiotowość kościelną i działająca w systemie edukacji narodowej. Podmiotowość eklezjalna decyduje o jej charakterze i posłannictwie. Natomiast podmiotowość w systemie edukacyjnym przejawia się w realizowaniu przez nią typowych dla szkoły funkcji i celów, ponieważ „nie może być szkołą katolicką, jeśli nie jest najpierw szkołą” (por. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Szkoła katolicka u progu trzeciego tysiąclecia*, 28 grudnia 1997 roku, art. 25 i 26).

Podmiotowość
szkoły katolickiej

266. Współczesne nauczanie Kościoła, poczynając od soborowej Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, mówiąc o tożsamości szkoły katolickiej podkreśla, że „dąży ona do celów duchowych i do prawdziwie humanistycznej formacji młodzieży. Jej cechą charakterystyczną jest także tworzenie atmosfery ożywionej ewangelicznym duchem wolności i miłości, pomaganie młodzieży, aby rozwijając własną osobowość, jednocześnie wzrastała według nowego stworzenia, którym stała się przez chrzest, i wreszcie takie podporządkowanie całej kultury ludzkiej zgodnie z orędziem zbawienia, aby stopniowe poznawanie świata, życia i człowieka, zdobywane przez wychowanków, oświecone było wiarą” (DWCH 8).

Tożsamość
szkoły katolickiej

267. W szkole katolickiej wyjątkowo ważną rolę odgrywa nauczyciel wychowawca, który nie ogranicza się jedynie do rzetelnego przekazywania wiedzy, lecz jest mistrzem wspierającym swoich uczniów w nabywaniu sprawności pozwalających żyć w prawdzie i miłości. Katolicki wychowawca jest wezwany do kierowania się w swojej pracy i życiu nauczaniem Kościoła (por. DWCH 8).

Nauczyciel
wychowawcą

268. Przepisy Kościoła powszechnego odnoszące się do szkół katolickich znajdują się w Kodeksie Prawa Kanonicznego (KPK, ks. III). Kodeks podkreśla najpierw prawo Kościoła do zakładania i prowadzenia szkół katolickich oraz określa zasady ich funkcjonowania (por. KPK, kan. 796–806). Zasady te dotyczą nauczania i wychowania oraz doboru grona pedagogicznego i stanowią o tożsamości szkoły katolickiej.

Prawodawstwo
Kościoła
powszechnego

Prawo oceniania, czy szkoła spełnia te kryteria, oraz wyrażanie zgody na posługiwanie się nazwą „szkoła katolicka” przysługuje

wyłącznie kompetentnej władzy kościelnej, czyli biskupowi diecezjalnemu. Prawo kanoniczne za szkołę katolicką uważa taką szkołę, która została uznana przez władzę kościelną pisemnym dokumentem (por. KPK, kan. 803 §1).

Szkoła katolicka powinna zapewnić uczniom przynajmniej taki sam poziom kształcenia, jaki jest realizowany w innych szkołach tego samego typu. Od nauczycieli szkół katolickich wymaga się natomiast odpowiednich kwalifikacji zawodowych – merytorycznych, jak i praktycznych, określanych przez Kodeks jako „prawość życia”, wyrażającą się głównie w postępowaniu zgodnym z moralnością chrześcijańską. Nauczyciel staje się w ten sposób świadkiem wiary i tym samym jej apostołem.

Prawo kościelne tylko ogólnie określa, że do prowadzenia szkół katolickich upoważnione są kompetentne władze kościelne, osoba prawna publiczna, a także inny podmiot za pisemną zgodą władzy kościelnej, tj. biskupa diecezjalnego lub osoby pełniącej równorzędny urząd kościelny. Szkołą katolicką może kierować również kościelna osoba prawna publiczna lub prywatna, w tym także instytuty zakonne, których zadaniem jest wychowanie. A wreszcie podmiotem kierującym szkołą katolicką może być osoba prawna niebędąca kościelną osobą prawną (zazwyczaj prywatne stowarzyszenia wiernych, uznawane przez władzę kościelną, choć nieposiadające kościelnej osobowości prawnej).

Prawodawstwo
kościelne w Polsce

269. Prawodawstwem szkolnictwa katolickiego w Polsce zajął się II Polski Synod Plenarny (1991–1999). Ukazał on koncepcję szkoły katolickiej w oparciu o naukę Soboru Watykańskiego II oraz o Kodeks Prawa Kanonicznego, podkreślając takie jej elementy i cechy, jak: aprobatą biskupa diecezjalnego, pełna formacja ludzka i chrześcijańska uczniów, kierowanie się w nauczaniu i wychowaniu światłem wiary i zasadą personalizmu, otwartość na każdego ucznia bez względu na światopogląd i wyznanie, wysoko wykwalifikowana kadra pedagogiczna cechująca się walorami religijnymi i moralnymi. Synod dokonał również oceny aktualnej sytuacji w polskiej szkole i w jej kontekście także szkolnictwa katolickiego, podkreślając wagę zapisanych w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty treści wychowawczych, skupionych wokół wartości rodzinnych, chrześcijańskich i obywatelskich (por. PPSU, art. 22 i 25).

Zgodnie z Konkordatem Synod zobowiązuje szkoły katolickie do respektowania prawa polskiego w realizacji przez nie minimum programowego. Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski podkreślają zaś

wagę nauczania religii w wychowaniu młodego pokolenia. (por. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące szkół katolickich*, art. 2 i 4).

Nowością w stosunku do dokumentów Kościoła powszechnego jest wprowadzenie rozróżnienia na szkoły katolickie w ścisłym znaczeniu (por. tamże, cz. I i II) oraz na szkoły zwane katolickimi w szerokim znaczeniu (por. tamże, cz. III).

ZADANIA

270. Arcybiskup Poznański powinien otaczać troską już istniejące szkoły katolickie i dbać o poziom kształcenia i wychowania w nich. Do jego zadań należy także organizowanie działań w zakresie formacji duchowej (m.in. rekolekcji, wykładów) dla rodziców, nauczycieli i katechetów ze szkół katolickich. W realizacji wymienionych zadań Arcybiskupowi Poznańskiemu powinien pomagać Referat Szkół Katolickich działający w ramach Wydziału Przekazu Wiary, Nauczania i Wychowania Kurii Metropolitalnej w Poznaniu.

Troska
Arcybiskupa

271. Dyrekcje szkół katolickich w porozumieniu z Kurią Metropolitalną w Poznaniu powinny wybierać odpowiednich patronów szkół katolickich. Przykład ich życia powinien znaleźć odzwierciedlenie w programie wychowawczym realizowanym przez te szkoły. Program wychowawczy powinien uwzględniać przede wszystkim integralne chrześcijańskie wychowanie dzieci i młodzieży.

Zadania
dyrekcji szkoły

Zadaniem dyrekcji szkoły katolickiej jest także opracowanie regulaminu szkoły określającego prawa i obowiązki uczniów i nauczycieli. Ważne jest również inicjowanie działań, które będą włączały rodziców w realizację przyjętego przez szkołę programu kształcenia i wychowania. Szansą na zintegrowanie środowiska szkół katolickich powinny być także, inicjowane w porozumieniu z Kurią Metropolitalną w Poznaniu, doroczne spotkania dzieci i młodzieży uczącej się w tych szkołach. Cenną nową inicjatywą są spotkania środowisk ze szkół noszących imię Jana Pawła II.

272. Rodzice dzieci uczęszczających do przedszkoli i szkół katolickich nie mogą czuć się zwolnieni z obowiązku troski o ich integralne chrześcijańskie wychowanie. To właśnie rodzicom nadal przysługuje w tym względzie pierwszorzędne prawo, jest to również ich

Obowiązki
rodziców

obowiązek. Szkoła jedynie wspiera rodziców w tym zadaniu, dlatego powinni oni z nią współpracować, wspierając różne szkolne inicjatywy.

Wiązać szkołę
z parafią

273. Dla integralnego wychowania szczególne znaczenie mają kontakty szkół katolickich z parafiami, na terenie których funkcjonują. Z jednej strony dyrekcja szkoły ma obowiązek wiązania swych działań wychowawczych z życiem miejscowej wspólnoty parafialnej, z drugiej strony proboszcz parafii powinien interesować się życiem szkoły i uczestniczyć w ważnych dla niej wydarzeniach.

Chociaż przygotowanie do przyjęcia sakramentów świętych dokonuje się także w szkołach katolickich, Synod przypomina, że najważniejszym miejscem przygotowania i przyjęcia sakramentów jest parafia zamieszkania kandydata.

Obowiązki uczniów

274. Uczniowie szkół katolickich powinni starać się – przez jak najlepsze wypełnianie swoich obowiązków oraz świadectwo przywiązania do Boga, Kościoła i Ojczyzny – być wzorem dla uczniów innych szkół.

Tworzyć
nowe szkoły

275. Poza rodzicami także na innych katolikach świeckich – zwłaszcza zrzeszonych w różnych ruchach i organizacjach – spoczywa obowiązek tworzenia nowych przedszkoli i szkół katolickich, zdobywania niezbędnych środków finansowych (m.in. przez odpowiednią regulację prawną – „pieniądze idą za uczniem”) oraz organizowania pomieszczeń (np. wykorzystanie budynków i obiektów po zamkniętych szkołach publicznych itp.)

12. DUSZPASTERSTWA SPECJALISTYCZNE

AKTUALNA SYTUACJA

Referaty kurialne

276. W ramach duszpasterstw specjalistycznych można wyróżnić takie kierunki działalności pastoralnej, które nie wymagają wysoko specjalistycznych umiejętności i wiedzy. Szczególne zagrożenia i trudności życiowe, społeczne, moralne niektórych środowisk stanowią poważne wyzwanie dla duszpasterskiej działalności Kościoła, a zwłaszcza dla zaangażowanych w to duszpasterstwo kapłanów i osób świeckich.

W Archidiecezji Poznańskiej działają następujące referaty duszpasterstw specjalistycznych: Referat Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin, Referat Powołaniowy, Referat Duszpasterstwa Akademickiego, Referat Parafialnych Rad Duszpasterskich, Referat Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich (obejmujący 19 środowisk), Referat Duszpasterstwa Grup Zawodowych i Środowiskowych (obejmujący 24 środowiska) i Referat Chorych, Niepełnosprawnych oraz Uzależnionych (obejmujący 6 środowisk).

277. Niniejszy rozdział nie obejmuje wszystkich dziedzin, które zasługują na miano „duszpasterstw specjalistycznych”. Zagadnienia chrześcijańskiej formacji poszczególnych środowisk zostały omówione w innych rozdziałach dokumentów synodalnych.

Tematyka rozdziału

Ten dokument prezentuje jedynie następujące kierunki działań duszpasterstwa specjalistycznego: duszpasterstwo kobiet, duszpasterstwo mężczyzn, duszpasterstwo osób w podeszłym wieku, duszpasterstwo ludzi pracy, duszpasterstwo chorych i duszpasterstwo służby zdrowia, duszpasterstwo więziennictwa, duszpasterstwo policji, duszpasterstwo prawników, duszpasterstwo nauczycieli, duszpasterstwo rolników, duszpasterstwo poszczególnych grup zawodowych (kolejarzy, pracowników energetyki i elektrociepłowni), duszpasterstwo osób uzależnionych, duszpasterstwo niesłyszących, duszpasterstwo niewidomych i ociemniałych oraz duszpasterstwo sportowców.

278. Doświadczenie duszpasterskie wskazuje, że kobiety są najbardziej zaangażowaną religijnie częścią Ludu Bożego. Nie zawsze idzie to w parze z odpowiednim poziomem specjalistycznego duszpasterstwa kobiet, a także z zaangażowaniem kobiet w działalność duszpasterską. Docenić należy tradycyjne formy duszpasterstwa, które skierowane są do kobiet, jak np. nauki stanowe z okazji rekolekcji parafialnych.

Duszpasterstwo kobiet

Szczególną formą duszpasterskiego zaangażowania kobiet jest praca katechetów świeckich, z których zdecydowaną większość stanowią kobiety. Do duszpasterstwa kobiet można więc w jakimś sensie zaliczyć także program formacyjny przewidziany dla katechetów.

279. Jednym z charakterystycznych znaków współczesności jest „kryzys mężczyzny”. Przejawia się on przede wszystkim w zachwianiu tradycyjnego obrazu mężczyzny jako męża i ojca. Ma to wpływ na postawę mężczyzn nie tylko w wymiarze społecznym, ale także religijnym. Podobnie jak w przypadku kobiet, duszpasterstwo mężczyzn

Duszpasterstwo mężczyzn

w Archidiecezji Poznańskiej realizowane jest poprzez: nauki stanowe, pielgrzymki, obchody niektórych świąt (np. św. Józefa). Ponadto należy szukać takiego typu duszpasterstwa, który swoim charakterem dostosowany jest do mentalności mężczyzn.

Duszpasterstwo osób
w podeszłym wieku

280. Osoby w podeszłym wieku są grupą wymagającą specjalnego podejścia i troski duszpasterskiej. Są one jednocześnie wyjątkowym darem dla Kościoła, bowiem niosą ze sobą skarb życiowej mądrości i doświadczenia, a dzięki swojemu przywiązaniu do tradycyjnych wartości i postaw, mogą być apostołami w swoich rodzinach i środowiskach. Są to najczęściej osoby, które już nie pracują zawodowo, a więc mają więcej wolnego czasu, który można „zagospodarować” duszpastersko.

W praktyce duszpasterstwo osób w podeszłym wieku jest wpisane w duszpasterstwo ogólne. Specyficzną i stosunkowo nową formą tego duszpasterstwa jest współpraca z Klubami Seniora.

Duszpasterstwo
ludzi pracy

281. Duszpasterstwo ludzi pracy na obecnym etapie jest naznaczone wieloletnim doświadczeniem systemu totalitarnego i walki ludzi pracy z tym systemem. Od 25 lat walka ta kojarzy się z pojęciem „Solidarność”. Duszpasterstwo to musi jednak uwzględnić zmiany społeczne, polityczne i gospodarcze, jakie zaszły w naszym kraju na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat. Nasuwa się bowiem nieodparte wrażenie, że jest ono zdominowane przez wątek „kombatancki”. Trzeba niestety stwierdzić, iż wiele ideałów solidarnościowych zostało zapomnianych, a wielu działaczy zatraciło swoją – szeroko pojmowaną – ideowość. Nie brak też takich, którzy te ideały zdradzili. Ludzie pracy borykają się dzisiaj z zupełnie innymi problemami niż było to w latach osiemdziesiątych XX wieku. W miejsce starych (zniewolenie, brak podmiotowości, brak możliwości obrony swoich praw) pojawiły się nowe zagrożenia (bezrobocie, wyzysk, łamanie praw pracowniczych, mobbing). Zwracał na to uwagę poprzedni Poznański Synod Archidiecezjalny (por. PSA, s. 142nn; 154nn).

Duszpasterstwo ludzi pracy obejmuje ogromną liczbę osób. Ma to wpływ na sposób jego działania. Składają się nań rozmaite inicjatywy duszpasterskie podejmowane w parafiach czy środowiskach społecznych, takie jak: nabożeństwa z naukami stanowymi (np. Msze św. z okazji świąt, rocznic, dni patronów poszczególnych zawodów, św. Józefa Robotnika), a także masowe imprezy religijno-społeczno-kulturalne (np. festyny parafialne integrujące środowisko lokalne).

W spełnianiu pasterskiej posługi wobec świata pracy ważną rolę spełnia Rada Społeczna przy Arcybiskupie Poznańskim. Jej zadaniem

jest „służba Księdzu Arcybiskupowi poprzez wypracowywanie opinii na temat bieżących wydarzeń stanowiących w życiu społecznym «znaki czasu». W szczególności chodzi tu o zagadnienia związane z takimi kwestiami, jak: poszanowanie godności osoby ludzkiej, prawa człowieka, małżeństwo i rodzina, życie gospodarcze, życie polityczne, kultura” (Podstawa Programowa Rady Społecznej przy Arcybiskupie Poznańskim; por. Regulamin Rady, art. 2 – zob. Aneksy w tomie drugim [prawnym] dokumentów synodalnych).

282. Na terenie Archidiecezji Poznańskiej duszpasterstwo służby zdrowia, koordynowane przez archidiecezjalnego duszpasterza służby zdrowia, prowadzone jest na dwóch podstawowych płaszczyznach. Pierwsza z nich to działalność katolickich stowarzyszeń: Katolickiego Stowarzyszenia Lekarzy, Stowarzyszenia Farmaceutów Katolickich Polski, Katolickiego Stowarzyszenia Pielęgniarek i Położnych. Stowarzyszenia te obejmują tylko nieznaczny procent poszczególnych środowisk zawodowych.

Duszpasterstwo
służby zdrowia

W ramach realizacji statutowych zadań dotyczących formacji duchowej oraz krzewienia zasad moralności chrześcijańskiej w zakresie etyki zawodowej wymienione stowarzyszenia organizują m.in.: spotkania formacyjne dla swoich członków, sympozja naukowe prezentujące najnowsze osiągnięcia medycyny oraz aktualne problemy etyczne. Działalność tych grup obejmuje także – zwykle w powiązaniu ze Światowym Dniem Chorego – akcje charytatywne, bezpłatne badania i konsultacje, tzw. białe soboty.

Drugą płaszczyzną to duszpasterskie oddziaływanie kapelanów szpitalnych na środowisko pracowników służby zdrowia poprzez organizowanie spotkań, dni skupienia dla pracowników służby zdrowia i duszpasterską posługę liturgiczną w szpitalach, z której korzystają także ich pracownicy. Spotkania te odbywają się zazwyczaj z okazji dni znaczących dla środowiska, jak Światowy Dzień Chorego (11 lutego) i święta patronów służby zdrowia – św. Łukasza (18 października), św. Kosmy i Damiana (26 września). Mają one charakter zarówno lokalny, jak i diecezjalny. Jednak ten rodzaj działalności duszpasterskiej nie jest powszechny, co sprawia, że spora część pracowników służby zdrowia jest pozbawiona kontaktu z duszpasterstwem specjalistycznym.

283. Z duszpasterstwem służby zdrowia blisko związane jest duszpasterstwo chorych. Misja ta wypełniana jest na kilka sposobów. Duszpasterską opiekę nad chorymi, zwłaszcza w zakładach lecznictwa zamkniętego (szpitale, uzdrowiska, oddziały dla przewlekle chorych,

Duszpasterstwo
chorych

domy opieki społecznej) sprawują kapelani szpitalni. Zadaniem kapelana szpitalnego jest bycie przy chorym, wsparcie duchowe, a nade wszystko tworzenie okazji do spotkania Chrystusa Eucharystycznego. Opieka tego rodzaju wymaga od kapłanów odpowiedniego przygotowania.

Wśród chorych niehospitalizowanych posługę na terenie parafii sprawują miejscowi duszpasterze. Najistotniejszą formą opieki duszpasterskiej są odwiedziny z udzieleniem sakramentów świętych przez kapłanów oraz posługa nadzwyczajnych szafarzy Komunii św. W większości parafii organizowane są także obchody Światowego Dnia Chorego, w którym odprawiana jest specjalna Msza św. oraz spotkanie z chorymi.

Ważnym dopełnieniem pomocy duszpasterskiej względem osób chorych jest pomoc materialna, realizowana głównie przez Parafialne Zespoły Caritas. Formą duszpasterskiego wsparcia jest również wydawany na terenie Archidiecezji Poznańskiej „List do Chorych”. Pismo to dociera do chorych w szpitalach oraz do chorych w domach podczas odwiedzin duszpasterzy w parafiach.

Hospicjum im.
św. Jana Kantego

284. Hospicjum im. św. Jana Kantego działa w Archidiecezji Poznańskiej od 1985 roku, w oparciu o pracę wolontariuszy. Celem hospicjum jest: bezinteresowna opieka medyczna i duszpasterska nad osobami chorymi w terminalnym okresie choroby nowotworowej oraz nad ich rodzinami (w czasie choroby i w okresie żałoby), a także zjednywanie ludzi dobrej woli – wolontariuszy, pragnących udzielać pomocy i opieki osobom potrzebującym. Praca w Hospicjum wymaga od osób posługujących odpowiedniej formacji i przygotowania. Służą temu: coroczne Ogólnopolskie Dni Skupienia dla Hospicjów, regularne uczestnictwo w Eucharystii, spotkaniach modlitewnych i konferencjach oraz praca formacyjno-kształceniowa w poznańskim środowisku medycznym i w poznańskich szkołach pielęgniarstwa.

Działalność
Kawalerów
Maltańskich

285. Godne odnotowania są inicjatywy Kawalerów Maltańskich. Związek Polskich Kawalerów Maltańskich oraz powołane przez niego organizacje prowadzą wiele przedsięwzięć dobroczynnych. Związek zajmuje się m.in.: działalnością charytatywną, udzielaniem pierwszej pomocy przedmedycznej i medycznej, organizowaniem pielgrzymek i obozów dla dzieci i młodzieży. Prowadzi także działalność związaną z sytuacjami kryzysowymi, działalność formacyjną i inne rodzaje działalności związane z konkretnymi potrzebami społecznymi.

W Poznaniu z inicjatywy Związku Polskich Kawalerów Maltańskich działa Specjalistyczna Przychodnia Onkologiczna przy parafii

pw. św. Jana Jerozolimskiego za Murami, zajmująca się wczesną diagnostyką i leczeniem nowotworów gruczołu piersiowego u kobiet. Pracuje tam ponad 60 wolontariuszy – lekarzy, pielęgniarek i psychoterapeutów. Ponadto Związek prowadzi: Dom Pobytu Dziennego dla Umysłowo i Psychiczenie Chorych przy parafii pw. św. Józefa w Puszczykowie oraz Warsztaty Terapii Zajęciowej przy parafii pw. Objawienia Pańskiego w Poznaniu (Ławica).

286. Szczególnym środowiskiem chorych są osoby niepełnosprawne umysłowo. Wymagają one wyjątkowego podejścia duszpasterskiego. Duszpasterska opieka nad dziećmi i młodzieżą niepełnosprawną umysłowo realizowana jest w wyspecjalizowanych ośrodkach szkolno-wychowawczych działających na terenie Archidiecezji Poznańskiej. W ośrodkach tych prowadzona jest katecheza dostosowana do potrzeb i możliwości wychowanków.

Duszpasterstwo osób niepełnosprawnych

Opieka duszpasterska nad osobami dorosłymi sprawowana jest w ramach duszpasterstwa ogólnego, a także we współpracy z ruchami i instytucjami pozarządowymi, jak np. „Arka”.

287. Inną dziedziną duszpasterstwa specjalistycznego jest posługa wśród policjantów, pracowników więziennictwa i więźniów. Wypełniają ją mianowani przez Arcybiskupa duszpasterze policji i więziennictwa. Są oni przypisani do takich jednostek, jak: komendy powiatowe policji, szkoły policyjne oraz więzienia. Swoich duszpasterzy mają także zakłady karne i areszty śledcze. Obecnie duszpasterze więzienni skupiają się głównie na pracy z więźniami. Posługa duszpasterska wobec więźniów jest niezwykle ważnym i trudnym zadaniem. W Archidiecezji Poznańskiej duchową pociechę i pomoc osobom skazanym niosą także świeccy działający w Stowarzyszeniu Ewangelicznej Pomocy Więźniom – „Bractwo Więzienne”.

Duszpasterstwo policji i więziennictwa

Duszpasterstwo pracowników więziennictwa jest mało rozwinięte, chociaż bardzo potrzebne. Trzeba bowiem pamiętać, że pracownicy tak specyficznych służb jak policja czy służby więzienne napotykać w swej pracy szczególne trudności i muszą zmagać się ze specyficznymi problemami i zagrożeniami. Wynikają one przede wszystkim ze stałego, zawodowego kontaktu z ludźmi będącymi w konflikcie z porządkiem prawnym i moralnym. Stanowi to zagrożenie dla kondycji duchowej samych policjantów. Tymczasem duszpasterze podejmują pracę w jednostkach policji tylko na podstawie indywidualnych porozumień z komendantami tych jednostek.

W ramach duszpasterstwa służb mundurowych w Archidiecezji Poznańskiej działa również duszpasterstwo wojskowych, które – podobnie jak duszpasterstwo policji – podlega bezpośrednio biskupowi polowemu Wojska Polskiego.

- Duszpasterstwo prawników **288.** Specjalistyczne duszpasterstwo prawników w Archidiecezji Poznańskiej prowadzone jest przede wszystkim podczas spotkań środowiskowych organizowanych przez archidiecezjalnego duszpasterza prawników. Duszpasterstwo prawników obejmuje głównie środowisko poznańskie. Wydaje się, że w większości mniejszych miejscowości duszpasterstwo to jest słabiej rozwinięte. Przyczyny takiego stanu rzeczy są różne, m.in. pokutujące jeszcze niekiedy, tradycyjne skojarzenia z poprzedniej epoki, gdy prawnicy byli utożsamiani – często niesłusznie – z systemem władzy. W poszczególnych parafiach poza Poznaniem środowiska prawników są najczęściej zbyt małe, by można było organizować dla nich odrębne duszpasterstwo.
- Duszpasterstwo nauczycieli **289.** Własne duszpasterstwo posiadają także nauczyciele. W ramach tego duszpasterstwa organizuje się: turnusy trzydniowych rekolekcji zamkniętych (Roślinno i Zaborówiec); rekolekcje adwentowe i wielkopostne dla nauczycieli miasta Poznania (w kościele pw. św. Wojciecha); rekolekcje i spotkania w wymiarze lokalnym (np. w Lesznie, Śremie, Środzie Wlkp, Wolsztynie). Rekolekcje – okresowe lub systematyczne – organizuje się w poszczególnych parafiach bądź dla kilku parafii wspólnie. W Archidiecezji Poznańskiej działa także Stowarzyszenie Wychowawców Katolickich (gromadzące kilkadziesiąt osób), którym opiekują się księża chrystusowcy.
- Duszpasterstwo rolników **290.** Duszpasterstwo rolników koordynowane jest przez archidiecezjalnego referenta ds. duszpasterstwa rolników. Rolnicy i ich rodziny stanowią ponad 25% mieszkańców Archidiecezji Poznańskiej i są obecni we wszystkich parafiach wiejskich i małomiasteczkowych. Są to środowiska rozproszone, tradycyjnie związane ze swoją parafią, kościołem i duszpasterzem. Ponadto jest to grupa zawodowa żyjąca zgodnie z własnym „kalendarzem”, która nie ma wolnych weekendów, sezonu urlopowego itp.
- W Archidiecezji Poznańskiej organizowane są 3-dniowe rekolekcje zamknięte dla rolników, które odbywają się w jednym z domów rekolekcyjnych na terenie Archidiecezji. Bierze w nich udział około 150 osób, co w skali 1,5-milionowej diecezji, z dużym udziałem ludności rolniczej, jest liczbą znikomą. Inną formą duszpasterstwa rolni-

ków, realizowanego na poziomie parafii i Archidiecezji, jest organizowanie dożynek.

291. Niektóre środowiska zawodowe mają przydzielonych duszpasterzy, dzięki czemu mają także własne, zorganizowane duszpasterstwo. Tak jest m.in. w przypadku pracowników administracji, kolejarzy czy pracowników energetyki i elektrociepłownictwa. Duszpasterstwo tych grup zawodowych wpisuje się ogólnie w duszpasterstwo ludzi pracy. Wprawdzie praca w wyżej wymienionych zawodach nie wyróżnia się niczym szczególnym, nie rodzi też odrębnych problemów moralnych, niemniej jednak utworzenie oddzielnego duszpasterstwa świadczy o poczuciu odrębności tych grup i pragnieniu integracji własnego środowiska wokół wartości religijnych.

Duszpasterstwo
innych grup
zawodowych

292. Specjalistyczną opieką duszpasterską objęte są również osoby uzależnione. Duszpasterstwo trzeźwościowe zostało wcześniej scharakteryzowane w materiałach z poprzedniego Synodu (1992–1993) w perspektywie pracy wychowawczej, zwłaszcza z dziećmi i młodzieżą, a także w odniesieniu do przestrzegania niektórych ówczesnych przepisów prawa państwowego dotyczącego rozwiązywania problemów alkoholowych.

Duszpasterstwo osób
uzależnionych

Podstawowym działaniem tego duszpasterstwa jest propagowanie miesiąca sierpnia jako miesiąca abstynencji od napojów alkoholowych. Sprawie tej służy też Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu, a nade wszystko zachęcanie do abstynencji na co dzień.

W Archidiecezji Poznańskiej pracę duszpasterstwa osób uzależnionych koordynują powołani na stałe: archidiecezjalny duszpasterz trzeźwości, archidiecezjalny duszpasterz uzależnionych oraz dekanalni referenci ds. trzeźwości. W środowiskach młodzieżowych, zwłaszcza związanych z Ruchem Światło-Życie, funkcjonuje Krucjata Wyzwolenia Człowieka, której członkowie deklarują abstynencję. W ramach duszpasterstwa trzeźwościowego organizuje się rekolekcje i pielgrzymki (głównie dla grup samopomocowych, np. Anonimowych Alkoholików – AA). Od 2002 roku przy Centrum Caritas Archidiecezji Poznańskiej działa Punkt Konsultacyjny dla Młodzieży Zagrożonej Uzależnieniem i Rodzin, natomiast w Wierzenicy powstał NZOZ Katolicki Ośrodek Wychowania i Terapii Uzależnień „Wierzenica”.

293. Aby poszerzyć współpracę ze środowiskiem osób dotkniętych niepełnosprawnością słuchu dekretem Arcybiskupa Metropolity

Duszpasterstwo osób
niesłyszących

Poznańskiego z dnia 29 marca 2004 roku została powołana Archidiecezalna Rada Duszpasterstwa Niesłyszących.

Duszpasterstwo osób niesłyszących obejmuje szereg działań. W Poznaniu do duszpasterstwa niesłyszących w czerwcu 2004 roku należało 138 osób (dla porównania: do Polskiego Związku Głuchych – Oddział w Poznaniu należy 628 osób, w tym 391 głuchych i 237 słabo słyszących; Towarzystwo Osób Niesłyszących „TON” liczy 180 członków i sprawuje opiekę nad 60 dziećmi).

Specjalistyczna katecheza prowadzona jest przede wszystkim w Ośrodku Szkolno-Wychowawczym dla Dzieci Niesłyszących im. J. Sikorskiego w Poznaniu, w którym uczy się 267 uczniów. Większość z nich mieszka w internacie. Drugim znaczącym miejscem katechezy jest Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Rydzynie, w którym kształci się 35 uczniów niesłyszących.

Pracujący w tych ośrodkach katecheci mają pełne kwalifikacje wymagane przez prawo kościelne i oświatowe. Uczniowie mają możliwość skorzystania z sakramentu pokuty i Komunii św. Do Pierwszej Komunii Świętej uczniowie przystępują w klasie trzeciej szkoły podstawowej, zaś sakrament bierzmowania jest udzielany na zakończenie trzeciej klasy gimnazjum. Prowadzone są także indywidualne katechezy przed chrztem.

W Ośrodku poznańskim podjęto próbę zorganizowania duszpasterstwa rodzin niesłyszących, którego celem jest organizowanie kursów przedmażeńskich i prowadzenie poradnictwa rodzinnego. W ramach duszpasterstwa od lutego 2004 roku prowadzony jest w Poznaniu punkt pomocy dla niesłyszących i ich rodzin dotkniętych problemem alkoholowym. Punkt prowadzi jeden z nauczycieli Ośrodka. Od dwóch lat pod opieką nauczycieli Ośrodka młodzież niesłysząca bierze udział w spotkaniach nad Jeziorem Lednickim w wigilię uroczystości Zesłania Ducha Świętego.

Na prośbę duszpasterstwa w porozumieniu z Rektorem Arcybiskupiego Seminarium Duchownego i Caritas Archidiecezji Poznańskiej przeprowadzane są systematyczne kursy języka migowego dla kleryków, katechetów i duszpasterzy. W czasie uroczystości kościelnych oprócz katechetów i duszpasterzy tłumaczami są nauczyciele języka migowego z Ośrodka.

W Archidiecezji Poznańskiej funkcjonują terenowe ośrodki duszpasterstwa niesłyszących:

- Poznań, kościół pw. św. Jana Jerozolimskiego za Murami, ul. Świętojańska 1,
- Leszno, Dom Sióstr Elżbietanek, ul. Paderewskiego 8,

- Środa Wlkp., kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, ul. 17 Września 8,
- Szamotuły, kościół pw. Świętego Krzyża, ul. Franciszkańska 4,
- Grodzisk Wlkp., kościół pw. św. Jadwigi, ul. Kościelna 1,
- Gostyń Wlkp., Święta Góra.

Msze św. z okazji do spowiedzi oraz spotkania duszpasterskie organizowane są zwłaszcza w Adwencie i Wielkim Poście. Od września 2004 roku duszpasterstwo niesłyszących w Archidiecezji Poznańskiej posiada adres poczty elektronicznej: duszpniesl@archpoznan.org.pl. Prowadzona jest dokumentacja działalności duszpasterstwa oraz kronika wydarzeń, także audiowizualna. W tym celu trzech wychowawców Ośrodka w Poznaniu i katecheta ukończyli kurs dla operatorów audiowizualnych zorganizowany przez Komisję Liturgiczną Kurii Metropolitalnej.

294. Duszpasterstwo osób niewidomych i ociemniałych w Archidiecezji Poznańskiej działa tylko w Poznaniu. W drugą niedzielę miesiąca ich duszpasterz odprawia Mszę św. w kaplicy pw. Świętej Rodziny przy Domu Zakonnym Sióstr Miłosierdzia (ul. Krysiowicza), w której uczestniczy około 40 osób. Okazją do spotkania jest również doroczny opłatek. Archidiecezjalny duszpasterz niewidomych i ociemniałych uczestniczy ponadto w spotkaniach, pielgrzymkach i wycieczkach organizowanych przez Polski Związek Niewidomych i Ociemniałych.

Duszpasterstwo osób niewidomych i ociemniałych

295. Sportowcy i ludzie związani ze sportem – jako działacze czy kibice – stanowią specyficzne środowisko, z własnymi problemami i wyzwaniem. Uwarunkowania współczesnego sportu wyczynowego (komercjalizacja, konkurencja, obniżenie wieku sportowców zawodowych) wymagają odpowiednich działań w wymiarze duszpasterskim. Na terenie Archidiecezji Poznańskiej charakterystycznym zjawiskiem są silne, profesjonalnie zorganizowane kluby, nawet w stosunkowo małych środowiskach, jak Wronki czy Grodzisk Wlkp. Najbardziej znane kluby sportowe mają swoich duchowych opiekunów. Są nimi zasadniczo miejscowi duszpasterze. Archidiecezjalny duszpasterz sportowców uczestniczy tylko w najważniejszych wydarzeniach sportowych, a także organizuje doroczne spotkania o charakterze pastoralnym, np. spotkania opłatkowe.

Duszpasterstwo sportowców

Odrębnym zagadnieniem jest duszpasterska opieka nad kibicami. Część z nich prezentuje postawę szowinizmu, nienawiści do innych klubów oraz dopuszcza się chuligańskich wybryków na zawodach.

Wymaga to od duszpasterzy podejmowania prób skorygowania postaw i zachowań niezgodnych z duchem chrześcijańskim.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

Konieczność
poszukiwania
nowych form

296. W 1991 roku Jan Paweł II mówił: „Rozwinęło się w Kościele polskim duszpasterstwo specjalistyczne i zawodowe. Niejeden człowiek umocnił się dzięki temu w swojej wierze oraz odnalazł środowisko, które żyje naprawdę wiarą; niejeden mógł dzięki temu włączyć się w jakieś wspólne myślenie i działanie w duchu chrześcijańskim, to znaczy w myślenie i działanie przeniknięte wiarą i modlitwą. Podobno duszpasterstwo specjalistyczne przeżywa dzisiaj pewien kryzys, ale kryzys ten może być także kryzysem wzrostu, może stanowić szansę odnalezienia się na nowo: porzucenia tego, co przestarzałe, a szukania tego, co lepsze i głębsze. Starajmy się, drodzy bracia i siostry, tę szansę rozpoznać i jej nie zmarnować” (Jan Paweł II, *Żywe i ożywiające kamienie budowania opartego na Chrystusie*. Spotkanie z przedstawicielami polskiego laikatu w konkatedrze św. Jakuba, Olsztyn, 6 czerwca 1991 roku).

Wskazania ogólne

297. Na znaczenie duszpasterstwa środowiskowego i specjalistycznego zwraca uwagę także papież Benedykt XVI, który do biskupów polskich, przybyłych w listopadzie i grudniu 2005 roku do Rzymu w ramach wizyty *ad limina Apostolorum*, powiedział: „W minionym wieku, zwłaszcza po Soborze, rozwinęły się w Kościele różnorakie ruchy stawiające sobie za cel ewangelizację. Ruchy te nie mogą istnieć – żeby tak powiedzieć – «obok» powszechnej wspólnoty Kościoła. Dlatego do zadań biskupa diecezji należy utrzymywanie z nimi żywych kontaktów, zachęta, by działały zgodnie z kościelnie rozeznaczonym charyzmatem, by równocześnie nie zamykały się na otaczającą je rzeczywistość. [...] Obok ruchów kościelnych istnieją różnorakie środowiska ludzi świeckich, którzy zrzeszają się na danym terytorium albo też ze względu na wykonywany zawód i zwracają się do biskupów o wdrożenie duszpasterstwa specjalistycznego, odpowiadającego ich rzeczywistości. Zachęcam Was, drodzy Bracia, abyście wspierali te inicjatywy, dając każdemu możliwość rozwijania duchowości w powiązaniu z wyzwaniami, jakie niesie jego codzienność” (Benedykt XVI, *Apostolstwo wiernych świeckich w Kościele*. Przemówienie do III grupy biskupów polskich podczas wizyty *ad limina Apostolorum*, Watykan, 17 grudnia 2005 roku).

Duszpasterskie oddziaływanie na poszczególne grupy społeczne i zawodowe jest jednym z obowiązków spoczywających na głosicielach Słowa Bożego. Już w dokumentach poprzedniego Synodu Archidiecezji Poznańskiej, nawiązując do Kodeksu Prawa Kanonicznego (KPK, kan. 771 § 1), zapisano: „Kapłani powinni głosić regularnie kazania stanowe do określonych grup duszpasterskich, jak służba zdrowia, nauczyciele, rzemieślnicy, osoby starsze i samotne, chorzy, więźniowie, młodzież domów poprawczych” (PSA, s. 72).

298. Nauczanie Kościoła wyznacza kobiecie szczególne miejsce i rolę w świecie i Kościele. Podstawowym pojęciem tego nauczania jest godność kobiety, tak często podważana i zagrożona: „Należy cieszyć się z faktu, że pogłębienie «kwestii kobiecej» przyczyniło się we współczesnej kulturze do przemyślenia roli osoby ludzkiej we wzajemnym «byciu dla drugiego» w międzyosobowej komunii. Dziś pojmowanie osoby ludzkiej w jej wymiarze ofiarnym jest powszechnie uznawane jako zasada. Niestety, często nie znajduje to odzwierciedlenia w praktyce. Pośród tylu form agresji wymierzonych przeciw godności ludzkiej, trzeba stanowczo napiętnować szeroko rozpowszechnione naruszanie godności kobiety, przejawiające się w wykorzystywaniu jej osoby i jej ciała. Należy przeciwstawiać się zdecydowanie wszelkim praktykom obrażającym kobietę w jej wolności i kobiecości: a więc tak zwanej «turystyce seksualnej», handlowi młodymi dziewczętami, masowej sterylizacji i w ogóle wszelkim formom przemocy wobec kobiet” (Jan Paweł II, *W trosce o godność kobiet*. Audiencja generalna, 24 listopada 1999 roku).

Kwestia kobieca

Zagadnieniu godności kobiety i jej powołania poświęcony jest właściwie cały list apostolski Jana Pawła II *Mulieris dignitatem* (1988).

Liczne niebezpieczeństwa, na które narażona jest godność kobiety, powinny zmobilizować Kościół do otoczenia kobiet szczególną opieką duszpasterską: „Ojcowie Synodu wyrazili głęboki niepokój z powodu tych i innych dyskryminacji [kobiet]. Proszę więc bardzo o rozwijanie wzmożonego i skuteczniejszego duszpasterstwa specjalistycznego, aby te dyskryminacje mogły być ostatecznie przezwyciężone i aby w pełni był szanowany obraz Boga, jaśniejący w każdym bez wyjątku człowieku” (FC 24).

Kościół uznaje dzisiaj podmiotowość kobiety: „Rzeczą absolutnie konieczną jest przejście od *teoretycznego* uznania aktywnej i odpowiedzialnej obecności kobiety w Kościele do *praktycznej realizacji*. Takie właśnie znaczenie posiada niniejsza adhortacja, która zwracając się do świeckich katolików, celowo i wielokrotnie precyzuje, że

chodzi o «mężczyzn i kobiety». Także nowy Kodeks Prawa Kanonicznego zawiera wiele różnych dyspozycji odnoszących się do uczestnictwa kobiety w życiu i misji Kościoła. Dyspozycje te powinny być powszechnie znane oraz szybciej i w sposób bardziej zdecydowany realizowane z uwzględnieniem odmiennej w poszczególnych kulturach wrażliwości, jak i potrzeb duszpasterskich. [...] W tym kierunku zmierza wypowiedź Ojców synodalnych, którzy mówią: «Kobiety winny uczestniczyć w życiu Kościoła, nie podlegając żadnej dyskryminacji, również w procesie konsultacji i wypracowywania decyzji» (CHL 51).

Mężczyzna
w rodzinie

299. Charakteryzując miejsce i rolę mężczyzny należy przede wszystkim podkreślić jego zadania jako męża i ojca: „Miłość do małżonki, która została matką, i miłość do dzieci są dla mężczyzny naturalną drogą do zrozumienia i urzeczywistnienia swego ojcostwa. Nade wszystko tam, gdzie warunki społeczne i kulturalne łatwo skłaniają ojca do pewnego uwolnienia się od zobowiązań wobec rodziny i do mniejszego udziału w wychowaniu dzieci, konieczne jest odzyskanie społecznego przekonania, że miejsce i zadanie ojca w rodzinie i dla rodziny mają wagę jedyną i niezastąpioną” (FC 25).

Należy podtrzymywać tradycyjne formy duszpasterstwa, przenikając je nowymi treściami pastoralnymi, odpowiadającymi nowym potrzebom, wezwaniom i pytaniom, z jakimi mężczyzna zwraca się dzisiaj do Kościoła.

Osoby starsze

300. Osoby starsze odgrywają niezwykle ważną rolę w życiu rodziny, społeczeństwa i Kościoła: „Działalność duszpasterska Kościoła winna pobudzić wszystkich do odkrycia i docenienia zadania osób starszych we wspólnocie świeckiej i kościelnej, a zwłaszcza w rodzinie. W rzeczywistości życie osób starszych ułatwia nam zdanie sobie sprawy z hierarchii wartości ludzkich; ukazuje ciągłość pokoleń i wspaniałe przedstawia wzajemną zależność Ludu Bożego. Osoby starsze ponadto mają charyzmat przekraczania barier między pokoleniami, zanim one zaistnieją. Ileż dzieci znalazło zrozumienie i miłość w oczach, słowach i pieśniedach osób starszych! Ileż osób starszych chętnie podpisuje się pod natchnionymi słowami biblijnymi, że «koroną starców – synowie synów» (Prz 17, 6)” (FC 27).

Do ludzi starszych Jan Paweł II zwracał się z następującą refleksją: „Wejście w tak zwany «trzeci wiek» należy uznać za przywilej nie tylko dlatego, że nie wszyscy mają szczęście przekroczyć ten próg, ale także i przede wszystkim dlatego, że jest to okres, w którym można

lepiej przemyśleć i ocenić przeszłość, głębiej poznać i przeżyć tajemnicę paschalną, stać się w Kościele wzorem dla całego Ludu Bożego. [...]. Pomimo że musicie rozwiązywać wiele złożonych problemów, że stopniowo ubywa Wam sił, mimo niewystarczalności organizacji społecznych, zapóźnienia ustawodawstwa, niezrozumienia ze strony egoistycznie nastawionego społeczeństwa, nie jesteście i nie powinniście uważać się za ludzi żyjących na marginesie Kościoła, bierny element świata, który żyje w zbyt szybkim tempie, ale za czynne podmioty przeżywające płodny pod względem duchowym i ludzkim etap ludzkiego życia. Macie jeszcze misję do spełnienia, macie jeszcze wiele do ofiarowania. Wedle Bożego planu każda ludzka istota jest życiem, które stale wzrasta, począwszy od pierwszej isierki istnienia aż do ostatniego tchnienia” (CHL 48).

W nauczaniu Kościoła osoby starsze są nie tylko adresatami działań duszpasterskich, ale spełniają bardzo ważną misję: „Chrześcijańska wspólnota może wiele skorzystać dzięki obecności osób w podeszłym wieku. Mam na myśli zwłaszcza sferę ewangelizacji [...]. W wielu rodzinach wnuki poznają podstawy wiary dzięki dziadkom! [...] Wiele osób znajduje zrozumienie i wsparcie u ludzi starych, samotnych lub chorych, ale umiejących dodać otuchy przez życzliwą radę, milczącą modlitwę, świadectwo cierpienia znoszonego z wytrwałą ufnością” (LS 13).

301. Problemy świata ludzi pracy zajmują wyjątkowe miejsce w nauczaniu Kościoła, zwłaszcza w jego dokumentach społecznych. Najważniejsze z nich – encykliki Jana Pawła II: *Centesimus annus*, *Laborem exercens*, *Sollicitudo rei socialis* – nie podejmują co prawda bezpośrednio tematu duszpasterstwa ludzi pracy, ale wskazują szereg ważnych dla niego zagadnień (por. SRS 15). Są to takie kwestie, jak:

Ludzie pracy

- a) Podmiotowość człowieka pracującego: „[...] praca zaś oznacza każdą działalność, jaką człowiek spełnia, bez względu na jej charakter i okoliczności, to znaczy każdą działalność człowieka, którą za pracę uznać można i uznać należy pośród całego bogactwa czynności, do jakich jest zdolny i dysponowany poprzez samą swoją naturę, poprzez samo człowieczeństwo. Stworzony bowiem na obraz i podobieństwo Boga Samego (por. Rdz 1, 26) wśród widzialnego wszechświata, ustanowiony, aby ziemię czynić sobie poddaną (por. Rdz 1, 28), jest człowiek przez to samo od początku *powołany do pracy*. Praca wyróżnia go wśród reszty stworzeń, których działalności związanej z utrzymaniem życia nie można nazywać pracą – tylko człowiek jest

do niej zdolny i tylko człowiek ją wykonuje, wypełniając równocześnie pracą swoje bytowanie na ziemi” (LE, Wstęp). „Znaczy to tylko, że *pierwszą podstawą wartości pracy jest sam człowiek* – jej podmiot. Wiąże się z tym od razu bardzo ważny wniosek natury etycznej: o ile prawdą jest, że człowiek jest przeznaczony i powołany do pracy, to jednak nade wszystko praca jest «dla człowieka», a nie człowiek «dla pracy». We wniosku tym dochodzi prawidłowo do głosu pierwszeństwo podmiotowego znaczenia pracy przed przedmiotowym” (LE 6).

- b) Pierwszeństwo pracy przed kapitałem: „[...] *zasada pierwszeństwa pracy* przed kapitałem jest postulatem należącym do porządku moralności społecznej, który to postulat posiada swoje *kluczowe znaczenie* zarówno w ustroju zbudowanym na zasadzie prywatnej własności środków produkcji, jak też w ustroju, w którym prywatna własność tych środków została nawet w sposób radykalny ograniczona” (LE 15).

Sprawiedliwa
zapłata

302. W ramach rozważań o pracy ludzkiej Jan Paweł II podjął kwestię sprawiedliwej płacy: „Problemem kluczowym etyki społecznej jest w tym wypadku *sprawa sprawiedliwej zapłaty* za wykonywaną pracę. Nie ma w obecnym kontekście innego, ważniejszego sposobu urzeczywistniania sprawiedliwości w stosunkach pracownik – pracodawca, jak właśnie ten: zapłata za pracę” (LE 19).

Bezrobocie

303. Niezwykle ważnym i trudnym zagadnieniem związanym z pracą ludzką jest zjawisko bezrobocia. Stanowi ono problem zarówno społeczno-ekonomiczny, jak i osobowy, ludzki. Bezrobocie w każdym wypadku jest jakimś złem, a po przekroczeniu pewnych rozmiarów może stać się prawdziwą klęską społeczną. Zwracał na to uwagę Jan Paweł II: „Problem bezrobocia staje się problemem szczególnie bolesnym wówczas, gdy zostają nim dotknięci przede wszystkim młodzi, którzy po zdobyciu przygotowania poprzez odpowiednią formację kulturalną, techniczną i zawodową, nie mogą znaleźć zatrudnienia. Ich szczerą wolą pracy, ich gotowość podjęcia własnej odpowiedzialności za rozwój ekonomiczny i społeczny społeczeństwa rodzi wówczas przykrą frustrację. Obowiązek świadczeń na korzyść bezrobotnych, czyli obowiązek wypłacania odpowiednich zasiłków niezbędnych dla utrzymania niezatrudnionych pracowników oraz ich rodzin, jest powinnością wynikającą z najbardziej podstawowej zasady porządku moralnego w tej dziedzinie – to znaczy z zasady powszechnego używania dóbr, albo inaczej jeszcze i po prostu: z prawa do życia i utrzymania” (LE 18).

304. Temat duszpasterstwa chorych pojawia się przede wszystkim w kontekście ludzkiego cierpienia. Jan Paweł II w *Orędziu na IX Światowy Dzień Chorego* (11 lutego 2001 roku) pisał: „W ciągu minionych dwóch tysięcy lat Kościół starał się zawsze wspierać postępowanie leczenia, dążąc do zapewnienia chorym coraz bardziej kompetentnej pomocy, aby zapewnić poszanowanie praw człowieka” (OŚDC 5).

Służba cierpiącym

Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia stwierdza: „Kościół, który traktuje służbę chorym jako istotną część swojego posłannictwa, podejmuje tę posługę jako istotny moment swojego posłannictwa. Kościół zawsze widział w medycynie ważne wsparcie swej misji odkupieńczej wobec człowieka. Rzeczywiście, posługa wobec tego, co duchowe w człowieku, może w pełni aktualizować się jedynie w oparciu o posługę wobec jedności psychofizycznej człowieka. Kościół zdaje sobie doskonale sprawę z tego, że zło fizyczne krępuje w człowieku to, co duchowe, i że zło duchowe czyni z ciała swego niewolnika. Oznacza to, że *posługa leczenia* pracowników służby zdrowia to część działania duszpasterskiego i ewangelizacyjnego Kościoła” (Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia, *Karta Pracowników Służby Zdrowia*, 5).

Człowiek dotknięty chorobą czy bólem potrzebuje pomocy, aby umiał zaakceptować swoje cierpienie i godnie je przeżyć. Choroba i cierpienie stają się wartością umożliwiającą rozwój duchowy poprzez szczególną łączność z cierpiącym na Krzyżu Chrystusem.

Wyjątkowo ważnym zadaniem jest opieka duszpasterska nad umierającymi: „Należy więc ewangelizować śmierć, to znaczy głosić Ewangelię umierającemu. Jest to obowiązkiem duszpasterskim całej wspólnoty eklezjalnej. Specjalne zadanie spoczywa na kapelanie służby zdrowia, powołanym w szczególny sposób do troski duszpasterskiej o umierających w najszerszym środowisku duszpasterskim. Takie zadanie nakłada na niego nie tylko rolę do podjęcia osobiście przy chorym powierzonym jego trosce, lecz także promocję tego duszpasterstwa na poziomie organizacji służb religijnych, formacji i uwrażliwienia pracowników służby zdrowia, zaangażowania członków rodziny i przyjaciół. Głoszenie Ewangelii umierającemu wyraża się i aktualizuje w miłości, modlitwie i sakramentach” (Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia, *Karta Pracowników Służby Zdrowia*, 131).

305. Osobną grupą chorych są ludzie chorzy umysłowo czy w jakikolwiek sposób upośledzeni mentalnie. „Kościół przypomina społeczeństwu, że powinno dostrzegać i czczyć Boga w człowieku, zapewniając

Chorzy umysłowo

opiekę i służąc tym, którzy cierpią na poważne zaburzenia umysłowe. W realizację tego zadania powinny się wspólnie zaangażować nauka i wiara, medycyna i duszpasterstwo, kierując się kompetencją zawodową i poczuciem powszechnego braterstwa, wykorzystując odpowiednie zasoby ludzkie, naukowe i społeczno-ekonomiczne” (Jan Paweł II, *Każdy człowiek nosi w sobie obraz i podobieństwo Boże*. Przemówienie do uczestników międzynarodowej konferencji poświęconej umysłowo chorym, 30 listopada 1996 roku).

Formacja
pracowników
służby zdrowia

306. Kościół zwraca także uwagę na konieczność formacji pracowników służby zdrowia: „Z równą troską należy potraktować formację etyczno-religijną chrześcijan pracujących w służbie zdrowia, której celem jest ożywianie w nich szacunku wobec ludzkich i chrześcijańskich wartości i uszlachetnienie ich moralnego sumienia. Należy pomagać im we wzroście ich autentycznej wiary i prawdziwego poczucia moralnego, w szczerym poszukiwaniu religijnej łączności z Bogiem, w którym odnajduje fundament każdy ideał dobra i prawdy. Wszyscy pracownicy służby zdrowia winni być uformowani w dziedzinie moralności i bioetyki” (Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia, *Karta Pracowników Służby Zdrowia*, 7).

Troska
o uwięzionych

307. Kościół zachęca duszpasterzy do troski o uwięzionych. „Zaleca się odwiedziny parafian w zakładach karnych. Pobyt w więzieniu często jeszcze bardziej pogłębia deprawację wewnętrzną. Kapelani więzienni niech zawiadamiają proboszczów o pobycie ich parafian w więzieniu” (PSA, s. 124).

Jan Paweł II, w słowie skierowanym do więźniów, podkreślił: „Jednym z przejawów tego nowego ducha jest to, że bramy więzień otworzyły się przed kapelanami, przed kapłanami, duszpasterzami. [...] Oby mieli dość światła do tego, by z należytą delikatnością, a zarazem skutecznie umieli towarzyszyć Wam i nieść pociechę w Waszym niełatwym losie, ukazywać Chrystusa i wyzwolenie, jakie On niesie każdemu człowiekowi” (Jan Paweł II, *Jesteście skazani, ale nie potępieni*. Słowo do więźniów, Płock, 7 czerwca 1991 roku).

Uzależnieni

308. W powszechnym nauczaniu Kościoła uwzględnia się również temat uzależnień. Jan Paweł II podkreśla, że „przyjmowanie narkotyków jest zawsze niegodziwe, ponieważ oznacza nieuzasadnioną i irracjonalną odmowę myślenia, pragnienia i działania jako człowiek wolny” (Jan Paweł II, Przemówienie do uczestników VIII Światowego Kongresu Wspólnot Terapeutycznych, 7 września 1984 roku).

Także „nadużywanie alkoholu zasługuje na potępienie” (Jan Paweł II, Przemówienie do uczestników Międzynarodowej Konferencji na temat narkomanii i alkoholizmu, 23 listopada 1991 roku). Nadużywanie alkoholu bowiem „powoduje uzależnienie, przyćmiewa sumienie i w fazie chronicznej powoduje poważne szkody w organizmie i umyśle” (KPSZ 97).

309. Magisterium dostrzega pozytywne oddziaływanie sportu na osobę ludzką. Katechizm Kościoła Katolickiego przywołuje pojęcie sportu w kontekście innych tematów i dostrzega jego pozytywną rolę w nawiązywaniu relacji międzyludzkich i społecznych (por. KKK 1882). Przestrzega jednocześnie przed absolutyzowaniem sukcesu sportowego, który osiągany bywa za wszelką cenę – nawet za cenę zdrowia (por. KKK 2289).

Sport

Kościół jest świadom znaczących wartości, które mogą być szanowane i rozwijane poprzez aktywność sportową. „Każdy rodzaj sportu niesie z sobą bogaty skarb wartości, które zawsze trzeba sobie uświadamiać, aby móc je urzeczywistniać. Ćwiczenie uwagi, wychowywanie woli, wytrwałość, odpowiedzialność, znoszenie trudów i niewygód, duch wyrzeczenia i solidarności, wierność obowiązkom – to wszystko należy do cnót sportowych” (Jan Paweł II, Przemówienie podczas Nabożeństwa Czerwcowego, Elbląg, 6 czerwca 1999 roku).

ZADANIA

310. Duszpasterstwo specjalistyczne stanowi przejaw apostolskiej aktywności Kościoła i jest odpowiedzią na zróżnicowane potrzeby poszczególnych środowisk, grup, zawodów, stanów. Wymaga ono zarówno zaangażowania ludzi świeckich, którzy współuczestniczą w misji Kościoła, jak i – w niektórych przypadkach – wysoce specjalistycznego przygotowania duszpasterzy. Duszpasterstwo specjalistyczne musi uwzględnić zarówno uwarunkowania poszczególnych środowisk, jak i możliwości prawne i organizacyjne, które stwarzają struktury państwowe, samorządowe i pozarządowe.

Potrzeba programów

Problematyka duszpasterstw specjalistycznych powinna zostać uwzględniona w opracowywanych programach duszpasterskich. Referenci do spraw duszpasterstwa poszczególnych środowisk powinni, na bazie Archidiecezjalnego Programu Duszpasterskiego, opracować programy i materiały duszpasterskie dla swoich środowisk. W duszpasterstwie tym trzeba dążyć do zintegrowania działalności społecz-

nej, wychowawczej, kulturalnej z ewangelizacyjną misją Kościoła, nigdy nie zapominając, że ona właśnie jest jego podstawowym zadaniem wyznaczonym przez Chrystusa.

Przygotowanie
duszpasterzy

311. W przypadku każdego duszpasterstwa specjalistycznego konieczne jest sformułowanie zasad przygotowywania i powoływania duszpasterzy. Dotyczy to zwłaszcza tych środowisk, w których praca wymaga szczególnych umiejętności, wiedzy, wrażliwości, zdolności i przygotowania. Potrzebne są również zespoły przygotowujące materiały pomocne dla duszpasterstwa specjalistycznego realizowanego w parafiach (propozycje konferencji, pogadanek, homilii).

Zadania
duszpasterstwa
kobiet

312. Trzeba wykorzystywać różne sytuacje duszpasterskie, które sprzyjają i umożliwiają pastoralną troskę o kobiety. Kobiety stanowią zwykle większość uczestników wszelkich spotkań i inicjatyw duszpasterskich. Stąd duszpasterstwo kobiet winno wykorzystać dla swoich celów różnego rodzaju nabożeństwa, nowenny, jak i działalność grup czy ruchów religijnych (np. Żywy Różaniec itp.)

Archidiecezjalny duszpasterz kobiet winien pomagać duszpasterzom parafialnym, przygotowując materiały duszpasterskie uwzględniające najistotniejsze dla kobiet kwestie. Konieczne jest zatem podejmowanie trudnych dla współczesnego człowieka tematów i problemów moralnych, takich jak chrześcijańska wizja małżeństwa i rodziny, regulacja poczęć, wychowanie dzieci.

Należy we właściwym świetle ukazywać rolę, jaką kobieta ma dzisiaj do spełnienia w rodzinie, Kościele i społeczeństwie. Trzeba ukazywać możliwość integrowania tradycyjnej roli kobiety jako żony i matki rodziny z rolą osoby spełnionej zawodowo i społecznie. Mówił o tym Jan Paweł II w liście apostolskim *Mulieris dignitatem*.

Niektóre problemy dotyczące kobiet winny być także uwzględnione w duszpasterstwie środowisk zawodowych.

Zadania
duszpasterstwa
mężczyzn

313. Do duszpasterstwa mężczyzn należy wprowadzić na szerszą skalę nowe formy oddziaływania pastoralnego, ale także podtrzymywać i ożywiać formy tradycyjne, napełniając je nowymi treściami.

Należy zwrócić uwagę na konieczność odbudowania właściwego obrazu mężczyzny jako męża i ojca rodziny, odpowiedzialnego za tę rodzinę.

Zadania
duszpasterstwa osób
w podeszłym wieku

314. Trzeba dostrzegać różnicę między opieką duszpasterską nad osobami starszymi, które mimo podeszłego wieku są jeszcze aktywne,

a opieką nad osobami, które ze względu na swój stan zdrowia i brak sił pozostają w domu. W tym drugim przypadku mamy *de facto* do czynienia z duszpasterską opieką nad chorymi. Opieka duszpasterska nad nimi polegać powinna na systematycznej posłudze sakramentalnej, spotkaniach z różnych okazji (np. Światowy Dzień Chorego) czy ułatwieniu korzystania z katolickich środków masowego przekazu. Należy ich także włączać w życie Kościoła lokalnego i powszechnego, np. przez organizowanie modlitw w konkretnych, aktualnych intencjach ważnych dla wspólnoty lokalnej, Kościoła powszechnego czy wspólnot świeckich.

Natomiast osoby sprawne i aktywne trzeba zachęcać do korzystania z tradycyjnych form duszpasterskich. W przepowiadaniu skierowanym do osób starszych należy zwrócić uwagę na wiele ważnych dla nich kwestii, które uwzględnia list Jana Pawła II skierowany do osób w podeszłym wieku (1 października 1999 roku).

Osobom w podeszłym wieku trzeba też pomagać odnaleźć się w coraz szybciej zmieniającej się rzeczywistości, w której mogą czuć się zagubione, a jako niezrozumiałą mogą oceniać ją wyłącznie negatywnie, co nie wpływa korzystnie na stan ich ducha.

Ważnym zadaniem jest również opieka pastoralna i psychologiczna nad osobami, które straciły najbliższych. Ludzie starsi taką stratę przeżywają często boleśniej niż młodzi.

315. Realizując założenia i zadania duszpasterstwa ludzi pracy należy kierować inicjatywy duszpasterskie do środowisk pracowniczych. Duszpasterstwo to stwarza także możliwość duchowego formowania takich liderów środowisk zawodowych, którzy swoją postawą moralno-religijną i aktywnością społeczną przyczyniliby się do tworzenia właściwych relacji środowiskowych. Aby to osiągnąć, należy organizować dla nich m.in. rekolekcje zamknięte, spotkania grupowe, pielgrzymki.

Zmieniająca się sytuacja społeczna stawia przed duszpasterstwem ludzi pracy nowe zadania. Konieczne jest ustawiczne głoszenie podstawowych – i ciągle aktualnych – zasad nauki społecznej Kościoła, pomoc w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowych, związanych z utratą pracy, budzenie wrażliwości na dobro wspólne, solidarność międzyludzką, wyzbycie się indywidualnego i grupowego egoizmu itp.

Przywołane wcześniej podstawowe zasady społecznego nauczania Kościoła ludzie pracy powinni wprowadzać w swoim środowisku.

Zadania
duszpasterstwa
ludzi pracy

Zadania
duszpasterstwa
chorych
i duszpasterstwa
służby zdrowia

316. Szczególne znaczenie w duszpasterstwie chorych ma ustanowiony przez Jana Pawła II Światowy Dzień Chorego. Jest on obchodzony 11 lutego – we wspomnienie liturgiczne Matki Bożej z Lourdes, czczonej na całym świecie jako Uzdrowicielka i Opiekunka wszystkich chorych i cierpiących. Dzień ten winien być w całej Archidiecezji Poznańskiej dniem refleksji i modlitwy nad tymi, którzy cierpią na ciele i duszy. W obchody Światowego Dnia Chorego należy włączyć pracowników służby zdrowia – lekarzy, farmaceutów, pielęgniarki i położne, wolontariuszy pracujących w hospicjach. W tym dniu powinny być podejmowane inicjatywy, dzięki którym osoby cierpiące będą mogły znaleźć należne im miejsce w Kościele i całym społeczeństwie. Wskazane jest, aby dzień ten, poprzez akcje medialne oraz homilie kapłanów, uwrażliwiał osoby zdrowe na problemy osób samotnych, chorych i cierpiących. Jest to szczególna okazja, aby wychowywać wiernych do samarytańskiej postawy wobec chorych.

Wyrazem troski Archidiecezji Poznańskiej o chorych powinny być diecezjalne obchody Światowego Dnia Chorego, przede wszystkim w postaci spotkań z chorymi i ich rodzinami w kościołach parafialnych. Okazją do tego może być także Tydzień Miłosierdzia.

Kolejnym zadaniem, które winni realizować kapłani i wierni świeccy, także z udziałem mediów katolickich, jest włączenie chorych w modlitwę Kościoła i parafii. Ma to istotne znaczenie dla budowania u chorych świadomości, iż stanowią ważną część Kościoła powszechnego.

Obecna sytuacja społeczno-polityczna powoduje, iż wiele osób chorych czuje się odrzuconych i zagubionych, również w kontakcie z pracownikami służby zdrowia. Ciągłe zmiany i reformy w tym resorcie sprawiają, iż zapomina się o wartości najważniejszej, jaką jest chory człowiek. Należy zatem podjąć działania zmierzające do tego, aby na wzór szkolnictwa katolickiego, powołać do życia katolickie instytucje służby zdrowia, które realizowałyby misję Kościoła dotyczącą opieki nad chorymi w duchu nauki ewangelicznej.

W zakresie opieki nad chorymi na terenie parafii wskazane jest, aby posługa wśród chorych nie ograniczała się jedynie do udzielania sakramentów, ale by była okazją do rozmowy z chorym, który z racji swojego stanu fizycznego bardzo często przeżywa rozterki duchowe i potrzebuje umocnienia w wierze. Należy też pamiętać o możliwości odprawienia Mszy św. w mieszkaniu chorego, zwłaszcza gdy przez dłuższy czas nie może on uczestniczyć w celebracji eucharystycznej w kościele. W Mszy św. u chorego winni uczestniczyć także domownicy. Niestety, chory często pozbawiony jest opieki duchowej właśnie

z winy rodziny, która nie znajduje czasu lub chęci, aby powiadomić kapłana o chorobie bliskiej osoby. Do nawiązania kontaktu z chorymi duszpasterze winni wykorzystywać m.in. odwiedzin kołędowe.

Duszpasterze powinni wyjaśniać właściwe znaczenie sakramentu namaszczenia chorych, ciągle jeszcze niesłusznie zwanego ostatnim namaszczeniem, co powoduje, iż chorzy i ich rodziny boją się go przyjmować. Istotę tego sakramentu należy przedstawić wiernym w duchu teologii soborowej.

Kolejnym ważnym zadaniem jest propagowanie idei pomocy hospicyjnej, dzięki której chory ma możliwość przeżyć godnie i w otoczeniu osób najbliższych terminalny okres choroby.

Kapelan szpitala czy hospicjum nie może być tylko funkcjonariuszem wykonującym swoją pracę, musi być także sługą chorego. W posługiwaniu chorym konieczne jest często przejawianie inicjatywy i nawiązywanie dialogu, poprzez który można zachęcić chorego do skorzystania z posługi sakramentalnej. Spotkanie z kapłanem w szpitalu jest często dla chorego ostatnią szansą na pojednanie z Bogiem w obliczu nieuchronnej śmierci.

Wskazane jest, aby kapelan szpitalny był nie tylko duszpasterzem chorych, ale także duszpasterzem pracowników szpitala. Połączenie tych funkcji spowoduje, iż kapłan będzie pomostem między chorym a lekarzem. Częsty kontakt z personelem medycznym może także sprzyjać uwrażliwieniu lekarzy na duchowe potrzeby chorych.

Duszpasterstwo chorych i środowisk medycznych wymaga odpowiedniego przygotowania kadry – zarówno osób duchownych, jak i laikatu. Zagadnienie to winno być uwzględnione w formacji seminarystycznej kleryków. Wydaje się, iż głównie na tym etapie powinno odbywać się kształtowanie postawy cechującej się wrażliwością na ludzkie cierpienie, problem choroby i umierania. W tym celu oprócz zajęć z medycyny pastoralnej, na której omawiane są zagadnienia etyczno-medyczne, winno się wprowadzić zajęcia z zakresu psychologicznego i duchowego przygotowania do spotkania z człowiekiem cierpiącym. Należy rozważyć wprowadzenie obowiązkowych praktyk lub dyżurów kleryków w szpitalach, celem zapoznania ich ze specyfiką pracy w duszpasterstwie chorych. W trakcie takich zajęć klerycy powinni mieć czas na rozmowę z chorymi o ich problemach duchowych.

Zanim kapłan otrzyma nominację na kapelana szpitalnego, powinien odbyć krótkie spotkania formacyjne przygotowujące do pracy w tego rodzaju duszpasterstwie. Kapłan musi umieć nawiązać głęboką relację z osobą chorą, przeżywającą problemy, powinien być zatem człowiekiem o dużej wrażliwości, taktownym i otwartym. Praca

wśród chorych, cierpiących i umierających wymaga też od kapłana dużej odporności psychicznej, a przede wszystkim pogłębionej formacji duchowej.

Podstawowym obowiązkiem kapłana jest głoszenie choremu czy umierającemu nauki Ewangelii, zgodnie z którą człowiek poprzez chorobę i cierpienie uczestniczy w zbawczej ofierze Odkupiciela – Jezusa Chrystusa. Głoszenie tej prawdy winno być zadaniem nie tylko duszpasterzy chorych, ale także pracowników służby zdrowia.

Dla chorych ważnym i budującym świadectwem może być również udział personelu medycznego w praktykach religijnych sprawowanych na terenie szpitala (Msze św., Komunia św.)

W duszpasterstwie chorych ważną rolę do spełnienia mają także nadzwyczajni szafarze Komunii św., którzy w parafiach, w każdą niedzielę zanoszą Eucharystię chorym leżącym w domach. To zadanie winno być uwzględnione w programie ich przygotowania i w okresowych dniach skupienia.

Zadania
duszpasterstwa
więziennictwa

317. Podstawowymi formami pracy kapłanów więziennictwa winno być: sprawowanie sakramentów świętych, prowadzenie nabożeństw (Różaniec, Droga Krzyżowa i inne), katechizacja (przygotowanie do sakramentów świętych), rekolekcje adwentowe i wielkopostne, spotkania opłatkowe, kolęda, organizacja wystaw i konkursów o treści religijnej, organizacja biblioteki religijnej, pielgrzymki, praca z rodzinami osadzonych, organizowanie i współpraca z bractwami więziennymi czy innymi grupami duszpasterskimi, które spełniałyby misję ewangelizacyjną na zasadzie wolontariatu.

Ponadto istnieje potrzeba rozszerzenia zakresu działalności kapłanów więziennych, to znaczy objęcia opieką duszpasterską nie tylko osób uwięzionych, ale także pracowników więziennictwa.

Zadania
duszpasterstwa
w ośrodkach dla
młodzieży

318. Odrębnym zagadnieniem jest praca duszpasterska w ośrodkach przeznaczonych dla młodzieży, która weszła w konflikt z prawem. W ośrodkach takich jak domy poprawcze, pogotowia opiekuńcze itp. przebywa młodzież, która – z różnych przyczyn – uległa poważnemu zdemoralizowaniu. Jest to często młodzież pochodząca ze środowisk patologicznych, zaniedbana pod względem wychowawczym, w tym także pod względem religijnym. Stanowi to poważne wyzwanie duszpasterskie i niełatwe zadanie dla pracujących tam katechetów i kapłanów.

Młodzież ta wymaga elementarnej katechezy, dlatego trzeba opracować programy katechetyczne na najbardziej podstawowym poziomie, a jednocześnie dostosowane do mentalności młodzieży. W tym

środowisku katecheza musi być zintegrowana z całym procesem wychowawczo-resocjalizacyjnym, jakiemu poddani są młodzi ludzie w tego typu ośrodkach, stąd konieczność twórczej współpracy z personelem ośrodków.

Jednym z celów duszpasterstwa w tych ośrodkach powinno być wprowadzenie młodzieży w życie sakramentalne (przygotowanie do sakramentu bierzmowania, „odnowienie” spowiedzi i Komunii św.). W ośrodkach zamkniętych należy organizować niedzielną Mszę św. i inne celebracje (okazja do spowiedzi, obchody świąt itp.)

Duszpasterze pracujący w tym środowisku powinni stosować indywidualne podejście do każdego z osadzonych. Każdy z nich bowiem niesie własny bagaż trudnych doświadczeń i w przypadku każdego z nich inna była przyczyna obecnego stanu rzeczy, każdy z nich prezentuje inny stopień zdemoralizowania, poziom świadomości własnego stanu ducha oraz woli pracy nad sobą.

Praca w tych ośrodkach jest bardzo trudna, dlatego należy mianować na kapelanów odpowiednio przygotowanych kapłanów, wyposażonych w niezbędną wiedzę psychologiczną, a także odznaczających się cechami osobowości, które są konieczne w kontaktach z trudną młodzieżą.

319. Pilnym zadaniem jest określenie zasad pracy kapelanów policji w formie porozumienia Konferencji Episkopatu Polski z Komendą Główną Policji. Jest to konieczne z powodu różnic w podziale terytorialnym diecezji i województw, powiatów, okręgów.

Zadania
duszpasterstwa
policji

Należy dążyć do systematycznych spotkań duszpasterskich z policją skoszarowaną. Posługa duszpasterska wobec policjantów skoszarowanych winna odbywać się na zasadach zbliżonych do duszpasterstwa wojskowego. Korzystne byłoby wyznaczenie Kościoła „garnizonowego”, który byłby miejscem modlitwy, dni skupienia itp. dla policjantów.

Kapłani pracujący w policji winni zdobyć elementarną wiedzę psychologiczną i umieć współpracować z psychologiem w zakresie pomocy osobom w sytuacjach wielkiego czy długotrwałego stresu, np. pomoc policjantowi przeżywającemu stres po użyciu broni ze skutkiem śmiertelnym.

Duszpasterstwo musi uwzględnić specyfikę służby (stresy, posiadanie i łatwość użycia broni, świadomość fizycznego zagrożenia zdrowia i życia, kontakt ze środowiskiem zdemoralizowanym). Trzeba troszczyć się o nadanie religijnego wymiaru uroczystościom policyjnym takim jak przysięga, promocja oficerska itp.

Zadania
duszpasterstwa
prawników

320. W pierwszej kolejności należy podjąć wysiłek zintegrowania środowiska zawodowego prawników i objęcia go opieką duszpasterską. Ze względu na prawdopodobnie ograniczoną liczbę prawników w poszczególnych parafiach czy miejscowościach podstawową formą duszpasterstwa specjalistycznego będą kameralne spotkania. Powinny one być okazją do podejmowania dyskusji nad zasadniczymi dla środowiska problemami natury moralnej, moralno-prawnej i społecznej. Zadaniem duszpasterstwa prawników będzie przybliżanie nauki Kościoła na te tematy.

Równolegle, w celu integracji środowiska prawników, należy podejmować ogólnodiecezjalne inicjatywy duszpasterskie, takie jak pielgrzymki (np. na Świętą Górę w Gostyniu, do katedry poznańskiej itp.) czy rekolekcje zamknięte.

Zadania
duszpasterstwa
nauczycieli

321. Duszpasterstwo nauczycieli wymaga koordynacji w Archidiecezji Poznańskiej. To zadanie winien spełniać archidiecezjalny duszpasterz nauczycieli, który we współpracy z Referatem Katechetycznym Kurii Metropolitalnej powinien przygotowywać programy, materiały oraz inicjować różne działania duszpasterskie. Natomiast na poziomie parafii trzeba zwrócić uwagę na konkretną współpracę kapłanów z gronem pedagogicznym. Duszpasterze powinni uświadomić nauczycielom ich odpowiedzialność za wychowywanie młodego pokolenia. Potrzebna jest zatem formacja samych nauczycieli poprzez spotkania, konferencje, grupy dyskusyjne w ramach grona pedagogicznego poszczególnych szkół lub parafii itp. Działania tego rodzaju powinni inicjować nauczyciele. Na wsi i w małych miastach środowisko szkoły i parafii tworzą zasadniczo te same osoby. Nieco inaczej sytuacja kształtuje się w wielkich miastach. Tutaj większą rolę w inicjowaniu działań duszpasterstwa nauczycieli odgrywać powinni księża i katecheci zatrudnieni w poszczególnych szkołach.

Zadania
duszpasterstwa
rolników

322. Ze względu na specyfikę pracy rolników, związanej ściśle z miejscem zamieszkania, duszpasterstwo tej grupy zawodowej powinno skupić się w parafiach i dekanatach. Spotkania ogólnodiecezjalne mają bowiem wymiar symboliczny i nie stanowią formy szerszego oddziaływania duszpasterskiego.

Odrębną formę duszpasterstwa rolników winny stanowić rekolekcje zamknięte, które mogą służyć formacji „liderów” środowisk wiejskich. Należy wprowadzić formy duszpasterskie bliższe miejscu zamieszkania – parafie, dekanaty. Działania duszpasterskie adreso-

wane do rolników powinny być podejmowane w okresach mniejszego nasilenia prac polowych, zwłaszcza zimą.

Zadaniem archidiecezjalnego duszpasterza rolników jest przygotowywanie materiałów duszpasterskich, które będą mogli wykorzystać proboszczowie, oraz pomoc w organizowaniu pielgrzymek i zlotów.

Celebrowane powszechnie dożynki parafialne (dekanalne, gminne) winny być wykorzystywane jako okazja do głoszenia prawdy o godności pracy rolnika – którą tak mocno podkreślał w swoim nauczaniu Jan Paweł II (por. LE 21) – a także zasad nauki społecznej Kościoła. Jest to niezwykle ważne w kontekście trudnych i głębokich przemian w wymiarze społeczno-politycznym, jakie obserwuje się w ostatnich latach w Polsce. Duszpasterze winni także ułatwiać rolnikom kontakt z ekspertami z dziedziny prawa, ekonomii, handlu, ekologii itp.

Ważną rolę w krzewieniu wiedzy zawodowej, społecznej i w umacnianiu świadomości narodowej i chrześcijańskiej w środowiskach wiejskich Archidiecezji Poznańskiej odgrywa działające od dziesięcioleci Wielkopolskie Katolickie Towarzystwo Uniwersytetów Ludowych. Jego działalność powinni wspierać proboszczowie, zwłaszcza parafii wiejskich.

323. Duszpasterstwo poszczególnych grup zawodowych (pracownicy administracji, kolejarze, pracownicy energetyki i elektrociepłownictwa itp.) winno zmierzać do integrowania tych środowisk, wykorzystując różnego rodzaju okazje, takie jak święta patronalne, spotkania opłatkowe, pielgrzymki. Podczas takich spotkań winny być podejmowane ważne dla tych środowisk lub istotne kwestie społeczne, interpretowane w świetle katolickiej nauki społecznej.

Zadania
duszpasterstwa
innych zawodów

324. Duszpasterstwo osób uzależnionych wymaga rozległych działań. Należy kontynuować dotychczasową działalność oraz podejmować inicjatywy propagujące abstynencję, związane z okresami liturgicznymi (Adwent, Wielki Post, rekolekcje, misje trzeźwościowe).

Zadania
duszpasterstwa
osób uzależnionych

Ważnym zadaniem duszpasterstwa osób uzależnionych jest organizowanie rekolekcji zamkniętych dla grup samopomocowych, takich jak: Anonimowi Alkoholicy (AA), Współmałżonkowie Alkoholików (AL-ANON), Dzieci Alkoholików (AL-ATIN), Dorosłe Dzieci Alkoholików (DDA), Anonimowi Narkomani (NA), innych uzależnionych (od leków, jedzenia, hazardu, erotyki, komputera). Ważna jest także obecność kapłana podczas wyjazdowych warsztatów terapeutycznych tych grup.

W duszpasterstwie parafialnym należy zadbać o otwarte i życzliwe podejście do tych środowisk. Wyrazem tego będzie użyczenie salek tworzącym się w parafiach wyżej wymienionym grupom samopomocowym, promowanie życia bez środków zmieniających nastrój jak alkohol i narkotyki (szczególnie wśród młodzieży), rzeczowa i profesjonalna informacja w parafii o pomocy dla osób uzależnionych i ich rodzin, podjęcie współpracy z państwowymi, samorządowymi i pozarządowymi strukturami i organizacjami działającymi na rzecz uzależnionych.

Duszpasterstwo osób uzależnionych wymaga przygotowania specjalistycznej kadry duszpasterskiej. Ze względu na nasilanie się zjawiska uzależnień i ich negatywnych skutków w rodzinach i społeczeństwie kapłani muszą być wyposażeni w podstawową wiedzę na ten temat. Umożliwi im to m.in. organizowanie kursów i warsztatów dotyczących pomagania osobom uzależnionym i ich rodzinom oraz prowadzenie duszpasterstwa młodzieżowego z nastawieniem na działania profilaktyczne.

Zadania
duszpasterstwa
osób niesłyszących

325. Psychika osób dotkniętych niepełnosprawnością słuchu powoduje ich wyizolowanie ze wspólnot parafialnych. W związku z tym konieczne jest stworzenie prężnie działającego duszpasterstwa osób niesłyszących oraz opracowanie odpowiedniego programu duszpasterskiego.

Aby usprawnić duszpasterską opiekę nad dziećmi i młodzieżą niesłyszącą, trzeba: opracować – na bazie programu aktualnie obowiązującego w Archidiecezji dla poszczególnych etapów edukacyjnych – archidiecezjalny program katechetyczny dostosowany do potrzeb i możliwości uczniów niesłyszących; opracować odpowiedni modlitewnik; objąć katechizacją dzieci i młodzież z trybu nauczania indywidualnego; otoczyć duszpasterską opieką uczniów w godzinach internatowych; umożliwić korzystanie z sakramentów świętych w małych grupach; wprowadzić uczniów w obszar kultury sakralnej; przygotować i przeprowadzić Pierwszą Komunię Świętą w duszpasterstwie dzieci niesłyszących, a następnie przygotować ich do uroczystego przyjęcia Komunii św. w rodzinnej parafii wraz z dziećmi słyszącymi w celu integracji; nawiązać kontakt i współpracę z proboszczami miejsca zamieszkania uczniów; wprowadzić odrębną Mszę św. oraz inne nabożeństwa dla uczniów z Poznania i okolic; otoczyć opieką dzieci i młodzież przychodzącą do Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci Niesłyszących im. J. Sikorskiego ze szkół masowych; powo-

łać radę duszpasterską z grona nauczycieli i wychowawców Ośrodka w celu koordynacji działań na jego terenie i poza nim.

Opieka Kościoła nad dorosłymi osobami niesłyszącymi wymaga koordynacji działań duszpasterskich odpowiadających potrzebom środowiska, takich jak: przeprowadzenie rekolekcji zamkniętych; usystematyzowanie katechezy dorosłych niesłyszących; odwiedziny duszpasterskie u rodzin osób niesłyszących; organizowanie dla nich wspólnych wyjazdów o charakterze patriotyczno-narodowym i pielgrzymkowym; organizowanie dorocznych spotkań archidiecezjalnych na Świętej Górze w Gostyniu.

326. Duszpasterską opieką należy otaczać również osoby niewidome i ociemniałe. Pierwszym miejscem ich religijnego zaangażowania pozostaje parafia. Zadaniem wspólnoty parafialnej powinno być ułatwienie osobom niewidomym i ociemniałym dotarcia do kościoła oraz znalezienia miejsca siedzącego. Należy także stwarzać tym osobom możliwości zaangażowania duszpasterskiego. To zadanie powinno być także realizowane poprzez katolickie media audio, szczególnie Emaus – Katolickie Radio Poznań. Ważne jest także, aby wykorzystać wszystkie możliwości informowania osób ociemniałych i niewidomych o działaniach ich duszpasterstwa.

Zadania
duszpasterstwa
osób niewidomych
i ociemniałych

327. W pierwszej kolejności trzeba określić zasady duszpasterskiej opieki nad klubami sportowymi. Opieka ta obejmuje wiele aspektów: od zachęcania do uczestniczenia w niedzielnej Mszy św. i zapewnienia zawodnikom takiej możliwości do długofalowo pojętej pracy wychowawczej prowadzonej w tym środowisku. Ważne jest także nawiązywanie osobistych kontaktów duszpasterza (kapelana) klubu z nowymi zawodnikami, którzy zgodnie z mechanizmem transferów, często zmieniają miejsce zamieszkania i mogą czuć się wyobcowani czy zagubieni.

Zadania
duszpasterstwa
sportowców

W duszpasterskim oddziaływaniu na środowisko sportowe trzeba uwzględnić także środowisko kibiców. W tym przypadku kapelan powinien dążyć do przezwyciężenia wszelkich negatywnych zjawisk, jak szowinizm, akty agresji na stadionach, spory i bójkę między kibicami różnych klubów itp., a przede wszystkim ukazywać takie wartości, jak: zdrowe współzawodnictwo, poczucie tożsamości lokalnej, regionalnej, narodowej, przezwyciężanie postaw agresji i nienawiści.

Odrębną szansę duszpasterską stwarza sport masowy. Tak zwane duszpasterstwo sportowe wykorzystuje sport w pracy wychowawczej. Duszpasterz może stać się w środowisku parafii czy poszczególnych

miejscowości animatorem imprez o charakterze sportowo-rekreacyjnym. Zawody typu „parafiada” powinny być nie tylko okazją do miłego spędzenia czasu, ale także do ukazania zdrowych ideałów sportu. Jednak przede wszystkim winny uczyć umiejętności godzenia udziału w imprezach sportowych, rekreacyjnych czy turystycznych z uczestnictwem w niedzielnej Mszy św.

13. DUSZPASTERSTWO DZIECI I MŁODZIEŻY

AKTUALNA SYTUACJA

Troska Archidiecezji
o dzieci i młodzież

328. Ważnym zadaniem Kościoła jest troska o dzieci i młodzież. Przejawia się ona w różnych formach towarzyszenia młodemu pokoleniu w dorastaniu do wiary i życia nią w codzienności. Działania te koordynują archidiecezjalni duszpasterze dzieci i młodzieży z Wydziału Duszpasterskiego Kurii Metropolitalnej. W każdym dekanacie Archidiecezji Poznańskiej jeden kapłan jest odpowiedzialny za dekanalne duszpasterstwo młodych. W każdej parafii prowadzone jest duszpasterstwo dzieci i duszpasterstwo młodzieży.

Rodzina miejscem
rozwoju

329. Pierwszym i szczególnym miejscem rozwoju i dojrzewania młodego człowieka jest rodzina – najmniejsza komórka Kościoła. Zadaniem rodziców jest nie tylko wydanie na świat i wykarmienie potomstwa, ale także zapewnienie mu właściwego rozwoju fizycznego i duchowego, a w szczególności rozwoju religijno-moralnego. Rodzina autentycznie chrześcijańska stara się wytrwale o to, aby być w pełni żywą częścią Ludu Bożego i w ten sposób mieć prawdziwy udział w misji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej Jezusa Chrystusa i Jego Kościoła. Tylko taka rodzina jest miejscem właściwego rozwoju młodego pokolenia, która pamięta, że jest przede wszystkim szkołą człowieczeństwa, szkołą cnót, szkołą apostołstwa i małym seminarium.

Sakramenty inicjacji
chrześcijańskiej

330. W Archidiecezji Poznańskiej ochrzczonych jest ponad 90% dzieci. Dzieci otrzymują sakrament inicjacji chrześcijańskiej na prośbę rodziców. W ten sposób zostają wszczępione w Chrystusa i stają się członkami Ludu Bożego.

W duszpasterstwie dzieci najważniejszym wydarzeniem jest specjalnie przygotowana dla nich niedzielna Eucharystia. Katecheci wraz

z rodzicami pomagają kapłanom w przygotowaniu Mszy św., której liturgia dostosowana jest do możliwości uczestnictwa dziecka.

W każdej parafii kapłani wraz z katechetami i rodzicami przygotowują dzieci klas drugich do Pierwszej Spowiedzi i Komunii Świętej. Po dniu przyjęcia Pierwszej Komunii Świętej przez cały tzw. biały tydzień dzieci uczestniczą w codziennej Eucharystii i nabożeństwie majowym. Dla dzieci, które przyjęły już Pierwszą Komunię Świętą, w każdy pierwszy czwartek lub piątek miesiąca organizowana jest specjalna spowiedź.

W coraz większej liczbie parafii Archidiecezji Poznańskiej dzieci oddają cześć Chrystusowi eucharystycznemu uczestnicząc wspólnie w modlitwie Eucharystycznego Ruchu Młodych.

Wiele dziewczynek odnajduje swoje miejsce w parafialnych zespołach muzycznych, scholach czy chórkach, które pomagają w przygotowaniu niedzielnej Mszy św.

Chłopcy w dużej liczbie wstępują do kół ministranckich w okresie przygotowania do Pierwszej Komunii Świętej lub bezpośrednio po niej. Obecnie w Archidiecezji Poznańskiej jest około 8000 ministrantów. Dla niektórych z nich jest to początek drogi prowadzącej w przyszłości do kapłaństwa.

331. Katecheza prowadzona przez Kościół pozwala wywierać wpływ na kształtowanie dzieci i młodzieży. Od 1990 roku na powrót jest ona prowadzona w strukturach przedszkola i szkoły i obejmuje nieomal wszystkich ochrzczonych. Katechetami są osoby posiadające odpowiednie wykształcenie pedagogiczne i teologiczne oraz misję kanoniczną udzieloną przez Arcybiskupa Poznańskiego. Każdego roku uczniowie uczestniczą w rekolekcjach szkolnych. Zagadnienia katechezy dzieci i młodzieży szerzej prezentuje rozdział na temat katechizacji.

Katecheza
przedszkolna
i szkolna

332. Podobnie jak w przypadku dzieci, również dla rozwoju młodzieży ważne jest wzrastanie w prawidłowej atmosferze domu rodzinnego, gdzie rodzice nie tylko zachęcają swoje dzieci, by „chodziły do kościoła”, ale przede wszystkim sami dają przykład chrześcijańskiego życia, systematycznie korzystając z sakramentów świętych.

Udział młodzieży
w Eucharystii

Duszpasterstwo młodzieży koncentruje się wokół uczestnictwa w niedzielnej Eucharystii. W parafiach, gdzie możliwości duszpasterskie na to pozwalają, oprócz Mszy św. dla wszystkich wiernych i Mszy św. z udziałem dzieci, jest również Msza św. z udziałem młodzieży.

Taka Eucharystia różni się od innych oprawą liturgiczno-muzyczną i kazaniem przygotowanym specjalnie z myślą o młodych.

Przygotowanie
do bierzmowania

333. Duże możliwości duszpasterskiego współdziałania daje trzyletnie przygotowanie młodzieży do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Spotkania w małych grupach, pod kierunkiem wyznaczonej przez duszpasterza osoby, stwarzają niepowtarzalną okazję do wspólnej modlitwy, refleksji i dyskusji. Początkowo kandydaci do bierzmowania odnosili się z niechęcią do tak długiego przygotowania. Obecnie jednak w większości parafii przygotowanie odbywa się w małych grupach, co przynosi dobre owoce. Ponadto kapłan ma możliwość współpracować z większą liczbą animatorów świeckich. Animatorzy, którzy regularnie uczestniczą w formacji intelektualnej i duchowej pod przewodnictwem duszpasterza, nie tylko realizują swoją misję i prowadzą innych do Chrystusa, ale także sami zbliżają się do Boga.

Młodzieżowe
wspólnoty
duszpasterskie

334. Kontynuacją katechezy szkolnej jest uczestnictwo młodzieży w różnych grupach duszpasterskich działających na terenie parafii.

Jednym pomaga w codziennym życiu z Bogiem krąg biblijny – czytanie Pisma Świętego i refleksja nad Słowem Bożym jest dla nich najlepszą formą kontaktu z Duchem Świętym. Dyskusja wokół tekstów biblijnych uczy też młodzież podejmowania dyskusji na temat wiary w środowiskach szkolnych. Praktyka potwierdza, że z tych grup wywodzi się duże grono młodych ludzi, którzy w sposób zaangażowany przeżywają swoją wiarę i biorą na siebie odpowiedzialność za Kościół.

Inni realizują swoje powołanie w zespole muzyczno-śpiewaczym. Dobrze prowadzona schola czy zespół muzyczny nie tylko upiększają liturgię Kościoła, ale prowadzą do spotkania z Bogiem poprzez przesłanie zawarte w tekstach pieśni i piosenek, a także skomponowaną do nich muzykę.

Są też tacy, którzy pragną przybliżyć się do Chrystusa przez służenie chorym i starszym parafianom w grupach charytatywnych. Ta forma duszpasterska uczy czynnej miłości.

Wyżej wymienione grupy funkcjonują zazwyczaj w parafiach naszej Archidiecezji w ramach wspólnoty Pomocników Matki Kościoła i Ruchu Światło-Życie. Wielu młodych uczestniczy też w spotkaniach modlitewno-formacyjnych Eucharystycznego Ruchu Młodych, Odnowy w Duchu Świętym, Wspólnoty „Wiara i Światło”, Drodze Neokatechumenalnej i innych.

Od 1997 roku w Archidiecezji Poznańskiej młodzi skupieni są w Katolickim Stowarzyszeniu Młodzieży. Stowarzyszenie to ma na celu ściślejsze włączenie wszystkich chętnych młodych we wspólnotę Kościoła lokalnego. Szerzej na temat działalności Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży jest mowa w rozdziale dokumentów synodalnych: „Ruchy, stowarzyszenia i organizacje katolickie”.

335. Szczególne miejsce w programie duszpasterstwa młodych zajmuje spotkanie młodzieży w łączności z Ojcem Świętym i młodzieżą zgromadzoną w Rzymie, obchodzone w poszczególnych parafiach. W większych miastach Archidiecezji Poznańskiej – w Poznaniu, Lesznie, Szamotułach – z tej okazji młodzież uczestniczy w procesji i uroczystej Eucharystii pod przewodnictwem biskupów.

Archidiecezjalne
święto młodych

Archidiecezjalne święto młodych odbywa się w katedrze we wrześniu w związku z liturgicznym wspomnieniem św. Stanisława Kostki. Podczas dorocznego spotkania realizowany jest też program przygotowany przez archidiecezjalne duszpasterstwo młodych.

Poza tym istnieją różne okazjonalne formy duszpasterstwa młodych, jak choćby spotkania na Lednicy czy w Jamnej, organizowane przez oo. dominikanów. Duża grupa młodzieży z Archidiecezji Poznańskiej aktywnie uczestniczy nie tylko w samych spotkaniach, ale także w ich przygotowaniu.

336. Tradycją stały się już wyjazdy archidiecezjalnych grup na Światowe Dni Młodzieży, w czasie których do niedawna Jan Paweł II, a obecnie Benedykt XVI kieruje swoją katechezę do młodych całego świata. Poprzez udział w tych spotkaniach młodzież z całego świata manifestuje swoją przynależność do Chrystusa, ale zarazem umacnia się w wyznawaniu wiary przodków.

Światowe Dni
Młodzieży

337. Wielu młodych uczestniczy w Europejskich Spotkaniach Młodzieży organizowanych przez wspólnotę z Taizé. Odbywają się one co roku na przełomie grudnia i stycznia w jednym z dużych europejskich miast. Duszpasterze uczestniczący w tych spotkaniach razem z młodzieżą starają się kontynuować ich ideę po powrocie do kraju, podejmując w sposób systematyczny refleksję przez cały rok pracy parafialnego duszpasterstwa młodych.

Europejskie
Spotkania
Młodzieży

338. Oprócz duszpasterskich form skierowanych w ciągu roku do młodych w parafiach, w Archidiecezji Poznańskiej podejmowane są także

Inicjatywy
wakacyjne

liczne inicjatywy wakacyjne. Jedną z nich są rekolekcje dla ruchów i stowarzyszeń, takich jak: Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Ruch Światło-Życie, Pomocnicy Matki Kościoła, wspólnoty Domowego Kościoła, koła ministrantów. Rekolekcje odbywają się w specjalnie do tego przygotowanych domach rekolekcyjnych lub w salkach parafialnych.

Inną formą duszpasterstwa jest angażowanie młodych do pomocy podczas rekolekcji dla osób niepełnosprawnych. Młodzi wolontariusze z jednej strony pomagają niepełnosprawnym w codziennych czynnościach, z drugiej zaś uczą się odpowiedzialności za drugiego człowieka i czerpią radość ze służby innym.

Szczególną formą pogłębienia wiary jest Poznańska Piesza Pielgrzymka na Jasną Górę. W tych rekolekcjach w drodze bierze udział głównie młodzież. Pielgrzymka każdego roku gromadzi około 2500 uczestników. Wysiłek fizyczny, jaki towarzyszy pielgrzymowaniu przez wiele dni, łączy się z wysiłkiem duchowym. Pozostawia to liczne dobre owoce w życiu wewnętrznym, pielęgnowane często przez cały rok poprzez organizowane spotkania i dni skupienia grup pielgrzymkowych.

Nie wszyscy młodzi mogą wyjechać na rekolekcje lub uczestniczyć w pielgrzymkach. Dla nich organizuje się kolonie, obozy, rajdy i wycieczki. Są one nie tylko okazją do wspólnego spędzenia czasu. Korzystając z tych form wypoczynku, oferowanych przez Archidiecezję, młody człowiek doświadcza spotkania z Chrystusem w modlitwie, przyrodzie, drugim człowieku, w chrześcijańskim stylu życia i godziwej rozrywce.

Duszpasterstwo
harcerzy

339. W Archidiecezji Poznańskiej duszpasterstwo młodzieży przybliża Boga swoim podopiecznym także w innych grupach. Kapłani pracują wśród harcerzy zrzeszonych w Związku Harcerstwa Polskiego i Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. Raz w miesiącu harcerze gromadzą się na wspólnej Mszy św. Poza tym spotykają się podczas letnich rekolekcji, dni skupienia, obozów, rajdów oraz uroczystości patriotycznych i rocznicowych.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

Dzieci
błogosławieństwem

340. Według Starego Testamentu, posiadanie liczного potomstwa było znakiem błogosławieństwa Boga (por. Rt 4, 11–12). Tego życzone młodej kobiecie wychodzącej za mąż i tego gratulowano ojcu po urodzeniu się potomka (por. Rt 4, 11; Ps 113, 9; 127, 3–5). Dzieci otrzy-

mywały imię krótko po urodzeniu. Często były to imiona symboliczne (por. Rdz 4, 1; Iz 8, 3). Przez pierwsze lata wychowaniem dzieci zajmowała się matka lub opiekunka. Ojcowie angażowali się w ich wychowanie religijne i zawodowe dopiero w późniejszym wieku.

W Starym Testamencie dzieci cieszą się szczególnymi przywilejami nadanymi im przez Boga. Bóg sam staje się ich opiekunem, a młode pokolenie nie jest wykluczone z udziału w kulcie Jahwe. Co więcej, usta dzieci i niemowląt oddają Bogu chwałę (por. Ps 8, 2n; Mt 21, 16). Psalmista Pański, by wyrazić swoje całkowite zdanie się na Boga, nie widzi lepszego sposobu, jak uciec się do obrazu małego dziecka spoczywającego we śnie na łonie matki (por. Ps 131, 2).

Lektura Starego Testamentu pokazuje, że Bóg nie waha się wybrać niektórych dzieci na pierwszych odbiorców i głosicieli zbawienia. Mały Samuel słucha słowa Jahwe i wiernie je przekazuje (por. 1 Sm 1–3); Dawid jest wybrany przed starszymi braćmi (por. 1 Sm 16, 1–13); młody Daniel ratując Zuzannę, okazuje się mądrzejszy od starszych Izraela (por. Dn 13, 44–50). Wreszcie zwieńczeniem proroctw mesjańskich są narodziny Emmanuela, zapowiadające wyzwolenie (por. Iz 7, 14nn). Izrael powitał z radością to królewskie dziecko, które przywróci prawo i sprawiedliwość (por. Iz 9, 1–6).

341. Syn Boży, dając początek Nowemu Przymierz, ukazał się jako małe dziecko. Łukasz opisuje z niezwykłą dokładnością główne etapy tego dzieciństwa: narodziny w żłobie (por. Łk 2, 12), ofiarowanie w świątyni (por. Łk 2, 27), ukryte życie pod opieką rodziców (por. Łk 2, 43–51).

Syn Boży ukazał się jako dziecko

342. Jak Bóg błogosławił ubogich, tak Jezus błogosławi dzieci (por. Mk 10, 16) pouczając, że jedni i drudzy wejdą do Królestwa Bożego. Dzieci symbolizują prawdziwych uczniów: „do takich bowiem należy królestwo Boże” (Mt 19, 14). W rzeczywistości chodzi o to, by przyjmować Królestwo jak małe dziecko, by je odbierać z całą prostotą jak dar od Ojca, zamiast domagać się go jako rzeczy należnej. Prawdziwymi uczniami są właśnie „maluczcy”. W języku ewangelistów słowa „mały” i „uczeń” zdają się być synonimami (por. Mt 10, 42; Mk 9, 41).

Prostota dziecka wzorem

Święty Paweł zachęca chrześcijan, by naśladowali dzieci w ich wzrastaniu i aby doszli razem „do pełni Chrystusa” (Ef 4, 12–16). Apostoł nie zapomina też o przywilejach maluczkich, pisząc, że „Bóg wybrał właśnie to, [...] co niemocne” (1 Kor 1, 27). W czasie swojej apostołskiej działalności spontanicznie okazuje miłość nowo ochrzczonym (por. 1 Tes 2, 7n; Gal 4, 19n; 1 Kor 4, 15).

Spotkanie Chrystusa
z młodymi

343. Ewangelie ukazują konkretne spotkania Jezusa z młodymi. Wszystkie ewangelie synoptyczne przedstawiają spotkanie Jezusa z bogatym młodzieńcem (por. Mt 19, 16–22; Mk 10, 17–22; Łk 18, 18–23). Młody człowiek, który wszystko posiada, pyta Jezusa, co ma czynić, aby osiągnąć życie wieczne. To pytanie Jezus wykorzystuje, aby pouczyć uczniów o trudnościach, jakie w drodze do zbawienia niesie bogactwo. Ewangelia ukazująca spotkanie Jezusa z bogatym młodzieńcem posiada charakter uniwersalny i ponadczasowy. W każdym stuleciu Chrystus rozmawia z młodymi ludźmi wszystkich kontynentów, ras i kultur. Słowa Chrystusa z tego fragmentu Ewangelii zawierają głęboką prawdę o człowieku w ogólności, a zwłaszcza o ludziach młodych.

Ewangelista Łukasz ukazuje jeszcze dwa inne wydarzenia: spotkanie Jezusa z młodzieńcem z Nain (por. Łk 7, 11–17) oraz uzdrowienie córki Jaira (por. Łk 8, 49–56). Pierwsze, przedstawiające Chrystusa wskrzeszającego syna wdowy, świadczy o wielkim miłosierdziu Jezusa, który wychodzi naprzeciw ludzkiemu nieszczęściu. Nikt Go nie prosił o pomoc w tragicznej sytuacji, On sam wyciągnął rękę do nieszczęśliwego człowieka. Drugie – uzdrowienie jedynej córki Jaira – również świadczy o miłosierdziu Jezusa. Odpowiadając na prośbę ojca, który rozpacza, ponieważ jego córka umiera, nie waha się – mimo napierających tłumów – wejść do domu, by ją wskrzesić.

Młodzież nadzieją
Kościoła

344. Sobór Watykański II przypomina, że młodzież jest nadzieją Kościoła (por. DWCH 2). Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* jednoznacznie stwierdza, że młodzież ma prawo oczekiwać od społeczeństwa, iż zapewni jej to wszystko, czego potrzebuje do prowadzenia życia prawdziwie ludzkiego, w tym m.in. sprawiedliwej wolności w sprawach religijnych (por. KDK 26). Ojcowie soborowi zalecają również, aby wychowawcy służyli swoim podopiecznym radą i przyjaźnią po ukończeniu szkoły, a także „zakładaniem specjalnych stowarzyszeń przenikniętych duchem Kościoła” (DWCH 8).

Młodzi mają jednak nie tylko prawa, ale i obowiązki. Ich obowiązkiem jest okazywanie szacunku dorosłym i szanowanie tradycji przodków. Młodzieńcza radość oraz chęć podejmowania odpowiedzialności i zaangażowania się w życie społeczno-kulturalne, w sposób naturalny predestynują młodzież do działalności duszpasterskiej. W soborowym Dekrecie o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* mówi się, że „[...] młodzi powinni stać się pierwszymi i bezpośrednimi apostołami młodzieży” (DA 12).

Młodzi, aby byli autentycznymi apostołami, muszą być wypełnieni zapalem Chrystusa i miłością do pasterzy Kościoła. Sprawdzianem ich chrześcijaństwa jest chęć niesienia pomocy innym ludziom i narodom (por. KDK 88).

Ojcowie soborowi przestrzegają młodych przed zbyt szybkim skłanianiem się ku nowościom społecznym i ekonomicznym. Zauważają oni także, że młode pokolenie potrzebuje pomocy dorosłych, ponieważ czasami jest niedojrzałe do podjęcia we właściwy sposób nowych obowiązków (por. DA 12). Niekiedy młodzież jest zbyt niecierpliwa i buntownicza. Stąd też rodzice i wychowawcy doświadczają coraz większych trudności w wypełnianiu swoich zadań (por. KDK 7).

Sobór przestrzega również przed bezkrytycznym przenoszeniem form duszpasterstwa młodzieży z jednego kraju do drugiego (por. DA 19).

Refleksję Soboru Watykańskiego II na temat młodzieży kontynuował papież Paweł VI. Zaufanie do młodych – według niego – trzeba łączyć z przypomnieniem im o ich odpowiedzialności za wiarę i Kościół (por. EN 72).

Ogromny wkład w rozwój duszpasterstwa młodych wniósł Jan Paweł II. Czynił to nieustannie, poczynawszy od pierwszych dni pontyfikatu (por. CT 70, FC 75). Na szczególną uwagę zasługuje przedstawienie tematu apostołstwa młodych świeckich w adhortacji apostołskiej *Christifideles laici*. W 46. numerze tej adhortacji Jan Paweł II mówi: „Kościół nie może widzieć w młodych ludziach po prostu przedmiotu swojej duszpasterskiej troski. W rzeczywistości bowiem są oni, i do tego stale trzeba ich zachęcać, czynnym podmiotem, aktywnymi uczestnikami ewangelizacji i twórcami społecznej odnowy. Młodość jest czasem szczególnie intensywnego odkrywania własnego ‘ja’ oraz snucia ‘planów życiowych’, jest okresem wzrastania, które winno być wzrastaniem w ‘mądrości, w latach i w łasce u Boga i u ludzi’ (Łk 2, 52)” (CHL 46).

345. Jan Paweł II podczas Światowych Dni Młodzieży podkreślał, że młodość trzeba pojmować jako dar i zadanie. Młodość jest szczególnym bogactwem człowieka i najczęściej tak też jest przez młodych przeżywana (por. Jan Paweł II, *Do młodych całego świata*, 1985). Młodość to czas odkrywania, a zarazem planowania, wybierania, przewidywania i podejmowania pierwszych samodzielnych decyzji. Młodość to czas rozpoznawania talentów. Na tym etapie rozwoju pojawia się też pytanie o prawdę, która jest światłem ludzkiego umysłu. Papież zwracał uwagę, że prawda musi służyć wolności, a być wolnym to

Młodość
szczególnym
bogactwem

umieć używać swej wolności w prawdzie. Być prawdziwie wolnym to nie znaczy czynić wszystko, co mi się podoba, ale używać wolności dla tego, co jest prawdziwym dobrem (por. LM).

Ojciec Święty szczególnie uwrażliwiał młodych na zadanie, jakim jest podjęcie Nowej Ewangelizacji (por. OŚDM). Kościół powierza młodym misję głoszenia światu Dobrej Nowiny. Ten sam Duch bowiem, który czyni człowieka dzieckiem Bożym, pobudza go do ewangelizacji. Świadectwa młodych najbardziej potrzebuje rodzina. Młodzi mają pamiętać, że nie ma innej, lepszej drogi do odrodzenia Kościoła, jak pełne oddanie i świadome zaangażowanie się dla dobra tej najmniejszej wspólnoty Kościoła. Aby tak się stało, trzeba, by wszyscy młodzi żyli według przykazań Bożych i z głęboką wiarą korzystali z sakramentów świętych.

Postawa oddania rodzinie powinna być przeniesiona w życie narodu i społeczeństwa. To młodzież jest odpowiedzialna za przyszłość Kościoła i świata. Od niej zależy, jaka będzie przyszłość, czy zwycięży cywilizacja miłości i pokoju, czy będzie zagwarantowana pełna wolność religijna, ochrona praw człowieka, poszanowanie osobowego wymiaru rozwoju oraz kulturowych odrębności, a także ochrona środowiska naturalnego.

Jan Paweł II, obserwując zachodzące na świecie zmiany, bardzo jasno mówił też młodym o zagrożeniach, jakie niesie ze sobą współczesna rzeczywistość (por. Jan Paweł II, *Do młodych całego świata*, 1985).

Naśladowanie
Chrystusa

346. Wiele interesujących treści zawierała katecheza, którą Jan Paweł II wygłosił do młodzieży w Poznaniu, 3 czerwca 1997 roku. Papież wskazał wówczas na fragment Ewangelii ukazujący Chrystusa, który każe Piotrowi przyjść do siebie po falach (por. Mt 14, 22–33). Zdaniem Ojca Świętego, to wydarzenie ewangeliczne zawiera głębokie przesłanie. Dotyczy najważniejszego problemu życia ludzkiego – wiary w Jezusa. „Wiara w Chrystusa i nadzieja – mówił Papież – pozwalają człowiekowi odnieść zwycięstwo nad samym sobą, nad tym wszystkim, co w nim jest słabe i grzeszne, a zarazem ta wiara i nadzieja prowadzą do zwycięstwa nad złem i skutkami grzechu w otaczającym nas świecie” (Jan Paweł II, *Wiara i nadzieja razem z miłością stanowią fundament życia chrześcijańskiego*. Przemówienie do młodzieży w Poznaniu, 3 czerwca 1997 roku). W dalszej części swojego rozważania Jan Paweł II zachęcał do odwagi, która płynie z osobistej więzi z Chrystusem na modlitwie i korzystania z sakramentów świętych.

Myślą przewodnią nauczania Jana Pawła II skierowanego do młodych jest „naśladowanie Chrystusa”. Odkrycie Jezusa i pójście za Nim prowadzi na drogę pewną, wiodącą do autentycznego i trwałego szczęścia. Dlatego Papież szukał razem z młodymi oblicza Chrystusa na ziemi i uczył odkrywania Jego obecności w każdym człowieku. Człowiek, który spotkał i poznał Chrystusa, podąża za Nim, naśladuje Go i pomaga innym czynić to samo.

347. Wielu współczesnych ludzi gubi prawdziwy sens życia i szuka samozaspokojenia w niepohamowanym konsumiźmie, narkotykach, alkoholu lub erotyzmie (por. Jan Paweł II, *Chrystus nadzieją, która nie zawodzi*, 1993). Trzeba też mieć świadomość szerzenia się mentalności wrogiej życiu, postawy walki z życiem ukrytym w łonie matki i życiem bliskim naturalnego końca, rozpowszechniania się powierzchownej kultury, która przypisuje wartość tylko temu, co ma pozór piękna i co sprawia przyjemność, natomiast zniechęca do przyjęcia krzyża (cierpienia) i do jakiegokolwiek ofiary. Zdaniem Jana Pawła II, współczesny młody człowiek wystawiony jest na pokusę odrzucenia Boga w imię własnego człowieczeństwa. Tymczasem tam, gdzie w świadomości ludzkiej umiera Bóg, nieuchronnie następuje śmierć człowieka, który jest obrazem Boga.

Zagrożenia

ZADANIA

348. Pośród zadań Kościoła w zakresie wychowania dzieci w pierwszej kolejności trzeba podkreślić konieczność zaangażowania rodziców w wychowanie religijne. To właśnie rodzice są pierwszymi katechetami. Od nich zależy, czy dziecko od najmłodszych lat będzie miało kontakt z Bogiem, czy będzie umiało się modlić i czy będzie uczestniczyć w niedzielnej Mszy św., czy będzie umiało żyć Ewangelią w codzienności.

Rodzice pierwszymi katechetami

349. Właściwa formacja dzieci i młodzieży wymaga większej troski o formowanie ich rodziców. Trzeba czynić wszystko, by jak najskuteczniej pogłębić życie religijne rodziców. Powinno się to dokonywać poprzez gorliwie prowadzoną katechezę dorosłych (przy różnych okazjach, takich jak odwiedziny duszpasterskie, przygotowanie do sakramentów, przygotowanie do sakramentów ich dzieci, homilie, kaza-

Konieczność współpracy z rodzicami

nia). Kontakt z parafianami pomoże również lepiej rozeznaczyć sytuację poszczególnych rodzin, dobrać sposoby oddziaływania duszpasterskiego i włączyć w nie świeckich.

Rodzicom należy uświadamiać, że religijność dziecka rozwija się poprzez uczestniczenie w praktykach religijnych dorosłych od najmłodszych lat.

W wieku przedszkolnym obraz Boga kształtowany jest w świadomości dziecka przez bliskość i przyjaźń rodziców. Stąd ważne jest wspólne uczestnictwo w praktykach religijnych w domu rodzinnym i kościele. Należy też stwarzać okazje do udziału dzieci w wydarzeniach życia parafialnego, okolicznościowych nabożeństwach (Adwent, spotkania przy żłóbku, jasełka, Wielki Post, procesja, Dzień Dziecka itp.)

Wczesna Komunia
Święta

350. Szansę na ożywienie życia eucharystycznego dzieci, parafii i rodzin stwarza praktyka wczesnej Komunii Świętej. Stosunkowo mało rozpowszechniona w Archidiecezji Poznańskiej, wymaga pogłębionej refleksji duszpasterzy.

Wiązać katechezę
szkolną
i duszpasterstwo
parafialne

351. Bardzo ważnym miejscem oddziaływania Kościoła na młode pokolenie jest katecheza. Realizowana jest ona przede wszystkim w trzech środowiskach: rodzinie, parafii i szkole w oparciu o spójny, całościowy program duszpasterski. Program ten powinien akcentować działania zmierzające do ściślejszego włączenia dzieci i młodzieży w życie liturgiczne oraz w grupy duszpasterskie. Inicjatywy podejmowane w tym zakresie w poszczególnych parafiach ubogacają duszpasterstwo Archidiecezji. Propozycje programu katechezy zawiera rozdział na temat katechizacji.

Dziecięce
i młodzieżowe
zespoły liturgiczne

352. Ważnym miejscem oddziaływania duszpasterskiego są dziecięce i młodzieżowe zespoły liturgiczne. Praca w takich zespołach powinna nie tylko przygotowywać ich członków do pełnienia funkcji liturgicznych, ale także uczyć ich rozumienia i przeżywania obrzędów.

Są jeszcze parafie, gdzie nie ma lub mało jest lektorów. W większości wspólnot brakuje psalterzystów. Mało jest młodych ludzi w chórach parafialnych. Młodzieżowe zespoły muzyczne nie zawsze kierowane są przez osoby przygotowane pod kątem znajomości liturgii. Poza tym w większości zespołów przeważają dziewczęta. Warto zatem zachęcać do śpiewu także chłopców, by powstawały schole chłopięce.

Szkolne rekolekcje

353. Dużą szansą w wychowaniu dzieci są coroczne rekolekcje szkolne, pod warunkiem, że dobrze wykorzysta się ten szczególny czas

modlitwy i refleksji. Toteż należy dołożyć wszelkich starań, by je dobrze przygotować, tak by wpisały się w plan wychowawczy szkoły i działania duszpasterskie parafii. Ważnym elementem rekolekcji jest okazja do spowiedzi św.

Ponadto należy duszpastersko wykorzystać udział katechety lub duszpasterza w wycieczkach, pielgrzymkach czy obozach dla dzieci i młodzieży. W takiej atmosferze młodzi lepiej poznają swoich opiekunów, co ułatwia im podjęcie często trudnych rozmów na nurtujące ich tematy.

W duszpasterstwie młodzieży również trzeba docenić szansę, jaką jest czas rekolekcji. Dla uczniów kończących gimnazjum lub szkołę ponadgimnazjalną warto, o ile jest to możliwe, zorganizować je w zamkniętym ośrodku rekolekcyjnym.

354. W większości parafii zmniejsza się liczba dzieci korzystających z comiesięcznej spowiedzi św. Nakłada to na duszpasterzy obowiązek dołożenia starań, by dbać o rozwój wewnętrzny młodych oraz przybliżyć dzieciom ideę wynagrodzenia i zadośćuczynienia.

Otoczyć troską życie sakramentalne

Duszpasterstwo dzieci w parafii – skoncentrowane wokół życia sakramentalnego – powinno uczyć różnych form pobożności, poczynając od uczestnictwa w nabożeństwach parafialnych, a kończąc na zaangażowaniu w działalność różnych grup, wspólnot i ruchów.

Pozytywne doświadczenia parafii, które wprowadziły trzyletni program przygotowania kandydatów do sakramentu bierzmowania w małych grupach i pod przewodnictwem animatorów świeckich, należy wykorzystać w parafiach, które jeszcze tego nie uczyniły. W tych parafiach trzeba jak najszybciej znaleźć odpowiednie osoby we wspólnocie i formować je do większego zaangażowania w życie Kościoła.

355. Opieką duszpasterską należy objąć także dzieci i młodzież dotknięte niepełnosprawnością ruchową i umysłową, zwłaszcza nieobjęte edukacją szkolną. Trzeba im ukazywać możliwość odnalezienia się we wspólnocie parafialnej, np. poprzez uczestnictwo w Ruchu „Wiara i Światło”.

Opieka nad niepełnosprawnymi

356. Owocem duszpasterstwa młodzieży w parafii winna być dobrze przeżywana niedzielna Eucharystia. W miarę możliwości liturgia Mszy św.: śpiewy, liturgia słowa, modlitwa powszechna powinna być dobrze przygotowana przez samą młodzież. Piękno i tajemnica Eucharystii domaga się respektowania norm liturgicznych, których

Udział młodzieży w niedzielnej Eucharystii

przestrzeganie jest konkretnym wyrazem posłuszeństwa Kościołowi. Ważne jest również uwzględnienie najważniejszej pory sprawowania Eucharystii dla tej grupy.

- Potrzeba większej aktywności **357.** Trzeba, by duszpasterze jeszcze więcej serca i energii wkładali w organizowanie grup modlitewnych, biblijnych, dyskusyjnych, charytatywnych czy muzycznych. Jest rzeczą konieczną, by prezbiterzy formowali liderów. Nie zaniedbując grup modlitewnych, liturgicznych i charytatywnych, wspólnot Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, Ruchu Światło-Życie, Pomocników Matki Kościoła, wspólnot Ruchu „Wiara i Światło”, trzeba zachęcać młodych do uczestnictwa we Wspólnocie Żywego Różańca. Wspólnota ta nie może się kojarzyć tylko z osobami dorosłymi lub w podeszłym wieku. Warto propagować także Podwórkowe Kółka Różańcowe.
- Duszpasterstwo powołań **358.** Nadal trzeba rozwijać dzieło powołaniowe wśród dziewcząt i chłopców. Jedną z form może być zapraszanie na spotkania duszpasterstwa młodzieży sióstr zakonnych i kapłanów, którzy przez świadectwo swojego życia zachęcą młodych do wstąpienia na drogę życia zakonnego lub kapłańskiego.
- Przygotowanie do wyboru drogi życiowej **359.** Szansę ożywienia i pogłębienia życia religijnego należy widzieć w duszpasterstwie młodzieży szkół ponadgimnazjalnych. Propozycję integralnej jego organizacji zawiera rozdział o katechizacji.
- Duszpasterstwo akademickie **360.** Trzeba dążyć do jak najpełniejszego objęcia formami duszpasterskiego oddziaływania młodzieży studiującej. Ważna jest zarówno formacja intelektualna, jak i chrześcijańskie wtajemniczenie.
- Wykorzystać wakacje **361.** Wielkie możliwości dla duszpasterskiego oddziaływania stwarza czas wakacji. Trzeba kontynuować popularne pielgrzymki, rekolekcje i obozy. Wiele młodych spotyka się z Chrystusem właśnie dzięki tym prostym formom. Trzeba jednak pamiętać o konieczności kontynuowania przez cały rok w grupach parafialnych rozpoczętej latem formacji.
- Młodzieżowy wolontariat **362.** Warto rozwijać wśród młodzieży szeroko pojęty wolontariat. Przygotowanie lub choćby udział w przygotowaniu festynu parafialnego, dożynek, Światowego Dnia Chorego w parafii, pomoc w prowadzeniu parafialnej kawiarenki, księgarni, pomogą rozbudzić wśród młodych odpowiedzialność za parafię. Przede wszystkim należy cenić

i rozwijać inicjatywy związane z posługą osobom potrzebującym, chorym, samotnym. Młodzież zaangażowana w tego typu działania należy zachęcać do tworzenia kół Caritas.

363. Tam, gdzie to możliwe, winno się organizować świetlice, w których dzieci mogłyby otrzymać pomoc w nauce i zabawie, a także posiłek.

Kluby i świetlice

Aby zapobiec wychodzeniu młodzieży do klubów o wątpliwej renomie, warto założyć klub parafialny, do którego mógłby przyjść każdy, kto w wolnym czasie chciałby spotkać się z rówieśnikami.

Godne podziwu i naśladowania są te wspólnoty parafialne, w których młodzież doskonali swoje umiejętności aktorskie i służy parafii, wystawiając okolicznościowe spektakle, na przykład przy okazji Bożego Narodzenia.

W dobie drożenia książek i kryzysu czytelnictwa warto pomyśleć o założeniu biblioteki dla młodych, prowadzonej przez nich samych.

364. Są parafie, które stosunkowo małym nakładem pracy i niewielkim kosztem mogłyby przygotować miejsce do uprawiania przez młodych sportu. Należy wykorzystać duszpastersko i tę szansę.

Doceniać sport

365. W sytuacji rosnącego bezrobocia należy objąć osobnym oddziaływaniem młode osoby bez pracy oraz młodzież pracującą, która ukończyła szkoły zawodowe. Propozycją dla nich mogą być na przykład rekolekcje organizowane dla młodych robotników, spotkania kół zainteresowań, dni skupienia, pielgrzymki.

Duszpasterstwo młodzieży pracującej

366. W pracy z młodzieżą należy zwrócić uwagę na znaczenie apostołskiego świadectwa we wszystkich środowiskach jej przebywania, na miejsce młodych chrześcijan w życiu publicznym Wielkopolski i na ich uczestnictwo w kształtowaniu kultury.

Apostolat młodego laikatu

367. W każdej parafii, gdzie działa kilka grup duszpasterskich, należałoby powołać parafialną radę młodzieżową. Taka rada winna być „komunią” wszystkich parafialnych grup i wspólnot młodzieżowych, na które można złożyć współodpowiedzialność za ewangelizację własnego środowiska. Przedstawiciele (radni) wszystkich wspólnot należących do rady, na wspólnych, w miarę częstych spotkaniach, pod przewodnictwem kapłana omawialiby aktualne problemy życia kościelnego i społecznego parafii oraz społeczności lokalnej. W czasie takich spotkań należy między innymi szukać sposobów dotarcia do

Parafialne rady młodzieżowe

młodzieży obojętnej religijnie. Podobne rady powinny powstawać w dekanatach.

Dzielić się
pomysłami

368. Pomocą i inspiracją w pracy duszpasterskiej winien być dla parafii archidiecezjalny bank pomysłów koordynowany przez archidiecezjalnego duszpasterza młodzieży.

14. DUSZPASTERSTWO AKADEMICKIE

AKTUALNA SYTUACJA

Gwałtowne zmiany
w środowisku

369. Wraz z przemianami polityczno-społecznymi w Polsce po 1989 roku, a zwłaszcza w ostatnim dziesięcioleciu, sytuacja środowiska akademickiego zarówno w kraju, jak i w Archidiecezji Poznańskiej znacznie się zmieniła. Wiąże się to z ogromnym wzrostem liczby uczelni, głównie prywatnych. Jeśli na początku lat dziewięćdziesiątych było w Polsce 120 wyższych uczelni, to w roku 2005 było ich prawie 400. Znalazło to odbicie we wzroście liczby studentów – na początku lat dziewięćdziesiątych było ich około 700 tysięcy, natomiast w roku 2005 ich liczba wzrosła do około 2 milionów. Wyższe uczelnie przestały być instytucjami elitarnymi i nabrały charakteru masowego. Ponadto w wielu przypadkach właściciele uczelni prywatnych zaczęli je traktować jak miejsce osiągania szybkich zysków, czyli jak rodzaj przedsiębiorstwa, które podlega jedynie prawom rynku i w którym nie bierze się należycie pod uwagę problemów o charakterze badawczym, naukowym, dydaktycznym i wychowawczym.

Wyższe uczelnie na
terenie Archidiecezji

370. Na początku lat dziewięćdziesiątych w Poznaniu wyższe studia odbywało 31 tysięcy osób, podczas gdy obecnie studiuje tu około 130 tysięcy. Sytuacja przedstawia się analogicznie, jeśli chodzi o wzrost liczby uczelni wyższych. Na terenie Archidiecezji Poznańskiej jest ich aktualnie 30. W Poznaniu obok tak ważnych ośrodków nauki, jak Oddział Polskiej Akademii Nauk i Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, istnieje 8 uczelni państwowych (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Politechnika Poznańska, Uniwersytet Przyrodniczy, Akademia Ekonomiczna, Uniwersytet Medyczny, Akademia Wychowania Fizycznego, Akademia Sztuk Pięknych, Akademia Muzyczna) i 19 prywatnych (Wyższa Szkoła Handlu i Usług, Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości, Wyższa Szkoła Bankowa, Wyższa

Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii, Wyższa Szkoła Sztuki Stosowanej, Wyższa Szkoła Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa, Wyższa Szkoła Handlu i Rachunkowości, Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych, Wyższa Szkoła Logistyki, Wyższa Szkoła Komunikacji i Zarządzania, Poznańska Wyższa Szkoła Biznesu i Języków Obcych, Wyższa Szkoła Języków Obcych, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania, Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa, Wyższa Szkoła Zawodowa Pielęgnacji Zdrowia i Urody, Wyższa Szkoła Zawodowa Kadry dla Europy, Wyższa Szkoła Edukacji i Terapii, Wielkopolska Szkoła Medyczna). Ponadto w Lesznie Wlkp. istnieje jedna uczelnia państwowa (Wyższa Szkoła Zawodowa im. Amosa Komeńskiego) i dwie niepaństwowe (Wyższa Szkoła Marketingu i Zarządzania, Wyższa Szkoła Humanistyczna). Do tej liczby należy dodać filie czy punkty konsultacyjne uczelni poznańskich, otwierane w większych miastach Archidiecezji, np. w Śremie i Kościanie.

371. Masowy charakter studiów nałożył się na kryzys, który od lat trawi środowiska uczelniane nie tylko w Polsce, ale i w całej Europie. We współczesnej kulturze uniwersyteckiej mamy do czynienia z niezwykle rozwiniętym duchem krytycyzmu, sceptycyzmu i relatywizmu poznawczego. Wiedza w czasie studiów jest często podawana wycinkowo, brakuje natomiast tak niezbędnej syntezy. Ponadto w procesie kształcenia nie przyznaje się centralnego miejsca formacji wychowawczej studentów. Ponieważ przemysł żąda od wyższych uczelni szybkich efektów i niezawodnych wyników, w kształceniu studentów zaniedbuje się lub niekiedy całkowicie pomija wymiar etyczny. W konsekwencji tak zwana profesjonalizacja nie zawsze łączy się z autentyczną formacją uniwersytecką. Co więcej, wiele wydziałów (zwłaszcza o profilu humanistycznym, takich jak socjologia, nauki polityczne, filozofia, literatura) nie troszczy się w ogóle (lub prawie wcale) o przyszłość zawodową swoich studentów. Ogólnie rzecz biorąc, większości szkół wyższych brakuje dzisiaj jakiejś naczelnej idei wpisanej w program dydaktyczno-wychowawczy. Tutaj też należy upatrywać głównej przyczyny aktualnego kryzysu tożsamości wyższej uczelni jako instytucji, której celem – zgodnie z jej naturą – powinno być poszukiwanie i przekazywanie prawdy.

Kryzys dotyczący życia uczelni

372. Kryzysu tożsamości wyższej uczelni nie pomniejsza bynajmniej zjawisko tak zwanej mobilności nauczycieli akademickich i studentów, którzy w coraz większej liczbie wykładają lub studiują na różnych

Mobilność nauczycieli i studentów

uczelniach w różnych krajach. Z jednej strony daje im to możliwość poznania nowych krajów i uczelni oraz nauki języków obcych, niekiedy nawet uczestniczenia w programach badawczych prowadzonych w ośrodkach naukowych i uczelniach innych krajów, z drugiej natomiast strony przyczynia się do rozluźniania więzi zarówno z rodzimą uczelnią, jak i z krajem pochodzenia, a przede wszystkim z Kościołem. Owa mobilność często wpływa też – wbrew pierwotnym założeniom – na obniżenie poziomu przekazywanej i zdobywanej wiedzy. Problem ten dotyczy również niektórych studentów zagranicznych studiujących w Polsce.

Braki kadrowe

373. W Polsce nie nastąpił proporcjonalny do wzrostu liczby uczelni i studentów przyrost kadry akademickiej, zwłaszcza profesorskiej. Na skutek tego powstało zjawisko tzw. wieloletowości nauczycieli akademickich, czyli podejmowania przez nich pracy w kilku uczelniach jednocześnie. W wielu przypadkach prowadzi to do nierzetelnego wypełniania nadmiernych obowiązków dydaktycznych. Niekiedy wręcz uniemożliwia to pracę badawczą i naukową. W konsekwencji ulegają naruszeniu charakterystyczne i cenne dla środowiska uczelnianego relacje mistrz – uczeń. Zatracają one charakter personalny, a stają się relacjami bardziej formalnymi. U znacznej liczby studentów sytuacja ta pogłębia poczucie anonimowości, niekiedy wręcz osamotnienia, a na pewno rodzi poczucie braku duchowego wsparcia. Tym łatwiej ulegają oni koncepcji absolutnej wolności (także gdy chodzi o badania i eksperymenty naukowe) oraz propagandzie liberalizmu relatywistycznego i pozytywizmu naukowego.

Problemy młodzieży
akademickiej

374. Dla wielu młodych ludzi, zwłaszcza pochodzących z biednych środowisk wiejskich, możliwość podjęcia studiów wyższych stanowi ogromną szansę życiową. Dlatego też fakt powstawania szkół wyższych lub filii istniejących uczelni w mniejszych ośrodkach (na terenie Archidiecezji Poznańskiej w Lesznie, Kościanie czy Śremie) należy powitać z wielkim zadowoleniem. Bez nich wielu młodych – ze względu na swe trudne warunki materialne – nigdy by nie mogło zostać studentami. Jest jednak i taka grupa studentów, którzy studia traktują wyłącznie jako konieczny próg do zdobycia w przyszłości jakiegokolwiek pracy. Bywa więc, że kierunki swych studiów wybierają w sposób czysto przypadkowy, a samych studiów nie traktują z należytą powagą i poczuciem odpowiedzialności. Zależy im jedynie na uzyskaniu jak najszybciej jakiegokolwiek dyplomu, przy jak najmniej-

szym osobistym wysiłku. Stąd niektórzy studenci popełniają plagiaty lub kupują gotowe prace dyplomowe.

Erozji wymiaru etycznego w życiu społeczności akademickiej sprzyja fakt, że dość szybko okazało się, iż wykształcenie wyższe nie gwarantuje znalezienia w przyszłości miejsca pracy. Wobec braku jasnych perspektyw zawodowych wielu studentów zaczęło popadać w pesymizm i uległo pokusie ucieczki od twardych wymogów rzeczywistości przez używanie alkoholu i narkotyków. Powoduje to osłabienie autentycznych więzi międzyludzkich, w dalszej zaś konsekwencji – osłabienie życia religijnego i poczucia przynależności do Kościoła. Zjawisko to pogłębia się, tym bardziej że przed laicyzmem, przenikającym tak mocno współczesne życie społeczne, młodzi ludzie nie potrafią obronić się swoją pogłębioną i uzasadnioną rozumowo wiarą. Przeciwnie, obserwuje się u nich daleko posunięty subiektywizm w odniesieniu do zagadnień moralnych. Znajduje to odzwierciedlenie m.in. w podejściu do problemu wspólnego zamieszkiwania przed ślubem i podejmowania współżycia seksualnego w ramach tzw. nieformalnych związków partnerskich. Powszechnie panujące hasło tolerancji staje się łatwym usprawiedliwieniem postawy obojętności wobec zła, niekiedy nawet wręcz przyzwalania na ewidentne zło. Jest przy tym rzeczą oczywistą, że inna jest sytuacja studentów pochodzących z Poznania i znajdujących oparcie dla siebie w dobrych rodzinach, z których się wywodzą, inna sytuacja studentów pochodzących z rodzin rozbitych, a jeszcze inna studentów przybywających do Poznania nieraz z odległych stron kraju – mieszkających w akademikach lub na stancjach i częstokroć zagubionych w nowym miejscu i środowisku.

375. Problemom nękaającym środowisko akademickie stara się zaradzić działające w Archidiecezji Poznańskiej duszpasterstwo akademickie. Arcybiskupa Poznańskiego w jego pasterskich zadaniach wspiera na tym polu Referat Duszpasterstwa Akademickiego, będący częścią Wydziału Duszpasterstw: Ogólnego i Specjalistycznych Kurii Metropolitalnej w Poznaniu. Na jego czele stoi – jako przewodniczący – biskup pomocniczy Archidiecezji Poznańskiej. W skład Referatu Duszpasterstwa Akademickiego wchodzi: duszpasterz nauczycieli akademickich, archidiecezjalny duszpasterz akademicki (który jest jednocześnie członkiem powołanego w 2004 roku przez Konferencję Episkopatu Polski Ogólnopolskiego Kolegium Duszpasterzy Akademickich) oraz mianowani przez Arcybiskupa Poznańskiego

Struktura
duszpasterstwa
akademickiego

duszpasterze akademicki. Pracują oni w Poznaniu zarówno w większych ośrodkach akademickich (przy kościołach: oo. dominikanów, pw. św. Rocha, pw. św. Stanisława Kostki na Winiarach, pw. św. Jan Bosko na Winogradach, pw. św. Wawrzyńca), jak i w parafiach (pw. Nawiedzenia NMP, pw. św. Jana Vianneya, pw. św. Michała Archanioła, pw. św. Krzyża, pw. Świętej Rodziny, pw. Wniebowstąpienia Pańskiego, pw. Chrystusa Odkupiciela), a także w Lesznie i w Kościanie. Duszpasterstwo akademickie działa również na Wydziale Teologicznym UAM w Poznaniu.

Formy działania **376.** Duszpasterstwo akademickie w Archidiecezji Poznańskiej skierowane do studentów prowadzone jest w różnych formach. Jego podstawowa posługa realizowana jest na czterech płaszczyznach: troska o rozwój życia religijnego, zwłaszcza sakramentalnego młodzieży studiującej; pogłębianie wiedzy religijnej i wychowanie moralne; stałe wdrażanie do pracy apostolskiej i misyjnej; działalność charytatywna i pogłębianie wrażliwości na potrzeby materialne i duchowe innych studentów. Chodzi bowiem o to, aby absolwenci duszpasterstwa byli ludźmi dojrzałymi, odpowiedzialnymi, świadomymi swego życiowego powołania i swoich obowiązków wobec Kościoła, Ojczyzny, środowiska, rodziny, wobec drugiego człowieka i siebie samych. Temu celowi służy liturgia, wykłady, spotkania, seminaria, dni skupienia, rekolekcje adwentowe i wielkopostne, podporządkowane wychowaniu (lub samowychowaniu), a także spotkania opłatkowe, rotaty akademickie, Msze św. z okazji absolutorium oraz urządzane co roku na wiosnę kilkudniowe Forum, przeznaczone głównie dla liderów poszczególnych ośrodków duszpasterstwa akademickiego. Przy organizowaniu wykładów i seminariów pomocna jest czterotomowa seria wydawnicza „Akademickie laboratorium wiary”, wydawana przez Drukarnię i Księgarnię św. Wojciecha, będąca swego rodzaju katechizmem-podręcznikiem dla studentów.

Obok zwyczajnych, wyżej wymienionych form działalności duszpasterstwa akademickiego, należy również wspomnieć tak oryginalne inicjatywy, jak: Spotkania Lednickie – animowane przez środowisko dominikańskie; Misteria Męki Pańskiej – organizowane przez ośrodek salezjański na poznańskiej Cytadeli; spotkania z cyklu Verba Sacra – Modlitwy Katedr Polskich, współorganizowane przez Wydział Teologiczny UAM. Należy również podkreślić udział poznańskiego środowiska akademickiego w Światowych Dniach Młodzieży i w dorocznych Europejskich Spotkaniach Młodzieży organizowanych przez wspólnotę ekumeniczną z Taizé.

377. W Archidiecezji Poznańskiej prowadzone jest również duszpasterstwo nauczycieli akademickich i pracowników naukowych. Ojcowie jezuici prowadzą, w ramach Studium Myśli Chrześcijańskiej przy Ośrodku Kultury Chrześcijańskiej, comiesięczne spotkania dla pracowników nauki, natomiast ojcowie dominikanie organizują systematycznie dni skupienia dla profesorów i pracowników naukowych. Od wielu już lat nauczyciele akademicy związani z Akademią Rolniczą spotykają się regularnie przy parafii pw. św. Jana Vianneya. We wszystkich tych ośrodkach, a także od niedawna w ośrodku przy parafii pw. św. Rocha dla nauczycieli akademickich Politechniki Poznańskiej, są organizowane rekolekcje adwentowe i wielkopostne dla pracowników naukowych.
- Duszpasterstwo nauczycieli akademickich
378. Należy podkreślić pozytywną rolę, jaką w poznańskim środowisku akademickim odgrywają pracownicy Wydziału Teologicznego UAM. Ich czynny udział w wielu konferencjach i sympozjach naukowych organizowanych przez inne wydziały i uczelnie przyczynia się niewątpliwie do ewangelizacji współczesnej kultury. Należy zwłaszcza podkreślić wagę corocznych spotkań naukowych organizowanych przez Poznański Oddział Polskiej Akademii Nauk i Wydział Teologiczny UAM dla teologów, filozofów i przedstawicieli nauk przyrodniczych.
- Zaangażowanie pracowników Wydziału Teologicznego UAM
379. Po 1989 roku zostały nawiązane dobre relacje między władzami wyższych uczelni oraz Polską Akademią Nauk i Poznańskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk a Kościołem w Archidiecezji Poznańskiej. Potwierdzeniem tego są m.in. wzajemne zaproszenia – Arcybiskupa Poznańskiego i duszpasterzy akademickich na uroczystości inauguracji roku akademickiego, a także na inne ważne wydarzenia uczelniane, oraz obecność władz tych uczelni na różnych uroczystościach religijnych, m.in. na uroczystej inauguracji pracy w duszpasterstwie akademickim i na opłatku u Arcybiskupa Poznańskiego.
- Relacje między instytucjami naukowymi a Archidiecezją
380. Należy stwierdzić, że pomimo wielu podejmowanych inicjatyw duszpasterstwo akademickie ogarnia swoim bezpośrednim oddziaływaniem stosunkowo niewielki procent zarówno studentów, jak i nauczycieli akademickich.
- Ograniczony zasięg oddziaływania
381. Wielkim wydarzeniem w działalności duszpasterstwa akademickiego w Archidiecezji Poznańskiej była peregrynacja obrazu Matki Bożej *Sedes Sapientiae* – Stolicy Mądrości, który w roku Wielkiego
- Peregrynacja obrazu *Sedes Sapientiae*

Jubileuszu 2000 Ojciec Święty Jan Paweł II ofiarował nauczycielom akademickim i studentom jako Nauczycielkę Pielgrzymującą po miastach uniwersyteckich całego świata. Peregrynacja obrazu w Polsce rozpoczęła się o północy z dnia 15 na 16 grudnia 2004 roku w poznańskiej katedrze, a jej zakończenie odbyło się w parafii pw. św. Rocha w dniu 4 grudnia 2005 roku. Zarówno w pielgrzymce udającej się do Rzymu, by odebrać obraz, jak i w pielgrzymce odwożącej go do Rzymu wzięło udział wielu rektorów, profesorów i studentów uczelni poznańskich.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

Oddziaływanie
Kościoła
w środowisku

382. Soborowa Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* zwraca uwagę na to, że Kościół „stanowiąc zarazem zrzeszenie dostrzegalne i wspólnotę duchową, kroczy razem z całą ludzkością i doświadcza tego samego ziemskiego losu co świat, istniejąc w nim jako zaczyn i niejako dusza społeczności ludzkiej, która ma się w Chrystusie odnowić i przemienić w rodzinę Bożą” (KDK 40). Swoją rolę bycia zaczynem i niejako duszą ludzkiej społeczności urzeczywistnia on przez to, że wszyscy jego członkowie „jakiegokolwiek stanu i zawodu” dążą „do pełni życia chrześcijańskiego oraz doskonałej miłości” (por. KK 40). Odnosi się to również do tych chrześcijan, którzy przez swoją pracę lub przez studia związani są z uczelniami wyższymi. Ze względu na miejsce, jakie zajmują lub będą zajmować w społeczeństwie i w Kościele, są oni szczególnym przedmiotem troski pasterzy Kościoła. „Pośród ogromnych przestrzeni apostołatu i działania, za które Kościół czuje się odpowiedzialny, kultura uniwersytecka jest jedną z najbardziej obiecujących, ale też i trudnych. Obecność i oddziaływanie apostołskie Kościoła w środowisku tak mocno wpływającym na życie społeczne i kulturalne narodów, dokonują się na poziomie instytucjonalnym, jak i osobowym, ze swoistym wkładem księży, świeckich, personelu administracyjnego, wykładowców i studentów” (Kongregacja Nauczania Katolickiego, Papieska Rada ds. Świeckich, Papieska Rada ds. Kultury, *Obecność Kościoła na Uniwersytecie i w kulturze uniwersyteckiej. Podsumowanie*).

Obowiązek wypełniania misji ewangelizacyjnej Kościoła w środowiskach akademickich znajdujących się na terenie danej diecezji spoczywa na jej biskupie oraz na wyznaczonych przez niego współpracownikach. Jak czytamy w dokumencie opublikowanym przez Stolicę Apostolską *Obecność Kościoła na Uniwersytecie i w kulturze uniwersy-*

teckiej, „biskup diecezjalny, obarczony funkcją duszpasterską w służbie swego Kościoła, jest pierwszym odpowiedzialnym za obecność i działalność duszpasterską Kościoła na uniwersytetach państwowych, uniwersytetach katolickich i w innych instytucjach prywatnych” (por. tamże, III, 3).

383. Misja ewangelizacyjna Kościoła w środowiskach akademickich szczególnie leżała na sercu Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II. Dawał on temu wyraz zarówno w publikowanych przez siebie dokumentach, jak i w licznych spotkaniach z przedstawicielami świata nauki i kultury przez cały czas swego długiego pontyfikatu. Podczas spotkania z biskupami odpowiedzialnymi za duszpasterstwo akademickie, jakie miało miejsce w dniu 25 września 1999 roku, powiedział m.in.: „Uniwersytet ma być miejscem formacji bogatym w *humanitas*, przyczyniającym się do podnoszenia jakości życia zgodnie z integralną prawdą o człowieku idącym przez dzieje. Tym, co szerzy się i rozwija dzięki różnym dziedzinom wiedzy, wielorakim formom obyczajowości oraz rozumnemu i harmonijnemu porządkowi społecznemu, jest właśnie kultura człowieka, służąca człowiekowi”. Natomiast podczas audiencji udzielonej uczestnikom sympozjum „Uniwersytet i Kościół w Europie” w dniu 19 lipca 2003 roku w Castel Gandolfo Jan Paweł II zwrócił uwagę na „[...] ważną rolę tak zwanych laboratoriów kultury, które stanowią priorytetowe dzieło duszpasterstwa akademickiego w skali Europy. W nich toczy się konstruktywny dialog między wiarą i kulturą, między naukami ścisłymi, filozofią i teologią, a etyka uważana jest za nieodzowny wymóg badań naukowych podejmowanych jako autentyczna służba człowiekowi”.

„Kultura człowieka, służąca człowiekowi”, która powstaje w „laboratoriach kultury”, powinna stać się przejawem autentycznego, chrześcijańskiego humanizmu przenikającego do środowisk uniwersyteckich dzięki duszpasterstwu akademickiemu. Konieczność budowania tego humanizmu podkreślił Jan Paweł II w apelu skierowanym do Kościołów w Europie: „Przekonany o wadze instytucji akademickich, proszę również, aby w poszczególnych Kościołach było prowadzone odpowiednie *duszpasterstwo akademickie*, promując w ten sposób to, co odpowiada aktualnym potrzebom kulturowym” (EiE 59).

Uniwersytet
miejscem
formacji osoby

384. Pragnieniem Jana Pawła II był powrót do humanizmu chrześcijańskiego, którego centrum i zwornikiem jest Osoba Jezusa Chrystusa, Wcielonego Syna Bożego. Ojciec Święty wzywał do pogłębienia tego zagadnienia, gdyż – jak nauczał Sobór Watykański II w Kon-

Prowadzić
na spotkanie
z Chrystusem

stytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* – „tajemnica człowieka wyjaśnia się naprawdę dopiero w tajemnicy Słowa Wcielonego” (KDK 22). Dążenie do Niego i odkrywanie w Nim i poprzez Niego prawdy o sobie staje się najważniejszym zadaniem człowieka, a jednocześnie spełnieniem najgłębszych pragnień jego ducha. Jak czytamy w encyklice Jana Pawła II *Fides et ratio*: „[...] człowiek znajduje się na drodze poszukiwania, którego ludzkimi siłami nie można zakończyć: poszukuje prawdy oraz poszukuje osoby, której mógłby zawierzyć. Wiara chrześcijańska wychodzi mu naprzeciw i ukazuje konkretną możliwość osiągnięcia celu tego poszukiwania. Pomaga mu bowiem przekroczyć stadium zwykłego zawierzenia i wprowadza go w porządek łaski, gdzie może on dostąpić udziału w tajemnicy Chrystusa, w Nim zaś zyskać prawdziwe i pełne poznanie Boga w Trójcy Jedynej. Tak więc w Jezusie Chrystusie, który jest Prawdą, wiara dostrzega najwyższe wezwanie, jakie zostaje skierowane do ludzkości, aby mogła spełnić to, czego pragnie i za czym tęskni” (FR 33). Stąd „celem wszelkiej działalności apostolskiej w świecie uniwersyteckim winno być osobiste spotkanie z Chrystusem studentów, wykładowców i wszystkich, którzy współtworzą środowisko akademickie. [...] Duszpasterstwo ma za zadanie prowadzić otwarty i szczery dialog z różnymi środowiskami uniwersytetu, proponując odpowiednie kierunki poszukiwań, wiodących do osobistego spotkania z Chrystusem” (Jan Paweł II, *Zadania duszpasterstwa akademickiego*. Spotkanie z biskupami odpowiedzialnymi za duszpasterstwo akademickie, 25 września 1999 roku).

Potrzeba
pogłębiania wiary

385. Owocem dialogu duszpasterstwa akademickiego z różnymi środowiskami uniwersyteckimi staje się głęboka wiara, która jest szczególną potrzebą współczesnych czasów. Wiara bowiem, „która nie staje się kulturą, «nie jest wiarą w pełni przyjętą, do końca przemyślaną, przeżywaną w należytej wierności»” (ChL 49). Wymaga to ze strony wierzących nie tylko dawania indywidualnego świadectwa wiary, ale także zrozumienia potrzeby wspólnego działania wiernych należących do danego środowiska akademickiego, które jest inspirowane miłością i gotowością prowadzenia dialogu z konkretnymi osobami i kręgami akademickimi, reprezentującymi różne prądy kulturowe.

Kaplica akademicka

386. Ważną rolę w procesie dojrzewania wiary nauczycieli akademickich i studentów odgrywa kaplica akademicka. „Kaplica akademicka – mówił Jan Paweł II do uczestników kongresu poświęconego ewangelizacji w środowisku akademickim – jest miejscem

ducha, w którym wierzący w Chrystusa, na różne sposoby zaangażowani w studia akademickie, mogą zatrzymać się na chwilę modlitwy, znaleźć duchowy pokarm i wskazania na dalszą drogę; jest «poligonem» chrześcijańskich cnót, gdzie życie otrzymane na chrzcie wzrasta i systematycznie się rozwija. Jest gościnnym i otwartym domem dla wszystkich, którzy idąc za głosem Nauczyciela, rozbrzmiewającym w ich wnętrzu, stają się – słuchając – poszukiwaczami prawdy i służą ludzkości przez wytrwałe dążenie do wiedzy, sięgającej poza ciasny horyzont pragmatyzmu” (Jan Paweł II, *Wiara jest odpowiedzią na potrzeby ludzkiego ducha*. Spotkanie Ojca Świętego z uczestnikami Kongresu duszpasterzy akademickich Europy, 1 maja 1998 roku). To właśnie wiara sprawia, że całe duszpasterstwo akademickie staje się cierpliwą i ufną pracą mającą na celu kształtowanie „nowego «układu współrzędnych», w które można wpisać Ewangelię”, a zarazem wskazywać, „że źródłem współczesnego zagubienia jest brak świadomości istnienia Boga” (tamże).

387. W nauczaniu Jana Pawła II został wyraźnie zarysowany podwójny wymiar działalności duszpasterskiej Kościoła w środowisku akademickim. Aktywna obecność Kościoła w tym środowisku nie może ograniczać się tylko do ewangelizacji konkretnych osób, studentów i wykładowców, ale powinna też zmierzać do spotkania Ewangelii z całą kulturą uniwersytecką. Tak więc celem duszpasterstwa akademickiego jest zarówno ewangelizacja poszczególnego człowieka, jak i samej kultury. Zorientowane w taki sposób duszpasterstwo akademickie spełnia dwojakie zadanie: ewangelizacji kultury i inkulturacji Ewangelii. Wyraźnie jest o tym mowa w watykańskim dokumencie *Obecność Kościoła na uniwersytecie i w kulturze uniwersyteckiej*, w którym znajdujemy m.in. następujące stwierdzenie: „Kościół nie może zapomnieć [...], że jego obecność na uniwersytecie jest posługą sprawowaną wobec ludzi w ich podwójnym wymiarze, osobowym i społecznym” (Kongregacja Nauczania Katolickiego, Papieska Rada ds. Świeckich, Papieska Rada ds. Kultury, *Obecność Kościoła na Uniwersytecie i w kulturze uniwersyteckiej*, II, 1). Wynikiem tak rozumianej misji Kościoła w środowisku akademickim winna stać się „publiczna, stała i powszechna obecność myśli chrześcijańskiej w całym wysiłku skierowanym ku rozwijaniu wyższej kultury”, z drugiej natomiast strony studenci wyższych uczelni „winni stać się ludźmi naprawdę wyróżniającymi się wiedzą i przygotowanymi do pełnienia w społeczeństwie ważnych obowiązków oraz być świadkami wiary w świecie” (DWCH 10).

Spotkanie Ewangelii
z całą kulturą
uniwersytecką

Harmonia studiów
i życia religijnego

388. Obecna sytuacja w środowisku akademickim stawia przed duszpasterzami ogromne wymagania. „Duszpasterze powinni zdać sobie sprawę ze słusznych znamion mentalności uniwersyteckiej: różnorodności i spontaniczności, poszanowania wolności i odpowiedzialności osobowej, odrzucania wszelkich form przymusowego ujednolicenia” (Kongregacja Nauczania Katolickiego, Papieska Rada ds. Świeckich, Papieska Rada ds. Kultury, *Obecność Kościoła na Uniwersytecie i w kulturze uniwersyteckiej*, III, 3). Jednakże z pola swego duszpasterskiego widzenia nie mogą oni stracić najważniejszego celu. Ich działalność ma bowiem prowadzić – w odniesieniu zarówno do nauczycieli akademickich, jak i do studentów – do szczególnej harmonii życia naukowego i studiów z świadomością i głęboko przeżywaną religijnością. Jak pisał Jan Paweł II w konstytucji apostolskiej *Ex corde Ecclesiae*: „Duszpasterstwo uniwersyteckie jest tą formą działalności uniwersytetu, która umożliwia członkom społeczności uniwersyteckiej skoordynowanie studiów i innego rodzaju aktywności akademickiej z zasadami religijnymi i moralnymi, czyli integrację życia z wiarą” (por. EcE 38). Dzięki temu Kościół może spełniać wobec wyższych uczelni niezmiennie ważną rolę scalającą i integrującą ich działalność i strukturę. Ważne zadanie mają tu do spełnienia różnego rodzaju stowarzyszenia lub wspólnoty życia duchowego i apostolskiego, zwłaszcza te, które – utworzone specjalnie dla studentów – działają w oficjalnych ramach wyższych uczelni lub w ich najbliższym otoczeniu.

Adresaci
duszpasterstwa

389. „Obecność Kościoła nie może ograniczać się do wykładu kulturalnego i naukowego. Musi ona dawać efektywną możliwość spotkania z Chrystusem” (Kongregacja Nauczania Katolickiego, Papieska Rada ds. Świeckich, Papieska Rada ds. Kultury, *Obecność Kościoła na Uniwersytecie i w kulturze uniwersyteckiej*). Działalność duszpasterska prowadzona w środowiskach akademickich musi zatem najpierw wspierać i umacniać wiarę tych katolików, którzy są rzeczywiście zaangażowani w życie wyższych uczelni (profesorów, naukowców, studentów, współpracowników). Następnie powinna mieć na celu głoszenie Ewangelii tym, którzy jej nie znają. Wreszcie powinna mieć na względzie szczery dialog i współpracę z wszystkimi członkami społeczności uniwersyteckiej zatroskanymi o promocję i rozwój kultury.

Zadania katolików

390. Jedną z istotnych cech uniwersytetu jest to, że stanowi on wspólnotę *magistrorum et scholarum* – profesorów i studentów. Podejmując pracę duszpasterską w środowisku akademickim Kościół powinien mieć na uwadze ten właśnie szczególnie charakter uniwersyteckiej

wspólnoty, przyczyniając się do jego ciągłego umacniania. Jest rzeczą konieczną, aby katolicy obecni na uniwersytecie dawali zawsze, gdzie jest to możliwe, świadectwo swej jedności i wspólnoty.

W pracy duszpasterskiej należy ukazywać ideał profesora jako autentycznego mistrza dla studentów. Nauczyciele akademicki powinni coraz bardziej zdawać sobie sprawę z tego, że „[...] świadectwo katolickiego wykładowcy nie polega z pewnością na przenoszeniu tematyki religijnej do wykładanych dyscyplin, ale na otwieraniu horyzontu ku pytaniom ostatecznym i fundamentalnym, na zachęcającej wspaniałości bycia aktywnym wobec żądań często niewyrażonych przez młode umysły poszukujące wzorców i pewników, ukierunkowań i celów. Od tego zależy ich przyszłe życie w społeczeństwie” (Kongregacja Nauczania Katolickiego, Papieska Rada ds. świeckich, Papieska Rada ds. Kultury, *Obecność Kościoła na Uniwersytecie i w kulturze uniwersyteckiej*, III, 3). Natomiast celem duszpasterskiego oddziaływania na młodzież akademicką w wymiarze wspólnotowym winno być kształtowanie postawy szacunku dla profesorów i innych nauczycieli akademickich, mobilizowanie do właściwego wykorzystania czasu studiów dla zdobycia rzetelnej wiedzy niezbędnej w przyszłej pracy zawodowej, rozwijania postaw koleżeństwa i przyjaźni wobec innych studentów, a także przygotowania się do przyszłego życia małżeńskiego i rodzinnego.

391. Niemalym wyzwaniem dla działalności duszpasterskiej Kościoła jest tzw. problem mobilności, czyli przemieszczania się coraz większej liczby studentów z jednego kraju do drugiego. „Młodzież, która wyjeżdża z rodzinnego kraju na studia – mówił Benedykt XVI podczas spotkania z przedstawicielami środowisk akademickich Rzymu w dniu 15 grudnia 2005 roku – napotyka na liczne problemy, a największym zagrożeniem dla niej jest kryzys tożsamości, utrata wartości duchowych oraz moralnych. Z drugiej strony, studia za granicą to dla wielu jedyna możliwość zdobycia takich umiejętności, które pozwolą im wносить większy wkład w rozwój swoich krajów, a także czynnie uczestniczyć w misji Kościoła. Jest zatem ważne, aby zapoczątkowana działalność, która ma na celu zaspokajanie potrzeb naszych braci i siostr, była kontynuowana” (Benedykt XVI, *Przychodzi, aby nas zbawić*. Spotkanie z przedstawicielami środowisk akademickich Rzymu, 15 grudnia 2005 roku).

Wobec problemu mobilności

392. Patrząc na zadania, które stoją przed duszpasterstwem akademickim, trzeba jednocześnie patrzeć na nie z perspektywy zadań

Więź z Kościołem lokalnym

i wyzwań duszpasterskich, przed którymi stoi konkretny Kościół lokalny. „Duszpasterstwo uniwersyteckie jest niezastąpioną formą działalności, dzięki której studenci katoliccy, wypełniając swe przyrzeczenia chrzcielne mogą przygotowywać się do aktywnego uczestnictwa w życiu Kościoła. Duszpasterstwo może przyczyniać się do rozwijania i umacniania autentycznego szacunku dla wartości małżeństwa i życia rodzinnego, wspierać powołania do kapłaństwa i życia zakonnego, pobudzać chrześcijańskie zaangażowanie ludzi świeckich i przenikać wszystkie formy działalności duchem Ewangelii. Porozumienie między duszpasterstwem uniwersyteckim, a instytucjami, które działają na terenie Kościoła lokalnego pod kierownictwem lub za aprobatą biskupa, przyniesie z pewnością obopólny pożytek” (EcE 41).

Wiążą się z tym dwa ważne postulaty, o których mówił Ojciec Święty Jan Paweł II podczas swego spotkania z biskupami odpowiedzialnymi za duszpasterstwo akademickie. Pierwszy z nich dotyczy konieczności powoływania przy każdej wyższej uczelni ośrodka duszpasterstwa akademickiego, który powinien „być motorem formacji i konkretnych inicjatyw kulturalnych związanych z ewangelizacją” (Jan Paweł II, *Zadania duszpasterstwa akademickiego*. Spotkanie z biskupami odpowiedzialnymi za duszpasterstwo akademickie, 25 września 1999 roku). Natomiast drugi wskazuje na konieczność zintegrowania pracy duszpasterstwa akademickiego z całą pracą duszpasterską danej diecezji. „Sfera ewangelizacji kultury nie jest bowiem ograniczona do terenu samego uniwersytetu. Przenika całą działalność Kościoła i jest tym skuteczniejsza, im bardziej staje się integralną częścią organicznego duszpasterstwa” (tamże). Dlatego też trzeba dążyć do animowania, a jednocześnie do koordynacji różnych form obecności Kościoła w środowisku uniwersyteckim, takich jak: „kapelanie i kolegia, zespoły parafialne i zespoły wydziałowe”. Jest to o tyle ważne, że – jak czytamy w dokumencie *Obecność Kościoła na Uniwersytecie i w kulturze uniwersyteckiej* – obecność ta w wielu krajach jest „[...] jednocześnie imponująca, jeśli chodzi o ilość, ale stosunkowo skromna, gdy chodzi o zakres oddziaływania; wynika to z faktu, że zbyt wielu profesorów i studentów uważa swoją wiarę za sprawę ściśle prywatną i nie dostrzega wpływu życia akademickiego na ich egzystencję chrześcijańską. [...] Obecność chrześcijaństwa wydaje się często zredukowana do wyizolowanych grup, sporadycznych podniet, okazjonalnych świadectw znanych osobistości, akcji jednego czy drugiego ruchu” (Kongregacja Nauczania Katolickiego, Papieska Rada ds. Świeckich, Papieska Rada ds. Kultury, *Obecność Kościoła na Uniwersytecie i w kulturze uniwersyteckiej*, I, 15).

393. Jan Paweł II podkreślał potrzebę obchodzenia „dnia uniwersytetu”. Ojciec Święty wskazywał, że dla duszpasterstwa akademickiego może on stanowić okazję do przemyśleń, modlitwy i planowania pracy (por. Jan Paweł II, *Zadania duszpasterstwa akademickiego*. Spotkanie z biskupami odpowiedzialnymi za duszpasterstwo akademickie, 25 września 1999 roku).

Dzień uniwersytetu

394. Do wielkiego zatroskania o dalszy rozwój duszpasterstwa akademickiego w Polsce zachęcał biskupów polskich przybyłych do Rzymu w ramach wizyty *ad limina Apostolorum* Ojciec Święty Benedykt XVI w dniu 26 listopada 2005 roku: „Wzrost liczby młodych wybierających szkoły średnie z maturą i młodych podejmujących studia jest wyzwaniem dla pasterzy Kościoła w Polsce, aby niestrudzenie szukać nowych form duszpasterstwa akademickiego” (Benedykt XVI, *Misja Kościoła w dziedzinie wychowania*. Przemówienie do I grupy biskupów polskich podczas wizyty *ad limina Apostolorum*, Watykan, 26 listopada 2005 roku). Wskazując jednocześnie na konieczność dalszej troski ze strony biskupów o ciągły, pomyślny rozwój wydziałów teologicznych, także tych istniejących na uczelniach państwowych, Ojciec Święty pośrednio wskazał na nie jako na intelektualne zaplecze dla kształcenia i rozwoju „kadr duchownych i świeckich”, niezbędnych dla przenikania środowiska akademickiego duchem Ewangelii.

Szukać nowych form

395. Podkreślając wielką odpowiedzialność profesorów i studentów za to, by uczynić z wyższych uczelni „środowisko, w którym kulturuje się wiedzę, miejsce, w którym człowiek znajduje wizję przyszłości, mądrość, bodziec do kompetentnej służby społeczeństwu”, Ojciec Święty Jan Paweł II w dniu 10 września 2000 roku, podczas obchodów Jubileuszu Nauczycieli Akademickich, zawierzył całe środowisko akademickie opiece Maryi *Sedes Sapientiae*. Pragnął jednocześnie, aby Jej wizerunek – jako Pielgrzymującej Nauczycielki – został przyjęty w miastach akademickich całego świata. „Niech Ta, która swoją modlitwą wspierała apostołów na początku ewangelizacji, pomaga także wam przenikać środowisko uniwersyteckie duchem chrześcijańskim” (Jan Paweł II, *Starajcie się bronić prawdy, głosić ją i szerzyć*. Msza święta dla uczestników Jubileuszu Nauczycieli Akademickich 10 września 2000 roku).

Zawierzenie Maryi Stolicy Mądrości

ZADANIA

Pogłębić rozumienie
znaczenia
duszpasterstwa
akademickiego

396. Ze względu na wielką liczbę pracowników akademickich i studentów, a przede wszystkim ze względu na potencjał, jaki reprezentuje środowisko akademickie, należy pogłębiać u wszystkich księży pracujących w Archidiecezji Poznańskiej, a także wśród wiernych świeckich świadomość wielkiej wagi i doniosłości, jaką ma duszpasterstwo akademickie dla przyszłości zarówno Polski, jak i Kościoła w Polsce, w tym także przyszłości naszej Archidiecezji. Należy więc, w konsekwencji, uznać duszpasterstwo akademickie za niezwykle ważny odcinek duszpasterstwa ludzi dorosłych.

W jakich kręgach
prowadzić
duszpasterstwo
akademickie?

397. Kościół w Archidiecezji Poznańskiej duszpasterską troską powinien objąć wszystkie miejsca związane ze środowiskiem akademickim: uczelnie, kampusy, filie i ośrodki pozamiejscowe, domy akademickie, a także parafie, gdzie dłużej lub tylko przez kilka dni w tygodniu przebywają zarówno nauczyciele akademicy, jak i studenci – wszędzie tam, gdzie oni żyją, pracują i studiują.

Uwzględniając ogromne rozproszenie, jakie wynika z odległości między miejscem zamieszkania nauczycieli akademickich i studentów, a miejscem ich pracy i studiów, należy dokładnie przemyśleć samą strukturę duszpasterstwa akademickiego w Archidiecezji. Musi ona odpowiadać trzem kręgom obecności nauczycieli akademickich i studentów, jakimi są: 1) miejsce zamieszkania czy to przez cały tydzień, czy tylko przez tzw. weekend – własne domy i mieszkania, stancje, domy akademickie; 2) miejsce pracy i studiów – kampusy składające się z samych tylko budynków uczelnianych (np. kampus UAM na Morasku czy też kampus Akademii Rolniczej na Sołaczku); 3) miejsce pracy, studiów i zamieszkania – kampusy składające się z budynków uczelnianych i akademików (np. tzw. Poligród przy parafii pw. św. Rocha). Dlatego tam, gdzie zamieszkuje duża liczba nauczycieli akademickich i studentów, tj. w większych parafiach Archidiecezji Poznańskiej, zwłaszcza w miastach i miasteczkach, należy zorganizować parafialne duszpasterstwo akademickie. W ramach poszczególnych dekanatów prace parafialnego duszpasterstwa akademickiego powinien koordynować powołany przez Arcybiskupa Poznańskiego dekanalny duszpasterz akademicki. Jeśli chodzi o uczelnie, należy dążyć do utworzenia na ich terenie ośrodków duszpasterstwa akademickiego z powołanymi przez Arcybiskupa duszpasterzami akademickimi. Natomiast w trzecim przypadku należy zintensyfikować pracę dotychczasowych ośrodków duszpasterstwa akademickiego

na Poligrodzie, Winiarach i na Osiedlu Warszawskim. Ośrodki te powinny otaczać opieką, inspirować i wspierać pobliskie parafialne duszpasterstwa akademickie.

398. Ważne zadanie spełnia duszpasterstwo akademickie Wydziału Teologicznego UAM. Winno ono prowadzić do tego, aby studenci tego Wydziału, zdobywając wykształcenie teologiczne, stawali się wiernymi świadkami Kościoła w swoich parafiach, a także w swoich środowiskach pracy i zamieszkania.

Zadania
duszpasterstwa
akademickiego
WT UAM

399. Niezmiernie ważnym zadaniem jest utworzenie centralnego ośrodka dla duszpasterstwa nauczycieli akademickich, przy którym na stałe mógłby pracować duszpasterz nauczycieli akademickich.

Potrzeba centralnego
ośrodka

400. Duszpasterstwo akademickie w Archidiecezji Poznańskiej powinno konsekwentnie realizować Archidiecezjalny Program Duszpasterski, uwzględniając jego cztery podstawowe, wzajemnie ściśle ze sobą powiązane elementy, którymi są: osoba, wspólnota, wiara i kultura. Wielką pomocą w realizacji tego zadania jest seria „Akademickie laboratorium wiary”.

Konieczność
włączenia się
w Archidiecezjalny
Program
Duszpasterski

401. Duszpasterstwo akademickie powinno prowadzić zarówno nauczycieli akademickich, jak i studentów do ciągłego odkrywania tajemnicy Kościoła jako jednego Ludu Bożego zdążającego pod przewodnictwem pasterzy do niebiańskiego Jeruzalem. Bardzo ważnym czynnikiem sprzyjającym budowaniu takiej świadomości jest niedzielna Eucharystia oraz Msze św. odprawiane w ciągu tygodnia. Powinny one być zawsze starannie przygotowane przez odpowiednio zorganizowane i przeszkolone zespoły liturgiczne. Niezwykle ważne są też wspólne zajęcia i spotkania formacyjne, a także razem z duszpasterzami akademickimi organizowane i przeżywane jedno- lub kilkudniowe rajdy czy też dłuższe wyjazdy wakacyjne. Duszpasterstwo akademickie działające zarówno w większych ośrodkach, jak i w poszczególnych parafiach powinno też włączać studentów w życie parafialne i w życie Archidiecezji Poznańskiej, uczyć wrażliwości na ludzi bardziej potrzebujących oraz przygotowywać do pracy apostołskiej i misyjnej Kościoła.

Cele i formy
działania

Wielką wagę należy przykładąć do Mszy św. organizowanych w poszczególnych ośrodkach z okazji inauguracji roku akademickiego oraz absolutorium. Trzeba pamiętać o zaproszeniu do udziału w nich władz uczelnianych, nauczycieli akademickich i studentów.

Mając na uwadze permanentny rozwój duchowy studentów i nauczycieli akademickich, należy starannie przygotowywać i dążyć do głębokiego przeżywania organizowanych dla nich rekolekcji adwentowych i wielkopostnych oraz dni skupienia.

W coroczny program pracy duszpasterskiej powinna być też wpisana, odpowiednio przygotowana, coroczna ogólnopolska pielgrzymka akademicka na Jasną Górę, organizowana na początku maja. Należy dążyć do tego, aby każdy student w ciągu swych studiów przynajmniej raz uczestniczył w tej pielgrzymce.

Zadania związane
z mobilnością
studentów

402. Wielką troską należy otaczać rozwój osobowościowy, zwłaszcza tej młodzieży studiującej, która przebywając z dala od rodzinnego domu i środowiska narażona jest na wykorzenienie i zagubienie wartości, którymi dotąd żyła. To zadanie jest szczególnie ważne w odniesieniu do studentów, którzy udają się na studia zagraniczne. Duszpasterze akademicki powinni wskazać im adresy ośrodków duszpasterskich w miejscach, gdzie będą przebywali, i zachęcić do korzystania z ich pomocy. Należy również starać się objąć duszpasterską troską katolickich studentów zagranicznych studiujących w uczelniach znajdujących się na terenie Archidiecezji Poznańskiej.

Pogłębiać
szacunek dla życia

403. W pracy duszpasterskiej w odniesieniu do studentów należy kłaść nacisk na poszanowanie własnej godności, a także na poszanowanie wartości każdego ludzkiego życia od momentu poczęcia aż do chwili naturalnej śmierci. Poprzez wykłady i konwersatoria należy też przygotowywać młodzież akademicką do przyszłych obowiązków małżeńskich i rodzinnych przeżywanych w duchu chrześcijańskiej wiary i moralności.

Kształtować więzy
koleżeńskie

404. Ponieważ jednym z wielkich problemów młodzieży akademickiej jest poczucie osamotnienia i zagubienia, ośrodki duszpasterstwa akademickiego winny stać się miejscem tworzenia prawdziwych wspólnot otwartych na wszystkich studentów, sprzyjających kształtowaniu więzów koleżeńskich i przyjacielskich.

Popierać tworzenie
wspólnot

405. Żywotność poszczególnych ośrodków duszpasterstwa akademickiego w dużej mierze zależy od działających w nim różnego rodzaju wspólnot młodzieży studiującej. Stąd zaleca się ich tworzenie, rozwijanie, a także uczenie ich współdziałania z innymi ruchami religijnymi oraz katolickimi stowarzyszeniami i organizacjami istniejącymi

i działającymi czy to na terenie danej parafii, czy też na terenie całej Archidiecezji Poznańskiej.

Synod usilnie zaleca tworzenie na uczelniach stowarzyszeń młodzieży katolickiej, które swoją obecnością i działalnością uobecniałyby rzeczywistość Kościoła i pomagały innym studentom w radosnym i pełnym wewnętrznego przekonania świadczeniu o przynależności do niego i głoszonych przez niego wartości.

406. Ponieważ zdecydowana większość maturzystów podejmuje studia wyższe, należy budzić już wśród licealistów świadomość tego, że gdy zostaną studentami, ich czynna obecność w duszpasterstwie akademickim będzie jednym z ich najbardziej podstawowych obowiązków chrześcijańskich. Wynika z tego konieczność koordynacji duszpasterstwa młodzieżowego z duszpasterstwem akademickim, zwłaszcza na poziomie klas maturalnych.

Nawiązywać kontakt z duszpasterstwem młodzieży licealnej

407. Chociaż relacje między Kościołem a władzami uczelni państwowych są zasadniczo dobre, to jednak należy poszukiwać nowych form współpracy, na przykład razem z prorektorami ds. studenckich starać się rozwiązywać niektóre problemy dotyczące życia moralnego i wspólnotowego studentów.

Współdziałać z władzami uczelni

408. Duszpasterstwo akademickie winno upowszechniać tę prawdę, że przedmiotem zatroskania Kościoła są nie tylko osoby tworzące środowisko akademickie (nauczyciele akademicy, studenci, personel administracyjny), ale także cała sfera kultury, która powinna być przeniknięta duchem Ewangelii. Należy zatem popierać wszelkiego rodzaju inicjatywy o charakterze kulturalnym i kulturowym (konferencje, sympozja, koncerty, wystawy, publikacje itp.), które ukazują wielkość i głębię humanizmu chrześcijańskiego, będącego radykalną odpowiedzią na szerzący się coraz bardziej tzw. humanizm laicki, który w swej istocie polega na takim życiu, „jakby Pana Boga nie było”. Tego typu wydarzenia kulturalne – jako niezmiernie ważny element ewangelizacji i dialogu Kościoła ze środowiskiem akademickim – powinny być organizowane przez Wydział Teologiczny UAM, Kurię Metropolitalną (zwłaszcza przez Radę Inicjatyw Naukowych i Kulturalnych), Muzeum Archidiecezjalne, Archiwum Archidiecezjalne, ośrodki duszpasterstwa akademickiego, parafie, różnego rodzaju ruchy i stowarzyszenia katolickie.

Przenikać kulturę duchem Ewangelii

Włączyć się
w obchody
europejskiego dnia
uniwersyteckiego

409. Aby móc coraz bardziej odkrywać chrześcijańskie korzenie uniwersytetu i aby lepiej zrozumieć jego podstawowe zadanie, którym jest dążenie do prawdy i zdobywania autentycznej mądrości, należy jeszcze bardziej intensywnie niż dotąd włączać się w obchody europejskiego dnia uniwersyteckiego, zwłaszcza przez wspólną modlitwę z Ojcem Świętym i przedstawicielami innych ośrodków życia akademickiego na naszym kontynencie.

15. DUSZPASTERSTWO RODZIN

AKTUALNA SYTUACJA

Kościół w służbie
rodziny

410. Rodzina, budowana na fundamencie sakramentalnego małżeństwa, jest szkołą pełniejszego człowieczeństwa i stanowi swoiste sanktuarium życia, nie tylko biologicznego, ale także duchowego. Dlatego też „Kościół znajduje w rodzinie, zrodzonej z sakramentu, swoją kolebkę i miejsce, w którym wchodzi w pokolenia ludzkie, a one – w Kościół” (FC 15). Troska o właściwe kształtowanie chrześcijańskiego małżeństwa i rodziny jest jednym z najważniejszych zadań Kościoła. Cała wspólnota wierzących jest wezwana do podejmowania działań mających na celu zapewnienie pomyślności rodzinie i do jej obrony przed różnego rodzaju trudnościami. Kościół w Archidiecezji Poznańskiej wypracował różne formy duszpasterskiej działalności na rzecz rodziny i pomagania jej w trudnościach.

Pozytywne
przemiany

411. Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci na kształt i funkcjonowanie małżeństwa i rodziny miały wpływ przemiany dotyczące poszczególnych jej członków. Szczególną rolę odegrało tu nowe, posoborowe odczytanie miejsca kobiety w świecie współczesnym. Zmieniał się również obraz mężczyzny jako męża i ojca. Mimo iż zmiany te wiązano często z tzw. kryzysem ojcostwa i męskości, nie można ich odczytywać jedynie negatywnie.

Przemiany społeczne zachodzące w ostatnich latach pozwoliły w nowy sposób spojrzeć na podstawowe więzi budujące małżeństwo i rodzinę.

Wiele nowych pozytywnych akcentów do postrzegania cielesności i płciowości w relacjach małżeńskich wniosło nauczanie Jana Pawła II. Otworzyło ono nowe perspektywy nie tylko dla refleksji teologicznej, ale także dla duszpasterskiej pracy nad kształtowaniem postaw chrześcijańskich małżonków.

W ostatnich dziesięcioleciach obok tradycyjnych form duszpasterstwa pojawiły się liczne nowe ruchy, stowarzyszenia i wspólnoty osób żyjących w małżeństwie. Należą do nich m.in. Équipes Notre-Dame, wspólnoty Kościoła Domowego, Ruch Spotkania Małżeńskie, Ruch Rodzin Nazaretańskich czy też Ruch Rodzin Szentsztackich. Każdy z tych ruchów, zgodnie ze swoim charyzmatem, realizuje potrzebę stałej formacji małżonków i rodziców, jak również dzieci i innych członków rodziny. Intensywnie rozwija się również Ruch Obrony Życia, przyciągający wiele osób gotowych wspierać działania prorodzinne.

412. Współcześnie dają się także zauważyć zjawiska, które stanowią trudność lub nawet zagrożenie dla małżeństwa i rodziny. Podstawowym problemem staje się kwestia wiary w sakramentalność małżeństwa. W wielu wypadkach osoby decydujące się na zawarcie sakramentalnego związku małżeńskiego nie rozumieją istoty tego sakramentu, co wynika prawdopodobnie z braku bądź niedojrzałości ich osobistej wiary.

Trudności
i zagrożenia

Wiąże się z tym również przemiana, jaka nastąpiła w sposobie przeżywania okresu narzeczeństwa, rozumianego wcześniej jako czas bezpośrednio poprzedzający podjęcie decyzji o zawarciu małżeństwa. Obecnie często nie jest to już czas dojrzewania do decyzji o wspólnym życiu, lecz okres wzajemnego wypróbowywania w ramach tzw. wolnych związków, wspólnego mieszkania na próbę. Niepokojącym zjawiskiem jest fakt, że tego typu zachowania znajdują akceptację ze strony rodziców. Wyraża się ona w przyzwoleniu na wspólne zamieszkanie, a czasem nawet w zachęcaniu do takiego kroku.

Przemiany te mają także związek z tzw. rewolucją seksualną lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, której skutki odczuwane są po dzień dzisiejszy, między innymi w postaci głęboko zakorzenionego relatywizmu moralnego w odniesieniu do płciowości. Zjawiska te narastają wraz ze zmianą pokoleniową, gdy w dorosłość wkraczają potomkowie ówczesnej młodzieży, dla których swoboda obyczajowa nie jest nowinką kulturową, ale stanowi przekazaną przez rodziców normę.

Konsekwencją wspomnianych wyżej procesów jest postawa odrzucenia wszelkiej długoterminowej odpowiedzialności za skutki podejmowanych decyzji, co wyraża się w odkładaniu na nieokreśloną przyszłość decyzji o zawarciu stałego związku, jak również w negowaniu nierozzerwalności związku małżeńskiego. Coraz dramatyczniej ujawnia się także brak odpowiedzialności za przekazywanie życia i właś-

ciwe wychowanie potomstwa. Instytucję małżeństwa i rodziny traktuje się jako rzeczywistości całkowicie wolne od wymagań etycznych i moralnych. Zjawisko to rodzi z kolei plagę rozwodów i związków niesakramentalnych.

Obowiązujące w Polsce rozwiązania prawne, wymierzone w nierozwalność i stabilność małżeństwa i rodziny, promują model pozarodzinny jako bardziej opłacalny. Poza tego typu przepisami prawnymi pojawia się szereg propozycji negujących pojęcie małżeństwa jako związku kobiety i mężczyzny oraz prowadzących do odebrania mu szczególnej opieki prawnej, jaką miał do tej pory na mocy zapisów konstytucyjnych. Są to wszelkie inicjatywy ustawodawcze zmierzające do przyznawania konkubinatom, jak również związkom zawieranym przez osoby tej samej płci przywilejów przysługujących małżeństwu. Z takiej logiki postępowania wynika też szereg decyzji dotyczących płaszczyzny ekonomicznej, które nie tylko nie realizują konstytucyjnego zapisu o ochronie rodziny, ale wręcz prowadzą do pogorszenia sytuacji rodzin.

Trwałości małżeństwa i rodziny nie sprzyjają też takie zjawiska, jak trudna sytuacja mieszkaniowa, bezrobocie i pogarszający się w związku z tym poziom materialny wielu rodzin. Nie bez znaczenia dla kondycji małżeństwa i rodziny jest coraz silniej postępująca i coraz mniej kontrolowana brutalizacja życia, promowana ze społecznym przyzwoleniem przez środki masowego przekazu czy reklamę. Nie pozostaje ona bez wpływu szczególnie na dzieci i młodzież, którym coraz trudniej wpoić właściwe wzorce zachowań.

Pewnym zagrożeniem jest też feminizm, nazywany w niektórych źródłach feminizmem walczącym. Choć zjawisko to posiada niewątpliwie znamiona pozytywne, to jednak prowokowało i nadal prowokuje także negatywne skutki. Sprowadza on bowiem mężczyznę i kobietę do roli przedstawicieli dwóch odrębnych światów skazanych na nieustanną i wrogą konfrontację. Ten odłam ruchu feministycznego, często bardzo hałaśliwy w manifestowaniu swych poglądów, wyśmiewających tradycyjną wizję małżeństwa i rodziny, ma duży wpływ na opinię publiczną.

Działania
ogólnodiecezjalne

413. Duszpasterstwo rodzin, czyli „system kościelnych działań, które zmierzają do urzeczywistnienia zbawczego planu, dotyczącego małżeństwa i rodziny” (Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*), realizowane jest w Archidiecezji Poznańskiej w ramach struktur, które powstały jako owoc prawie trzydziestoletnich już działań podejmowanych przez wiele osób, początkowo

– ze względu na sytuację społeczno-polityczną – nieoficjalnie, choć za przyzwoleniem biskupa.

Koordinacją jego działalności w Archidiecezji zajmuje się Referat Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin Kurii Metropolitalnej w Poznaniu, w którym na stałe pracuje archidiecezjalny duszpasterz rodzin i archidiecezjalna doradczyni życia rodzinnego. Zadaniem Referatu jest czuwanie nad całością działań podejmowanych na rzecz rodziny w Archidiecezji Poznańskiej, organizacja katechez przygotowujących do małżeństwa, jak również koordynacja działania sieci poradni dla narzeczonych. Do zadań Referatu, realizowanych przez archidiecezjalną doradczynię życia rodzinnego, należy również troska o merytoryczne przygotowanie osób zainteresowanych podjęciem posługi w Duszpasterstwie Rodzin. Aktualnie przygotowanie to można zdobyć w ramach Podyplomowego Studium Rodziny przy Wydziale Teologicznym UAM. Ukończenie dwuletniego Studium stanowi jeden z warunków uzyskania misji kanonicznej do nauczania etyki życia małżeńskiego.

Duszpasterstwo Rodzin Archidiecezji Poznańskiej działa w obrębie rejonów. Obok ośrodka centralnego – w Poznaniu, w Archidiecezji działają dwa ośrodki: jeden w Szamotułach, drugi w Lesznie. W każdym z ośrodków odbywają się regularne, comiesięczne spotkania pracowników Duszpasterstwa Rodzin. Pracę ośrodków pozapozańskich koordynują osoby świeckie mianowane przez Arcybiskupa Poznańskiego. Do ich zadań należy prowadzenie katechez przedmażeńskich i troska o funkcjonowanie poradni dla narzeczonych na terenie podległych im rejonów. Wszelkie działania osoby te podejmują w ścisłej współpracy z archidiecezjalnym duszpasterzem rodzin i archidiecezjalną doradczynią życia rodzinnego.

W bezpośrednim związku z Referatem Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin Kurii Metropolitalnej pozostaje Rada Duszpasterstwa Rodzin, której przewodniczy archidiecezjalny duszpasterz rodzin. W Archidiecezji Poznańskiej Rada Duszpasterstwa Rodzin jest ciałem koordynującym działania Duszpasterstwa Rodzin w zakresie przygotowania narzeczonych do małżeństwa oraz w zakresie poradnictwa rodzinnego. Poza tym stanowi głos doradczy w pracach Referatu Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin Kurii Metropolitalnej, jak również opiniuje kandydatów na doradców życia rodzinnego na wszystkich szczeblach oraz troszczy się o odpowiedni poziom pracy doradców (m.in. poprzez przeprowadzanie regularnych hospitacji katechez i działań poradni).

Działania parafialne

414. W ramach Duszpasterstwa Rodzin Archidiecezji Poznańskiej, z uwagi na organizację i specyfikę podejmowanych działań, należy rozróżnić dekanaty i parafie poznańskie i pozapoznańskie. W dekanatach i parafiach poznańskich funkcjonuje program katechez dla narzeczonych, prowadzonych przez grupy wykładowców – pracowników Duszpasterstwa Rodzin. Trud organizacji katechez spada głównie na wyznaczone dla poszczególnych dekanatów osoby świeckie. Parafie, w których odbywają się katechezy, zapewniają pomieszczenia, a kapłani z tych parafii prowadzą dwie katechezy w całym cyklu. Parafie poznańskie organizują również poradnie dla narzeczonych.

Poza Poznaniem funkcjonuje dekanalna struktura Duszpasterstwa Rodzin, a trud organizacyjny spada najczęściej na księdza dziekana bądź wyznaczonego kapłana, a także na świeckiego opiekuna Rejonu Duszpasterstwa Rodzin.

W każdym dekanacie wyznaczony jest kapłan pełniący funkcję dekanalnego referenta duszpasterstwa rodzin. Dekanalny referent duszpasterstwa rodzin najczęściej czuwa jedynie formalnie nad przebiegiem katechez przedmażeńskich w dekanacie (szczególnie w dekanatach pozapoznańskich), a także sporadycznie kontaktuje się z Referatem Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin Kurii Metropolitalnej oraz sporządza sprawozdania z działalności duszpasterstwa.

Obok wymienionych już działań nie można pominąć działalności najistotniejszej, choć bardzo często w świadomości wiernych i duszpasterzy niewiązanej z duszpasterstwem rodzin. Chodzi o wymagającą dużego wysiłku pracę z dziećmi i młodzieżą. Stanowi ona konieczne dopełnienie pracy z rodzinami i dla rodzin, bowiem jej celem jest właściwe ukształtowanie człowieka i chrześcijanina. Toteż nawet jeśli ta praca nie jest określana mianem duszpasterstwa rodzin, związana jest ona ściśle z kształtowaniem życia rodzinnego.

Przygotowanie do małżeństwa i do życia w rodzinie

415. W Archidiecezji Poznańskiej, od wielu już lat, w działaniach Duszpasterstwa Rodzin kładzie się nacisk na zagadnienie przygotowania do małżeństwa. Uwzględniając wskazania z adhortacji apostoelskiej Jana Pawła II *Familiaris consortio*, jak również dokumenty Episkopatu Polski dotyczące trzech etapów przygotowania do małżeństwa, jak: przygotowanie dalsze, bliższe i bezpośrednie, Duszpasterstwo Rodzin skupiło się na przygotowaniu bliższym. Dokonuje się ono w ramach tzw. katechizacji przedmańskiej. Przygotowanie dalsze obejmuje cały okres wychowania człowieka w środowisku rodzinnym. Na rodzicach spoczywa odpowiedzialność takiego kształtowania osobowości dziecka, by potem było ono zdolne do rozpozna-

nia i realizowania swego powołania. Następnym etapem przygotowania dalszego jest formacja szkolna i katechetyczna, która dokonuje się we współpracy z rodzicami, choć formy tej współpracy często pozostawiają wiele do życzenia.

W Archidiecezji Poznańskiej katecheza przedmałżeńska prowadzona jest w 28 parafiach 8 dekanatów poznańskich oraz w 19 dekanatach pozapoznańskich. Zgodnie z przyjętymi zasadami, katechizacja przedmałżeńska odbywa się w cyklu przynajmniej 6 spotkań (każde 2 razy po 45 minut), obejmujących 12 wykładów. W dekanatach poznańskich odbywa się co najmniej jeden cykl katechez w ciągu miesiąca – dwa razy w tygodniu przez trzy tygodnie. W dekanatach pozapoznańskich odbywa się jeden lub dwa cykle w ciągu roku, jeden raz w tygodniu (najczęściej w niedzielę) przez sześć tygodni.

Spotkania te powinny się odbywać przed Mszą św. lub nabożeństwem w parafii albo bezpośrednio po, aby ułatwić uczestniczenie w nich narzeczonym. Zakończenie katechezy przedmałżeńskiej jest zazwyczaj połączone z Mszą św. (oraz okazją do spowiedzi św.) i wręceniem zaświadczeń o ich ukończeniu.

Do prowadzenia katechez, oprócz kapłanów, zaproszeni są katolicy świeccy, którzy podejmują tematy dotyczące bezpośrednio problematyki małżeńsko-rodzinnej. Są to osoby wyposażone w misję kanoniczną do nauczania etyki życia małżeńskiego i rodzinnego, nauczające zgodnie z nauką Kościoła, posiadające odpowiednie specjalistyczne przygotowanie, a także związane z Duszpasterstwem Rodzin Archidiecezji Poznańskiej poprzez uczestniczenie we wspólnych comiesięcznych dniach skupienia, corocznych rekolekcjach formacyjnych i w permanentnym podnoszeniu kwalifikacji zawodowych.

W wielu parafiach na Mszę św. kończącą katechezę dla narzeczonych zapraszani są ich rodzice. Uczestniczą oni również w konferencji na temat swojej roli jako przyszłych teściów.

Obok katechez przedmałżeńskich istnieją również propozycje alternatywne dla osób zainteresowanych pogłębieniem tematyki małżeńskiej i rodzinnej. W dwóch ośrodkach akademickich w Poznaniu działających przy parafii pw. św. Rocha, a także przy klasztorze oo. Dominikanów, odbywają się katechezy dla studentów, w których przekazywany jest pogłębiony i bardziej rozbudowany materiał katechez przedmałżeńskich w czasie jednego semestru akademickiego.

Inną formą przygotowania bliższego do małżeństwa w Poznaniu są tzw. wieczory dla zakochanych, czyli spotkania przeznaczone dla narzeczonych, przeprowadzane według metody tzw. Spotkań Małżeńskich. Są to dwie serie (jesienią i wiosną) weekendowe, będące pod

względem merytorycznym odpowiednikiem katechez przedmażeńskich.

Doradcy życia rodzinnego z Archidiecezji Poznańskiej w lipcu każdego roku prowadzą także cykl wakacyjny katechez przedmażeńskich, przeznaczony dla narzeczonych z całej Polski, odbywający się w parafii oo. Dominikanów w Ustroniu-Hermanicach.

Poradnictwo 416. W Archidiecezji Poznańskiej, w ramach przygotowania bezpośredniego narzeczeni zobowiązani są do udziału w trzech spotkaniach w poradni dla narzeczonych, prowadzonych przez instruktorów życia rodzinnego. Są to spotkania obowiązkowe dla wszystkich narzeczonych, również dla pracowników służby zdrowia, jak i dla par oczekujących na narodziny dziecka (w tym ostatnim przypadku prowadzący spotkanie doradca życia rodzinnego dostosowuje tematykę spotkania indywidualnego do sytuacji). Z obowiązku udziału w spotkaniach w poradni nie zwalnia udział w żadnej z form przygotowania bliższego. W przygotowanie bezpośrednio wpisują się również spotkania z duszpasterzem, przewidziane przez Kodeks Prawa Kanonicznego i zalecone przez dokumenty Kościoła.

W Archidiecezji Poznańskiej funkcjonuje blisko sto poradni dla narzeczonych – w większych parafiach miejskich oraz w siedzibach dekanatów pozapoznańskich. Dzięki temu wszyscy kandydaci do małżeństwa mają zapewniony dość łatwy dostęp do tych poradni. W poradniach pracują osoby przygotowane w ramach Poddyplomowego Studium Rodziny przy Wydziale Teologicznym UAM (do 1997 roku – Studium Rodziny przy Papieskim Wydziale Teologicznym). Osoby te biorą udział w permanentnej formacji w ramach comiesięcznych spotkań formacyjno-szkoleniowych, jak również w dorocznych rekolekcjach Duszpasterstwa Rodzin Archidiecezji Poznańskiej.

Niektóre parafialne poradnie dla narzeczonych obejmują swoją działalnością także małżeństwa, głównie w zakresie nauki naturalnych metod planowania rodziny oraz poradnictwa ogólnego w sytuacjach kryzysowych. W niektórych parafiach funkcjonują również poradnie specjalistyczne. Oferują one pomoc w zakresie porad psychologicznych, pedagogicznych i prawnych. Tego typu poradnie powstają najczęściej z inicjatywy proboszczów i działają dzięki bezinteresownemu zaangażowaniu specjalistów z różnych dziedzin. Jest to jednak działanie niewystarczające wobec narastającego zapotrzebowania na tego typu pomoc, zwłaszcza w mniejszych ośrodkach.

Szczególną rolę pełni Archidiecezjalna Poradnia Rodzinna, która ma swoją siedzibę przy parafii pw. Najświętszego Zbawiciela w Pozna-

niu. Pracujący w niej specjaliści z różnych dziedzin nauki służą pomocą i radą w rozwiązywaniu rozmaitych problemów związanych z życiem małżeńskim i rodzinnym. Wśród osób szukających pomocy przeważają mieszkańcy Poznania i okolic, ale zdarzają się również osoby z dalszych części Archidiecezji Poznańskiej.

417. Działania na rzecz obrony życia podejmowane są na trzech podstawowych płaszczyznach: modlitwa, praca edukacyjno-formacyjna, pomoc bezpośrednia matkom oczekującym urodzin dziecka, samotnym matkom oraz rodzinom wielodzietnym. W pierwszej kolejności chodzi o budowanie środowiska otwartego na życie, tworzenie przestrzeni, w której może rozwijać się cywilizacja życia i miłości. Fundamentalne znaczenie ma dzieło modlitwy podejmowanej w intencji obrony życia.

Obrona życia

W święto Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny (25 marca) obchodzony jest Dzień Świętości Życia, podkreślony przez uroczystą liturgię Mszy św. w katedrze poznańskiej i w kolegiatach leszczyńskiej i szamotulskiej. Uroczystościom połączonym z przyjęciem przyrzeczeń duchowej adopcji przewodniczy Arcybiskup i biskupi pomocniczy. W roku duszpasterskim 2002/2003 po raz pierwszy idea duchowej adopcji dziecka poczętego została zaproponowana jako element Archidiecezjalnego Programu Duszpasterskiego.

W programie obchodów Dnia Świętości Życia pojawia się coraz więcej inicjatyw podkreślających piękno i istotną wartość daru Stwórcy, jakim jest życie. Adresowane są one do różnych środowisk i grup wiekowych. W Poznaniu stałym, tradycyjnym elementem stał się przemarsz z kościoła oo. Dominikanów na plac Adama Mickiewicza pod hasłem „Kochajmy dzieci”, organizowany w niedzielę przed lub po Dniu Świętości Życia. W radosnym świętowaniu biorą udział całe rodziny. Swoistą kontynuacją Dnia Świętości Życia jest Dziękczynienie za Dzieło Duchowej Adopcji w święto Młodzianków Męczenników (28 grudnia).

Działania edukacyjne i formacyjne, których celem jest obrona życia nienarodzonych, obejmują również działalność wydawniczą, prowadzoną m.in. przez Fundację „Głos dla Życia”. Wydaje ona dwumiesięcznik „Głos dla Życia” (około 800 egzemplarzy, kolportowanych w Archidiecezji) oraz prowadzi kolportaż wydawnictw i innych materiałów *pro-life*. Istotnym elementem działań na tej płaszczyźnie jest także udział osób zaangażowanych w szkolne rekolekcje, katechezy przedmałżeńskie, katechezę szkolnej, w czasie których poruszają tematykę świętości życia.

Obronie życia służy też bezpośrednia pomoc osobom znajdującym się w sytuacji stwarzającej zagrożenie dla poczętego życia. Udzielają jej Domy Samotnej Matki w Lesznie, Kiekrzu i Wiktorowie, prowadzone i utrzymywane przez Caritas Archidiecezji Poznańskiej i Fundację Pomocy Samotnej Matce „Pro Vita”. Innym wymiernym działaniem na płaszczyźnie materialnej jest pomoc świadczona rodzinom wielodzietnym przez Fundację „Głos dla Życia” w ramach programu „Patronat nad Rodziną”. Rozpowszechnioną formą pomocy jest też działalność Parafialnych Zespołów Caritas, które docierają do najbardziej potrzebujących rodzin.

Dla wspierania wyżej wymienionych działań powołany został Fundusz Obrony Życia Archidiecezji Poznańskiej. Ze środków tego Funduszu finansowana jest działalność Archidiecezjalnej Poradni Rodzinnej.

Pomoc rodzinie
w trudnych
sytuacjach

418. W działaniach podejmowanych w Archidiecezji Poznańskiej na rzecz małżeństwa i rodziny uwzględnia się również sytuacje trudne. Szczególnie rozpowszechnioną formą pomocy rodzinom w trudnych sytuacjach jest działalność Parafialnych Zespołów Caritas. Na uwagę zasługuje także pomoc materialna świadczona rodzinom wielodzietnym przez Fundację „Głos dla Życia” w ramach programu „Patronat nad Rodziną”.

Małżeństwa, które borykają się z problemem bezdzietności, mogą znaleźć duchowe wsparcie i umocnienie w spotkaniach duszpasterstwa małżeństw bezdzietnych, działającego w Archidiecezji Poznańskiej od 2001 roku. Ze względu na charakter grupy i jej liczebność spotkania formacyjne i modlitewne odbywają się co dwa miesiące, natomiast dwa razy w roku, w Adwencie i Wielkim Poście, odprawiane są rekolekcje dla tych małżeństw. Ważną formą wychodzenia naprzeciw potrzebom małżeństw bezdzietnych jest propozycja Chrześcijańskiego Ośrodka Adopcyjno-Mediacyjnego „Pro Familia”, który otacza opieką małżeństwa pragnące adoptować dzieci.

Szczególną formą oddziaływania duszpasterskiego na rodziny w sytuacji trudnej są spotkania organizowane przez Archidiecezjalną Poradnię Rodzinną dla osób przeżywających dramat po utracie dziecka.

Od 2003 roku dla osób żyjących w separacji (często po cywilnym rozwodzie), które trwają w wierności sakramentalnej przysiędze, powołano w Poznaniu grupę duszpasterską – duszpasterstwo osób porzuconych przez współmałżonka. Jest to jedna z nielicznych w Polsce propozycji dla osób w podobnej sytuacji. Spotkania forma-

cyjno-modlitewne dla tej grupy odbywają się co miesiąc, a w okresie Wielkiego Postu odprawiane są rekolekcje.

Ważną formą duszpasterstwa działającego na terenie Archidiecezji Poznańskiej jest duszpasterstwo osób żyjących w związkach niesakramentalnych. Forma ta skierowana jest do osób, które zawarły związek z osobami rozwiedzionymi lub same będąc po rozwodzie zawarły ponownie związek cywilny. Opiekę duszpasterską w Poznaniu rozciągają nad nimi dwa ośrodki: przy kościele oo. Karmelitów i przy klasztorze oo. Dominikanów.

Z uwagi na narastający społecznie problem homoseksualizmu istotną formą pomocy, realizowaną przez Archidiecezjalną Poradnię Rodzinną, są dyżury skierowane do osób o orientacji homoseksualnej i ich rodzin.

Mankamentem wymienionych form duszpasterzowania jest niewątpliwie ich lokalny charakter. Działania skoncentrowane w Poznaniu i okolicach siłą rzeczy są trudno dostępne dla osób mieszkających w innych rejonach Archidiecezji Poznańskiej.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

419. Większość chrześcijan odczytuje jako swoje powołanie życie w małżeństwie i rodzinie. Jest to dla nich droga, na której winni szukać, odkrywać i realizować swoje osobiste powołanie do świętości. Małżeństwo, według Kodeksu Prawa Kanonicznego, „przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało między ochrzczonejmi podniesione przez Chrystusa do godności sakramentu” (KPK, kan. 1055). Małżeństwo staje się ikoną Bożej miłości.

Sakramentalność
małżeństwa

Małżeństwo zawierane między chrześcijanami, ustanowione przez Stwórcę i unormowane Jego prawami, zawiązuje się przez wyrażenie zgody przez zawierających je mężczyznę i kobietę. Aktu tego dokonują sami małżonkowie jako szafarze łaski sakramentu w liturgii, której przewodniczy biskup lub prezbiter (por. KPK, kan. 1057–1062).

420. Związek kobiety i mężczyzny, który dojrzewa aż do momentu, kiedy stają się oni dla siebie bezinteresownym, wzajemnym darem, jest chciany przez Stwórcę. W akcie stwórczym, Bóg powołując do istnienia człowieka. Stworzył go jako mężczyznę i kobietę, obdarzając

Jedność małżonków

każde z nich całkowitą, niepowtarzalną oryginalnością, aby we wzajemnym oddaniu się mogli stanowić najbardziej podstawową wspólnotę. Kobieta i mężczyzna są równi sobie w godności jako osoby ludzkie i wezwani do wzajemnego obdarowywania się. W sposób najpełniejszy ukazują swą jedność w małżeństwie w zjednoczeniu ciał, które może być autentycznym znakiem takiej jedności jedynie wtedy, gdy dokonuje się w „prawdzie i miłości”. Wtedy też jest wyrazem dojrzałości właściwej osobom ludzkim stworzonym na obraz i podobieństwo Boże (por. Rdz 1, 27; 2, 8–25).

Najprawdziwszy znak jedynej, nierozdzielnej i wiernej miłości, która łączy męża i żonę, czyli akt małżeński może być właściwie rozumiany tylko w kategoriach bezinteresownego daru z siebie. W akcie tym małżonkowie oddają się sobie, stają się darem dla siebie w całkowitej ufności. Stają wobec siebie, podobnie jak pierwsi rodzice w raju, w nagości wyrażającej wzajemne zawierzenie i otwartość (por. Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do «początku»*. Katechezy środowe, 19nn). W konsekwencji małżonkowie połączeni miłością, pojmowaną jako dar, wezwani są do promieniowania nią i otwierania się na dar nowego życia. Dlatego też akt małżeński zachowuje swe pełne i święte znaczenie, gdy realizuje równocześnie te dwa wezwania: do komunii – jedności małżeńskiej, oraz otwarcia się na dar nowego życia. Postrzegając w ten sposób miłość mężczyzny i kobiety, wyrażającą się w akcie ukierunkowanym na obdarowywanie siebie nawzajem szczęściem i umacniającym wzajemną jedność, a równocześnie otwartym na dzielnie się tą miłością z potomstwem, którym Bóg zechce ich obdarzyć, Kościół zachęca małżonków zarówno do wielkoduszności w przekazywaniu życia, jak i odpowiedzialności za wychowanie potomstwa.

Planowanie rodziny **421.** Kościół w pełni akceptuje planowanie rodziny za pomocą metod opartych na rozpoznawaniu biologicznego rytmu płodności i stosowaniu okresowej wstrzemięźliwości (por. HV 14). Metody te wpisują się bowiem w wewnętrzną naturę aktu małżeńskiego i są zgodne z obiektywnymi kryteriami moralności – umacniają wierność małżeńską, zachęcają do czułości i sprzyjają wychowaniu do poszanowania wzajemnej wolności (por. KKK 2370).

Kościół domowy **422.** Na fundamencie, jakim jest chrześcijańskie małżeństwo, dążące do kształtowania jedności i otwarte na dar nowego życia, buduje się wspólnota rodzinna, której podstawowym celem jest tworzenie, umacnianie i kształtowanie komunii międzypokoleniowej. W dzieło

to wpisują się zadania poszczególnych członków rodziny. Każdy z nich we właściwy sobie sposób i zgodnie z miejscem, jakie zajmuje w tej wspólnotcie, powołany jest do jej budowania poprzez miłość wyrażaną w służbie, dzielenie się dobrami, radościami i trudnymi doświadczeniami życia (por. LR 8). Tak pojmowana wspólnota miłości, opierająca się na podstawowej relacji, jaką jest miłość małżonków, która dla dobra rodziny nie może w żadnym wypadku być zdyskredytowana przez jakąkolwiek inną relację wewnątrz- czy pozarodziną, już od pierwszych wieków chrześcijaństwa nazywana jest „Kościołem domowym”. Nazwa ta od początku wyrażała przekonanie, iż rodzina jest właściwym i niejako naturalnym miejscem budowania Królestwa Bożego. Mężczyzna i kobieta zatem, jako małżonkowie i jako rodzice wobec swego potomstwa, ale również jako córki i synowie wobec swych własnych rodziców, a także jako krewni, uczestniczą w potrójnej misji Jezusa Chrystusa: prorockiej, kapłańskiej i królewskiej, właśnie w rzeczywistości rodziny (por. FC 51–54).

Rodzina jest miejscem, w którym małżonkowie we wspólnocie dążą do zjednoczenia z Bogiem, biorąc w ten sposób udział w życiu i posłudze Kościoła powszechnego. W tym kontekście cele i zadania rodziny nie ograniczają się tylko do zobowiązań wewnątrzrodzinnych, ale obejmują także zadania wobec całej wspólnoty Kościoła, najpierw wspólnoty parafialnej, potem diecezjalnej, a wreszcie wspólnoty Kościoła powszechnego.

423. Pierwszorzędnym zadaniem rodziny jest wychowanie nowego pokolenia chrześcijan. Rodzina ma niczym niezastąpione pierwszeństwo w wychowaniu młodego pokolenia. Również Kościół pragnie wychowywać przede wszystkim przez rodzinę na fundamencie właściwego jej charyzmatu (por. PSPR 14). Inne instytucje powołane do wychowywania i kształcenia dzieci i młodzieży mogą pełnić swe funkcje jedynie we współpracy z rodziną. W rodzinie bowiem młody człowiek w ciągu całego procesu dojrzewania będzie w stanie uformować się jako człowiek i chrześcijanin, odkryć swe powołanie i przygotować się do jego realizacji. W tym sensie rodzina staje się najważniejszą szkołą życia małżeńskiego i może stać się środowiskiem słusznie nazywanym „pierwszym seminarium”.

Pierwszeństwo
w wychowaniu

424. Małżeństwo zawierane w obliczu Boga, będąc przymierzem wyniesionym do godności sakramentu, jest jednocześnie instytucją społeczną ze wszystkimi – również prawnymi – tego konsekwencjami (por. Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską

Fundament życia
społecznego

z dnia 28 lipca 1993 r., 10). Rodzina kształtująca się na takim fundamencie, jako wspólnota wzajemnie obdarowująca się sobą, stanowi jednocześnie podstawowy fundament życia społecznego i najefektywniejszy z możliwych sposobów na uformowanie dobrego członka społeczeństwa. W konsekwencji również społeczeństwo, z całym systemem ustawodawczym i prawnym, zobowiązane jest do roztoczenia opieki nad instytucją będącą jego fundamentem.

Odpowiedzialność
za Kościół

425. Właściwe ukształtowanie małżeństwa i rodziny wymaga intensywnego przygotowania. Według Kodeksu Prawa Kanonicznego, organizacja przygotowania do małżeństwa spoczywa na ordynariuszu miejsca, a potem na wszystkich duszpasterzach, którzy mają obowiązek troszczyć się o to, aby własna wspólnota kościelna świadczyła pomoc wiernym, dzięki której stan małżeński zachowa ducha chrześcijańskiego i będzie się doskonalił (por. KPK, kan. 1063n). Do tworzenia i popierania lepszych oraz bardziej intensywnych programów przygotowania do małżeństwa, aby wyeliminować – na ile to możliwe – trudności, z którymi boryka się tyle małżeństw, a jeszcze bardziej po to, by stworzyć pozytywne warunki powstawania i dojrzewania udanych małżeństw, wzywał Ojciec Święty Jan Paweł II. Wprowadzony w adhortacji apostoelskiej *Familiaris consortio* podział czasu przygotowania na trzy etapy (przygotowanie dalsze, bliższe i bezpośrednie) ukazuje jak czasochłonne i pracochłonne jest kształtowanie przestrzeni, w której wzrastać będzie dobre i święte małżeństwo, a na jego fundamencie – dobra i święta rodzina (por. FC 66).

Na konieczność zadbania o przygotowanie do małżeństwa i otoczenia opieką kobiety i mężczyzny w czasie wzrastania i kształtowania się miłości między nimi wskazuje również II Polski Synod Plenarny, wymieniając wśród konkretnych form przygotowania, takich jak katechezy przedmałżeńskie, również różnego rodzaju rekolekcje i dni skupienia dla zakochanych (por. PSPR 41–43).

Konferencja Episkopatu Polski w *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* zwraca uwagę na nową formę przygotowania bliższego do małżeństwa, jaką stanowią parafialne katechezy dla młodzieży ponadgimnazjalnej, prowadzone przez grupy duszpasterskie, w których mają działać kapłani, osoby świeckie, pracownicy Duszpasterstwa Rodzin oraz specjaliści z różnych dziedzin (por. tamże, 24–26).

ZADANIA

426. Mimo wielu negatywnych zmian zachodzących w Polsce, nadal wiele rodzin zachowuje autentyczny chrześcijański charakter. Duszpasterstwo winno wspierać te rodziny, ich międzypokoleniowe relacje, m.in. przez obchodzenie rocznic ślubów i innych rodzinnych świąt.

Wspierać rodzinę

Szczególnym dniem, który winien spajać rodziny, jest niedziela. Dla chrześcijańskiej rodziny Msza św. powinna być nadal najważniejszym wydarzeniem w niedzielę. Podkreślać trzeba także znaczenie wspólnych posiłków.

Niepokojącym zjawiskiem są wyjazdy wielu młodych Polaków do pracy za granicą. Długa rozłąka oraz życie w obcym środowisku utrudnia utrzymywanie więzi rodzinnych i społecznych, przestrzeganie uznawanych dotąd zasad moralnych, rozluźnia więź z Kościołem. Konieczne jest więc otoczenie duszpasterską opieką tych osób, które z różnych powodów wyjeżdżają za granicę.

427. Przygotowanie do małżeństwa i życia w rodzinie obejmuje trzy etapy: przygotowanie dalsze, bliższe i bezpośrednie.

Przygotowanie do małżeństwa i życia w rodzinie

Przygotowanie dalsze to cały okres wychowania człowieka w środowisku rodzinnym oraz formacja szkolna i katechetyczna, która dokonuje się we współpracy z rodzicami.

Przygotowanie bliższe dokonuje się w ramach katechizacji parafialnej dla młodzieży ponadgimnazjalnej oraz, jeśli narzeczeni nie uczestniczyli we wspomnianej katechezie, poprzez uczestnictwo w katechezie przedmałżeńskiej. W ramach przygotowania bliższego katechizacja przedmałżeńska odbywa się w formie przynajmniej sześciu spotkań (każde 2 razy po 45 minut), obejmujących 12 wykładów. Zakończenie cyklu katechez przedmałżeńskich winno być połączone z Mszą św., na którą warto zaprosić także rodziców narzeczonych, okazją do spowiedzi św. oraz uroczystym wręczeniem zaświadczeń o ich ukończeniu.

Spotkania z młodzieżą ponadgimnazjalną przy parafiach, zawierające m.in. elementy przygotowania bliższego do małżeństwa i życia w rodzinie, według programu i zasad podanych przez Konferencję Episkopatu Polski w *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* i Komisję Wychowania Katolickiego, mają stać się również pomocą w procesie rozeznawania właściwego powołania. Nie są zatem traktowane jako definitywne i kompletne przygotowanie do zawarcia sakramentalnego związku małżeńskiego (ewentualne zaświadczenie o ukończeniu cyklu spotkań nie jest dokumentem zwalniającym z kolejnych etapów przygotowania). Mogą natomiast w sposób bardzo istotny przyczynić

się do przywrócenia i podkreślenia społecznego i religijnego znaczenia okresu narzeczeństwa, bowiem czas przeprowadzania tych spotkań sprzyja kształtowaniu w młodzieży właściwych postaw. Jest to też nadzwyczaj cenna okazja do formowania wiary młodych ludzi w łaskę Chrystusa działającego w sakramencie małżeństwa, przede wszystkim poprzez świadectwo chrześcijańskich par małżeńskich wchodzących (obok duszpasterza, doradcy życia rodzinnego i specjalistów z różnych dziedzin) w skład grup duszpasterskich.

Przygotowanie bezpośrednie do małżeństwa poza uczestnictwem w katechezie przedmałżeńskiej (jeśli narzeczeni nie uczestniczyli w katechezie parafialnej dla młodzieży ponadgimnazjalnej) powinno obejmować trzy spotkania w poradni dla narzeczonych oraz trzy spotkania z proboszczem. Podczas tych spotkań poruszyć należy tematykę teologii małżeństwa, etyki życia małżeńskiego i liturgii sakramentu małżeństwa.

W ramach przygotowania bezpośredniego zaleca się pomoc w umożliwieniu parom narzeczonych odbycia dnia skupienia, połączonego z możliwością odbycia spowiedzi przedmałżeńskiej.

Na tym etapie przygotowania należy rozwijać i propagować alternatywne wobec katechezy przedmałżeńskiej formy, uwzględniające nowe sposoby przekazu treści dotyczących małżeństwa (np. metoda ewangelizacyjna czy też metoda Spotkań Małżeńskich lub inne metody aktywizujące). Wprowadzając nowe propozycje, zarówno o zasięgu diecezjalnym, jak i parafialnym, w trosce o zgodność przekazywanych treści z nauczaniem Kościoła należy konsultować je z Referatem Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin Kurii Metropolitalnej w Poznaniu.

Poradnictwo
rodzinne

428. Biorąc pod uwagę coraz większe potrzeby w zakresie poradnictwa rodzinnego, należy podjąć działania na trzech płaszczyznach. Konieczne jest stałe pogłębianie wiedzy i formacji osób prowadzących dotychczas działające poradnie dla narzeczonych. Trzeba także zadbać o polepszanie warunków, przede wszystkim poprzez wyposażenie poradni w nowe materiały dydaktyczne (ulotki, książki, kasety audio i video), jak również umożliwienie zakupu lub wypożyczenia odpowiednich materiałów. Konieczne jest również rozszerzenie zakresu działań poradni o naukę naturalnych metod planowania rodziny i prowadzenie bieżących konsultacji. Może to pociągać za sobą konieczność pewnych zmian organizacyjnych, zwłaszcza w małych miejscowościach. Bowiemy, by zapewnić dyskrecję, często trzeba będzie tworzyć poradnie dekanalne oraz zadbać o dobrą parafialną informację o ich pracy.

Ważnym zadaniem jest również stworzenie właściwego obiegu informacji o możliwości korzystania z poradnictwa rodzinnego. Wymaga to zacieśnienia współpracy między Referatem Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin Kurii Metropolitalnej i kapłanami pracującymi w parafiach. Trzeba także wyszukiwać w parafiach osoby nadające się i chętne do podjęcia współpracy z Duszpasterstwem Rodzin, a następnie skierować takie osoby do Podyplomowego Studium Rodziny (także w charakterze wolnych słuchaczy).

Pożądane jest współdziałanie z ruchami, stowarzyszeniami i wspólnotami podejmującymi działalność prorodziną także poprzez udział przedstawicieli tych grup w Radzie Duszpasterstwa Rodzin Archidiecezji Poznańskiej.

Praktyka duszpasterska w Archidiecezji Poznańskiej pokazuje, że istnieje potrzeba tworzenia sieci poradni dla małżeństw i rodzin. W odróżnieniu od poradni dla narzeczonych, które mają charakter edukacyjny, działanie dekanalnych czy rejonowych poradni rodzinnych powinno przybierać charakter typowo poradniczy. Winny one stać się miejscem, gdzie małżeństwa i członkowie rodzin otrzymają poradę i wsparcie w sytuacji rodzących się wątpliwości i niepewności oraz pomoc wtedy, gdy w relacjach małżeńskich i rodzinnych pojawiają się problemy trudne do rozwiązania. Niezbędne wydaje się również rozszerzenie zakresu działań pracy poradni rodzinnych o naukę i konsultacje dotyczące naturalnych metod planowania poczęć.

Uzupełnieniem działalności poradni rodzinnych, a jednocześnie bazą dla ich działania są poradnie specjalistyczne z dyżurami na przykład psychologa, pedagoga, prawnika. Zauważa się konieczność tworzenia małych, parafialnych czy dekanalnych, poradni tego typu, które odciążąby Archidiecezjalną Poradnię Rodzinną. W tego typu punktach poradnictwa specjalistycznego pracować powinni także odpowiednio przygotowani wolontariusze.

Mając na uwadze potrzeby rodzin w Archidiecezji Poznańskiej, trzeba również utworzyć nowe poradnie specjalistyczne o pełnym zakresie poradnictwa na wzór Archidiecezjalnej Poradni Rodzinnej (szczególnie w rejonach – Leszno, Szamotuły)

Również Archidiecezjalna Poradnia Rodzinna wymaga nieustannych zmian i rozszerzania zakresu działania. Konieczne jest zwiększenie liczby dyżurujących specjalistów, poszerzenie zakresu poradnictwa o nowe specjalności, poszukiwanie nowych form dofinansowania pracy poradni ze środków publicznych, co gwarantowałoby uzyskanie fachowej pomocy od zatrudnionych na stałe pracowników, a nie – jak dotąd – od wolontariuszy.

Obrona życia **429.** Zagadnienie obrony życia powinno zajmować ważne miejsce wśród wszystkich działań Kościoła na rzecz małżeństwa i rodziny. Działania na rzecz obrony życia winna wspierać intensywna modlitwa. Konieczne jest także jak najszersze wykorzystywanie środków społecznego przekazu i informacji dla kształtowania pozytywnego nastawienia do tych działań.

Ważnym elementem formacyjnym jest niewątpliwie katecheza, zarówno szkolna, jak i parafialna, której stałym elementem powinno być pozytywne nauczanie o świętości i nienaruszalności życia od chwili poczęcia aż do naturalnej śmierci. W tym kontekście należy się wystrzegać ograniczania się jedynie do polemiki ze środowiskami nieprzymiłowymi idej nienaruszalności życia, bowiem istotne jest kształtowanie świadomości dzieci i młodzieży otwartej na ten wielki dar Boga. Ważna jest zatem troska o właściwą organizację nie tylko katechezy szkolnej, ale także przedmiotu „Wychowanie do życia w rodzinie”.

Nadzwyczaj ważnym czasem dla nauczania o świętości życia jest też etap bliższego i bezpośredniego przygotowania do małżeństwa, bowiem bliska staje się perspektywa zawarcia małżeństwa oraz decyzja o poczęciu i narodzinach dziecka. W zmieniającej się nieustannie sytuacji społeczno-kulturowej trzeba wciąż szukać nowych i przekonujących argumentów w dialogu podejmowanym z młodymi ludźmi w czasie katechez.

Obrona życia obejmuje również działania praktyczne, podejmowane w momencie bezpośredniego zagrożenia tego życia. Stałym zadaniem Archidiecezji Poznańskiej pozostaje propagowanie i podtrzymywanie inicjatyw i instytucji mających na celu taką właśnie bezpośrednią pomoc. Do tych instytucji należą m.in. Domy Samotnej Matki, telefon zaufania oraz Chrześcijański Ośrodek Adopcyjno-Mediacyjny „Pro Familia”.

Rodzina w trudnych sytuacjach

430. Trudności, jakie przeżywa rodzina, stawiają przed Duszpasterstwem Rodzin Archidiecezji Poznańskiej nowe zadania zarówno na płaszczyźnie profilaktyki, jak i w odniesieniu do skutków niekorzystnych dla rodziny przemian społecznych.

W pierwszym rzędzie należy uwzględnić potrzeby osób, które pomimo faktycznego rozpadu związku małżeńskiego trwają w wierności złożonej przysiędze małżeńskiej, często biorąc na siebie cały trud utrzymania i wychowania dzieci zrodzonych w związku. Zadaniem duszpasterstwa jest dawanie rzeczywistego wsparcia duchowego oraz – jeżeli istnieje taka potrzeba – materialnego takim osobom, któ-

rych życie jako przykład wierności i chrześcijańskiej konsekwencji nabiera szczególnej wartości świadectwa wobec świata i Kościoła (por. FC 83). Ważnym postulatem jest rozszerzenie zasięgu duszpasterstwa osób porzuconych przez współmałżonka poprzez stworzenie, przynajmniej w większych ośrodkach miejskich, grup analogicznych do działającej w Poznaniu.

Istotną przyczyną wielu trudności i dramatów rodzinnych jest niewątpliwie zła sytuacja materialna. W takim przypadku nieodzowna jest współpraca między Duszpasterstwem Rodzin Archidiecezji Poznańskiej i instytucjami, których celem jest udzielanie pomocy charytatywnej. Wśród nich pierwsze miejsce zajmuje Caritas Archidiecezji Poznańskiej, jak i jej parafialne zespoły. Działania w celu poprawienia bytu rodziny w trudnej sytuacji materialnej powinny obejmować dwie płaszczyzny, tj. działalność charytatywną i formacyjną. Tego typu połączenie może skutecznie pomóc rodzinie w rozwoju ogólnym oraz w wychodzeniu z sytuacji kryzysowych, a niekiedy już patologicznych.

Parafie i działające w nich zespoły Caritas winny organizować różne formy wypoczynku dla dzieci i młodzieży z ubogich rodzin. Spotkania wakacyjne są szansą na podjęcie działań profilaktycznych i formacyjnych.

Duszpasterstwo Rodzin Archidiecezji Poznańskiej winno też inicjować takie formy działań samopomocowych, jak świetlice parafialne, grupy pomocy w nauce itp.

Działania o zasięgu diecezjalnym, jak również podejmowane na terenie parafii czy dekanatu (rejonu) wymagają szerokiego i skutecznego nagłaśniania przy wykorzystaniu tradycyjnych form informacji parafialnych, takich jak ogłoszenia duszpasterskie czy plakaty w gablotach parafialnych. Najistotniejszą, a co za tym idzie najskuteczniejszą formą pomocy pozostaje jednak osobisty kontakt duszpasterza z osobami zainteresowanymi. W sytuacjach trudnych, wiążących się często z poczuciem zawstydzienia, indywidualna, dyskretna informacja przekazana podczas spowiedzi św. czy podczas odwiedzin duszpasterskich ma nieocenione znaczenie.

16. RUCHY, STOWARZYSZENIA I ORGANIZACJE KATOLICKIE

AKTUALNA SYTUACJA

Bogata tradycja

431. Archidiecezja Poznańska ma bogatą tradycję, jeśli chodzi o zaangażowanie katolików świeckich w życie Kościoła i w budowanie na fundamentach ewangelicznych społeczno-politycznego obrazu Wielkopolski. Nie można zapomnieć takich nazwisk z przełomu XIX i XX wieku jak: ks. Piotr Wawrzyniak, ks. Antoni Ludwiczak, arcybiskup Florian Stablewski, ks. kan. Stanisław Adamski, a także arcybiskup Walenty Dymek, wokół których tworzyły się kręgi laikatu zaangażowanego w budowanie Królestwa Bożego na wielkopolskiej ziemi.

Dla takich właśnie ludzi, dla laikatu zaangażowanego w życie Kościoła wielką pomocą były i są organizacje kościelne, formujące katolików świeckich. Dlatego z tak wielkim entuzjazmem również po I wojnie światowej angażowano się w tworzenie i działanie w ramach stowarzyszeń katolików świeckich. Entuzjazm ten powiększało zaangażowanie papieży, którzy dla takich właśnie formacyjnych i zorganizowanych działań powołali do życia stowarzyszenie laikatu katolickiego pod nazwą Akcja Katolicka.

W Polsce inicjatorem działań Akcji Katolickiej był Prymas Polski kardynał August Hlond. W czterech kolumnach: kobiety, mężczyźni, młodzież żeńska, młodzież męska – tysiące młodszych i starszych ludzi kształtowały swoje apostołskie nastawienie i działanie. Mimo iż działalność Akcji Katolickiej rozwijała się w Polsce tylko w latach 1931–1939, został po niej zarówno w mentalności członków, jak i w zewnętrznych dziełach (domy parafialne, domy formacyjne, patronat nad kulturą, inicjowanie różnych spotkań integracyjnych itp.) godny podziwu ślad. Obok formalnych stowarzyszeń istniały także grupy o bardziej religijno-dewocyjnym charakterze, jak Sodalicja Mariańska czy Krucjata Eucharystyczna.

Podczas II wojny światowej młodzież i dorośli, uformowani w głębokim duchu religijno-patriotycznym, dali przykład świętości, docenionej przez wyniesienie niektórych z nich na ołtarze. Po II wojnie światowej władze państwowe, w obawie przed zbyt aktywną postawą młodzieży i dorosłych z kręgu świeckich działaczy katolickich, zabroniły działalności stowarzyszeniom: początkowo Akcji Katolickiej dorosłych, a potem także Katolickiemu Stowarzyszeniu Młodzieży Żeńskiej i Katolickiemu Stowarzyszeniu Młodzieży Męskiej.

W drugiej połowie lat sześćdziesiątych XX wieku zaczęły się pojawiać i rozwijać w Polsce (w tym także na terenie Archidiecezji Poznańskiej) nowe ruchy i wspólnoty. Niezależnie od nich nadal istniały grupy członków dawnych stowarzyszeń (np. Sodalicji Mariańskiej, Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży), które spotykały się potajemnie i podtrzymywały dawne więzi.

Kiedy po 1989 roku otworzyła się możliwość bardziej jawnego działania wspólnot, które dotąd funkcjonowały nieoficjalnie (np. Oazy dzieci i młodzieży), a także tworzenia nowych grup, „wybuchła” – jak się wyraził Jan Paweł II – jakby „nowa wiosna Kościoła”. Powstawały nowe grupy katolików świeckich pragnących we wspólnotach pogłębiać swoje życie duchowe, a także przygotować się do aktywnego udziału w życiu duszpasterskim Kościoła. Takie ożywienie nastąpiło również na terenie Archidiecezji Poznańskiej. Otworzyła się też nowa możliwość apostolskiego zaangażowania katolików świeckich w kształtowanie życia społecznego – począwszy od rodziny przez życie gospodarcze i polityczne po kulturę i naukę.

Widocznym przejawem tego ożywienia w działalności różnych ruchów i stowarzyszeń katolickich było zwołanie w Poznaniu, w dniach 25–27 września 1998 roku, I Diecezjalnego Kongresu Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich. Jego hasłem stały się słowa: „Będziecie moimi świadkami”. Owocem tego kongresu było powołanie w dniu 27 listopada 1998 roku Rady Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich Archidiecezji Poznańskiej. Swoją formalny akces do Rady zgłosiło wówczas 36 różnych wspólnot.

Jesienią 2003 roku miał miejsce w Poznaniu II Diecezjalny Kongres Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich. Odbył się on pod hasłem: „Ku cywilizacji życia i miłości”. Szesnastego października 2004 roku odbył się też jednodniowy Kongres Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich Miasta Leszna.

432. Rada Ruchów pracuje w oparciu o regulamin przyjęty w dniu jej zawiązania. Do zasadniczych zadań Rady należą:

- a) wzajemne wspieranie się organizacji katolickich,
- b) dawanie świadectwa jedności poprzez podejmowanie wspólnych inicjatyw i zadań,
- c) wyrażanie opinii i zajmowanie stanowiska w sprawach publicznych.

Po roku 1998 do Rady Ruchów włączyły się nowe grupy i aktualnie tworzy ją 50 różnych wspólnot katolików świeckich. Na czele Rady

Rada Ruchów
i Stowarzyszeń
Katolickich
Archidiecezji
Poznańskiej

stoi wybierane co dwa lata Prezydium, które wyłania spośród swego grona przewodniczącego.

Szczególnym wydarzeniem w najnowszej historii Archidiecezji Poznańskiej było erygowanie w dniu 24 czerwca 1996 roku Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej. To stowarzyszenie stało się odtąd promotorem licznych inicjatyw podejmowanych przez katolików świeckich Archidiecezji Poznańskiej. Zwieńczeniem tych działań był I Krajowy Kongres Akcji Katolickiej, zorganizowany w Poznaniu w dniach 23–25 listopada 2001 roku.

Wykaz grup należących do Rady Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich Archidiecezji Poznańskiej oraz Regulamin Rady znajdują się w Aneksach – w tomie drugim (prawnym) dokumentów synodalnych.

Formy
zorganizowania

433. Zwyczajnie przyjmuje się następujące rozróżnienie form zorganizowania katolików świeckich:

- a) stowarzyszenia – dobrowolne i trwałe związki grup lub osób, zorganizowanych dla realizacji wspólnych zamierzeń lub dla niezarobkowego prowadzenia jakiegokolwiek działania (np. społecznej, kulturalnej, religijnej itp.), a działające w oparciu o prawo kościelne lub prawo państwowe i zasady zgodne ze statutem czy regulaminem, posiadające władze oraz struktury organizacyjne właściwe dla określonego w statucie obszaru działania;
- b) ruchy – grupy osób organizujące się w celu rozwiązania jakiegokolwiek ważnej kwestii społecznej, a nade wszystko realizujące program kształtowania wiary i chrześcijańskiego świadectwa, którego metody wychowawcze oparte są na określonym charyzmie, udzielonym założycielowi ruchu w konkretnych okolicznościach i w określonych formach; ruchy działają według regulaminów wewnętrznych;
- c) wspólnoty – grupy osób, których podstawą są bezpośrednie, osobiste kontakty oraz wysoki stopień zaangażowania i identyfikacji z grupą.

W ostatnich latach pojawiła się także możliwość zakładania fundacji, których członkowie w oparciu o obowiązujące prawo cywilne gromadzą środki dla realizacji różnorodnych celów społecznych.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

Źródło i konieczność
zaangażowania

434. Sobór Watykański II naucza: „Świeccy, jako uczestnicy funkcji Chrystusa Kapłana, Proroka i Króla mają czynny udział w życiu

i działalności Kościoła. We wspólnotach kościelnych działalność ich jest do tego stopnia konieczna, że bez niej samo apostołstwo pasterzy nie może zazwyczaj być w pełni skuteczne” (DA 10).

Wzrastająca współcześnie liczba ludności na świecie, rozwój nauki i techniki, ściślejsze kontakty między ludźmi ogromnie rozszerzyły tereny apostołstwa świeckich, w większości dostępne tylko właśnie dla nich. Przemiany te wywołały także nowe problemy, których rozwiązanie wymaga gorliwszego zaangażowania apostołskich osób świeckich (por. DA 1).

Jan Paweł II w liście apostołskim *Tertio millennio adveniente* wzywał wszystkich członków Kościoła, a zwłaszcza wiernych świeckich, by stosownie do swych możliwości starali się być obecni na współczesnych areopagach – wielkich obszarach polityki i ekonomii, cywilizacji i kultury, które domagają się ponownej ewangelizacji (por. TMA 57).

435. Apostolska misja wiernych świeckich realizuje się najpierw poprzez ich indywidualne zaangażowanie. Do tego rodzaju apostołstwa zawsze i wszędzie pożytecznego, a w niektórych okolicznościach jedynie właściwego i możliwego, są wezwani i zobowiązani wszyscy świeccy (por. DA 16). Osobistym przykładem życia dążącego do świętości mają oni dawać świadectwo światu.

Apostolstwo
indywidualne

436. Pierwszą płaszczyznę społecznego zaangażowania katolików świeckich stanowi małżeństwo i rodzina. Apostołem zadaniem świeckich jest przede wszystkim troska o to, by rodzina była świadoma własnej tożsamości, tego, że jest pierwszą i podstawową komórką społeczną, oraz swej oryginalnej roli w społeczeństwie (por. CHL 40).

Rodzina pierwszym
miejszem
zaangażowania

437. Apostolskie zaangażowanie świeckich powinno obejmować również takie płaszczyzny życia społecznego jak polityka, życie gospodarcze oraz kultura. Na wszystkich tych obszarach potrzebna jest misja ewangelizacyjna, którą często właśnie osoby świeckie mogą i powinny najskuteczniej wypełniać (por. CHL 42–44).

Sprawy publiczne

438. Specyficznym przejawem zaangażowania poszczególnych osób jest zrzeszona działalność katolików świeckich, czyli taka, poprzez którą solidarnie i w sposób odpowiedzialny uczestniczą oni w życiu i misji Kościoła (por. CHL 29).

Zrzeszona
działalność
katolików świeckich

O prawie świeckich do zrzeszania się dla realizacji apostołskiej misji wobec współczesnych społeczeństw mówią dokumenty soborowe:

„przy zachowaniu należącego stosunku do władzy kościelnej, świeccy mają prawo zakładania stowarzyszeń, kierowania nimi oraz wstępowania do już założonych” (DA 19). Mówi o tym także Kodeks Prawa Kanonicznego: „Wierni mają prawo swobodnego zakładania stowarzyszeń i kierowania nimi dla celów miłości lub pobożności albo dla ożywienia chrześcijańskiego powołania w świecie, a także odbywania zebrania dla wspólnego osiągnięcia tych celów” (KPK, kan. 215).

Kryteria
kościelności

439. Jan Paweł II określił kryteria, które muszą być spełnione przez zrzeszenia laikatu, aby można było uznać ich kościelny charakter (por. CHL 30). Do tych kryteriów należą:

- a) stawianie na pierwszym miejscu powołania każdego chrześcijanina do świętości, które objawia się „w owocach łaski, które Duch rodzi w wiernych” i polega na dążeniu do osiągnięcia pełni chrześcijańskiego życia i doskonałości miłości;
- b) odpowiedzialność w wyznawaniu wiary katolickiej, wyrażająca się w tym, że przyjęcie i przepowiadanie prawdy o Chrystusie, Kościele i człowieku odbywa się zgodnie z jej autentyczną interpretacją Nauczycielskiego Urzędu Kościoła;
- c) świadectwo trwałej i autentycznej komunii znajdujące wyraz w synowskim odniesieniu do papieża, który jest trwałym i widzialnym źródłem jedności Kościoła powszechnego, i do biskupa, będącego „widzialnym źródłem i fundamentem jedności Kościoła partykularnego”;
- d) zgodność z apostołskim celem Kościoła i udział w jego realizacji, czyli „w ewangelizacji i uświęcaniu ludzi [...], by w ten sposób przepoić duchem ewangelicznym różne społeczności i środowiska”;
- e) zaangażowana obecność w ludzkiej społeczności, będąca zawsze – w świetle społecznej nauki Kościoła – służbą na rzecz pełnej godności człowieka.

Obok wymienionych kryteriów pastoralnych, stowarzyszenia wiernych, czy to duchownych czy świeckich, czy też duchownych i świeckich, zobowiązane są do przestrzegania zasad zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego (KPK, kan. 298–329). Kodeks ten podaje: zasady tworzenia ruchów i stowarzyszeń katolików świeckich, opisuje relacje z władzą duchowną sprawującą nadzór nad ich działalnością, formy prawne określające ich cele, zadania i struktury oraz przypomina, że „żadne stowarzyszenie nie może przybrać nazwy «katolickie», chyba za zgodą kompetentnej władzy kościelnej” (KPK, kan. 300).

440. Do bardziej zaangażowanej działalności apostolskiej w ramach stowarzyszeń, ruchów i organizacji katolików świeckich wzywał także II Polski Synod Plenarny: „Należy zachęcać wiernych świeckich do zrzeszania się w stowarzyszeniach i różnych organizacjach społecznych i politycznych, których programy i działanie zgodne są ze wskazaniami nauczania społecznego Kościoła” (PSPS 48). „Wspólnoty i ruchy katolickie winny troszczyć się o koordynację udzielanej w nich formacji z duszpasterstwem ogólnym. Ich działalność ma zawsze prowadzić do pełniejszego włączenia wiernych w życie wspólnoty parafialnej. Należy dążyć do współpracy wiernych z poszczególnych ruchów i ognisk Akcji Katolickiej na rzecz dobra parafii” (PSPS 43).

Wezwania
synodów

Kościół zachęca też duchownych (szczególnie proboszczów) do życzliwego przyjęcia i otoczenia opieką zrzeszeń wiernych świeckich. W dokumentach Poznańskiego Synodu Archidiecezjalnego (1992–1993) zapisano: „Synod zachęca wiernych do zrzeszania się w stowarzyszeniach i w ruchach religijnych i grupach duszpasterskich pracujących w jedności z Biskupem. Duszpasterze zaś niech popierają oraz otaczają opieką istniejące zrzeszenia, służą im pomocą i radą, a w miarę potrzeby roztropnie i odpowiedzialnie zachęcają do wstępowania do nich” (PSA 15).

441. Kościół w swoich dokumentach stwierdza, że ruchy i stowarzyszenia mogą być ważnym miejscem formacji kapłanów i tych, którzy się do kapłaństwa przygotowują:

Ruchy
i stowarzyszenia
miejscem formacji
kapłanów

„Na drodze do doskonałości mogą okazać się przydatne także inne wzory lub style wywodzące się z różnych tradycji duchowych, które wzbogacają życie poszczególnych kapłanów i ożywiają kapłaństwo cennymi darami duchowymi. Dzieje się tak w licznych zrzeszeniach kościelnych dawniejszych i nowych, które przyjmują do swego grona także kapłanów: od stowarzyszeń życia apostolskiego po świeckie instytuty kapłanów, od różnych form życia wspólnotowego i duchowego po ruchy kościelne” (PDV 31).

„Również stowarzyszenia i ruchy młodzieżowe, stanowiące znak i potwierdzenie żywotności Kościoła, jaką obdarza go Duch Święty, mogą i powinny przyczyniać się do formacji kandydatów do kapłaństwa, a szczególnie tych, którzy wyrastają z doświadczenia chrześcijańskiego, duchowego i apostolskiego tych wspólnot. Młodzi, którzy otrzymali w nich podstawową formację chrześcijańską i w nich przeżyli doświadczenie Kościoła, nie powinni odnosić wrażenia, że po wstąpieniu do seminarium muszą zapomnieć o swojej przeszłości

i zerwać kontakty ze środowiskiem, w którym ukształtowało się ich powołanie. Nie powinni też porzucać duchowości, jakiej nabyli i jaką żyli w tych wspólnotach, ale zachować z niej to wszystko, co dobre, budujące i wzbogacające. Wspólnota, z której pochodzą, nadal jest dla nich pomocą i źródłem siły w okresie formacji przygotowującej do kapłaństwa” (PDV 68).

ZADANIA

Ewangelizować
świat

442. Przemiany, jakie nastąpiły w Polsce po 1989 roku, otworzyły nowe możliwości działania katolikom świeckim już nie tylko w obrębie przestrzeni kościelnej, ale także w różnych wymiarach życia społecznego: w polityce, gospodarce, kulturze i nauce. Pojawiły się także nowe regulacje prawne umożliwiające funkcjonowanie różnych organizacji katolickich na forum życia publicznego. Pierwszym ich zadaniem powinno być zatem wykorzystanie tej szansy dla potrzeb ewangelizacji.

Na terenie Archidiecezji Poznańskiej pojawiły się możliwości współpracy organizacji katolickich z różnego typu organizacjami samorządowymi i instytucjami władz lokalnych i państwowych (szczególnie interesujące są inicjatywy podejmowane przez parafie we współpracy z radami osiedlowymi). Współpraca ta obejmuje nie tylko opracowanie programów, ale także pozyskiwanie środków niezbędnych do ich realizacji. Może to ułatwić organizacjom katolików świeckich wypełnienie ich podstawowego zadania, czyli przepajanie rzeczywistości świeckiej duchem Ewangelii. Jest to szczególnie ważne w przypadku organizacji, których celem jest wszechstronna pomoc rodzinie (np. Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, Fundacja Pomocy Samotnej Matce „Pro Vita”, Fundacja „Głos dla Życia” itp.) W dalszej mierze odnosi się to także do organizacji, które działają na rzecz wprowadzenia zasad katolickiej nauki społecznej w życie gospodarcze i polityczne (np. Akcja Katolicka, Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana”, duszpasterstwa specjalistyczne: ludzi pracy, lekarzy, bankowców, przedsiębiorców poznańskich itp.)

Wielkim polem ewangelizacji staje się także kultura, a szczególnie środki społecznego przekazu. Działalność zrzeszeń katolików świeckich powinna koncentrować się na tym, aby z jednej strony ich głos był obecny w dyskusjach, które toczą się w już istniejących mediach, a z drugiej, by – wykorzystując możliwości – inicjowały one nowe formy oddziaływania w postaci wydawnictw, publikacji, prasy

(począwszy od prasy parafialnej), produkcji filmowej (video) czy muzycznej (płyty CD).

Nową, niewykorzystaną jeszcze należy szansa ewangelizacji jest także Internet. W celu ułatwienia dotarcia do informacji, należy utworzyć stronę internetową zawierającą odpowiednie dane o ruchach i stowarzyszeniach.

Media, a szczególnie media katolickie powinny być także miejscem informowania o działających organizacjach katolickich, ich programie, celu i zadaniach, o specyfice charyzmatów poszczególnych organizacji, o miejscu i czasie spotkań. W tym zakresie dużą rolę ma do spełnienia Rada Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich Archidiecezji Poznańskiej, choćby przez wypracowanie profesjonalnej formuły konferencji prasowych i innych sposobów docierania do opinii publicznej.

Tematyka związana z działalnością ruchów i stowarzyszeń powinna być również przedmiotem kazań. Wskazane jest także prowadzenie rekolekcji ewangelizacyjnych w parafiach w celu zachęcenia wiernych do włączania się w działalność ruchów i stowarzyszeń. Trzeba też zająć się o należytą informację (np. przez ogłoszenia w gablotach parafialnych) o ruchach i stowarzyszeniach działających w danej parafii.

443. Należy pamiętać, że mimo zróżnicowania charyzmatów i form działania zrzeszenia katolickie mają wspólny cel. Jest nim odpowiedzialne uczestnictwo w misji Kościoła, głoszącego Ewangelię Chrystusa jako źródło ludzkiej nadziei i odnowy społecznej (por. CHL 29). W realizacji tego podstawowego zadania pomocą jest najpierw nauczanie Ojca Świętego i Stolicy Apostolskiej, dokumenty Kościoła katolickiego w Polsce, a także Archidiecezjalny Program Duszpasterski. Stowarzyszenia i organizacje katolickie powinny jako priorytet pracy formacyjnej uwzględniać wskazania tego programu.

Formacja członków zrzeszeń i organizacji katolickich powinna obejmować trzy wymiary: duchowy, intelektualny i apostolski. Miejscem tej formacji jest wspólnota Kościoła lokalnego, a w szczególności parafia. Parafia jest też często pierwszym miejscem, w którym weryfikuje się stopień zaangażowania katolików świeckich. Członkowie organizacji i zrzeszeń katolików świeckich powinni stanowić najbardziej zaangażowaną grupę parafian uczestniczącą nie tylko w przeżywanej we wspólnocie liturgii sakramentalnej oraz różnych formach paraliturgii (nabożeństwa, adoracje, modlitwy itp.), ale także inicjującą spotkania formacyjne (wykłady, prelekcje, spotkania itp.)

W wielu parafiach można zaobserwować ożywienie zainteresowania studiowaniem Pisma Świętego w kręgach biblijnych. Duchową

Zachować
pierwszeństwo
formacji

formację powinno dopełniać także studium katolickiej nauki społecznej, która określa podstawowe zasady, jakimi należy się kierować w różnych wymiarach życia publicznego. Szczególna rola przypada w tym względzie parafialnym oddziałom Akcji Katolickiej.

Sprawdzianem duchowej i intelektualnej formacji katolików świeckich jest ich zaangażowanie w konkretne działania apostołskie podejmowane w parafii i poza nią. Należy jednak pamiętać, że katolicy świeccy powinni dawać pierwszeństwo zaangażowaniu w życie rodzinne i małżeńskie przed działalnością w ruchach i stowarzyszeniach. Nie byłoby dobrze, gdyby taka działalność dzieliła rodzinę lub była powodem konfliktów.

Kształtować
właściwe
relacje między
duszpasterzem
a grupami

444. Trzeba zwrócić uwagę na kształtowanie właściwych relacji między duszpasterzami a wspólnotami, ruchami i stowarzyszeniami katolickimi. Duszpasterze kierowani do opieki nad ruchami i stowarzyszeniami – w duchu odpowiedzialności za powierzone dzieło – winni dołożyć wszelkich starań, by objąć duszpasterską troską wiernych świeckich, utwierdzając ich w urzeczywistnianiu charyzmatu charakterystycznego dla danego ruchu czy stowarzyszenia. Model duszpasterstwa czyniący z księdza centralną postać wszelkiej aktywności świeckich (inspiratora, lidera i współorganizatora) nie sprzyja prawidłowym relacjom między tymi podmiotami. Może wpływać na zmniejszenie aktywności świeckich, powodować brak obiektywizmu w ocenie działalności grup i osób je tworzących, a także prowadzić do utraty autorytetu przez kapłana.

W relacjach między duszpasterzem a wspólnotami, ruchami i stowarzyszeniami katolickimi bardzo wiele zależy od postaw tworzących je osób. Powinny one pamiętać, iż głównym ich celem jest formowanie siebie i grupy, aby lepiej służyć innym, a relacje interpersonalne, jakie zachodzą w grupie, opierać się muszą na wzajemnej trosce jednych o drugich, której efektem jest zgodne realizowanie właściwego dla niej powołania. Równie ważna jest stała pamięć o otwartości na inne grupy i ruchy, unikanie niezdrowej konkurencji między sobą i dążenie do budowania autentycznej, żywej wspólnoty Kościoła parafialnego i diecezjalnego. W związku z tym należy tak planować własną formację i działalność zewnętrzną, aby ta ostatnia była naturalną konsekwencją rozwoju duchowego i kształtowania postawy prospołecznej, a nie zastępowała ich.

Nie zaniedbywać
grup istniejących

445. Nie należy ulegać pokusie tworzenia nowych grup, zaniedbując już istniejące. Wprawdzie jest to łatwiejsze i daje możliwość uzyskania

szybkich efektów, jednak w dłuższej perspektywie naraża na wspomniane wyżej zagrożenia. Bardziej trwałe i efektywne, choć wymagające czasu i właściwego podejścia będzie wchodzenie w grupy już istniejące, a także w grupy o wyraźnych strukturach organizacyjnych, celach oraz zadaniach statutowych. Pozwoli to na przyjęcie właściwej roli przewodnika i opiekuna duchowego, jaką kapłan ma do wypełnienia wobec grupy.

446. Z obserwacji wynika, że ruchy, organizacje i stowarzyszenia katolickie działają w Archidiecezji głównie w Poznaniu i w większych miastach. Tymczasem w parafiach wiejskich i małomiasteczkowych jest także wiele osób chętnych do apostołstwa. Trzeba więc stworzyć warunki i dać im szansę, by ujawniły swoją aktywność. Jedną z możliwości są powołane w ostatnim czasie Parafialne Rady Duszpasterskie oraz Parafialne Rady Ekonomiczne. Zarówno duszpasterzom, jak i członkom tych rad dają one okazję nie tylko do wymiany poglądów, która umożliwi lepsze zrozumienie potrzeb parafii, ale także do opracowania wspólnego programu działań i podjęcia wspólnej odpowiedzialności za tę część Kościoła w Archidiecezji Poznańskiej, jaką jest dana parafia.

Zwrócić uwagę na wieś i małe miasta

447. Trzeba pamiętać o znaczeniu pracy wychowawczej z grupami dzieci i młodzieży. Tam bowiem kształtują się postawy i umiejętności życia wspólnotowego, tam rodzą się i utrwalają ideały, tam dokonuje się przygotowanie do pracy w dojrzałym społeczeństwie. Wspólną troską duszpasterzy i wszystkich uczestniczących w misji Kościoła, czy to w formie osobistej czy zrzeszonej, powinno być zachęcenie dzieci i młodzieży do udziału w organizowanych dla nich grupach i wspólnotach.

Rozwijać wspólnoty dziecięce i młodzieżowe

448. Ważne jest, by zarządcy parafii dbali o funkcjonalność i estetyczny wygląd salek parafialnych i innych pomieszczeń, co będzie sprzyjało rozwojowi życia wspólnotowego.

Zapewnić dobre zaplecze

449. Gotowość organizacji katolickich do wzajemnej współpracy jest obok łączności z papieżem i biskupem jedną z zasad kościelnej komunii i zarazem jednym z podstawowych kryteriów ich kościelnego charakteru. Wspólnotom, ruchom i stowarzyszeniom katolickim stale musi towarzyszyć świadomość, iż wszyscy, tak pasterze, jak wierni, mają obowiązek rozwijać i stale umacniać braterskie więzy i stosunki, oparte na szacunku, serdeczności i współpracy pomiędzy różnymi

Pogłębiać ducha współpracy

zrzeszeniami laikatu. Tylko w ten sposób całe bogactwo darów i charyzmatów, którymi obdarza nas Bóg, będzie mogło owocnie i w sposób uporządkowany przyczyniać się do budowania wspólnego domu (por. Rz 12, 10).

Odpowiedzialny stosunek do daru komunii wyraża się przede wszystkim w usilnym staraniu o przewyciężenie każdej pokusy rozłamu i sprzeciwu, która zagraża życiu i apostołskiemu zaangażowaniu chrześcijan.

Większość zrzeszeń katolickich realizuje tę zasadę kościelnej komunii współpracując ze sobą na forum Rady Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich Archidiecezji Poznańskiej.

Synod dostrzega celowość takiej współpracy organizacji katolickich i zachęca, by Rada inicjowała przedsięwzięcia pożyteczne dla wszystkich zrzeszeń katolickich.

17. NAUKA I KULTURA

AKTUALNA SYTUACJA

- Znaczenie kultury** **450.** „Do istoty człowieka należy to, że do prawdziwego i pełnego człowieczeństwa dochodzi on jedynie poprzez kulturę, to jest troskę o dobra i wartości natury” – zapisano w soborowej Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (KDK 53). Ze względu na znaczenie kultury dla życia i rozwoju człowieka, który jest „drogą Kościoła” (por. RH 14), Synod Archidiecezji Poznańskiej podejmuje refleksję dotyczącą zarówno ewangelizacji kultury, jak i inkulturacji Ewangelii w Archidiecezji. Refleksja ta jest tym bardziej ważna, że Archidiecezjalny Program Duszpasterski uznaje kulturę za jeden z priorytetowych elementów mających wpływ na kształtowanie postawy chrześcijańskiej w życiu społecznym. Dlatego też między innymi troska o kulturę wpisana jest w hasło 69. Synodu Archidiecezji Poznańskiej: „Kościół szkołą człowieczeństwa, wspólnoty, kultury i wiary”.
- Poznań miastem kultury** **451.** W dniu 20 czerwca 1983 roku Ojciec Święty Jan Paweł II powiedział na Łęgach Dębińskich w Poznaniu: „Zdaję sobie sprawę, że miejsce, na którym stoję, odegrało podstawową rolę nie tylko w historii chrześcijaństwa, ale także w historii państwa i kultury polskiej. Katedra pod wezwaniem świętych Apostołów Piotra i Pawła świadczy

o tym, że od początku Kościoł na tej ziemi piastowskiej i w całej Polsce związał się z Rzymem. Z Rzymem – nie tylko jako stolicą Piotra, ale także – jako ośrodkiem kultury. Stąd też kultura polska posiada znamiona nade wszystko zachodnioeuropejskie.

Cieszę się, że mogę stanąć na tym miejscu, w pośrodku najstarszej z ziem piastowskich, gdzie przed tysiącem z górą lat zaczęły się dzieje Narodu, Państwa i Kościoła [...].

Poznań! Poznań współczesny – miasto wielkiej tradycji. Miasto, które wyznacza w życiu Narodu szczególny styl budowania wspólnego dobra. Miasto wielkich zakładów przemysłowych. I miasto współczesnej kultury uniwersyteckiej. Miasto, w którym tak szczególnie dojrzewała katolicka myśl społeczna oraz ogólnonarodowa struktura katolickiej organizacji. Miasto wielu publikacji i wydawnictw” (Jan Paweł II, *Homilia podczas beatyfikacji S. Urszuli Ledóchowskiej*. Poznań – Park Kultury, 20 czerwca 1983 roku).

452. Ojciec Święty Jan Paweł II wyraził w Poznaniu fundamentalną prawdę o historycznych związkach kultury polskiej z kulturą zachodnioeuropejską, opartych na chrześcijańskich korzeniach. W słowach papieskich zawarta została także wyraźna ocena polskiej kultury, która o tyle jest (i będzie) tożsama z całą swoją ponad tysiącletnią tradycją, o ile jest (i będzie) wierna swym chrześcijańskim korzeniom i o ile zachowa swoje związki z kulturą zachodnią. Nie wolno zapominać o tym, że Jan Paweł II wypowiedział te słowa w czasie, kiedy Polska jeszcze formalnie znajdowała się w „stanie wojennym” (od 13 grudnia 1981 roku), kiedy już od prawie czterdziestu lat (licząc od 1944 roku) była poddawana – zwłaszcza na płaszczyźnie kultury – ogromnej presji ze strony wyznawców materialistycznej ideologii marksistowskiej. Poprzez cenzurę ówczesne władze komunistyczne ingerowały dogłębnie we wszystko to, co odnosiło się do kultury i do ludzkiego ducha. Kultura miała bowiem być na usługach ideologii marksistowskiej, a w konsekwencji miała stać się jednym z podstawowych narzędzi zniewalania narodu polskiego. „Wzywanie do walki klasowej i nienawiści, a także tworzenie systemu nieustannych podejrzeń działały na rzecz wytworzenia lęków, ksenofobii i niszczyły kulturę współżycia [...]. Władze komunistyczne odebrały Kościołowi możliwość prowadzenia własnego szkolnictwa, zamknęły większość wydawnictw kościelnych i zlikwidowały niemal wszystkie tytuły prasowe, a inne poddały surowej cenzurze. Środowiska inteligencji katolickiej podlegały stałej inwigilacji” (por. PSPE 30–32). Aż do 1989 roku trwało nieustanne – choć o różnym nasileniu – zmaganie się o to, jaka będzie

W okresie
komunizmu

najnowsza kultura, a w konsekwencji, jaki w swoim myśleniu, wartościowaniu i postępowaniu będzie polski naród.

Mimo że komunistyczne władze za wszelką cenę dążyły do „zamknięcia Kościoła w zakrystii” i ograniczenia jakiegokolwiek jego działania o charakterze społecznym i kulturalnym, dzięki zaangażowaniu duchownych i świeckich Kościoł nieustrudzenie inspirował życie kulturalne i naukowe. Ogromny wkład w kształtowanie tożsamości narodowej wywierał poprzez katechizację parafialną. Ośrodkami kształtowania świadomości religijnej, naukowej i kulturalnej były istniejące w każdej diecezji wyższe seminaria duchowne, a zwłaszcza Katolicki Uniwersytet Lubelski, Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie oraz, utworzone przez Stolicę Apostolską dzięki staraniom kardynała Karola Wojtyły, papieskie wydziały teologiczne w Krakowie, Wrocławiu i Poznaniu. Od roku 1957 w kilku miastach Polski – w tym także w Poznaniu – mogły działać Kluby Inteligencji Katolickiej. Powstało również duszpasterstwo środowisk twórczych, współpracujące z parafiami i środowiskami robotniczymi. Więź Kościoła z nauką i kulturą odzwierciedlały też organizowane w latach osiemdziesiątych dwudziestego wieku Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej, które gromadziły ludzi nauki i kultury, duchownych i świeckich, także niewierzących. W latach osiemdziesiątych powstało w Polsce wiele świątyń i dzieł sztuki chrześcijańskiej. Dzięki temu Kościół jawił się w oczach wielu jako jedyny ośrodek autentycznej i wolnej kultury polskiej.

Po 1989 roku **453.** Po 1989 roku kultura i nauka w Polsce, w tym także kultura i nauka katolicka, uzyskały upragnioną wolność. Dzięki prasie katolickiej i innym mediom, zwłaszcza stacjom radiowym, a także dzięki licznym publikacjom książkowym Kościół uzyskał możliwość prowadzenia ewangelizacji w stopniu wcześniej wprost niewyobrażalnym.

Z drugiej jednak strony odzyskana przez polską kulturę wolność przejawiała się także w bezkrytycznym otwarciu się na tzw. kulturę masową, pozbawioną wyższych wartości lub wręcz te wartości odrzucającą. Za sprawą mediów ukształtował się typ człowieka żyjącego chwilą, bezkrytycznego wobec przedstawianych mu wzorców, który oddala od siebie pytania ostateczne i najważniejsze, natomiast często akceptuje tzw. antykulturę. Jej przejawem jest tak typowe dla epoki postmodernizmu podważanie istnienia obiektywnej prawdy, której przyjmowanie i głoszenie uznaje się za źródło nietolerancji i fanatyzmu. Często lekceważy się lub wręcz próbuje się ośmieszać tradycyjne wartości moralne, mające korzenie w religii chrześcijańskiej.

Coraz wyraźniej widoczna jest konfrontacja kultury laickiej z kulturą, która czerpie swe inspiracje z wiary chrześcijańskiej. W konsekwencji zaspokojenia potrzeb duchowych nierzadko poszukuje się w religiach pozachrześcijańskich lub w sektach. Niezagospodarowaną przestrzeń duchową zajmuje niekiedy literatura pseudoreligijna czy wróżbiarstwo. Kultura, poddana prawom rynku, zostaje sprowadzona do zaspokajania zwykłego głodu rozrywki, często na bardzo niskim poziomie. Powszechnie dostrzegalny staje się brak zainteresowania ze strony twórców i odbiorców prawdziwymi wartościami duchowymi. Miejsce kategorii piękna, które tradycyjnie łączyło twórców sztuki z jej odbiorcami i które stanowiło podstawowe kryterium dla działalności artystycznej, zajmuje dążenie przede wszystkim do szokowania odbiorców, często na płaszczyźnie nie tyle estetycznej, co raczej moralnej i etycznej.

Dostrzegając zagrożenia, jakie niesie ze sobą kultura masowa, trzeba jednak zauważyć, że niekiedy stanowi ona ważne medium międzyludzkiej solidarności, wyrażając niepokoje i zagubienie współczesnych ludzi.

454. Konfrontacja z kulturą laicką stanowi poważne wyzwanie dla duszpasterskiej działalności Kościoła na początku dwudziestego pierwszego wieku.

Rada Inicjatyw
Naukowych
i Kulturalnych

W strukturach Wydziału Przekazu Wiary, Nauczania i Wychowania Katolickiego Kurii Metropolitalnej w Poznaniu działa Referat Nauki i Kultury. W jego ramach pracuje Rada Inicjatyw Naukowych i Kulturalnych, w skład której wchodzi znani przedstawiciele różnych dyscyplin nauki i sztuki. Rada stara się inspirować działania naukowo-kulturalne o charakterze katolickim podejmowane na terenie Archidiecezji Poznańskiej. Na szczególną uwagę zasługuje zwłaszcza inicjatywa Rady dotycząca Nagrody Arcybiskupa Poznańskiego za szczególne zasługi w promowaniu i krzewieniu kultury chrześcijańskiej w Archidiecezji Poznańskiej. Co roku Rada wysuwa kandydata do tej nagrody, która jest uroczystie wręczana w dniu 29 czerwca – w uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła, patronów katedry poznańskiej i samego Poznania. Rada Inicjatyw Naukowych i Kulturalnych wspiera także organizację ogólnopolskich Dni Papieskich, ustanowionych przez Konferencję Episkopatu Polski dla upamiętnienia osoby i dzieła Jana Pawła II. Program Dni obejmuje m.in. wykłady, filmy i koncerty. Z tej okazji, wspólnym wysiłkiem Biblioteki Uniwersyteckiej i Wydziału Teologicznego UAM, w holu Biblioteki Uniwersyteckiej organizowana jest wystawa nawiązująca do głównego tematu Dni Papieskich.

Duszpasterstwo
środowisk twórczych

455. Duszpasterstwo środowisk twórczych działa w strukturach Wydziału Duszpasterstw: Ogólnego i Specjalistycznych Kurii Metropolitalnej w Poznaniu. Jego opieką objęci są ludzie kultury, sztuki i nauki oraz animatorzy i odbiorcy kultury.

Celem duszpasterstwa jest przede wszystkim kształtowanie duchowości chrześcijańskiego twórcy i jego wiary, a także budzenie gotowości do świadczenia o niej poprzez charakterystyczną dla danego twórcy działalność artystyczną. Cel ten realizowany jest głównie przez comiesięczną Mszę św. środowiskową. Raz w tygodniu członkowie duszpasterstwa środowisk twórczych zbierają się również w kaplicy na modlitwie brewiarzowej, modląc się Liturgią Godzin. Rozważanie tekstów biblijnych, patrystycznych i dokumentów Kościoła daje okazję do zaznajomienia się z jego nauczaniem. Dwa razy w roku organizowane są rekolekcje środowiskowe. W listopadzie twórcy przygotowują Zaduszki artystyczne, a w Wielkim Poście – rozważania Drogi Krzyżowej. Owocem tej pracy jest wydanie tekstów opatrzonych ilustracjami wykonanymi specjalnie na tę okazję. Raz w roku organizowana jest pielgrzymka na Jasną Górę. Duże znaczenie mają także środowiskowe spotkania opłatkowe, które dają okazję do wymiany poglądów, sprzyjają umacnianiu więzi społecznej i ukazują przymierze wiary z nauką i kulturą.

Dnia 6 stycznia 2005 roku środowiska twórcze Archidiecezji Poznańskiej oddały pokłon peregrynującej przez Polskę Matce Bożej w wizerunku *Sedes Sapientiae*, zawierając Jej pieczy środowiska nauki i kultury.

Znaczącym osiągnięciem poznańskiego duszpasterstwa środowisk twórczych było przyznawanie w latach 2002–2007 „Pierścienia Mędrców Betlejemskich” – ogólnopolskiej nagrody dla twórców kultury. Owocem tego przedsięwzięcia była też nowa seria wydawnicza Wydziału Teologicznego UAM pt. „Śladami Mędrców”.

Duszpasterstwo środowisk twórczych wraz z Wydziałem Teologicznym UAM prowadzi też cenną dokumentację inicjatyw związanych z kulturą i nauką w Poznaniu.

Ciekawą inicjatywą duszpasterstwa środowisk twórczych jest Forum „Wiara i Kultura”. Głównym założeniem tego przedsięwzięcia jest inspirowanie dialogu między wiarą i kulturą poprzez tematyczne wykłady, działanie twórcze i modlitwę. „Kamieniem węgielnym” tego dialogu jest najważniejsza prawda wiary chrześcijańskiej: Bóg w Trzech Osobach. Trójjedyny, trwając w najgłębszej wzajemnej relacji osobowej, jest archetypem i inspiracją dialogu i komunii ludzkiej. Przy okazji pierwszego Forum „Wiara i Kultura” w 2005 roku

został zainicjowany ogólnopolski konkurs poetycki i eseistyczny pt. „Blżej Nieskończonego”.

Dnia 19 stycznia 2004 roku Arcybiskup Poznański skierował do poznańskich twórców kultury specjalny list ukazujący potrzebę niesienia wartości poprzez kulturę.

456. Bardzo ważnym centrum promieniowania kultury chrześcijańskiej jest Wydział Teologiczny UAM. W ramach współdziałania pracowników naukowych Wydziału Teologicznego i innych wydziałów UAM dokonuje się wymiana myśli poprzez zlecone wykłady, organizowane sympozja (np. zorganizowane w 2004 roku przez Wydział Teologiczny i Wydział Studiów Edukacyjnych UAM sympozjum pod hasłem: Edukacja. Teologia i Dialog – „Miłosierdzie jako wartość w języku współczesnej edukacji”), spotkania, koncerty i wystawy. Niektórzy pracownicy naukowcy WT UAM działają też w uniwersyteckim Centrum Badań im. Edyty Stein.

Inicjatywy Wydziału Teologicznego UAM

Ciekawą inicjatywę, realizowaną wspólnie przez Polską Akademię Nauk Oddział w Poznaniu i Wydział Teologiczny UAM, stanowią coroczne interdyscyplinarne sympozja podejmujące tematykę interesującą zarówno nauki przyrodnicze, jak i filozofię oraz teologię, np. problematykę życia, śmierci, ewolucji i stwarzania.

Wydział Teologiczny UAM poparł zainicjowany w Poznaniu projekt Verba Sacra – Modlitwy Katedr Polskich, i nadal mu patronuje. Pomysł na przedsięwzięcie, które miało być formą uczczenia Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, pojawił w się w 1999 roku. Jego myślą przewodnią jest wprowadzenie człowieka współczesnego w przestrzeń naszego dziedzictwa, gdzie zbudowane przed kilkuset laty świątynie stanowią swoistą scenografię do słów świętych – Verba Sacra. Taką szczególną scenerię tworzy pierwsza katedra na ziemiach Polski w Poznaniu. Rozwinięciem projektu Verba Sacra stały się także spotkania w ramach cyklu Wielka Klasyka, dla której scenografią jest Aula Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Dopełnieniem całego przedsięwzięcia jest doroczny Festiwal Sztuki Słowa. Projekt Verba Sacra jest realizowany także w innych katedrach Polski i Europy.

Wyrazem uznania Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu dla myśli Kościoła w nauce i kulturze było nadanie tytułu doktora *honoris causa* Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II w Watykanie 26 marca 2001 roku.

457. Ważnym ośrodkiem rozwoju i rozprzestrzeniania się myśli chrześcijańskiej jest Komisja Teologiczna Poznańskiego Towarzystwa

Komisja Teologiczna PTPN

Przyjaciół Nauk. W ramach jej działalności zorganizowano w ostatnim czasie sesje poświęcone następującym tematom: „Ostrów Tumski – kolebka Poznania” (2003) i „Wacław Gieburowski, kompozytor i muzykolog” (2004).

Poznańskie ośrodki naukowo-kulturalne

458. Na uwagę i podkreślenie zasługuje systematyczna praca i rozwój takich ośrodków naukowo-kulturalnych, jak: Galeria „U Jezuitów” (Ośrodek Kultury Chrześcijańskiej – cykliczne wykłady i wystawy pod patronatem Związku Polskich Artystów) czy Piwnica Duchowa oo. Karmelitów Bosych (cykle: Kino duchowe, Dialogi poetyckie, Wielcy Mistycy, Galeria spotkań). Działalność kulturalno-naukową prowadzi także Towarzystwo Przyjaciół Poznańskiej Fary oraz Piwnica Farna (pod patronatem Klubu Inteligencji Katolickiej).

Kultura muzyczna

459. Ważną funkcję kulturotwórczą spełniają teatry, zespoły śpiewacze i muzyczne oraz inne podmioty kulturalne działające w Poznaniu, a także w innych miejscowościach. W środowiskach tych podejmowane są również przedsięwzięcia niosące przesłanie chrześcijańskie. Najlepszym tego dowodem i przykładem jest działalność Chóru Chłopięcego i Męskiego Filharmonii Poznańskiej „Poznańskie Słowiki” i osoba jego dyrygenta prof. Stefana Stuligrosza, któremu Papieski Instytut Muzyki Sakralnej nadał tytuł doktora *honoris causa* w Watykanie dnia 18 stycznia 2001 roku. Działalność chórów jest znaczącym elementem życia kulturowego w Poznaniu i Archidiecezji. Szczególnie cenna jest tutaj długa tradycja i aktualna działalność Poznańskiego Chóru Katedralnego. Tutejsze środowisko śpiewacze od wielu lat organizuje spotkania w ramach cyklu Musica Sacra. Warto też podkreślić fakt, że w poznańskiej farze organizowane są cyklicznie koncerty organowe.

Katolickie media

460. W przestrzeni szeroko rozumianej kultury działają także media, zarówno świeckie, jak i kościelne. W ramach swojego programu zarówno prasa katolicka, jak i Emaus – Katolickie Radio Poznań oraz program telewizyjny „Źródło” uwzględniają informacje, komentarze i audycje z dziedziny naukowej i kulturalnej.

Działalności środków społecznego przekazu poświęcony został odrębny rozdział dokumentów synodalnych.

Kultura w parafiach

461. Bardzo ważnym centrum życia kulturalnego w wielu miejscowościach jest parafia. To właśnie parafie podejmują często interesujące inicjatywy, których celem jest promowanie kultury chrześcijańskiej

poprzez: koncerty, przedstawienia teatralne i poetyckie, kultywowanie sztuki ludowej oraz tradycji regionalnych (np. dożynki), festiwale muzyki poważnej i młodzieżowej (Śremsong, Gostyń), chóry parafialne, muzyczne zespoły i chóry młodzieżowe, spotkania w ramach Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej, wykłady poruszające zagadnienia religijne, biblijne, ekumeniczne, światopoglądowe itp.

462. Szczególnie ważnym przejawem związków Kościoła z kulturą jest jego troska o zabezpieczenie zabytków architektury oraz dzieł sztuki sakralnej. Archidiecezja Poznańska może poszczycić się nie tylko wieloma zabytkami najwyższej klasy (np. poznańska katedra, poznańska fara, bazylika na Świętej Górze k. Gostynia), ale także wieloma wspaniałymi kościołami gotyckimi i barokowymi oraz pełnymi uroku kościołami drewnianymi, nierzadko pochodzącymi z XVII i XVIII wieku. Ich utrzymanie, zabezpieczenie i konserwacja w dużej mierze spoczywa na barkach poszczególnych parafii. Dlatego też trudno przecenić wkład Kościoła w utrzymanie i zabezpieczenie skarbów kultury kościelnej, a jednocześnie narodowej. Częstokroć związane z tym koszty są tak wielkie, że same parafie nie mogą ich pokryć. Na szczęście od pewnego czasu państwo polskie uznaje fakt, że zabytki i kościelne dzieła sztuki są także dobrami kulturowymi całego narodu, dlatego Kościół w Archidiecezji Poznańskiej w określonych przypadkach może liczyć na częściowe dofinansowanie ze strony państwa i niektórych funduszy europejskich.

Troska o zabytki

463. Wielką rolę w zabezpieczaniu i gromadzeniu zabytków sztuki sakralnej odgrywa Muzeum Archidiecezjalne. Utworzone pod koniec XIX wieku z inicjatywy arcybiskupa Floriana Stablewskiego, należy do najstarszych tego typu placówek kościelnych w kraju. Gromadzi dzieła sztuki kościelnej: sprzęty i stroje liturgiczne, obrazy i rzeźby o tematyce religijnej. W jego zbiorach znajdują się dzieła artystów zarówno polskich, jak i europejskich (hiszpańskich, niemieckich, włoskich).

Muzeum
Archidiecezjalne

Do niedawna warunki lokalowe Muzeum były bardzo skromne i nie odpowiadały dzisiejszym normom dotyczącym organizowania wystaw oraz magazynowania zbiorów. Dzięki wysiłkowi materialnemu ze strony Archidiecezji Poznańskiej oraz funduszom europejskim w ostatnich latach stworzono odpowiednie przestrzenie wystawiennicze i magazynowe.

464. Przejawem troski o dobra kultury piśmienniczej jest działalność Archiwum Archidiecezjalnego, które gromadzi archiwalia kościelne –

Archiwum
Archidiecezjalne

głównie z Archidiecezji Poznańskiej. Ze względu na swe bogate zbiory Archiwum jest jednocześnie placówką naukową, a także miejscem wielu sesji i konferencji naukowych.

Obecny budynek Archiwum w 2007 roku został poddany remontowi kapitalnemu, a samo Archiwum wzbogaciło się o nowy budynek magazynowy, co w znacznym stopniu powinno usprawnić jego działalność.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

Kultura i jej aspekty

465. Według Soboru Watykańskiego II, „słowem kultura w znaczeniu ogólnym określa się wszystko, za pomocą czego człowiek doskonali i rozwija różnorodne dary ducha i ciała, usiłuje dzięki poznaniu i pracy podporządkować swojej władzy świat, zaś przez postęp obyczajów i różnych instytucji czyni bardziej ludzkim życie społeczne zarówno w rodzinie, jak i całej społeczności obywatelskiej, a na przestrzeni dziejów wyraża, przekazuje i zachowuje w swych dziełach wielkie doświadczenia duchowe i pragnienia po to, by służyły rozwojowi wielu, a nawet całego rodzaju ludzkiego” (KDK 53).

Pojęcie kultury zawiera w sobie aspekt antropologiczny (twórcą kultury i jej celem jest człowiek), historyczny (kultura jest tworzona i przekazywana w określonym kontekście czasowym), społeczny (kultura jest dobrem tworzonym w różnych formach życia społecznego i narodowego) oraz materialny (kultura jest dziedzictwem, które się zachowuje i przekazuje następnym pokoleniom).

Antynomie
współczesnej kultury

466. Podkreślając fakt, że we współczesnym świecie wzrasta zarówno liczba pojedynczych osób, jak i całych grup społecznych i narodów świadomych tego, „iż są autorami i twórcami kultury swojej wspólnoty”, Sobór Watykański II wskazuje jednocześnie na wzrost ich poczucia autonomii i odpowiedzialności za kulturę. Wzrost ten sprawił, że „jesteśmy świadkami narodzin nowego humanizmu, w którym człowieka określa przede wszystkim jego odpowiedzialność wobec własnych braci i historii” (KDK 55).

W opinii Soboru, w kulturze współczesnej mamy do czynienia z wieloma antynomiami, których przewyższenie jest sprawą bardzo pilną. Do nich należą: z jednej strony konieczność dialogu i wymiany kulturalnej, a z drugiej – konieczność zachowania dziedzictwa narodowego i miejscowej tradycji; ogromna specjalizacja w ramach

poszczególnych dziedzin wiedzy, a zarazem konieczność zachowania postawy kontemplacji i podziwu prowadzącej do autentycznej mądrości; konieczność zagwarantowania wszystkim ludziom możliwości uczestnictwa w dobrach kulturalnych, a jednocześnie fakt, iż kultura osób bardziej wykształconych staje się coraz wyższa i bardziej złożona; z jednej strony konieczność autonomii kultury, a z drugiej – niebezpieczeństwo powstania humanizmu czysto ziemskiego, niekiedy wręcz wrogiego religii (por. KDK 56).

467. Wierni świeccy powinni aktywnie uczestniczyć w tworzeniu kultury i wraz z ludźmi dobrej woli budować świat bardziej ludzki (por. KDK 57). Wynika to z faktu, że ludzie wierzący widzą podstawę swojej godności osobowej oraz swego powołania w Bożym zamysle, by czynić sobie ziemię poddaną i doskonalić rzeczy stworzone, a także w tym, żeby zgodnie z przykazaniem Chrystusa oddawać się na służbę swoim braciom. Tworząc bowiem dzieła kultury, „[...] duch ludzki [...] uwolniony od zniewolenia rzeczami, może być [tym] szybciej wyniesiony do uwielbienia i kontemplacji samego Stwórcy. Co więcej, pod wpływem łaski jest przysposabiany do uznawania Słowa Bożego, które zanim stało się Ciałem, [...] już było na świecie jako «światłość prawdziwa, która oświeca każdego człowieka» (J 1, 9)” (KDK 57).

Uczestnictwo
w tworzeniu kultury

468. Kościół, którego głównym zadaniem jest głoszenie wszystkim ludom, niezależnie od czasu i miejsca, prawdy o Chrystusie, „nie wiąże się wyłącznie i nierozzerwalnie z żadną rasą ani narodem, żadną konkretną obyczajowością, żadnym dawnym ani też nowym zwyczajem. Trwając przy własnej tradycji, a równocześnie świadomy swojej powszechnej misji, jest zdolny wchodzić w związek z różnymi formami kultury, przez co ubogaca się zarówno sam Kościół, jak i różne kultury” (KDK 58).

Uniwersalna
misja Kościoła

Z tej uniwersalnej misji Kościoła wynika jego głębokie przekonanie, że twórcy kultury powinni mieć na uwadze dobro występujące na trzech poziomach. Zdaniem ojców soborowych, „kulturę łączyć należy do pełnej doskonałości osoby ludzkiej, do dobra wspólnoty i całej społeczności ludzkiej”. Z tego odniesienia do dobra, które powinno być urzeczywistniane przez kulturę, wynikają określone konsekwencje: „Dlatego trzeba rozbudzać ducha w ten sposób, aby rozwijana była zdolność do podziwiania, poznawania istoty rzeczy, kontemplowania i kształtowania osobistego sądu, a także do doskonałości zmysłu religijnego, moralnego i społecznego” (KDK 59).

- Kultura
a dobro osoby **469.** Aby mogła się rozwijać, kultura potrzebuje wolności, swoistej nietykalności oraz autonomii. Nie można jednak zapominać o tym, iż kultura ma służyć autentycznemu dobru każdej osoby ludzkiej. Musi zatem służyć obiektywnej prawdzie i zachowywać porządek moralny.
- Ewangelizacja
kultury **470.** Naukę Soboru Watykańskiego II na temat kultury rozwinął papież Paweł VI. W adhortacji apostolskiej *Evangelii nuntiandi* głosił on konieczność ewangelizacji kultury oraz inkulturacji Ewangelii: „Ewangelia, a zatem i ewangelizacja, nie mogą być utożsamiane z jakąś kulturą, bo niezależne są od wszystkich kultur. Niemniej Królestwo głoszone w Ewangelii wprowadzają w życie ludzie, którzy przynależą do swojej określonej kultury i w budowaniu tego Królestwa muszą korzystać z pewnych elementów kultury i kultur ludzkich. Chociaż Ewangelia i ewangelizacja nie należą właściwie do żadnej z kultur, to jednak nie znaczy, że nie mogą się z nimi łączyć, ale wręcz przeciwnie, zdolne są je przenikać, nie oddając się w służbę żadnej z nich” (EN 20).
O konieczności ewangelizacji kultury, to znaczy o niezbędności przeniknięcia kultury wartościami Ewangelii dla dobra zarówno poszczególnych ludzi, jak i całych społeczeństw i narodów wielokrotnie mówił również Ojciec Święty Jan Paweł II. Szczególnie ważnym, niejako programowym dokumentem jego pontyfikatu na ten temat stało się przemówienie z dnia 2 czerwca 1980 roku podczas Sesji plenarnej UNESCO w Paryżu. Swoistym rozwinięciem myśli w nim zawartych było przemówienie do przedstawicieli świata kultury wygłoszone dnia 1 lipca 1980 roku w Rio de Janeiro. Nawiązując do św. Tomasza z Akwinu i jego powiedzenia „genus humanum arte et ratione vivit”, Jan Paweł II w siedzibie UNESCO stwierdził, że kultura jest „właściwym kształtem życia człowieka jako takiego” oraz że poprzez kulturę „człowiek odznacza się i odróżnia od całej reszty istnień wchodzących w skład widzialnego świata: człowiek nie może obejść się bez kultury” (Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury. Przemówienie w UNESCO*, Paryż, 2 czerwca 1980 roku, 6).
- Człowiek
podmiotem kultury **471.** Człowiek jest „integralnym podmiotem kultury”. Znaczy to, że „[...] człowiek, który w widzialnym świecie jest *jedynym* ontycznym *podmiotem kultury*, jest też *jedynym właściwym jej przedmiotem i celem*. Kultura jest tym, przez co człowiek jako człowiek staje się bardziej człowiekiem: bardziej «jest»” (Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury. Przemówienie w UNESCO*, Paryż, 2 czerwca 1980 roku, 7). W konsekwencji, „[...] człowiek, który wyraża się i obiektywizuje w kulturze i przez kulturę, jest *jeden, cały i niepodzielny*. Jest podmio-

tem i sprawcą kultury. [...]. W dziedzinie kultury *człowiek jest zawsze faktem pierwszym: pierwotnym i podstawowym*. Jest to zaś zawsze człowiek jako całość: *w integralnym całokształcie swojej duchowo-materialnej podmiotowości*. Dlatego też „[...] z jednej strony dzieła kultury materialnej świadczą zawsze o jakimś *«uduchowieniu» materii*, o poddaniu tworzywa materialnego energiom ludzkiego ducha: inteligencji, woli – z drugiej zaś strony, dzieła kultury duchowej świadczą, na odwrót, o swoistej *«materializacji» ducha* i tego, co duchowe. Oba te ciągi wytworów zdają się w dziełach kultury być równie pierwotne i równie odwieczne”. Wszystko to stanowi podstawę, ażeby „rozumieć kulturę” poprzez ten klucz hermeneutyczny, jakim jest integralny człowiek, „[...] poprzez całą rzeczywistość jego podmiotowości [...] – i ażeby w kulturze szukać zawsze całego integralnego człowieka w całej prawdzie jego duchowo-cieleśnej podmiotowości i ażeby na ten autentycznie ludzki układ, na tę wspaniałą syntezę ducha i materii (ciała) *nie nakładać apriorycznych rozróżnień i przeciwstawień*. Zarówno bowiem jakakolwiek absolutyzacja materii w strukturze ludzkiego podmiotu, jak też *«idealistyczna» absolutyzacja ducha* w tejże strukturze, nie oddają rzeczywistej prawdy o człowieku – i nie służą też jego kulturze” (tamże, 8).

472. W świetle zarysowanej przez Jana Pawła II koncepcji człowieka jako podmiotu kultury nie ulega żadnej wątpliwości, że *„pierwszym i zasadniczym zadaniem kultury w ogóle i każdej zarazem kultury jest wychowanie”*. W wychowaniu takim chodzi o to, „ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem – o to, ażeby bardziej *«był»*, a nie tylko więcej *«miał»*, [...], ażeby również umiał bardziej *«być»* nie tylko *«z drugimi»*, ale także i *«dla drugich»*” (Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury. Przemówienie w UNESCO, Paryż, 2 czerwca 1980 roku*, 11). Stąd między innymi wielka troska o to, aby wychowywanie odbywało się w ramach rodziny, aby zachowywana była zdrowa moralność (która jest pierwszym i podstawowym wymiarem kultury), aby wszystkim ludziom była dostępna i zagwarantowana możliwość kształcenia, aby była uznana nienaruszalna wartość każdego ludzkiego życia od chwili poczęcia, aby była poszanowana kultura każdego narodu, która jest podstawą jego suwerenności. Aby te postulaty, niezbędne dla życia społeczeństw i narodów, mogły zostać spełnione, konieczna jest – zdaniem Jana Pawła II – wielka mobilizacja ludzkich sumień, aby „się przekonać do pierwszeństwa etyki przed techniką, prymatu osoby w stosunku do rzeczy, wyższości ducha nad materią” (tamże, 22).

Kultura
a wychowanie

Kultura a rozwój
człowieka

473. Najważniejszym wyzwaniem, przed którym stoi ludzkość, jest – według Jana Pawła II – konieczność zrozumienia, że „[...] kultura powinna rozwijać człowieka i to każdego człowieka w zakresie jego integralnego i pełnego człowieczeństwa, umożliwiając człowiekowi i wszystkim ludziom całkowity rozwój każdego ludzkiego wymiaru. Zasadniczym więc celem kultury jest doskonalić byt ludzki i zapewnić mu konieczne środki do rozwoju jego indywidualnego i społecznego charakteru” (Jan Paweł II, *W dziele kultury Bóg zawarł przymierze z człowiekiem. Przemówienie do świata kultury*, Rio de Janeiro, 1 lipca 1980 roku, 2).

Integralny rozwój człowieka nie jest możliwy bez wolności. „Prawdziwa *cultura animi* jest [bowiem] kulturą wolności, wypływającą z głębi ducha, z jasności myśli, z hojnej i bezinteresownej miłości. Bez wolności nie można osiągnąć kultury”. Mówiąc o niej, Jan Paweł II nawiązał do Augustynowego pojęcia *libertas maior* – „większej wolności”: „Poprzez poszanowanie wolności kultura winna służyć jej rozwojowi, to znaczy powinna wyposażyć ją w takie przymioty i zwyczaje, które przyczynią się do tworzenia wolności nazwanej przez świętego Augustyna *libertas maior*, czyli wolności w jej pełnym rozwoju, wolności moralnie dojrzałej, zdolnej do autonomicznych wyborów wobec pokus pochodzących z każdej bezładnej miłości własnej. Pełna kultura obejmuje rozwój moralny, kształcenie zmierzające do osiągnięcia cnót życia indywidualnego, społecznego i religijnego” (tamże, 2).

Kultura a religia

474. Do istoty kultury należy jej wymiar religijny. „Człowiek nie może [bowiem] zrealizować siebie w pełni, zrealizować w pełni swego człowieczeństwa, jeśli nie żyje nadprzyrodzonym wymiarem swego własnego istnienia w świecie i swym związkiem z Bogiem. Wyniesienie człowieka polega nie tylko na rozwoju jego człowieczeństwa, ale także na otwarciu się na Boga. Rozwijać kulturę to zapewnić człowiekowi, każdemu człowiekowi i wspólnocie ludzkiej jej ludzki i boski wymiar, to zaoferować i przekazać człowiekowi to człowieczeństwo i tę boskość, których źródłem jest Człowiek doskonały, Odkupiciel człowieka, Jezus Chrystus. W dziele kultury Bóg zawarł przymierze z człowiekiem. Sam Bóg stał się twórcą kultury dla rozwoju człowieka. *Dei agricultura estis* – wołał święty Paweł. «Jesteście uprawną rolą Bożą» (1 Kor 3, 9)” (Jan Paweł II, *W dziele kultury Bóg zawarł przymierze z człowiekiem. Przemówienie do świata kultury*, Rio de Janeiro, 1 lipca 1980 roku, 3).

Z przymierza, które Bóg zawarł z człowiekiem za pośrednictwem kultury, wynika konieczność naśladowania Boga w Jego miłości do człowieka. Prawdziwa kultura nie może bowiem istnieć bez miłości społecznej i sprawiedliwości, bez uznania pluralizmu prawowitych kultur, bez tak koniecznej postawy miłosierdzia, bez ewangelizacji (por. tamże, 3,5).

475. Zdając sobie sprawę z tego, że „dialog Kościoła z kulturami naszych czasów stanowi żywotne pole działania, na którym w tych ostatnich latach XX wieku rozgrywają się losy świata”, Jan Paweł II ustanowił dnia 20 maja 1982 roku Papieską Radę ds. Kultury. Jej celem miało być ułatwianie dialogu „Kościoła z kulturą na poziomie uniwersytetów i specjalistów, badaczy i naukowców” oraz organizowanie znaczących spotkań „między tymi światami kultury” (Jan Paweł II, List do Kardynała Sekretarza Stanu Agostino Casaroli: *Powołanie do życia Papieskiej Rady do spraw Kultury*, Rzym, 20 maja 1982 roku).

Dialog Kościoła
z ludźmi nauki
i kultury

Podczas spotkania z polskimi biskupami przebywającymi w 1998 roku w Rzymie z wizytą *ad limina Apostolorum* Ojciec Święty Jan Paweł II usilnie zachęcał do rzetelnego dialogu Kościoła z ludźmi nauki i twórcami kultury, wskazując, że jest on „nie tyle wymogiem chwili, ile raczej wyrazem swoistego przymierza na korzyść człowieka w imię prawdy, piękna i dobra, bez których życiu ludzkiemu zagraża pustka i bezsens” (Jan Paweł II, Przemówienie do III grupy biskupów polskich *ad limina Apostolorum*, 14 lutego 1998 roku, 3).

Wyrazem troski o taki dialog był także *List do artystów* Ojca Świętego Jana Pawła II, napisany z okazji Wielkiego Jubileuszu 2000. Po raz pierwszy w historii Kościoła papież w swoim nauczaniu tak osobiście pochylił się nad powołaniem twórców kultury, pisząc między innymi: „Artysta bowiem, kiedy tworzy, nie tylko powołuje do życia dzieło, ale poprzez to dzieło jakoś także objawia swoją osobowość” (LA 2). Świadom ich roli oraz ich odpowiedzialności w życiu współczesnego świata Jan Paweł II zwrócił się do artystów, zwłaszcza artystów chrześcijańskich, z gorącym apelem: „Zwracam się do was, artyści całego świata, aby raz jeszcze wyrazić wam swój szacunek oraz by przyczynić się do ponownego nawiązania bardziej owocnej współpracy między światem sztuki a Kościołem. [...] Artyści chrześcijańscy: każdemu z was pragnę przypomnieć, że przymierze istniejące od zawsze między Ewangelią a sztuką, niezależnie od swoich aspektów funkcjonalnych, wiąże się z wezwaniem do wnikięcia twórczą intuicją w głąb tajemnicy Boga Wcielonego, a zarazem w tajemnicę człowieka” (LA 14).

Wskazania Synodu
Plenarnego

476. Podejmując kwestię zadań stojących przed Kościołem w Polsce, II Polski Synod Plenarny stwierdził: „Ewangelizacja kultury nie jest jakąś tylko propozycją, sugestią czy radą, lecz nakazem wynikającym z istoty Ewangelii. Nie zrealizuje się go bez ewangelicznego radykalizmu, tak charakterystycznego dla pierwotnego Kościoła. Radykalizm jest niewątpliwie jednym z podstawowych warunków skuteczności ewangelizacji kultury”.

Ewangelizowanie kultury najbardziej skutecznie dokonuje się poprzez działalność apostolską świeckich. Dlatego Synod zachęca ich, „by z odwagą i twórczą inteligencją byli obecni w uprzywilejowanych miejscach kultury, jakimi są szkoły i uniwersytety, ośrodki badań naukowych i technicznych, środowiska twórczości artystycznej i humanistycznej refleksji. Celem tej obecności jest nie tylko uznanie i ewentualne oczyszczenie krytycznie ocenianych elementów istniejącej kultury, ale także ich podniesienie poprzez oryginalne bogactwo Ewangelii i wiary chrześcijańskiej” (PSPE 15, 16).

ZADANIA

Formować
człowieka

477. Mając pełną świadomość współczesnych wyzwań kulturowych, wobec których staje zarówno poszczególny człowiek, jak i całe społeczeństwo, w swej zwyczajnej pracy duszpasterskiej, a także w swych konkretnych inicjatywach Kościół w Archidiecezji Poznańskiej powinien dążyć do formowania człowieka jako integralnego podmiotu kultury, budującego swe człowieczeństwo w wolności dzieci Bożych, na obiektywnej prawdzie zawartej w Ewangelii. Niezwykle ważną rzeczą jest takie wychowywanie każdego człowieka, aby pełnię i ideał integralnego humanizmu dostrzegał on w Osobie Jezusa Chrystusa. Chodzi bowiem o to, by człowiek ciągle rozwijał się zarówno pod względem moralnym, jak i religijnym. Takie rozumienie wychowania powinno stanowić podstawowe kryterium w ocenianiu poszczególnych dzieł kultury, z jakimi obecnie mamy do czynienia lub które są aktualnie tworzone. Trzeba nieustannie stawiać sobie pytanie, czy dane dzieło kultury autentycznie służy człowiekowi i pozwala mu stawać się bardziej człowiekiem, czy też nie.

Uwzględnić kulturę
w programie
duszpasterskim

478. Niezwykle ważną sprawą jest ciągle wytyczanie odpowiedniego kierunku ewangelizacji kultury i poprzez kulturę w Archidiecezjalnym Programie Duszpasterskim. Wszyscy księża odpowiedzialni za

pracę duszpasterską powinni dążyć do zrozumienia i urzeczywistnienia tej prawdy, że kultura i jej ewangelizacja należą do ich priorytetowych zadań, które powinni realizować w codziennej pracy, a nie tylko w dość przypadkowych akcjach o charakterze kulturalnym.

479. Szczególną rolę w propagowaniu szeroko rozumianej nauki i kultury chrześcijańskiej ma do spełnienia Wydział Teologiczny UAM poprzez organizowane na nim sesje i konferencje naukowe, wykłady i publikacje. Należy dążyć do tego, żeby informacja o tego rodzaju przedsięwzięciach Wydziału docierała w odpowiednim czasie zarówno do Kurii Metropolitalnej, jak i do poszczególnych parafii.

Zadania Wydziału
Teologicznego UAM

480. W celu właściwej koordynacji oraz inspirowania działań podejmowanych przez różne środowiska kościelne w odniesieniu do świata kultury i nauki wskazane byłoby utworzenie Centrum Kultury i Informacji Archidiecezji Poznańskiej. Powinno ono współpracować z instytucjami kościelnymi szczególnie związanymi z nauką i kulturą, podmiotami kulturalnymi świeckimi oraz środowiskami akademickimi. Centrum powinno spełniać funkcję służebną, zwłaszcza wobec wspólnot parafialnych. Powinno ono również pełnić rolę „punktu” informacji (choćby poprzez utworzenie internetowej strony www.) oraz ośrodka koordynującego i rozwijającego aktualną działalność Archidiecezji Poznańskiej na płaszczyźnie naukowo-kulturalnej. Warto zaznaczyć, że powołanie do życia tego rodzaju instytucji byłoby też odpowiedzią na postulat Papieskiej Rady ds. Kultury, by tworzyć takie centra.

Potrzeba Centrum
Kultury i Informacji

481. Zachęca się Radę Inicjatyw Naukowych i Kulturalnych Kurii Metropolitalnej w Poznaniu do jeszcze większego wysiłku na rzecz podejmowania różnego rodzaju przedsięwzięć propagujących szeroko rozumianą kulturę chrześcijańską. Ponadto Rada powinna przygotować szczegółowo opracowany regulamin dotyczący przyznawania Nagrody Arcybiskupa Poznańskiego za propagowanie kultury chrześcijańskiej w Archidiecezji Poznańskiej i przedstawić go Arcybiskupowi do zatwierdzenia.

Zadania Rady
Inicjatyw
Naukowych
i Kulturalnych

482. Działające w Archidiecezji Poznańskiej duszpasterstwo środowisk twórczych powinno ogarniać swą duszpasterską troską i oddziaływaniem coraz szerszy krąg osób związanych z kulturą i sztuką. Stworzy to realną szansę, że dzięki ich coraz większej osobistej dojrzałości współczesna kultura będzie dogłębnie przeniknięta wartościami chrześcijańskimi.

Rozwijać
duszpasterstwo
środowisk twórczych

Zachęca się także do tego, aby działające przy kościołach: pw. Wszystkich Świętych, oo. Jezuitów, Dominikanów i Karmelitów centra o charakterze naukowym i kulturalnym nieustannie się rozwijały, przyciągając do siebie coraz więcej twórców i naukowców, w tym także należących do młodszych pokoleń.

Zadania mediów
katolickich

483. Należy przywiązywać wielką wagę zarówno do treści, jak i formy tych publikacji i audycji, które powstają na łamach prasy katolickiej, Emaus – Katolickiego Radia Poznań i programu telewizyjnego „Źródło”. Pracownicy mediów katolickich muszą mieć bowiem świadomość tego, że są odpowiedzialni za propagowanie kultury chrześcijańskiej – i to zawsze na wysokim poziomie tak pod względem treści, jak i formy.

Zadania parafii

484. Z troską o kulturę chrześcijańską nie może spadać jedynie na elitarny krąg twórców sztuki i jej odbiorców, ale powinno być sprawą wszystkich wiernych świeckich oraz wszystkich ludzi dobrej woli. Oni to poprzez swoją osobistą kulturę powinni być świadkami Boga, który jest Miłością, Najwyższym Dobrem, Prawdą i Pięknem. Dlatego tak ważną rzeczą jest, aby każda parafia Archidiecezji Poznańskiej stawała się ośrodkiem promieniowania kultury chrześcijańskiej, nierozzerwalnie związanej z polską tradycją narodową, obyczajami i zwyczajami. Dzięki temu parafia ma realną szansę stać się miejscem budowania kultury osobistej, szkołą kultury dialogu, spotkań, dyskusji, zachowań itd.

Każda parafia powinna prowadzić i rozwijać bibliotekę parafialną i propagować regularnie czytelnictwo prasy katolickiej, różnego rodzaju literatury religijnej oraz publikacji związanych z nauką społeczną Kościoła, a także zachęcać do korzystania z inspirujących do rozwoju życia duchowego filmów, kaset audio i video.

Zaleca się usilnie prowadzenie w każdej parafii kroniki stanowiącej świadectwo życia i wydarzeń parafialnych. Swoistym dopełnieniem kroniki powinna stać się, na bieżąco uzupełniania i wzbogacana, strona internetowa dotycząca życia parafii.

Każda parafia – w przypadku parafii mniejszych we współpracy z sąsiednimi – powinna raz w roku organizować Tydzień (lub Dni) Kultury Chrześcijańskiej. W programie można wykorzystać takie możliwości, jak: odczyty, wystawy własnych zasobów sztuki (np. zabytkowych ornatów czy paramentów liturgicznych), promowanie pracy miejscowych twórców. Tydzień (lub Dni) Kultury Chrześcijańskiej może stać się wspaniałą okazją do kształtowania zamiłowania do sztuki i właściwego kontaktu z dziełami sztuki, zwłaszcza z tymi, które

znajdują się w miejscowej świątyni, przede wszystkim poprzez przybliżenie ich znaczenia i kryjącego się w nich przesłania religijnego i artystycznego. Pomocne może być np. wydanie folderu informacyjnego o sztuce sakralnej w parafii lub zorganizowanie „skarbcza parafialnego”, dokumentującego miejscową historię nauki i kultury chrześcijańskiej.

Na miarę swych możliwości każda parafia powinna wspierać różnego rodzaju inicjatywy promujące kulturę i naukę chrześcijańską, organizując na przykład „mini” Verba Sacra, Dni Papieskie, Dni Trzech Króli, Forum „Wiara i Kultura”, dbając o rozwój chórów dziecięcych, młodzieżowych i dla dorosłych, organizując konkursy wiedzy religijnej, poezji, recytatorskie, wystawiając jasełka lub inne przedstawienia religijne.

485. Należy troszczyć się i rozwijać działalność Muzeum Archidiecezjalnego i Archiwum Archidiecezjalnego jako niezwykle ważnych placówek chroniących i opracowujących naukowo dobra kultury i sztuki chrześcijańskiej.

Troska o zabytki

W każdej parafii, zwłaszcza z okazji wizytacji kanonicznej, trzeba przeprowadzić dokładny spis inwentarski posiadanych przez nią zabytków sakralnych oraz archiwaliów.

W każdej parafii z ogromną pieczołowitością należy dbać o wszystkie należące do niej dzieła i zabytki sztuki i kultury sakralnej, traktując je jako wielkie dziedzictwo chrześcijańskiego ducha w naszej Ojczyźnie. Wszelkie plany ich renowacji i zabezpieczenia powinny być uzgadniane z Kurią Metropolitalną oraz, odpowiednio, z Muzeum Archidiecezjalnym lub Archiwum Archidiecezjalnym.

18. ŚRODKI SPOŁECZNEGO PRZEKAZU

AKTUALNA SYTUACJA

486. „Szybki rozwój technologii w dziedzinie mediów jest bezsprzecznie jednym z przejawów postępu dzisiejszego społeczeństwa” i dlatego nadal wydaje się konieczny „powrót do refleksji nad *wyzwaniami*, jakie środki społecznego przekazu stanowią dla Kościoła” (SR 1), który „czułby się winny wobec swego Pana, gdyby nie posługiwał się tymi potężnymi środkami” (EN 45). Kościół w Archidiecezji Poznańskiej jest więc wezwany do tego, aby korzystał z mediów w celu szerzenia Ewangelii i aby podjął wysiłek zespolenia zbawczego orędzia

Media wyzwaniem dla Kościoła

z „nową kulturą”, którą potężne narzędzia komunikowania tworzą i nagłaśniają. Posługiwanie się techniką i technologią współczesnej komunikacji stanowi integralną część misji Kościoła w Archidiecezji Poznańskiej w trzecim tysiącleciu (por. SR 1).

Prasa katolicka
na tle innych
wydawnictw

487. W ostatnich latach obserwuje się wyraźny spadek zainteresowania czytelnictwem książek. Z badań Biblioteki Narodowej wynika, że 56% Polaków czyta książki, a 37% kupuje przynajmniej jedną książkę w roku. Od 1996 roku spadek zakupu książek sięga aż 10%. Z ankiet sopockiej Pracowni Badań Społecznych wynika, że 7% Polaków czyta, a 5% kupuje książki o tematyce religijnej.

Zdecydowanie większym zainteresowaniem cieszy się tzw. prasa kolorowa. Zmniejszają się natomiast nakłady prasy katolickiej w stosunku do ogólnego nakładu czasopism w Polsce.

W Polsce międzywojennej łączny jednorazowy nakład prasy katolickiej wyniósł 2,4 miliona egzemplarzy, co stanowiło 27% nakładu wszystkich czasopism. Dzisiejszy nakład prasy katolickiej wynosi około 1,2 miliona egzemplarzy, co stanowi 1,5% ogólnego nakładu. Na taki spadek procentowego udziału prasy katolickiej w ogólnym nakładzie wydawanych czasopism wpłynęło wiele czynników, a m.in. komunistyczny etap historii naszego państwa, postępująca sekularyzacja, mentalność postmodernistyczna oraz wchodzenie bogatych inwestorów zagranicznych na lokalne rynki.

Drukarnia
i Księgarnia
św. Wojciecha

488. W Archidiecezji Poznańskiej działa rozwinięty sektor wydawnictw drukowanych. Szczególną rolę odgrywa Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, w której strukturach działają:

- a) „Przewodnik Katolicki” – religijno-społeczny tygodnik katolicki o zasięgu krajowym z wydaniem diecezjalnymi;
- b) „Mały Przewodnik Katolicki” – miesięcznik przeznaczony dla młodszych uczniów szkół podstawowych;
- c) „Katecheta” – miesięcznik poświęcony katechezie, wychowaniu religijnemu i Nowej Ewangelizacji oraz kierowany do środowiska katechetów w całym kraju;
- d) „Biblioteka Kaznodziejska” – miesięcznik homiletyczny, forum współpracy duchownych i świeckich w posłudze słowa;
- e) „KnC” (Króluj nam Chryste) – ogólnopolski miesięcznik dla służby ołtarza (ministrantów), któremu patronuje Komisja Konferencji Episkopatu Polski ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów;

- f) Wydawnictwo św. Wojciecha – jedno z czołowych wydawnictw katolickich w Polsce; wydaje Pismo Święte (Biblia Poznańska), modlitewniki, podręczniki do nauki religii, publikacje o charakterze dydaktycznym, literaturę dla dzieci i młodzieży i wydawnictwa multimedialne;
- g) Księgarnia św. Wojciecha – jedna z największych księgarni katolickich w Polsce, która w sprzedaży oferuje ponad 7 tysięcy tytułów książek oraz materiały multimedialne i dewocjonalia;
- h) Księgarnia Internetowa – umożliwia korzystanie drogą wysyłkową z szerokiej oferty książek, multimedów i dewocjonalistów na rynku wydawców katolickich;
- i) Drukarnia św. Wojciecha – świadczy usługi poligraficzne.

489. Na terenie Archidiecezji Poznańskiej działają także inne wydawnictwa:

Inne wydawnictwa
katolickie

- a) Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza – publikacje naukowe, monograficzne, podręczniki i pomoce naukowe dla studentów.
- b) Caritas Archidiecezji Poznańskiej wydaje „List do Chorych” – miesięcznik kierowany do chorych jako pomoc formacyjna w przeżywaniu choroby i cierpienia.
- c) *Pallottinum* (Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego Księża Palotynów) – Pismo Święte (Biblia Tysiąclecia), mszały, książki liturgiczne, dokumenty Kościoła, a także książki specjalistyczne, naukowe, podręczniki uniwersyteckie i literatura o tematyce religijnej oraz piękna. Przegląd teologiczny „Communio” – dwumiesięcznik.
- d) *W drodze* (Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów w Poznaniu) – książki z zakresu teologii, filozofii, psychologii, szeroko rozumianej duchowości oraz literatury, dzieła klasyków myśli chrześcijańskiej i autorów współczesnych, mistrzów duchowych i psychologów. „W drodze” – miesięcznik poświęcony życiu chrześcijańskiemu i poruszający problemy społeczne, religijne i duchowe.
- e) *Hlondianum* (Wydawnictwo Towarzystwa Chrystusowego) – rozważania, modlitwy powszechne, pomoce duszpasterskie, „Ziarno” – rozważania dla dzieci na niedzielę. „Msza Święta” – miesięcznik.
- f) *Wydawnictwo Agape* – „Miłujcie się!” – katolicki dwumiesięcznik Społecznej Krucjaty Miłości Ruch Czystych Serc;

- g) Misjonarze Oblaci Maryi Niepokalanej – „Misyjne Drogi” – dwumiesięcznik poświęcony pracy ewangelizacyjnej;
- h) *Flos Carmeli* (Wydawnictwo Warszawskiej Prowincji Karmelitów Bosych) – „Biblioteka Zeszytów Karmelitańskich” – seria wydawnicza (roczniki) poświęcona duchowości;
- i) Inicjatywa Wydawnicza „Jerozolima” (związana z Ruchem Odnowy w Duchu Świętym) – książki przekazujące nauczanie Kościoła na temat małżeństwa i rodziny, oraz dotyczące duchowości i tematyki społecznej;
- j) „Wieczernik” – wydawane w Poznaniu ogólnopolskie pismo formacyjne Ruchu Światło-Życie;
- k) Klub Książki Katolickiej – książki i czasopisma społeczno-religijne, kwartalnik „Christianitas”.

Do rąk czytelnika docierają także wydawnictwa książkowe i tytuły prasowe z innych diecezji.

Prasa parafialna

490. W Archidiecezji Poznańskiej ukazuje się około 75 pism parafialnych. Wydawcami tytułów są najczęściej parafie. Nakład waha się od 100 do 4500 egzemplarzy. W pismach parafialnych dominuje tematyka ewangelizacyjna, wydarzenia związane z życiem parafii, a także społecznością lokalną. Dziennikarze prasy parafialnej pracują społecznie. Redaktorzy 19 pism są członkami Oddziału Poznańskiego Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Prasy Parafialnej. Stowarzyszenie pomaga podnosić jakość wydawanych pism, między innymi poprzez organizowanie warsztatów obejmujących całokształt zagadnień związanych z wydawaniem pisma, zwracanie szczególnej uwagi na konieczność przestrzegania przez redakcje pism parafialnych prawa prasowego i autorskiego.

Emaus – Katolickie Radio Poznań

491. Z przeprowadzonych badań wynika, że łącznie stacje radiowe nadające program o charakterze religijno-społecznym mają 2,6% udziału w rynku. Dziennie stacji tych słucha 3,6% Polaków, poświęcając średnio na ich słuchanie 2 godziny i 49 minut w ciągu doby. Słuchalność programów religijnych jest jednak zróżnicowana w zależności od regionu kraju. Najniższą obserwuje się w województwach wielkopolskim i kujawsko-pomorskim.

Do tej pory nie przeprowadzono badań dotyczących słuchalności Radia Emaus – rozgłośni o profilu społeczno-religijnym, które uczestniczy w dziele ewangelizacji i szerzenia wartości chrześcijańskich w Archidiecezji Poznańskiej. Rozgłośnia nadaje program przez całą dobę, także w Internecie. Radio nie posiada osobowości prawnej.

Jest wydzieloną jednostką organizacyjną, która wraz z częstotliwością, koncesją, siedzibą i sprzętem stanowi własność Archidiecezji Poznańskiej.

492. Archidiecezja Poznańska posiada na antenie ośrodka poznańskiego Telewizji Polskiej (PTV Poznań) katolicki program „Źródło”, który powstał w oparciu o umowę pomiędzy Konferencją Episkopatu Polski a Telewizją Polską.

Program telewizyjny
„Źródło”

Program ten przedstawia życie religijne kilku diecezji, ponieważ zasięg jego nadawania obejmuje teren Archidiecezji Poznańskiej i Gnieźnieńskiej oraz Diecezji Kaliskiej i Włocławskiej.

Celem programu jest ukazywanie bieżących wydarzeń z życia Kościoła, wspólnot parafialnych, grup duszpasterskich, stowarzyszeń katolickich, instytutów życia konsekrowanego, mediów katolickich, pielgrzymek, sanktuariów, architektury i zabytków kościelnych, pomocy charytatywnej, dialogu ekumenicznego, międzyreligijnego i światopoglądowego.

493. Dwadzieścia sześć procent Polaków deklaruje dostęp do Internetu, a 19% korzysta z niego, co najmniej raz w miesiącu. Polacy korzystają z Internetu w domu (47%), w pracy (25%), w kawiarenkach internetowych (19%), a także szkołach i uczelniach (łącznie 30%) oraz u znajomych (12%).

Internet

Archidiecezja Poznańska dysponuje własną stroną internetową (<http://www.archpoznan.org.pl>), która jest źródłem informacji o Archidiecezji, jej strukturach, działalności i aktualnych wydarzeniach. Ponad 50 parafii oraz 12 organizacji kościelnych posiada również swoje strony internetowe, a kilku księży dyskutuje (na czatach) z internautami o wierze.

494. Dziennikarstwo można w Poznaniu studiować na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, w Wyższej Szkole Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa, Wyższej Szkole Umiejętności Społecznych, Wyższej Szkole Zarządzania i Bankowości oraz Wyższej Szkole Bankowej.

Edukacja medialna

Próby kształcenia teologicznego dziennikarzy podejmuje Wydział Teologiczny UAM w ramach jednorocznego Podyplomowego Studium Podstawowych Pojęć Chrześcijaństwa. Ponadto w czasie studiów teologicznych prowadzone są zajęcia przygotowujące do odbioru i współpracy ze środkami społecznego przekazu: „Teologia przepowiadania” na roku trzecim, „Mass media w duszpasterstwie” na roku trzecim

i szóstym, „Mass media i komunikowanie społeczne” dla specjalności Dialog społeczny na roku trzecim oraz „Przepowiadanie w aspekcie teorii komunikacji” na roku czwartym.

Archidiecezja
a media

495. W Archidiecezji Poznańskiej zagadnienia związane z funkcjonowaniem mediów koordynuje, działający w ramach Wydziału Przekazu Wiary, Nauczania i Wychowania Katolickiego Kurii Metropolitalnej, Referat Środków Społecznego Przekazu wraz z Radą ds. Środków Społecznego Przekazu. Jego przewodniczącym jest rzecznik prasowy Kurii Metropolitalnej, do którego obowiązków należy kontakt z mass mediami. W ramach Wydziału Duszpasterstw: Ogólnego i Specjalistycznych w Referacie Duszpasterstwa Grup Zawodowych i Środowiskowych działa archidiecezjalny duszpasterz środków społecznego przekazu.

Każdego roku w okresie Bożego Narodzenia środowisko poznańskich mediów gromadzi się na spotkaniu opłatkowym w domu Arcybiskupa Poznańskiego. Jest to okazja nie tylko, by złożyć sobie wzajemnie życzenia świąteczne, ale także, by wysłuchać słów Arcybiskupa skierowanych do tego środowiska.

Katolickie
Stowarzyszenie
Dziennikarzy

496. Na terenie Archidiecezji Poznańskiej działa Katolickie Stowarzyszenie Dziennikarzy – Oddział w Poznaniu. Należy do niego kilkunastu dziennikarzy, których łączy postawa chrześcijańska i troska o przekaz prawdy, a tym samym o rzetelność i chrześcijański etos pracowników środków społecznego przekazu.

Dzień Środków
Społecznego
Przekazu

497. Co roku w trzecią niedzielę września organizowany jest Dzień Środków Społecznego Przekazu. Głównym punktem obchodów jest najczęściej odczytanie okolicznościowego dokumentu papieskiego bądź listu Episkopatu Polski podczas Mszy św. lub wygłoszenie okolicznościowego kazania oraz zachęcanie do nabywania prasy katolickiej.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

Media narzędziem
ewangelizacji

498. Kościół przyjmuje środki przekazu jako „dar Boży” (por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, Instrukcja *Communio et Progressio*, 2) i narzędzie realizacji planów Bożych sprzyjające zbliżaniu i jednoczeniu ludzkości w duchu miłości, sprawiedliwości i pokoju. Dostrzega w nich również narzędzie pracy apostołskiej, by

głosić, że w „Jezusie Chrystusie, Synu Bożym, który stał się człowiekiem, umarł i zmartwychwstał, ofiarowane jest każdemu człowiekowi zbawienie, jako dar łaski i miłosierdzia Bożego” (EN 27). Kościół „czułby się winny przed Panem” (EN 45), gdyby nie wykorzystał środków przekazu jako ważnego środka głoszenia prawdy ewangelicznej. Kierunek ten wskazał już Sobór Watykański II.

Powinnością członków Ludu Bożego jest twórcze wykorzystywanie nowych odkryć i technologii dla dobra ludzkości i do realizacji Bożego planu wobec świata.

Jednocześnie społeczeństwo współczesne staje się „społeczeństwem epoki informacji”, obecne pokolenie – „pokoleniem mass mediów”, a kultura „kulturą środków społecznego przekazu” (Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, Instrukcja *Aetatis novae*, 2).

Ekspansja rynków medialnych umożliwia korzystanie z bardzo bogatej i różnorodnej oferty środków przekazu, które w coraz większym stopniu wpływają na kształtowanie wiedzy o życiu i sposób myślenia o nim. „Dla wielu rzeczywistością jest to, co środki przekazu uznają za rzeczywiste: wszystko, czemu nie poświęcają uwagi, wydaje się pozbawione znaczenia. W ten sposób jednostki i grupy, o których się nie mówi w środkach przekazu, mogą być *de facto* zmuszone do milczenia: nawet głos Ewangelii może zostać w ten sposób przytłumiony, chociaż nie całkiem zagłuszony” (Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, Instrukcja *Aetatis novae*, 4).

499. Media z religijnego punktu widzenia „[...] są źródłem wiadomości i informacji o wydarzeniach, ideach i osobistościach z życia religijnego oraz służą jako narzędzia ewangelizacji i katechezy. Dzień po dniu dostarczają inspiracji, niosą otuchę i stwarzają sposobność do modlitwy ludziom zmuszonym do pozostawania w domach lub instytucjach publicznych” (Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Środkach Masowego Przekazu*, 11) Szczególnie Internet – nowe forum – daje „[...] bezpośredni i natychmiastowy dostęp do ważnych zasobów religijnych i duchowych – wspaniałych bibliotek i muzeów oraz miejsc kultu, dokumentów i nauczania Magisterium, pism Ojców i Doktorów Kościoła oraz duchowej mądrości wieków. Daje szansę przezwycięzania odległości i izolacji, umożliwiając ludziom kontakt z podobnie myślącymi ludźmi dobrej woli, którzy łączą się w wirtualnych społecznościach wiary, by nawzajem zachęcać się i wspierać” (Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, 5). Kościół zdaje sobie sprawę, że środki przekazu mogą być „potężnymi narzędziami edukacji i kulturowego

Media w służbie Ewangelii

bogactwa, dialogu międzykulturowego i wzajemnego zrozumienia”. Dostrzega jednak również niebezpieczeństwa i zagrożenia, jakie niosą media, które mogą stać się „narzędziem wyzysku, manipulacji, dominacji i niszczenia” (Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, 1).

Celem dobro osoby
ludzkiej

500. Podstawowym celem działania mediów winno być dobro osoby ludzkiej, obiektywne i rzetelne przekazywanie informacji, wolne od manipulacji i przeinaczania prawdy, by odbiorca rozumiał przemiany zachodzące w dzisiejszym świecie i mógł podejmować wybory z nimi związane. Służba prawdzie jest służbą ludziom, prowadzącą do rozwoju ich potrzeb kulturalnych i religijnych. „Prawda bowiem związana jest nierozzerwalnie z dobrem i pięknem. Tam więc, gdzie przekazywana jest prawda, objawia się również potęga dobra i blask piękna, a człowiek, który ich doświadcza, nabywa szlachetności i kultury. Jest to szczególna misja, wnosząca wielki wkład w dobro i postęp społeczeństwa” (Jan Paweł II, Przemówienie do III grupy biskupów polskich *ad limina Apostolorum*, 14 lutego 1998 roku, 3).

Środki społecznego przekazu powinny szanować godność zarówno osób będących odbiorcami mediów, jak i osób ukazywanych w mediach. Dobro osoby ludzkiej stanowi bowiem najważniejszy cel wszystkich działań mediów. Mass media mogą wspomagać Kościół w działaniach służących obronie „tych trwałych zasad, które są niezbędne do budowy społeczeństwa szanującego godność osoby ludzkiej i wyczulonej na wspólne dobro” (SR 7). Konieczny jest więc taki system zarządzania mediami, który zagwarantowałby poszanowanie godności osoby ludzkiej, prymat rodziny jako podstawowej komórki społecznej oraz poprawne relacje między różnymi podmiotami (por. SR 10). Ponieważ społeczeństwo finansuje media publiczne, ciąży na nich szczególny obowiązek służby społecznej.

Prawda, wolność
i odpowiedzialność

501. Z zasady media z odwagą służą prawdzie, ale zdarza się też, że występując w roli rzecznika wąskich grup interesów sięgają dezinformację i propagandę. Stawiają zysk ponad obiektywny opis rzeczywistości. Kościół uczy, że „[...] podstawowym wyzwaniem moralnym wszelkiej komunikacji społecznej jest poszanowanie prawdy i służba prawdzie. Dla międzyludzkiej komunikacji niezbędna jest wolność poszukiwania i mówienia prawdy, a przede wszystkim dotyczącej natury i przeznaczenia osoby ludzkiej, społeczeństwa i dobra wspólnego oraz naszego stosunku do Boga” (OŚDŚP, 3). Wszyscy ci, którzy działają na polu mass mediów, z racji wielkiej odpowiedzialności,

która wpisana jest w ich pracę, muszą pamiętać, że są powołani do tego, by dostarczać zawsze dokładnych informacji z poszanowaniem godności osoby ludzkiej i uwzględnieniem dobra wspólnego (por. Jan Paweł II, *Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański*, 13 marca 2005 roku).

Wierne relacjonowanie wydarzeń, rzetelne wyjaśnianie problemów i uczciwe przedstawianie odmiennych poglądów z uwzględnieniem spraw bolesnych i dzielących ludzi oraz uczciwe poszukiwanie rozwiązań są wymogiem sprawiedliwości.

Niektórzy mówią, że media, a szczególnie Internet „to nowe królestwo, cudowny kraj cyberprzestrzeni, gdzie dozwolony jest każdy rodzaj wyrazu, a prawem jest całkowita wolność czynienia tego, co się komu podoba” (Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, 8). Taka postawa otwiera drogę dla zniesławień, oszczerstw, nienawiści i konfliktów, przemocy i pornografii oraz wrogości i pogardy wobec religii (por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Środkach Masowego Przekazu*, 13 i 18). Kościół uczy, że w mediach powinna obowiązywać następująca zasada etyczna: dobro osoby i wspólnoty stanowią cel i kryterium posługiwania się środkami przekazu. Znaczy to, że przekaz winien odbywać się z myślą o rozwoju integralnym osób (por. tamże, 21).

Niezbędna jest nieustanna formacja pracowników mediów, aby wykorzystywali je w sposób świadomy i właściwy. Środki przekazu, jak mówił papież Jan Paweł II, stanowią dobro przeznaczone dla całej ludzkości, trzeba więc stale znajdować takie formuły, które umożliwią powszechne uczestnictwo w zarządzaniu mediami, a w efekcie – odpowiedzialność za nie.

Media są środkami wzajemnego poznania, solidarności i pokoju; mogą jednak stanowić wręcz „broń destrukcyjną”, również dla naszego społeczeństwa, dlatego potrzebny jest dialog społeczny nad sposobami ich wykorzystania dla dobra i służby ludzkości (por. SR 10).

502. Kościół ma tworzyć i rozwijać własne środki masowego przekazu. Problematyka ta winna stanowić integralny element każdego programu duszpasterskiego. Troska o tworzenie, utrzymanie i rozwój tych środków przekazu wymaga wspólnej refleksji i współdziałania osób duchownych i świeckich, by z jednej strony były to media profesjonalne, a z drugiej strony odzwierciedlały autentyczną naukę Kościoła. Obecność Ewangelii w mediach jest odczytywana przez Kościół jako znak czasu i jedno z ważniejszych zadań (Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Instrukcja Aetatis novae*, 17).

Rozwój mediów
kościelnych

Chrześcijańska
formacja odbiorców
mediów

503. Nieustanny rozwój środków społecznego przekazu wymaga ciągłej chrześcijańskiej formacji odbiorców mediów. Kościół, uwzględniając nie tylko pozytywne, ale i negatywne oddziaływanie mediów – prasy, radia, a zwłaszcza telewizji, gier komputerowych i Internetu – uważa, że problem wychowania jest jednym z najpilniejszych zadań (por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Środkach Masowego Przekazu*, 13 i 25). Wychowanie ma prowadzić do tego, by uwrażliwić odbiorców na świat wartości etycznych, co pozwoli im na wolny i odpowiedzialny wybór programów. Aby sprostać tym zadaniom, duszpasterze muszą również uczestniczyć w permanentnej formacji.

Konieczna wydaje się szeroka praca formacyjna, służąca świadomemu i odpowiedniemu wykorzystaniu mediów oraz zabezpieczająca przed poważnymi uzależnieniami. Problem ten dotyczy w sposób szczególny młodzieży, która przejawia naturalne zainteresowanie innowacjami technicznymi i z tego względu najbardziej potrzebuje wychowania do odpowiedzialnego i krytycznego korzystania z mediów (por. SR 11).

W pierwszej kolejności formacją tą muszą zostać objęci kapłani, diakoni, osoby zakonne i świeccy pracownicy pastoralni. Wszyscy oni „[...] powinni posiadać wykształcenie medialne, mające zwiększyć zrozumienie wpływu środków społecznego przekazu na jednostki i społeczeństwo, oraz nabyć umiejętności przekazu, który odwołuje się do wrażliwości i zainteresowań ludzi kultury medialnej. Obecnie niewątpliwie wymaga to wykształcenia obejmującego Internet, łącznie z jego wykorzystaniem we własnej pracy” (Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, 11).

Kościół, współpracując z różnymi grupami społeczeństwa (rodzice, szkoła, stowarzyszenia, twórcy), powinien inspirować grupy odbiorców, by reagowali na zgodność programów z wartościami chrześcijańskimi. Swoje opinie powinni wyrażać także w mediach (Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, Instrukcja *Aetatis novae*, 18).

Duszpasterstwo
osób pracujących
w mediach

504. Troską duszpasterską trzeba też objąć pracowników mediów, którzy pracują w szczególnych warunkach i stają przed różnymi wyzwaniami etycznymi. Powinni oni mieć mocne oparcie w swoich duszpasterzach i uzyskać od nich pomoc w kształtowaniu prawego sumienia i zgodnego z nim działania (por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, Instrukcja *Aetatis novae*, 19).

Na duszpasterzach ciąży obowiązek wychodzenia naprzeciw duszowym oczekiwaniom pracowników mediów, ponieważ, „[...] aby świadczyć o Chrystusie, człowiek musi sam Go spotkać i rozwijać oso-

bistą więź z Nim przez modlitwę, Eucharystię i sakrament pojednania, czytanie i rozważanie Słowa Bożego, studium chrześcijańskiej nauki, służbę innym” (OŚDSP).

505. Jan Paweł II zachęcał wiernych, by poszukiwali nowych metod i sposobów działania, aby głos Kościoła nie stał się marginesowy i nie zamilkł: „Jezus Chrystus musi być głoszony całemu światu i dlatego Kościół musi wejść na rozległe forum środków przekazu z ufnością i odwagą” (Jan Paweł II, *Dobra Nowina w świecie mediów*. Spotkanie z uczestnikami zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 1 marca 2002 roku) Realizacja tego zadania wymaga opracowania przez Konferencję Episkopatu i każdą diecezję ramowego programu duszpasterskiego dotyczącego środków społecznego przekazu. Problematykę tę należy uwzględnić również przy opracowywaniu wszystkich innych programów duszpasterskich, a zwłaszcza z zakresu działalności społecznej, wychowania i ewangelizacji (por. Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, Instrukcja *Aetatis novae*, 23).

Program
duszpasterski
dla mediów

„Opracowując plany, nie możemy nigdy zapominać, że to Chrystus jest Dobrą Nowiną! Nie mamy do zaproponowania nic oprócz Jezusa, jedynego pośrednika między Bogiem a człowiekiem (por. 1 Tm 2, 5). Ewangelizacja to po prostu dążenie do tego, by Chrystus mógł być widziany i słyszany. Wiemy bowiem, że tam, gdzie nie ma miejsca dla Chrystusa, nie ma również miejsca dla człowieka” (Jan Paweł II, *Dobra Nowina w świecie mediów*. Spotkanie z uczestnikami zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 1 marca 2002 roku).

Szczegółowe wskazania dotyczące opracowania programów duszpasterskich w dziedzinie społecznego przekazu, procedury opracowania programu oraz faz programowania Kościół zawarł w aneksie Instrukcji *Aetatis novae* Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu.

ZADANIA

506. We współczesnym społeczeństwie środki społecznego przekazu są nieodzownym środkiem komunikacji wzajemnej. Mass media udostępniają wiadomości z całego świata, stwarzają możliwość kontaktu między ludźmi, sprzyjają zjednoczeniu, służą szerzeniu oświaty i kultury. Komunikacja społeczna może uczynić świat lepszym.

Budować
kulturę dialogu

Jednak środki społecznego przekazu niosą ze sobą także realne niebezpieczeństwa, jakie wynikają z niewłaściwego ich używania. Poprzez środki społecznego przekazu człowiek może stać się przedmiotem manipulacji (por. RH 16). Stąd też ważnym zadaniem stojącym przed Archidiecezją Poznańską jest popieranie właściwego kierunku rozwoju mass mediów. Może się to dokonywać poprzez dialog osób odpowiedzialnych za katolicką naukę społeczną i dziennikarzy oraz działania, których celem jest lepsze zrozumienie przez osoby pracujące w mediach chrześcijańskiej wizji środków przekazu i ukazywanie zagrożeń stojących przed dziennikarzami.

Kościół w Archidiecezji Poznańskiej w swoim wymiarze instytucjonalnym powinien przyjaźnie współdziałać ze środkami przekazu, wiedząc, że taka forma współpracy przyniesie obopólne korzyści. Wprawdzie między kulturą Kościoła a kulturą środków przekazu istnieją różnice, a w niektórych sprawach nawet jaskrawe kontrasty, nie jest to jednak powód, który uniemożliwiałby dialog i przyjaźń.

Formować
pracowników
mediów

507. Należy regularnie podejmować refleksję nad etycznym wymiarem środków społecznego przekazu. Winna ona prowadzić do podjęcia praktycznych działań, które pozwoliłyby wyeliminować zagrożenia dla rodziny ze strony mediów. Środki przekazu winny być rzeczywistym źródłem duchowego rozwoju i ubogacenia ich odbiorców. Szczególna odpowiedzialność w tym względzie spoczywa na samych pracownikach mediów, którym trzeba pomóc w kształtowaniu właściwego sumienia. Spoczywa ona także na władzach publicznych i rodzinach, na księżach, zwłaszcza proboszczach i katechetach.

Z uwagi na znaczenie środków przekazu, konieczne jest pogłębianie wiedzy dziennikarskiej i redaktorskiej przez pracowników mediów. Konieczne wydaje się także objęcie ich troską duszpasterską. Potrzebą chwili staje się uwróżliwianie pracowników mediów na wartości takie jak prawda, sprawiedliwość i odpowiedzialność.

Wychowywać
do odbioru

508. Niezbędne jest podejmowanie działań mających na celu wychowanie do dojrzałego odbioru mediów w rodzinie, a także w szkole. Na rodzicach przede wszystkim ciąży obowiązek wychowania dzieci i młodzieży do krytycznego i odpowiedzialnego korzystania ze środków przekazu. W tym dziele rodziny winni wspierać duszpasterze, korzystając z pomocy katolickich mediów.

Kształtować
opinię publiczną

509. Nie wystarczy zachęcanie wiernych, aby wywierali nacisk na publiczne i prywatne media przez wyrażanie swoich opinii o nich i pisanie

protestów w obronie wartości chrześcijańskich. Program duszpasterski w dziedzinie społecznego przekazu powinien wskazać odpowiednie struktury, które podjęłyby się opiniowania mediów, jak i inspirowania odbiorców mediów do wyrażania sprzeciwu oraz zapewnienia im – także prawnej – pomocy (por. KaIn 7). Ważną kwestią jest również informowanie o konieczności poszanowania praw autorskich i dobra osobistego oraz kształtowanie sumienia pod tym kątem.

510. Ważnym zadaniem stojącym przed Archidiecezją Poznańską jest opracowanie całościowej koncepcji duszpasterskiej w zakresie środków społecznego przekazu, uwzględniającej obowiązujący program duszpasterski. Podejmując się tego zadania, trzeba sięgnąć po Instrukcję *Aetatis novae* Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu.

Opracować program duszpasterski dla mediów

Program duszpasterski dotyczący społecznego przekazu powinien uwzględniać takie zagadnienia, jak troska o rozwój własnych środków przekazu, obecność wartości chrześcijańskich w mediach pozakościelnych, chrześcijańska formacja w zakresie społecznego przekazu, dialog i duszpasterstwo osób pracujących w mediach oraz środki potrzebne do realizacji programu.

511. Program duszpasterski dotyczący środków społecznego przekazu powinien uwzględniać temat zadań duszpasterzy związanych z problematyką społecznego przekazu, takich jak: obowiązek edukacji medialnej, umiejętność wykorzystania środków przekazu w pracy duszpasterskiej, kaznodziejskiej, katechezie szkolnej i parafialnej, wspieranie mediów katolickich, promowanie i dystrybucja prasy oraz książek o treści religijnej.

Zadania duszpasterzy związane z mediami

Duszpasterze powinni skuteczniej niż dotychczas wykorzystywać okazję, jaką stanowi organizowany w trzecią niedzielę września Dzień Środków Społecznego Przekazu, promując katolickie środki przekazu oraz uwrażliwiając na odpowiedzialne korzystanie z prasy, radia, telewizji, kina i Internetu.

512. Program duszpasterski powinien w sposób szczególny dotyczyć mediów kościelnych: Drukarni i Księgarni św. Wojciecha, Emaus – Katolickiego Radia Poznań, telewizji i innych.

Wspierać media kościelne

Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, działająca jako spółka prawa handlowego, posiada wypracowaną strukturę organizacyjną (wydawnictwo, drukarnia, księgarnia i 5 tytułów prasowych), którą należy nieustannie dostosowywać do zmieniających się warunków i wykorzystać istniejący potencjał. Trzeba również bardziej zdecydowane

popierać prasę katolicką i powiększać zasięg jej oddziaływania oraz zachęcać do jej lektury.

W programie duszpasterskim dotyczącym mediów trzeba także zweryfikować działalność Emaus – Katolickiego Radia Poznań, skonkretyzować jego zadania, ustalić zasady jego współpracy z innymi katolickimi mediami w Archidiecezji Poznańskiej i poza nią oraz normy kooperacji z mediami świeckimi.

Katolickie programy radiowe i telewizyjne powinny wyróżniać się wysokim poziomem warsztatowym, redakcyjnym i merytorycznym, walorami etycznymi oraz winny zwracać szczególną uwagę na problemy związane z życiem, rodziną i edukacją.

Należy również dołożyć wszelkich starań, aby pracownicy mediów doskonalili warsztat dziennikarski i redaktorski, zadbali o odpowiedni poziom merytoryczny, przestrzegali prawa prasowego i autorskiego, zwłaszcza w pismach parafialnych. Nieodzowną pomocą powinny służyć poznańskie oddziały Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Prasy Parafialnej oraz Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy.

W celu upowszechniania treści religijnych oraz haseł wzywających odbiorców do solidarności, altruizmu czy miłosierdzia, warto wykorzystać w szerszym stopniu narzędzie, jakim jest reklama.

Wychowywać
do korzystania
z mediów

513. Należy dołożyć starań, by uwrażliwiać użytkowników Internetu na korzystanie z niego w sposób odpowiedzialny i dla celów dobrych moralnie. Rodzicom należy przypominać o obowiązku czuwania nad dziećmi, które korzystają z Internetu, a także uczulać wychowawców, nauczycieli i instruktorów, by uczyli odbiorców nie tylko umiejętności technicznych, ale i krytycznego posługiwania się Internetem.

Należy dążyć do rozwijania i uaktualniania stron diecezjalnych, jak i parafialnych oraz do szerszego wykorzystania Internetu w komunikacji wewnątrzkościelnej oraz do zagwarantowania obecności głosu Kościoła w debacie społecznej.

19. DIALOG EKUMENICZNY, MIĘDZYRELIGIJNY I ŚWIATOPOGLĄDOWY

AKTUALNA STYUACJA

514. Problematyka dialogu Kościoła ze światem domaga się najpierw wyjaśnienia sensu dwóch podstawowych dla tego tematu terminów: „dialog” i „głoszenie”.

„Dialog”
i „głoszenie”

Różnicę zachodzącą między dialogiem a głoszeniem pokazuje dokument opublikowany w 1991 roku przez Papieską Radę ds. Dialogu Międzyreligijnego i Kongregację ds. Ewangelizacji Narodów pt. *Dialog i głoszenie: refleksje i wskazówki na temat dialogu międzyreligijnego i głoszenia Ewangelii Jezusa Chrystusa*. Czytamy w nim m.in., że dialog wskazuje na „całość stosunków międzyreligijnych, pozytywnych i twórczych, z osobami i wspólnotami innych wiar, których celem jest wzajemne poznanie i obopólne wzbogacenie, w posłuszeństwie prawdzie i w poszanowaniu dla wolności” (tamże, 9).

Natomiast głoszenie (proklamacja) to „przekazywanie przesłania ewangelicznego, tajemnicy zbawienia, dokonanego przez Boga dla wszystkich w Jezusie Chrystusie, mocą Ducha. Jest ono [...] zaproszeniem do wejścia przez chrzest do wspólnoty wierzących, którą jest Kościół” (tamże, 10).

Z powyższych rozróżnień wynika jasno, że „dialog” i „głoszenie” nie są sobie przeciwstawne, ale wzajemnie się uzupełniają w procesie ewangelizacji. Dialog, jeśli już zawiera elementy ewangelizacji, może stać się formą głoszenia, ale samo głoszenie nigdy nie może zostać zredukowane jedynie do dialogu. Niewymienność dialogu i głoszenia wynika z różnicy celów obu. Dialog nie dąży do „nawrócenia” innych na chrześcijaństwo, lecz jedynie ma skłonić uczestników dialogu do spotkania się i nawiązania wzajemnych relacji. Natomiast głoszenie jest już wyraźnym zaproszeniem innych, aby stali się uczniami Jezusa i przyjęli chrzest włączający ich do wspólnoty Kościoła.

515. Problem zachowania jedności wyznawców Chrystusa pojawił się już w czasach pierwszych wspólnot chrześcijańskich. Nabierał on szczególnego znaczenia w historii Kościoła, kiedy dochodziło do prób rozbijania wspólnoty kościelnej oraz do bolesnych rozłamów wśród chrześcijan.

Dialog
ekumeniczny

Pojęcie ekumenizmu w dzisiejszym rozumieniu tego słowa ukształtowało się w XX wieku, a o wejściu Kościoła katolickiego na drogę

intensywnego dialogu ekumenicznego możemy mówić w odniesieniu do czasu bezpośrednio związanego z przygotowaniem i przebiegiem Soboru Watykańskiego II. Zgodnie z jego nauką, przez ekumenizm rozumiemy dążenie zmierzające do przywrócenia jedności chrześcijan.

Dialog jest szczególnie użyteczny jako środek nawiązywania kontaktów, lepszego zrozumienia i rozwijania wzajemnego szacunku między stronami. Bez względu na dysproporcje co do liczby wiernych i różnorodność tradycji wyznaniowych ważne jest, aby strony dialogu traktowały siebie nawzajem jako partnerów (por. UUS 9). Kościół w Archidiecezji Poznańskiej może w tym względzie szczerzyć się długoletnią tradycją dobrych relacji międzywyznaniowych, co ilustruje rozdział o ekumenizmie dokumentów Poznańskiego Synodu Archidiecezjalnego 1992–1993. Wcześniej temat ekumenizmu podjął Archidiecezjalny Synod Poznański z 1968 roku, a więc tuż po Soborze Watykańskim II, dając szczegółowe wskazania duszpasterskie i określając ramy instytucjonalne dla „życia ekumenicznego w Archidiecezji”. Doświadczenie, jakie zdobył Kościół na drodze dialogu ekumenicznego od tamtego czasu, oraz sformułowane przez niego konkretne wskazania dotyczące wprowadzania ekumenizmu w życie, domagają się uwzględnienia w dokumentach obecnego Synodu.

Zgodnie z postanowieniami soborowymi (por. DE 4), prawodawstwem kościelnym (por. KPK, kan. 755), jak i późniejszymi wskazaniami *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu* Papieskiej Rady ds. Jedności Chrześcijan z 25 marca 1993 roku, trzeba podkreślić rolę i zadania biskupa diecezjalnego w zakresie popierania i kierowania sprawami ekumenizmu w Kościele lokalnym.

Arcybiskupowi Poznańskiemu pomocą w wypełnianiu tych zadań służy powołana przez niego Komisja Ekumeniczna działająca w strukturach Referatu Dialogu Kurii Metropolitalnej. Komisja Ekumeniczna koordynuje i inspirowe inicjatywy ekumeniczne podejmowane w Archidiecezji, służy pomocą w ich organizowaniu. Ważne jest, aby Komisja Ekumeniczna miała żywy kontakt z parafiami, instytutami życia konsekrowanego, stowarzyszeniami życia apostołskiego oraz stowarzyszeniami i ruchami osób świeckich. Taka współpraca i kontakty służą sprawie formacji ekumenicznej tak duchowieństwa, jak i świeckich. Komisja Ekumeniczna utrzymuje też kontakty i współpracuje z przedstawicielami chrześcijan innych wyznań w realizacji wspólnie podejmowanych inicjatyw ekumenicznych na terenie Archidiecezji Poznańskiej.

Owoce takiego współdziałania Komisji Ekumenicznej z duchowymi innymi wyznań obecnych na terenie Archidiecezji Poznańskiej jest ukonstytuowanie się w ostatnich latach Poznańskiej Grupy Ekumenicznej, w której wraz z członkami Komisji Ekumenicznej Archidiecezji Poznańskiej współdziałają duchowni Kościoła Prawosławnego, Ewangelicko-Augsburskiego, Ewangelicko-Metodystycznego, Polskokatolickiego i Zielonoświątkowego. Współdziałanie to ma charakter stały, czego wyrazem są comiesięczne robocze spotkania, a owocem m.in. współorganizowanie styczniowego Tygodnia Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan, przygotowywanie corocznego listopadowego Ekumenicznego Święta Biblii, upowszechnianie Ekumenicznego Światowego Dnia Modlitw Kobiet. Od szeregu lat w comiesięczną „Poznańską modlitwę o jedność” oraz doroczne spotkania „Pielgrzymki zaufania przez ziemię”, organizowane z inspiracji wspólnoty z Taizé, włącza się młodzież.

We wspomnianych wyżej inicjatywach nie uczestniczą obecne w Poznaniu wspólnoty Kościoła Chrześcijan Baptystów, wspólnota Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego, Zbór Ewangeliczny „Agape”, Kościół Chrześcijański „Arka” i inne, mniejsze wspólnoty religijne związane z chrześcijaństwem.

Istotną rolę w przygotowaniu do dialogu ekumenicznego oraz w rozwoju dzieła jedności chrześcijan odgrywa Wydział Teologiczny UAM i działające na terenie Archidiecezji Poznańskiej seminaria duchowne. Podejmowana przez nie formacja doktrynalna poprzez studium ekumenizmu, uwzględnianie ekumenicznych aspektów na innych przedmiotach studiów oraz sympozja naukowe, obejmuje zarówno kandydatów do kapłaństwa, jak i osoby współpracujące z nimi w duszpasterstwie (katecheci, animatorzy). Duże znaczenie ma zwłaszcza studium Pisma Świętego, otwarcie na całą tradycję chrześcijaństwa, poznanie doktryny i duchowości Kościoła katolickiego, jak i zdobywanie wiedzy na temat innych Kościołów i wspólnot chrześcijańskich.

516. Współcześnie obserwuje się trzy podstawowe postawy wobec różnych religii: postawę polemiczną, synkretyczną oraz dialogu. Wydaje się, że prawdziwie chrześcijańskie podejście do zjawiska różnych religii wyklucza wszelkie inne postawy poza dialogową. Tylko ta postawa jest nastawiona na właściwe rozumienie wierności własnej religii, jej historii i dziejom, własnemu doświadczeniu czy wyznaniu, jak również na potrzebę otwartości na partnera dialogu.

W Polsce 95% mieszkańców stanowią katolicy, 3% to inne wyznania chrześcijańskie, a pozostałe 2% to niewierzący i wyznawcy innych

Dialog
międzyreligijny

religii, sekt i nowych ruchów religijnych (zarejestrowanych jest przeszło 80 związków religijnych). W Archidiecezji Poznańskiej proporcje te są bardzo zbliżone.

Wśród związków religijnych wykraczających poza krąg chrześcijaństwa należy wymienić Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej oraz Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej. W Polsce spotkać można także przedstawicieli sekt posługujących się Biblią, jak: Świadkowie Jehowy, Ruch Badaczy Pisma Świętego, Kościół Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich (mormoni), Świecki Ruch Epifania. Działają tu również przedstawiciele nowych ruchów religijnych, jak: związki hinduistyczno-jogistyczne (np. Misja Boskiego Światła, Świadomość Duchowej Miłości czy Instytut Wiedzy o Tożsamości „Misja Czaitanii”) oraz stowarzyszenia buddyjskie powiązane z systemem zen rozmaitych kierunków (japońskim, koreańskim czy tybetańskim). Ponadto można spotkać przedstawicieli grup destrukcyjnych, jak: Międzynarodowe Towarzystwo Świadomości Kryszny, Instytut Wiedzy Transcendentalnej, Kościół Sjentologiczny, Wspólnota Niezależnych Zgromadzeń Misyjnych „Rodzina” (Dzieci Boże), ruchy satanistyczne, przedstawiciele ruchów pseudoreligijnych kojarzonych dzisiaj z ruchem „Nowa Era” (New Age), który jest mieszaniną religii, magii, okultyzmu, parapsychologii i moralnego relatywizmu oraz różnych form terapii i medycyny.

Trzecim co do liczebności wyznaniem w Polsce (ok. 125 tys.), a także w Archidiecezji Poznańskiej są Świadkowie Jehowy (Strażnica – Towarzystwo Biblijne i Traktatowe). Można ich spotkać w większości parafii. Prowadzą oni aktywną działalność wydawniczą – publikują Biblię, książki oraz czasopisma: „Strażnica” i „Przebudźcie się”.

Dialog międzyreligijny w Archidiecezji Poznańskiej realizowany jest instytucjonalnie. W tym celu w Kurii Metropolitalnej został ustanowiony osobny Referat Dialogu, do którego powołano trzech referentów odpowiedzialnych za dialog: ekumeniczny, międzyreligijny i światopoglądowy. Referat Dialogu we współpracy z Gminą Wyznaniową Żydowską miasta Poznania organizuje Dzień Judaizmu (17 stycznia), który poprzedza Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan. Oprócz spotkań modlitewnych obchodom Dnia Judaizmu towarzyszą różnego rodzaju imprezy kulturalne: koncerty, prelekcje, wystawy, sympozja, które służą wzajemnemu poznaniu się i zbliżeniu chrześcijan i żydów.

W rozeznaniu sekt działających na terenie Archidiecezji Poznańskiej służy pomocą Dominikański Ośrodek Informacji o Sektach i Nowych Ruchach Religijnych.

517. Zadaniem Kościoła jest ustawiczne podejmowanie dialogu – zawsze i z każdym człowiekiem oraz wskazywanie, iż dialog nie jest dowolną postawą, lecz obowiązkiem ewangelicznym wszystkich uczniów Chrystusa (por. *List Rady Episkopatu Polski ds. Dialogu Religijnego z okazji Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*).

Dialog
światopoglądowy

Zrozumieć dialogiczną obecność Kościoła w życiu społecznym, oznacza najpierw zrozumieć samego człowieka w jego głębokim dialogicznym wymiarze. Owocem takiego zrozumienia jest postawa dialogu światopoglądowego.

W Archidiecezji Poznańskiej dialog światopoglądowy prowadzony jest przede wszystkim w ramach duszpasterstw specjalistycznych. Przedstawiciele szeroko pojętego światopoglądu materialistycznego zapraszani są do udziału w spotkaniach, sympozjach, konferencjach, akcjach charytatywnych, koncertach itp. organizowanych przez różne instytucje kościelne Archidiecezji Poznańskiej, jak i przez Wydział Teologiczny UAM.

Budowaniu ducha dialogu sprzyjają też liczne spotkania Arcybiskupa Poznańskiego z różnymi kręgami intelektualnymi. Są jednak również takie osoby, z którymi dialog jest niemożliwy.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

518. Sobór Watykański II w Dekrecie o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* (DE) podał katolickie zasady ekumenizmu. Sercem tych zasad i całego w ogóle ruchu ekumenicznego jest ekumenizm duchowy, tzn. nawrócenie serca i świętość życia. Gotowość i dążenie do duchowej przemiany oraz modlitwa stanowią nieodzowny warunek podjęcia owocnego dialogu międzywyznaniowego. Dialog między poszczególnymi Kościołami i wspólnotami chrześcijańskimi umożliwia wzajemne poznanie doktryny i życia poszczególnych Kościołów oraz usunięcie wzajemnych uprzedzeń narosłych w ciągu wieków. Jan Paweł II w encyklice *Ut unum sint* potwierdził, iż Kościół nie może już zrezygnować z ekumenicznego zaangażowania, które wyrasta z uważnego odczytywania znaków czasu w posłuszeństwie wobec głosu Ducha Pańskiego. Ojciec Święty postrzegał okres Soboru Watykańskiego II jako czas opatrnościowy, w którym zaistniały warunki udziału Kościoła katolickiego w dialogu ekumenicznym (UUS 30). W drugiej części encykliki Jan Paweł II wymienił liczne owoce tego dialogu w ciągu minionych 30 lat, wskazując w pierwszej kolejności na „odzyskane” braterstwo chrześcijan, wynikające z uznania jednego chrztu.

Katolickie zasady
ekumenizmu

Stało się to trwałym elementem świadomości ekumenicznej. Dotychczasowe rezultaty dialogu ekumenicznego wyznaczają tylko jeden z etapów dalekiej jeszcze drogi ku ostatecznemu celowi ruchu ekumenicznego, jakim jest ustanowienie pełnej, widzialnej jedności wszystkich ochrzczonych.

Sobór Watykański II podkreślił, że Kościół Chrystusowy trwa w Kościele katolickim. „To jest jedyny Kościół Chrystusowy [...], który Zbawiciel nasz po zmartwychwstaniu swoim powierzył do pasienia Piotrowi (por. J 21, 17), zlecając jemu i pozostałym Apostołom, aby go krzewili i nim kierowali (por. Mt 28, 18nn), i który założył na wieki jako «flar i podwalinę prawdy» (1 Tm 3, 15). Kościół ten, ustanowiony i zorganizowany na tym świecie jako społeczność, trwa w Kościele katolickim, rządzonego przez Następcę Piotra oraz biskupów pozostających z nim we wspólnocie (*communio*)” (KK 8). To oznacza, że jedyny Kościół Chrystusowy jest obecny w Kościele katolickim i w nim się uzewnętrznia. Choć Kościołowi katolickiemu nie brakuje żadnego istotnego elementu Kościoła Chrystusowego i posiada on pełnię środków zbawienia, trzeba również uznać, iż „poza jego organizmem znajdują się liczne pierwiastki uświęcenia i prawdy” (KK 8), „to znaczy w Kościołach i kościelnych Wspólnotach, które nie są jeszcze w pełnej wspólnocie z Kościołem katolickim. Jednak w odniesieniu do tych ostatnich należy stwierdzić, że ich «moc pochodzi z samej pełni łaski i prawdy, powierzonej Kościołowi katolickiemu»” (Kongregacja Nauki Wiary, Deklaracja *Dominus Iesus. O jedyności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła*, 25).

Fundamenty
dialogu

519. Wszyscy, którzy otrzymali ważny chrzest w jakimkolwiek Kościele czy Wspólnocie chrześcijańskiej, należą do Chrystusowego Kościoła. Prowadzi to do uznania wspólnoty-komunii z chrześcijanami innych wyznań, choć wspólnota ta w różnym zakresie jest niepełna. Wspólnota z innymi wyrasta ze wspólnoty z Bogiem w Chrystusie (por. DE 3).

Pojęcie komunii-wspólnoty umożliwia wyrażenie tajemnicy Kościoła w jej różnorodnych aspektach. Pozwala wyróżnić różne stopnie wspólnoty – od tego podstawowego, opierającego się na wspólnym chrzcie, aż po pełnię wspólnoty. Pojęcie komunii wydaje się być dobrze przyjmowane przez wszystkie wielkie Kościoły chrześcijańskie, czego dowodem jest posługiwanie się nim w dokumentach dialogu międzywyznaniowego.

Nie można jednak zatrzymać się na wspólnocie z Bogiem o charakterze duchowym (udział w życiu Bożym). Wspólnota ta domaga się

także zewnętrznego wyrazu. Widzialna wspólnota kościelna jest znakiem i narzędziem w budowaniu wspólnoty duchowej. Nauka soborowa wskazuje na podstawowe elementy tej wspólnoty: wspólnota wiary, wspólne spełnianie kultu Bożego i braterska zgoda (por. DE 2).

Wzorem i zasadą tajemnicy jedności Kościoła jest jedność Jednego Boga, Ojca i Syna i Ducha Świętego w Trójcy Osób. Odniesienie do Trójcy Świętej, jako modelu wspólnoty Kościoła, wskazuje, że nie może być ona pojmowana w sposób jednowymiarowy. Jest w niej miejsce na uprawnioną, „pojednaną różnorodność”. Mimo istniejących odmienności chrześcijanie różnych wyznań są członkami jednego Chrystusowego Kościoła. Pozwala im to z jednej strony przeżywać i wyrażać jedność, która jest między nimi, a z drugiej strony doświadczać dramatu rozłamów.

520. Punktem wyjścia i ostatecznym odniesieniem dla rozważań o dialogu jest wiara. Wzorcem i źródłem dialogu jest Trójca Święta jako jedność i wspólnota Boskich Osób. To właśnie trynitarna tajemnica wprowadza w najgłębszy sens życia w komunii i wzajemnym obdarowywaniu. Bóg pierwszy rozpoczął zbawczy dialog z ludzkością. Od Niego bowiem pochodzi cały rodzaj ludzki, stworzony na obraz i podobieństwo Boże. To On posłał swojego Syna, aby objawił ludzkości Boski plan zbawienia ogarniający wszystkich ludzi. To On w mocy Ducha Świętego działał i działa także poza widzialnym „Ciałem Chrystusa”; dzięki Jego aktywnej obecności w innych religiach „wiele uczciwych osób, natchnionych przez Ducha Bożego, przyczyniło się swą kreatywnością do wypracowania i rozwoju własnych tradycji religijnych” (Papieska Rada ds. Dialogu Międzyreligijnego i Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów, *Dialog i głoszenie: refleksje i wskazówki na temat dialogu międzyreligijnego i głoszenia Ewangelii Jezusa Chrystusa*, 30).

Formy dialogu
międzyreligijnego

Cytowany wyżej dokument wyróżnia – bez ustalenia priorytetów – następujące formy dialogu:

- a) dialog życia – podstawowa forma dialogu, która ma miejsce wtedy, gdy ludzie czynią wysiłki, aby żyć w zgodzie ze sobą, być otwartymi na swoich najbliższych, dzielić ich radości i cierpienia, problemy i kłopoty;
- b) dialog dzieł – polega na tym, że chrześcijanie i niechrześcijanie podejmują wspólnie dzieła dla dobra, rozwoju i wyzwolenia człowieka, dla pokoju między narodami i religiami oraz na rzecz rozwiązywania różnych problemów lokalnych i globalnych;
- c) dialog wymiany teologicznej – dokonuje się wtedy, gdy eksperci starają się zgłębić dziedzictwo poszczególnych religii i dążą do

docenienia ich walorów duchowych przez innych w postawie wierności samemu sobie oraz szacunku dla drugiego;

- d) dialog doświadczenia religijnego – urzeczywistnia się wtedy, gdy osoby zakotwiczone w doświadczeniu tradycji własnej religii dzielą się z innymi wartościami duchowymi, np. doświadczeniem związanym z modlitwą i ofiarą, a także ascetyką, kontemplacją i mistyką.
(por. tamże, 28–35).

Uczestnicząc w dialogu międzyreligijnym, Kościół ukazuje swój katolicki (powszechny) charakter. Jest bowiem świadomy, że przez otwartość i gotowość do rozmów dokonuje się lepsze poznanie i zrozumienie innych religii. Możliwym staje się dostrzeżenie w innych religiach elementów prawdy i dobra oraz zrozumienie ich zbawczego znaczenia. Wzajemnemu poznaniu towarzyszy też pogłębienie znajomości własnej wiary.

Zbliżenie i otwarcie jednych na drugich prowadzi nie tylko do przewycięzania antagonizmów, ale i do wewnętrznego nawrócenia, którego nie należy rozumieć jako przyjęcie religii partnera dialogu, ale jako skierowanie obu do Boga i dążenie do prawdy na drodze pokory (por. tamże, 9; 32; 79).

Dialog z judaizmem

521. Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Europa* (2003) podkreśla: „Jak w całej *nowej ewangelizacji*, tak również w tym, co dotyczy głoszenia Ewangelii nadziei, konieczne jest nawiązanie głębokiego, rozważnego dialogu międzyreligijnego, zwłaszcza z judaizmem i islamem” (EiE 55). Pomimo iż chrześcijaństwo narodziło się w judaizmie, „przepaść między jednym i drugim pogłębiała się stale, aż doszło niemal do nieznajomości” (por. Papieska Rada ds. Dialogu Międzyreligijnego i Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów, *Dialog i głoszenie: refleksje i wskazówki na temat dialogu międzyreligijnego i głoszenia Ewangelii Jezusa Chrystusa*, 9; 32; 79). Historię obustronnej niewiedzy dopełniły akty antysemityzmu i dyskryminacji, a z drugiej strony postawy antychrześcijańskie. W wyniku tego relacje między żydami i chrześcijanami charakteryzowały się dużą podejrzliwością i nieufnością, a debaty nie wychodziły zazwyczaj poza stadium monologu lub polemiki.

W świetle nauczania Soboru Watykańskiego II (por. DRN 4) i Jana Pawła II, nadszedł już czas, aby odważne świadectwo dialogu i wiary wyznaczało przestrzeń współpracy chrześcijan i żydów w głoszeniu Bożego planu zbawienia wobec całej ludzkości. Zastanawiając się nad tajemnicą wybrania Izraela (por. Rz 11, 2.29), chrześcijanie zgłębiają

także tajemnicę swoich korzeni religijnych oraz uświadamiają sobie, że łączy ich z żydami długi okres wspólnej historii zbawienia. Trzeba dążyć do tego, aby dialog ten był ukierunkowany ku przyszłości i by przyczynił się do tworzenia nowej cywilizacji w mocy jedynego, świętego, sprawiedliwego i miłosiernego Boga.

522. Choć w Biblii Hebrajskiej najwięcej uwagi poświęca się dziejom potomków Izaaka, to jednak ta święta dla żydów i chrześcijan Księga poucza, iż Bóg swoją opieką otoczył także naród wywodzący się od Izmaela. „Kościół spogląda z szacunkiem również na muzułmanów, czcicieli jedynego Boga, [...] Stworzyciela nieba i ziemi, który przemówił do ludzi. [...] Jezusa wprowadzie nie uznają za Boga, czczą Go jednak jako proroka, a Jego dziewiczą matkę Maryję, darzą szacunkiem i niekiedy pobożnie Ją wzywają. Oczekują nadto dnia sądu, kiedy Bóg odda zapłatę wszystkim wskrzeszonym ludziom” (DRN 3). Wzajemne zbliżenie między religiami i szacunek jest szansą zapobiegania konfliktom i aktom nienawiści. „Ważne jest, aby muzułmanie i chrześcijanie nadal zgłębiali wspólnie zagadnienia filozoficzne i teologiczne, aby uzyskać bardziej obiektywną i rozległą wiedzę o przekonaniach religijnych drugiej strony. Lepsze wzajemne zrozumienie z pewnością ukształtuje – na płaszczyźnie praktycznej – nowy sposób przedstawiania naszych dwóch religii nie jako skłóconych z sobą, co zbyt często czyniono w przeszłości, lecz połączonych partnerską więzią dla dobra ludzkiej rodziny” (Jan Paweł II, Przemówienie w Wielkim Mecze Umajjadów w Damaszku, z 6 maja 2001 roku).

Dialog z islamem

523. Dokument Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego i Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów pt. *Dialog i głoszenie: refleksje i wskazówki na temat dialogu międzyreligijnego i głoszenia Ewangelii Chrystusa* wymienia szereg przeszkód i trudności związanych z dialogiem.

Trudności na drodze dialogu międzyreligijnego

Jedną z przeszkód jest niewystarczające zakorzenienie w własnej wierze, objawiające się postawą letniości lub ignorancji, która uniemożliwia odpowiedzialne i merytoryczne prowadzenie dialogu. Trudno bowiem stać się wiarygodnym partnerem dialogu, nie rozumiejąc prawd własnej wiary. Jednakże równie niesprzyjająca porozumieniu jest słaba znajomość wierzeń i praktyk innych religii. Taka niewiedza powoduje albo lęk i dystans, albo lekceważenie innych. W momencie podjęcia dialogu może to prowadzić do błędnych, pogłębiających oddalenie interpretacji.

Lepsze wzajemne zrozumienie może także utrudniać różnicowanie kulturowe wynikające z odmienności języka i wykształcenia. Porozumienie wydaje się szczególnie trudne, gdy na te różnice kulturowe nakłada się jeszcze bolesny kontekst społeczno-polityczny. W takiej sytuacji, aby dialog był owocny, trzeba pokonać uprzedzenia i wrogość zrodzoną w przeszłości, leczyć zranioną pamięć, która potrafi zniweczyć wszelkie próby pojednania i budowania lepszej przyszłości.

Do podstawowych przeszkód na drodze dialogu dokument *Dialog i głoszenie: refleksje i wskazówki na temat dialogu międzyreligijnego i głoszenia Ewangelii Chrystusa* zalicza złudną samowystarczalność i brak otwartości, które prowadzą do przyjęcia postawy obronnej lub agresywnej. Takie postawy mogą wynikać z podejrzenia partnera o nieuczciwe motywacje, co z kolei rodzić może nastawienie polemiczne do przekonań religijnych wyrażanych przez drugą stronę.

Jako realne zagrożenia dialogu trzeba wymienić także pewne cechy współczesnego klimatu antyreligijnego, jak: wzrastający materializm, obojętność religijna, a przede wszystkim fundamentalizm religijny (fanatyzm religijny), który wyraża się w narzucaniu przy użyciu siły lub podstępnej własnej koncepcji prawdy religijnej oraz prawa.

Postawa wobec sekt

524. Sekty to zamknięte grupy o strukturze piramidowej, podporządkowane liderowi. Ich cechą charakterystyczną jest to, że w celu zwabienia członków do grupy i ich zatrzymania stosują psychomanipulację, które działają destrukcyjnie na członków, zmieniając strukturę ich osobowości i ograniczając wolność wewnętrzną (psychiczną i duchową), pozostawiając im jedynie wolność formalno-prawną.

Choć wiele z takich grup posiada charakter religijny, trudno w tym wypadku mówić o religii w znaczeniu antropologicznym. Brak w nich takich elementów, jak wolność sumienia, zdolność do podejmowania samodzielnych, niezależnych decyzji o charakterze moralnym, a przede wszystkim na skutek procesu zwanego „zamrażaniem” brak możliwości dalszego rozwoju duchowego jednostki. Z tego też względu, jak również z racji ekskluzywnego charakteru doktryny (sektą twierdzi, że zna prawdę nieomylnie i w całości, więc nie ma mowy o poszukiwaniu prawdy), dialog z przedstawicielami sekt jest niemożliwy.

W procesie werbowania nowych członków sekty odwołują się do podstawowych duchowych potrzeb człowieka (potrzeba sensu życia, duchowości itp.) Gwałtowny rozwój sekt może być znakiem, że proponowane w duszpasterstwie Kościoła formy poszukiwania i wskazywania sensu życia nie są wystarczająco skuteczne.

Konieczne jest ostrzeganie o zagrożeniach, jakie niosą sekty, o ich destrukcyjnym charakterze i sposobach działania. Trzeba przestrzec zwłaszcza ludzi młodych, którzy z wielu powodów są szczególnie mało odporni na psychomanipulacje.

525. Spośród wszystkich form dialogu dialog światopoglądowy ma największy zasięg. Oznacza to, że dialog prowadzony jedynie ze względu na samą religię (np. dialog ekumeniczny i międzyreligijny) jest tylko jedną z form dialogu światopoglądowego.

Potrzeba dialogu
światopoglądowego

Strukturę światopoglądu stanowi zespół wielu różnorodnych czynników powiązanych ze sobą w różnym stopniu wewnętrznej spójności. W budowie światopoglądu biorą udział zarówno nauki szczegółowe (przyrodnicze i humanistyczne), jak i czynniki pozanaukowe, które angażują całą osobowość człowieka w dokonywanie wyboru i realizację celu ludzkiego życia, akceptację odkrytego sensu własnego istnienia i działania.

Ze względu na bardzo złożoną strukturę światopoglądu, w dialogu światopoglądowym spotykają się często odmienne rozstrzygnięcia z zakresu sensu ludzkiego życia, ostatecznego celu działania, hierarchii dóbr. Dialog światopoglądowy jest zatem areną, na której mogą się spotykać różne racje dotyczące istnienia człowieka, otaczającego go świata, ostatecznej podstawy norm i odpowiedzialności moralnej, śmiertelności lub nieśmiertelności duszy ludzkiej (bądź człowieka), istnienia (bądź nieistnienia) Boga. W tak szerokiej gamie poglądów znajdują się elementy wiedzy potocznej, naukowej, filozoficznej i religijnej. Występują one w różnych proporcjach w obrębie danego światopoglądu i wpływają na kształt dialogu światopoglądowego prowadzonego w danym środowisku.

Potrzeba dialogu Kościoła ze światem wypływa przede wszystkim z misyjnego charakteru samego Kościoła (por. Mt 28, 19) i dlatego ma ona swoje właściwe biblijno-teologiczne uzasadnienie.

526. Dialog Kościoła z innymi religiami i kulturami ma swoje teologiczne uzasadnienie w rozpoznaniu następujących prawd: a) ludzkość ma swój wspólny początek w Bogu Stworzycielu; b) wspólnym celem ludzkości jest ostateczne odnalezienie się w Bogu przez zbawienie w Jezusie Chrystusie (por. DRN 1); c) aktywna obecność Ducha Świętego w życiu indywidualnym i społecznym kultur i religii niechrześcijańskich (por. RH 6, RM 28). Czwartym teologicznym fundamentem dialogu Kościoła ze światem jest prawda o powszechnej obecności

Fundamenty dialogu
światopoglądowego

i dostępności Królestwa Bożego w historii. „Z tajemnicy jedności wynika, że wszyscy mężczyźni i wszystkie kobiety, którzy są zbawieni, uczestniczą, nawet jeśli w różny sposób, w tej samej tajemnicy zbawienia w Jezusie Chrystusie przez Jego Ducha. Chrześcijanie są tego świadomi dzięki swej wierze, gdy tymczasem inni są nieświadomi, że Jezus Chrystus jest źródłem ich zbawienia. Tajemnica zbawienia dosięga ich jednak przez drogi znane Bogu, dzięki niewidzialnemu działaniu Ducha Chrystusa” (Papieska Rada ds. Dialogu Międzyreligijnego i Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów, *Dialog i głoszenie: refleksje i wskazówki na temat dialogu międzyreligijnego i głoszenia Ewangelii Jezusa Chrystusa*, 29). Oznacza to, że wszyscy ludzie mają przystęp do Królestwa Bożego w historii, jeśli są posłuszni Duchowi Bożemu, który wzywa wszystkich ludzi do wiary i nawrócenia.

Dialog
z niewierzącymi

527. „Rozpatrując problem od strony intelektualnej można wyróżnić pewne kategorie niewierzących: – najpierw będą to ateści, a więc ludzie o sprecyzowanym systemie myślowym i określonej filozofii życiowej; dalej niewierzący, których niewiara wywodzi się z życiowych doświadczeń lub niemożności pogodzenia swego życia z wymaganiami wiary, np. żyjący w ponownym, niesakramentalnym małżeństwie; tu można zaliczyć także tych, którzy odeszli od wiary z powodu rzeczywistych czy urojonych pretensji do duchownych, a także tych, którzy odeszli z powodu zaangażowania politycznego; inną kategorią są obojętni religijnie, którzy dali się opanować materializmowi praktycznemu oraz wątpiący i poszukujący.

Z punktu widzenia uwarunkowań rodzinnych można wyróżnić trzy kategorie ludzi niewierzących: – pierwszą stanowią ci, którzy wywodząc się z rodzin wierzących stanowią tzw. pierwsze pokolenie niewierzących; – druga kategoria niewierzących rekrutuje się z rodzin, które niegdyś były wierzące, a potem odeszły od wiary, z rodzin niepraktykujących lub obojętnych religijnie; do trzeciej wreszcie kategorii zaliczmy tych, którzy wychowali się w rodzinach od dawna niewierzących i niezdradzających zainteresowania sprawami wiary” (Komitet ds. Dialogu z Niewierzącymi Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Dialogu Religijnego, *Niewierzący w parafii, sugestie duszpasterskie*, Warszawa, 16 czerwca 1999 roku).

Przestrzeń umożliwiającą spotkanie chrześcijan z ludźmi niewierzącymi stwarzają słowa św. Pawła o naszym „poznawaniu po części”, tzn. częściowym tylko poznaniu prawdy o Bogu (por. 1 Kor 13, 9.12). To bowiem, że żaden człowiek nie zna w sposób adekwatny Absolutnej Prawdy, oznacza, że wśród wierzących nie ma człowieka, który nie

mógłby mieć jeszcze głębszego poznania Boga niż to, które aktualnie posiada, ani też wśród niewierzących nie ma człowieka, który byłby całkowicie i bez reszty pewien swojej wiary w to, że Boga nie ma.

528. Stosunek chrześcijan do ludzi odrzucających Boga i religię w imię przyrody, jakiegoś nowego humanizmu, postępu naukowego lub obrazu świata, w którym nie ma miejsca na obiektywną prawdę i dobro, powinien być podobny do tego, o jakim mówi Chrystus w relacji do nieprzyjaciół (por. Mt 5, 43–44 – *Miłość nieprzyjaciół*). Szacunek i miłość nie mogą jednak odwołać uczniów Chrystusa od uznania obiektywnego porządku prawdy i dobra. Wręcz przeciwnie, to właśnie miłość przynagla chrześcijan do głoszenia wszystkim ludziom prawdy o Jezusie Chrystusie Zbawicielu człowieka. Dlatego trzeba pilnie i roztropnie odróżniać sam błąd, który zawsze należy odrzucić, od błędzącego człowieka, który wciąż zachowuje godność osoby, nawet jeśli uległ fałszywym poglądom i doktrynom (por. KDK 7, 28).

Dialog
z przedstawicielami
światopoglądu
materialistycznego

529. Dialog, w którym człowiek staje się zdolny do pełniejszego rozumienia siebie i świata oraz jego oceny według różnych kryteriów coraz częściej wyznacza nowe przestrzenie istnienia kultury i nowy sposób bycia człowieka.

Dialog w kulturze

Poprawne rozumienie roli dialogicznej praktyki we współczesnej kulturze rozpoczyna się na poziomie akceptacji pluralizmu na różnych płaszczyznach: filozoficznej, aksjologicznej, ideowo-światopoglądowej. Akceptacja ta jednak nie może oznaczać rezygnacji z własnej światopoglądowej tożsamości, ale oznacza, że tożsamość ta nie może się w pełni rozwinąć w izolacji od innych.

Dążenia i cele właściwie rozumianego dialogu nie skupiają się tylko na poszukiwaniu prawd obowiązujących wszystkich ludzi, ale na promowaniu takich form ludzkiego współistnienia, w których każdy zachowuje swoją społeczno-religijną tożsamość, a jednocześnie doznaje ubogacenia w swoim własnym człowieczeństwie.

Nie należy przy tym jednak zapominać, że „[...] jesteśmy świadkami narodzin nowej kultury, pozostającej w znacznej mierze pod wpływem środków masowego przekazu, której cechy charakterystyczne i treści często sprzeczne są z Ewangelią i z godnością osoby ludzkiej. Do kultury tej należy też coraz bardziej rozpowszechniony agnostycyzm religijny, związany z pogłębiającym się relatywizmem moralnym i prawnym, który jest następstwem zagubienia prawdy o człowieku jako fundamencie niezbywalnych praw każdego” (EiE 9).

ZADANIA

Pogłębiać ducha
ekumenizmu

530. Sprawa przywrócenia pełnej jedności wśród chrześcijan jest sprawą nie tylko tych, którzy angażują się w to dzieło na mocy powierzonego im urzędu lub uczestniczą w ogólnokościelnych czy diecezjalnych strukturach dialogu ekumenicznego. Kościół, jak uczy encyklika *Ut unum sint*, podejmuje dzieło ekumeniczne jako imperatyw chrześcijańskiego sumienia oświeconego wiarą i kierowanego miłością (por. UUS 8). Trzeba więc troszczyć się o to, aby nauczanie Soboru Watykańskiego II, Ojca Świętego Jana Pawła II, wskazania zawarte w dokumentach Stolicy Apostolskiej oraz II Polskiego Synodu Plenarnego odnoszące się do wprowadzania ekumenizmu w życie, były przyjmowane i realizowane w duszpasterstwie parafialnym i pozaparafialnym.

Obecny Synod Archidiecezji Poznańskiej pragnie być wyrazem uczestnictwa w dziele ekumenicznym Kościoła i zarazem wezwaniem do zaangażowania w dzieło jedności Chrystusowego Kościoła, skierowanym do duchownych i wiernych Archidiecezji Poznańskiej.

Wierność modlitwie Chrystusa: „aby wszyscy byli jedno, [...] by świat uwierzył [...]” (J 17, 21) nie pozwala zadowalać się przyjętymi już różnymi formami współpracy ekumenicznej, ale zobowiązuje do stałej postawy nawrócenia i przewyciężania podziałów wśród chrześcijan, aby głoszone razem orędzie Ewangelii stawało się bardziej wiarygodne i owocne.

W realizowanym w Archidiecezji Poznańskiej programie Formacji Stałej Prezbiterów trzeba uwzględniać problematykę ekumeniczną. Konieczne jest, aby duchowni włączali aspekt ekumeniczny w przepowiadanie, katechezę, modlitwę i życie chrześcijańskie (por. Papieška Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu*, 91). Należy przy tym brać pod uwagę wyniki prowadzonych od lat dialogów międzywyznaniowych, jak również recepcję bieżących dokumentów i wskazań Kościoła dotyczących ekumenizmu.

Środki społecznego komunikowania, którymi dysponuje Kościół w Archidiecezji Poznańskiej, takie jak: radio, telewizja, wydawnictwa, prasa, Internet, powinny służyć upowszechnianiu informacji na temat aktualnego postępu w dialogu ekumenicznym i przyczyniać się do propagowania obiektywnej wiedzy o innych Kościołach i wspólnotach chrześcijańskich, kształtując przy tym właściwe postawy ekumeniczne.

Instytuty życia konsekrowanego, które przyczyniają się do pogłębienia apostolskiego wymiaru Kościoła, winny, zgodnie z własnym charyzmatem, pogłębiać swoją wrażliwość ekumeniczną oraz popierać działania prowadzące do jedności chrześcijan. Powinno się to przejawiać przede wszystkim w pielęgnowaniu i rozwijaniu różnych form ekumenizmu duchowego, organizowaniu spotkań z chrześcijanami różnych wyznań oraz stwarzaniu przez to okazji do wspólnej modlitwy, kontemplacji, przeżywania rekolekcji i służby bliźniemu, tworzeniu ośrodków dialogu międzywyznaniowego, organizowaniu spotkań naukowych mających na celu zrozumienie duchowych tradycji chrześcijan, mianowaniu delegata zakonnego odpowiedzialnego za kontakty z Komisją Ekumeniczną Archidiecezji Poznańskiej (por. DE 50, 51; VC 101, 102).

Nowa sytuacja, w jakiej znalazły się Kościoły jednoczącej się Europy, w sposób szczególny zobowiązuje do podjęcia wskazań podpisanej w 2001 roku *Karty Ekumenicznej*, zaleconej wszystkim Kościołom w Europie. Wytyczne zawarte w *Karcie Ekumenicznej*, przyjęte w duchu wspólnego zobowiązania Kościołów (skupionych w Konferencji Kościołów Europejskich oraz Radzie Konferencji Episkopatów Europy) do dialogu i współpracy ekumenicznej, winny trafić nie tylko do władz kościelnych, ale stać się także przedmiotem szerokiej dyskusji i inspiracji duszpasterskich dla wspólnot lokalnych. Wytyczne nie mają charakteru nauczająco-dogmatycznego lub wiążącego pod względem kościelno-prawnym. Wyrażają one raczej samozobowiązanie się Kościołów i organizacji ekumenicznych, aby z pomocą Ewangelii podejmować wspólne działania na rzecz obrony godności osoby ludzkiej, stworzonej na obraz i podobieństwo Boga, pojednania narodów i kultur, a wreszcie, by nadać widzialny wyraz jedności Kościołów w Europie. Synod wzywa do zapoznania się z treścią *Karty Ekumenicznej*.

Od duszpasterzy oczekuje się większego otwarcia na sprawy ekumenizmu i kształtowania postawy wiernych w duchu otwarcia na dialog ekumeniczny, który postawę umiłowania prawdy łączy z nastawieniem pełnym miłości i pokory (por. UUS 36). Dokonywać się to może poprzez studium zagadnień ekumenicznych, uwzględnienie ekumenizmu w posłudze przepowiadania, w liturgii, w katechezie, w działaniach podejmowanych przez grupy duszpasterskie, w organizowaniu spotkań połączonych z modlitwą o jedność chrześcijan.

Przed wszystkim należy zadbać o odpowiednie przygotowanie liturgii, a zwłaszcza homilii w Tygodniu Powszechnej Modlitwy o Jed-

ność Chrześcijan. Tam, gdzie ze względu na odwiedziny duszpasterskie (kolęda) trudno jest uroczyście obchodzić cały Tydzień, zaleca się usilnie, aby poświęcić temu dziełu przynajmniej jeden dzień wolny od „kolędy”, aby przez modlitwę we wspólnocie parafialnej, głoszone Słowo Boże czy inne inicjatywy ekumeniczne pogłębiać wśród wiernych świadomość odpowiedzialności całego Kościoła za sprawę jedności chrześcijan. Podkreślenie wagi ekumenizmu duchowego ma szczególne znaczenie tam, gdzie ekumenizm nie jest żywo obecny w świadomości wiernych z uwagi na brak bezpośrednich kontaktów z chrześcijanami innych wyznań. W każdej parafii należy wykorzystać otrzymywane pomoce, jak np. plakat oraz tematycznie związany z obchodem Tygodnia Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan zbiór czytań, homilii, nabożeństw.

W sprawach dotyczących organizacji innych nabożeństw o charakterze ekumenicznym zaleca się kontakt z referentem ds. dialogu ekumenicznego w Kurii Metropolitalnej w Poznaniu.

Zjednoczenie z chrześcijanami innych wyznań może znaleźć wyraz także we współdziale z nimi – choć niepełnym – w liturgii, praktyce sakramentalnej czy w innych formach życia Kościoła. Szczegółowe normy określające możliwości i granice takiego współuczestnictwa określa *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu* Papieskiej Rady ds. Jedności Chrześcijan z 25 marca 1993 roku. Praktyczne zaś wskazania w konkretnych sytuacjach duszpasterskich, zwłaszcza w odniesieniu do małżeństw mieszanych, można uzyskać w Referacie Prawnym, Dyscypliny Sakramentów i Sakramentaliów Kurii Metropolitalnej w Poznaniu.

Szczególną wrażliwością ekumeniczną powinni się cechować kapelani szpitali, domów opieki, więzień. Dotyczy to współpracy z duchownymi innych wyznań, a w razie ich nieobecności, duszpasterskiej troski o wiernych spoza Kościoła rzymskokatolickiego.

Należy też podejmować inicjatywy i wykorzystać do współdziałania ekumenicznego na polu społecznym i charytatywnym takie okazje jak „Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom”, pomoc bezrobotnym czy dzieła miłosierdzia.

Kustosze sanktuariów i duszpasterze miejsc, gdzie licznie gromadzą się wierni z okazji pielgrzymek i odpustów, niech mają świadomość, iż powinno się tam rozwijać ekumenizm duchowy. Zaleca się organizowanie spotkań i pielgrzymek z udziałem przedstawicieli różnych wyznań, skupiając się wokół Biblii i tak dobierając modlitwy, by były przyjęte przez wszystkich, nie ukrywając jednocześnie tego, co należy do tradycji i wiary Kościoła katolickiego (por. Kongregacja ds. Kultu

Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, 277n).

531. Obchodzony w Kościele katolickim w Polsce Dzień Judaizmu (17 stycznia) jest dobrą okazją do budzenia pozytywnego zainteresowania i lepszego poznania religii, tradycji i kultury żydowskiej oraz do pogłębionej refleksji nad religijną więzią łączącą chrześcijan i żydów. Od duszpasterzy oczekuje się większego zaangażowania w przeprowadzenie tego Dnia w parafiach. Pomocą służyć mogą materiały przygotowywane przez Radę Episkopatu ds. Dialogu Religijnego. Niechaj będzie to czas szczególnej modlitwy w intencji jedności między żydami i chrześcijanami – dziećmi jedyne Boga.

Budzić zainteresowanie dialogiem międzyreligijnym

Podobnie Dzień Islamu (26 stycznia), który także obchodzony jest w Kościele katolickim w Polsce, winien stać się okazją do refleksji i modlitwy w intencji głębszego i szerszego zrozumienia potrzeby dialogu i pokoju.

W kontakcie ze Świadcami Jehowy – najbardziej rozpowszechnioną sektą w Archidiecezji Poznańskiej – istotna jest świadomość, iż rozmawiamy z członkami wspólnoty niechrześcijańskiej, która nie uznaje ani dogmatu o Trójcy Świętej, ani o Wcieleniu, i proponuje fałszywą drogę życia i zbawienia. W rozmowie z wyznawcami „Jehowy” należy okazać postawę pełną szacunku i kultury. Jednocześnie trzeba zapoznać się z nauką jehowicką, aby w ten sposób wyrobić sobie krytyczną ocenę na jej temat, pozwalającą ustrzec przed nią innych braci w wierze, zwłaszcza dzieci i młodzież. Trzeba też jasno podkreślić, że nie każdy katolik jest zdolny do podjęcia dialogu teologicznego z członkami Strażnicy – Towarzystwa Biblijnego i Traktatowego, zwłaszcza jeśli nie posiada wystarczająco ugruntowanej wiedzy o własnej wierze i nie potrafi właściwie korzystać z Pisma Świętego.

532. Dialog, który jest pewnym stylem działania, pewną postawą, zakłada szacunek i przychylność wobec każdego człowieka, a także uznanie jego osobowej tożsamości, jego sposobów wyrażania siebie, jego wartości. Taki właśnie dialog winien być normą i stylem całego chrześcijańskiego posłannictwa (por. Konferencja Episkopatu Polski, *Dialog warunkiem pokoju*. List pasterski na uroczystość Objawienia Pańskiego, Jasna Góra, 28 listopada 2002 roku).

Być otwartym na niewierzących

W warunkach parafialnych do spotkań z ludźmi niewierzącymi (często są to ludzie wątpiący, zaniedbani religijnie) dochodzi przy okazji chrztu, Pierwszej Komunii Świętej, ślubu lub pogrzebu, w czasie wizyt duszpasterskich czy spotkań towarzyskich. „Takie spotkanie jest

okazją ewangelizacji, ale nie można ona przybierać formy nawracania *na siłę*, wmawiana wiary w rodzaju: *Pan nie jest niewierzący, panu tak się tylko wydaje, niech pan się wypowiada i wszystko będzie w porządku*” (Komitet ds. Dialogu z Niewierzącymi Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Dialogu Religijnego, *Niewierzący w parafii. Sugestie duszpasterskie*, Warszawa, 16 czerwca 1999 roku). Konieczna jest w tym wypadku postawa otwarta duszpasterza, pełne zrozumienie dla innych przekonań oraz gotowość do wymiany poglądów. Wobec postępującej laicyzacji i dystansowania się ludzi od Kościoła, kształtowanie w duszpasterzach postawy dialogu z osobami niewierzącymi lub poszukującymi Boga wydaje się istotnym elementem formacji seminaryjnej i kapłańskiej zarówno w wymiarze duchowym, jak i intelektualnym.

Organizowanie duszpasterstwa osób obojętnych religijnie nie powinno polegać na powoływaniu do istnienia kolejnej grupy duszpasterskiej w parafii, lecz przede wszystkim na aktywności pastoralnej w wymiarze bardzo indywidualnym z wykorzystaniem nadarzających się okazji, zwłaszcza wtedy, gdy spotykamy osoby dystansujące się od Boga i Kościoła.

W szczególnych okresach roku liturgicznego (np. w Wielkim Poście) w dużych ośrodkach wielkomiejskich można organizować dla osób niepraktykujących spotkania połączone z refleksją na temat wiary, niewiary i innych przyczyn, które powodują odchodzenie ludzi od chrześcijaństwa; jednak nie mają to być dysputy akademickie, lecz prezentacje tego, czym jest wiara i jakie jest miejsce niepraktykujących w Kościele.

Niezwykłą szansę na nawiązanie kontaktów z osobami w różny sposób dystansującymi się od wiary i Kościoła daje kolęda, czyli wizyta duszpasterska. Osoby z problemami religijnymi należy uwzględnić w sposób szczególny, poświęcając im więcej czasu i – jeśli to możliwe – stwarzając inne okazje do omówienia spraw związanych z ich światopoglądem.

W kontakcie z niewierzącymi trzeba zawsze pamiętać, że to Bóg daje łaskę wiary, dlatego nie należy nigdy niczego „przyspieszać i wymuszać”.

Zapobiegać
odchodzeniu
od wiary

533. Bardzo ważna wydaje się profilaktyka, czyli zapobieganie odchodzeniu ludzi od wiary. Istotne jest w tym względzie dokształcanie religijne i nowa ewangelizacja, do której nawoływał Ojciec Święty Jan Paweł II. Znaczną pomocą w tym zamierzeniu mogą być różne ruchy odnowy, jak: Neokatechumenat, Ruch Światło-Życie czy Ruch

Odnowy w Duchu Świętym. Wysiłki duszpasterskie powinny też zmierzać do pogłębienia życia religijnego, świadomego przystępowania do sakramentów świętych, szczególnie do pełnego uczestnictwa w Eucharystii, jakim jest przystępowanie do Komunii św. Duszpasterze muszą ciągle na nowo rozbudzać w sobie pobożność eucharystyczną, ze świadomością tego, iż jest to tajemnica śmierci i zmartwychwstania Chrystusa i Jego realnej obecności, chociaż czytelnej tylko w kategorii wiary. Niezmiernie ważne jest stwarzanie okazji do częstej spowiedzi św. ze zwróceniem uwagi na to, by nie odbywała się ona w zbytnim pośpiechu.

20. EWANGELIZACJA

AKTUALNA SYTUACJA

534. Idąc za wezwaniem Jana Pawła II, zawartym w adhortacji apostołskiej *Ecclesia in Europa*, Kościół w Archidiecezji Poznańskiej uznaje potrzebę nowej ewangelizacji. „Wszędzie zachodzi potrzeba nowego głoszenia Ewangelii – również tym, którzy są już ochrzczeni” (EiE 47), ponieważ wielu jest takich, którzy nie znają już nawet podstaw wiary. W praktyce zdarza się, że choć przyjęli oni chrzest św., żyją tak, jakby Chrystus nie istniał. Ograniczają się do powtarzania gestów i znaków lub do uczestniczenia w praktykach religijnych, co nie przekłada się na rzeczywistą akceptację tego, co niesie wiara i związanie życia z Jezusem (por. EiE 47).

Potrzeba nowego
głoszenia Ewangelii

W tym kontekście można dokonać podstawowego dla niniejszego dokumentu rozróżnienia między duszpasterstwem (lub opieką duszpasterską) a ewangelizacją. W pierwszym przypadku myślimy przede wszystkim o trosce i działaniach związanych z rozwojem życia religijnego ludzi wierzących; w przypadku ewangelizacji zwracamy uwagę na konieczność głoszenia Dobrej Nowiny (także pośród ochrzczonych), by przyprowadzić ich do Jezusa.

Analiza aktualnej sytuacji pokazuje, że w wyniku przemian społecznych, liberalizacji życia, pogłębiania się relatywizmu religijnego i moralnego oraz zmiany znaczenia samego Kościoła w nowej polskiej rzeczywistości, pojawiło się wiele nowych sytuacji i grup osób, które należy objąć dziełem nowej ewangelizacji. „Można powiedzieć – *jak zostało podkreślone na II Synodzie Biskupów dla Europy* – że wyzwanie to polega często nie tyle na tym, by ochrzcić nowych nawróconych, ile

na tym, by doprowadzić ochrzczonych do *nawrócenia do Chrystusa i do Jego Ewangelii*: w naszych wspólnotach trzeba poważnie zadbać o to, by nieść Ewangelię nadziei tym, którzy są dalecy od wiary czy też zaniechali praktykowania życia chrześcijańskiego” (EiE 47). Również w Archidiecezji Poznańskiej wciąż liczna jest grupa tych, „którzy odeszli” – jak określił ich poprzedni Synod – i którzy potrzebują dziś reewangelizacji.

Koordinacja
działalności
ewangelizacyjnej

535. Kierowanie działalnością ewangelizacyjną Arcybiskup Poznański powierzył Referatowi ds. Ewangelizacji Wydziału Przekazu Wiary, Nauczania i Wychowania Katolickiego Kurii Metropolitalnej w Poznaniu. Podstawowym zadaniem tego Referatu jest troska o podtrzymywanie ducha apostołskiego w całej Archidiecezji, kształtowanie postawy duchowej tych osób, które podejmują się szczegółowych zadań na polu ewangelizacji, oraz koordynacja ich działań.

Archidiecezjalny
Ośrodek
Katechumenalny

536. W dzieło ewangelizacji w Archidiecezji Poznańskiej wpisuje się, powołany w 2004 roku, Archidiecezjalny Ośrodek Katechumenalny, działający przy parafii pw. Matki Boskiej Bolesnej w Poznaniu, który przygotowuje osoby dorosłe do przyjęcia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego.

Parafia głównym
miejscem
ewangelizacji

537. Podstawową wspólnotą Kościoła, w której dokonuje się dzieło głoszenia Dobrej Nowiny, jest parafia. Zanim stanie się ona rzeczywście ośrodkiem ewangelizacji, ważne jest, by uczynić ją miejscem spotkania, do którego wielu chętnie i z potrzeby serca będzie przychodzić. Przez parafię można bowiem dotrzeć w głąb struktur społecznych oraz przebudować kulturę i mentalność ludzi, by były bardziej przepojone duchem Ewangelii.

Wspólnota parafialna nie zawsze i nie do końca potrafi odczytać swoje powołanie ewangelizacyjne wobec ludzi, którzy stoją z boku i jakby z zewnątrz spoglądają na Kościół, a czasami w ogóle się nim nie interesują. Wysiłek duszpasterzy jest często skierowany na tych, którzy w parafii już są, a niekiedy wręcz ogranicza się do troski o nich. W takiej sytuacji mamy do czynienia z opieką duszpasterską, brak jest jednak ewangelizacji, która ma za cel przede wszystkim „zwiastowanie” Chrystusa tym, którzy Go jeszcze nie znają lub od Niego się oddalili.

Wspólnoty
ewangelizacyjne

538. Encyklika *Redemptoris missio* przypomina, że zmieniająca się ciągle sytuacja w świecie zmusza do poszukiwania także nowych

metod działania. „Jest oczywiste, że zwykłe środki duszpasterskie już nie wystarczają: potrzeba stowarzyszeń i instytucji, grup i specjalnych ośrodków, inicjatyw kulturalnych i społecznych dla młodzieży. Oto pole, na którym współczesne ruchy kościelne mają szeroką przestrzeń działania” (RMi 37). W Archidiecezji Poznańskiej w ostatnim czasie rozwinęło się oraz powstało wiele wspólnot o charakterze ewangelizacyjnym:

- a) Ruch Światło-Życie – gromadzi ludzi różnego wieku i powołania; duchowość wspólnoty została wyrażona w „Drogowskazach Nowego Człowieka”. Formacja prowadzi do przyjęcia Jezusa jako Pana i Zbawiciela, następnie do konkretnej służby (diakonii) w Kościele. Ruch jest obecny w Archidiecezji Poznańskiej od ponad 30 lat i ma swoje centrum w Poznaniu, na Ostrowie Tumskim. Członkowie Ruchu działają we wspólnotach parafialnych, w grupach i kręgach rodzin, uczestnicząc w formacji i pełniąc różnorakie posługi. Włączają się czynnie w różnorakie inicjatywy ewangelizacyjne, takie jak przygotowanie parafialnych rekolekcji ewangelizacyjnych i prowadzenie grup kandydatów do bierzmowania.
- b) Ruch Odnowy w Duchu Świętym – odpowiedzią na potrzebę ewangelizacji są spotkania zwane Seminarium Odnowy w Duchu Świętym, których treścią jest głoszenie kerygmatu, rozważanie Słowa Bożego, katecheza i wezwanie do pogłębienia modlitwy indywidualnej.
- c) Droga Neokatechumenalna – dąży do ożywienia życia chrześcijańskiego; formacja członków jest kilkuetapowa, dokonuje się w ramach celebracji Liturgii Słowa i podczas zgromadzenia eucharystycznego. Dzieło ewangelizacji członkowie Drogi podejmują zwracając się do konkretnych parafii z propozycją przeprowadzenia katechez, których celem jest zawiązanie nowych wspólnot, oraz poprzez głoszenie Ewangelii po domach.
- d) Szkoła Nowej Ewangelizacji – Katolickie Stowarzyszenie w Służbie Nowej Ewangelizacji – „SNE Wspólnota św. Barnaby” – działa w Poznaniu od 1996 roku. Swoją działalność opiera na międzynarodowym programie ewangelizacji ochrzczonych i tych, którzy Chrystusa nie znają – „Redemptoris missio”. Celem programu jest formacja nowych ewangelizatorów dla nowej ewangelizacji. Stowarzyszenie organizuje kursy ewangelizacyjne przygotowujące katolików do prostego przekazu Dobrej Nowiny o Jezusie Chrystusie. Z jego inicjatywy powstała stała

wspólnota w Arcybiskupim Seminarium Duchownym w Poznaniu, która regularnie przeprowadza „Kurs Filipa” (podstawowy kurs ewangelizacyjny) dla kleryków I roku.

Istnieją także inne wspólnoty, niekiedy o charakterze ekumenicznym, podejmujące dzieło ewangelizacji w zgodny ze swym charyzmatem sposób. Są wśród nich m.in. Chrześcijańskie Stowarzyszenie Kultury i Ewangelizacji „Droga” i Wspólnota Ewangelizacyjno-Modlitewna „Alfa”. Do inicjatyw, które służą dziełu ewangelizacji na terenie Archidiecezji Poznańskiej, zalicza się także: comiesięczne „Niedzielne Wielbienie Boga” grupy poznańskich muzyków, które ma charakter ekumeniczny – angażują się w nie przedstawiciele różnych wspólnot chrześcijańskich; poznańską modlitwę o jedność chrześcijan połączoną ze śpiewami z Taizé, która również gromadzi młodych z różnych wspólnot chrześcijańskich.

Dla wielu młodych ludzi miejscami powrotu do Kościoła są duszpasterstwa akademickie. Nie brakuje w nich inicjatyw na rzecz ludzi poszukujących, jednak reewangelizacji powinno się poświęcić znacznie więcej uwagi. Podobnie znane w całej Polsce jednodniowe spotkania na Lednicy, zainicjowane przez poznańskie duszpasterstwo akademickie oo. Dominikanów, choć podejmują w ciekawej formie dzieło ewangelizowania polskiej młodzieży, jednak nie mają przełożenia na całoroczne działania w parafiach.

Okazją do nawrócenia jest także Poznańska Piesza Pielgrzymka na Jasną Górę, która dostarcza młodym i starszym wiele refleksji i doznań duchowych powiązanych z trudem pielgrzymowania. Często jednak ewangelizacja, która dokonuje się w drodze, nie jest kontynuowana w pracy duszpasterskiej w parafii, a w efekcie część młodych nie ma „dokąd” wrócić ze swoim świeżo rozbudzonym zapałem religijnym.

W Archidiecezji Poznańskiej żyją i tworzą m.in. założyciele zespołów muzycznych „Arka Noego” oraz „2 Tm 2, 3”. Ponadto działają również mniej wypromowane, a angażujące się w ewangelizację grupy muzyczne i teatralne: Teatr Pantomimy „Joshua”, Teatr „Droga”.

Znaczącą rolę w dziele ewangelizacji odgrywają również media. „Przewodnik Katolicki” stara się prezentować nauczanie Kościoła w sposób prosty i dostępny nie tylko dla ludzi wierzących. Emaus – Katolickie Radio Poznań udostępnia czas antenowy osobom zaangażowanym w dzieło ewangelizacji, a jednocześnie – poprzez promowanie myśli, kultury i chrześcijańskiej postawy życia – działa na polu szeroko rozumianej preewangelizacji. W podobny sposób do szerokiego grona odbiorców dociera „Źródło” – program katolicki, przygo-

towywany w poznańskim oddziale Telewizji Polskiej (PTV Poznań). W dzieło ewangelizacji w bardzo znaczący sposób wpisuje się wydawane w Poznaniu czasopismo „Miłujcie się!”, które przypomina podstawowe prawdy wiary, promuje Ruch Czystych Serc i Społeczną Krucjatę Miłości Prymasa Wyszyńskiego. Ważne miejsce w dziele ewangelizacji ma też prasa parafialna, która ukazuje się w bardzo dużym łącznym nakładzie i ma grono wiernych czytelników.

W Archidiecezji Poznańskiej brak ośrodka, który formowałby przyszłych ewangelizatorów. Pewnego rodzaju zawiązkiem takiej działalności są kursy Szkoły Nowej Ewangelizacji. Jednak są one wciąż za mało rozpropagowane i spotykają się z małym zainteresowaniem w parafiach.

539. Systematyczne duszpasterstwo i rozmaite akcje nie osiągną pełnego skutku, jeśli apostołstwo ewangelizacji zostanie zaniedbane na najbardziej podstawowym poziomie, czyli w rodzinie. Ojciec Święty Jan Paweł II mówił o tym, że współczesny człowiek potrzebuje świadków. Dlatego dla dziecka ważny jest przykład pierwszych świadków – matki i ojca, ich wzajemnej miłości i szacunku, pomocy, wywiązywania się z codziennych obowiązków, w których odwołują się do wiary – wspólnego pacierza, uczestnictwa w niedzielnej Mszy św. i czytania Pisma Świętego.

Rola rodziny

Ewangelizacja poprzez rodzinę, zwłaszcza w odniesieniu do dzieci, staje się coraz większym problemem. Zmieniający się system pracy sprawia, że rodzice każdego dnia przez wiele godzin przebywają poza domem, co w znacznej mierze ogranicza możliwość wspólnych rodzinnych spotkań oraz powoduje, że nawet osoby religijnie zaangażowane tylko w ograniczonym stopniu mogą realizować zadania związane z rozwojem życia religijnego swoich dzieci. Sytuacja staje się jeszcze trudniejsza, gdy rodzice wykazują niewielkie zainteresowanie sprawami wiary i ograniczają swoje życie religijne do minimum lub zadowalają się powtarzaniem zewnętrznych gestów i uczestnictwem w tradycyjnych obrzędach związanych z największymi świętami. Ogromną stratę ponoszą dzieci pozbawione jednego lub obojga rodziców. Nie do przyjęcia jest wreszcie sytuacja gdy rodzice pozostają jedynie w luźnym, nieformalnym związku bądź, gdy opiekę nad dziećmi powierza się osobom o skłonnościach homoseksualnych.

540. W Archidiecezji Poznańskiej zwiększa się w ostatnim czasie liczba osób nieochrzczonych. Pośród nich, zwłaszcza w Poznaniu, jest wielu obcokrajowców reprezentujących różne religie. Jedni

Adresaci dzieła ewangelizacji

przebywają tu czasowo, np. ze względu na naukę lub pracę, inni osiedlili się na stałe bądź pragną to uczynić w bliskiej przyszłości. Coraz więcej jest również tych, którzy nie otrzymali chrztu i religijnego wychowania z winy swych rodziców. Rodzice byli wprowadzicie ochrzczeni, ale z różnych powodów utracili wiarę i z tego powodu nie są zdolni ofiarować swoim dzieciom wychowania religijnego. Jest też grupa – niezbyt liczna – osób, które wyrosły w rodzinach ateistycznych lub związanych z religiami niechrześcijańskimi.

Zdecydowanie więcej jest tych, którzy otrzymali sakrament chrztu, ale z własnej winy lub z winy rodziców, wychowawców bądź środowiska, w którym wzrastali, nie rozwinęli swej wiary lub po pewnym okresie rozwoju, najczęściej związanego z katechizacją szkolną, tę wiarę zaniedbali.

Na podstawie obserwacji życia można wskazać kilka najbardziej typowych przyczyn odejścia od wiary. Najczęstszym powodem jest zubożenie, które jest skutkiem wyłącznie zewnętrznego przeżywania religii i stopniowego dyspensowania się od praktyk religijnych, przeżywanych tylko na sposób obrzędowy, a nie jako osobiste spotkanie z Bogiem. „Zubożenie religijne i brak praktycznego odniesienia do Boga są zjawiskami nie mniej niepokojącymi i destrukcyjnymi niż jawny ateizm, propagowany przez system komunistyczny” (PSPNE 24; por. Konferencja Episkopatu Polski, *List pasterski Episkopatu Polski o nowej ewangelizacji*, Warszawa, 29 stycznia 1992 roku).

W przypadku wielu osób przyczyną odejścia jest brak pogłębionej wiedzy religijnej, a co za tym idzie – błędne rozumienie istoty Kościoła. Wiadomości zdobyte w okresie katechezy przed Pierwszą Komunią Świętą oraz znajomość tzw. małego katechizmu okazują się niewystarczające w konfrontacji z dorosłym życiem, co w konsekwencji prowadzi do zakwestionowania wiary w ogółności lub poszukiwania odpowiedzi na nurtujące pytania w innych wspólnotach religijnych.

Dla części osób istotną przeszkodą w przeżywaniu wiary są struktury, zwłaszcza parafialne, w jakich działa Kościół. Dotyczy to między innymi artystów i twórców różnych dziedzin, którzy cechują się większą wrażliwością i gotowością do aktywnego współdziałania. „Zazwyczaj środowisko twórców obfituje w indywidualności, w ludzi o niespokojnych duszach, którzy przez swoje postrzeganie świata, emocje, wrażliwość, a nade wszystko talent, pragną być kreatywni” (Arcybiskup Poznański, *List do twórców Archidiecezji Poznańskiej z okazji wspólnego spotkania w dniu 19 stycznia 2004 roku*). Nie odnajdując dla siebie odpowiedniej przestrzeni działania w parafii, co często wiąże się

także z określonym stylem życia, pracy i organizacji czasu, niektórzy oddalają się od Kościoła, określonych form religijności, a nawet samej wiary. Inni popadają w swoisty indywidualizm lub szukają nowych form duchowości związanych z religiami Wschodu czy nowymi ruchami religijnymi.

Coraz więcej jest także ludzi młodych, którzy z trudem odnajdują się w jakichkolwiek strukturach, a więc również w strukturalnym wymiarze życia religijnego. Często powodem tych trudności jest odrzucenie przez nich wymagań stawianych przez Kościół, chęć samodzielnego decydowania, co jest dobre, a co złe, niechęć do kształtowania życia według obiektywnej prawdy.

Jedną z istotnych cech mentalności współczesnego człowieka jest tymczasowość. Prowadzi ona do unikania decyzji, które pociągałyby za sobą daleko idące konsekwencje i wiązały człowieka na przyszłość. Taki styl życia kłóci się z wymaganiami Ewangelii i sprawia, że wielu ucieka przed tym, co można by nazwać duchowym ciężarem, jakim jest konieczność ciągłej weryfikacji życia oraz wyrzuty sumienia.

Poza uwzględnianiem w pracy duszpasterskiej wymienionych powyżej adresatów ewangelizacji, zadaniem Kościoła pozostaje permanentna autoewangelizacja, która ma na celu taką formację każdego z wiernych, by czuł się on wezwany do odpowiedzialności za przekaz Dobrej Nowiny. Chodzi więc o kształtowanie mentalności ewangelizacyjnej, która będzie realizacją Pawłowego wołania „Biada mi bowiem, gdybym nie głosił Ewangelii!” (1 Kor 9, 16). To rozbudzanie ducha ewangelizacji musi obejmować kapłanów, alumnów seminariów duchownych działających na terenie Archidiecezji, osoby konsekrowane i wszystkich wiernych świeckich.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

541. „Kościół czerpie podstawowe zasady ewangelizacji z Objawienia. Doczesny wymiar misji ewangelizacyjnej sprawia jednak, że historia zbawienia łączy się z ludzką historią. W odniesieniu do tej rzeczywistości istnieje drugi sposób rozpoznania Bożego zamysłu przez odczytywanie «znaków czasu»” (PSPNE 15). Kościół właśnie w oparciu o ewangeliczną interpretację znaków czasu podjął postulat nowej ewangelizacji. Aby jego ewangelizowanie stało się skuteczne, musi kierować swe przepowiadanie poprzez wspólnoty wiernych, poprzez których powinno ono dotrzeć do całego świata (por. EN 41).

Kościół jest
dla ewangelizacji

Jednak misja ewangelizacyjna Kościoła nie dotyczy głoszenia Ewangelii wyłącznie w najdalszych zakątkach świata. Kościół „mocą Ewangelii ma osiągać i jakby przewracać kryteria oceny, hierarchię dóbr, postawy, nawyki myślowe, bodźce postępowania i modele życiowe rodzaju ludzkiego, które stoją w sprzeczności ze Słowem Bożym i planem zbawczym” (EN 19). Wiąże się to z postawą autoewangelizacji i dawaniem świadectwa w Kościele lokalnym.

Papież Paweł VI w adhortacji apostolskiej *Evangelii nuntiandi* przypomniał, że „[...] nakaz głoszenia Ewangelii wszystkim ludziom jest pierwszorzędnym i naturalnym posłannictwem Kościoła. [...] Kościół jest dla ewangelizacji” (EN 14); i za św. Pawłem powtórzył: „Nie jest dla mnie powodem do chluby to, że głoszę Ewangelię. Świadom jestem ciężącego na mnie obowiązku. Biada mi bowiem, gdybym nie głosił Ewangelii!” (1 Kor 9, 16). Misja ewangelizacyjna powierzona jest od początku całemu Ludowi Bożemu. „Rozkaz dany Dwunastu – *Idźcie i głoscie Ewangelię* – dotyczy wszystkich chrześcijan, chociaż na różne sposoby” (EN 13). Powołany jest więc do niej każdy członek Kościoła – i świecki, i duchowny. „Skuteczność posłannictwa ewangelizacyjnego Kościoła, rozumianego jako misterium i komunია, zależy zatem od współuczestnictwa w dziele apostolskim całej wspólnoty Ludu Bożego” (PSPNE 14).

Ewangelizacja zakłada jednak nie tylko wyjście na zewnątrz (*ad extra*); podstawą głoszenia Chrystusa innym jest ciągłe ewangelizowanie do wewnątrz (*ad intra*). Ta ciągła troska również o własne uświęcenie jest warunkiem wiarygodności misji Kościoła: „Kościół jako głosiciel Ewangelii zaczyna swe dzieło od ewangelizowania samego siebie [...]. Kościół zawsze winien być ewangelizowany, żeby mógł zachować swą świeżość, gorliwość i moc w głoszeniu Ewangelii” (EN 15). Do tego rodzaju ewangelizowania powołany jest także każdy wierzący: „Nowa ewangelizacja zaczyna się od *autoewangelizacji*, od otwarcia się na Ducha Świętego, który jest u początku wszelkiej misji” (PSPNE 38).

ZADANIA

Potrzeba nowej ewangelizacji

542. Biorąc pod uwagę warunki, jakie istnieją w naszej Ojczyźnie, a tym samym w Archidiecezji Poznańskiej, w której zdecydowana większość mieszkańców jest ochrzczona, należy podejmować wezwanie do ewangelizacji ze świadomością, że mimo niewielkiej

liczby nieochrzczonych i systematycznej katechezy dzieci i młodzieży, potrzebne jest także „nowe głoszenie Ewangelii” (por. EiE 46), które będzie skoncentrowane na osobie Jezusa Chrystusa i poprowadzi człowieka do osobistej relacji ze Zbawicielem. Aby to osiągnąć, „po pierwsze potrzeba *nowego zapалу* w głoszeniu Ewangelii; po drugie należy sięgnąć po *nowe sposoby* ewangelizacji i to nie tylko w sensie techniki przekazu, ale zwłaszcza po te, które pozwalają ukochać Słowo Boże i jego moc w życiu; po trzecie nowa ewangelizacja domaga się wzięcia pod uwagę *nowej sytuacji*, w której człowiek słucha Ewangelii” (PSPNE17; por. Konferencja Episkopatu Polski, *List pasterski Episkopatu Polski o nowej ewangelizacji*, Warszawa, 29 stycznia 1992 roku).

Kościół w Archidiecezji Poznańskiej powinien podejmować ciągle nowe działania na polu ewangelizacji, które przyczynią się do jej ożywienia w wymiarze diecezjalnym i parafialnym.

543. W wymiarze diecezjalnym potrzeba, aby Referat ds. Ewangelizacji Wydziału Przekazu Wiary, Nauczania i Wychowania Katolickiego Kurii Metropolitalnej w Poznaniu działał w oparciu o jasno określone zasady i kompetencje. Powinien się on stać rzeczywistym promotorem oraz inspiratorem działalności ewangelizacyjnej w Archidiecezji Poznańskiej, kierując swoje propozycje do duszpasterzy i wspólnot parafialnych, pobudzając ducha apostołskiego w ruchach i stowarzyszeniach, przygotowując pomoce w postaci tekstów i materiałów multimedialnych oraz tworząc struktury konieczne do właściwego realizowania misji ewangelizacyjnej.

Zadania Referatu
ds. Ewangelizacji

544. Jako organ wykonawczy dla realizacji zadań ewangelizacyjnych należy powołać Centrum Ewangelizacji Archidiecezji Poznańskiej. Działalnością Centrum Ewangelizacji – w myśl zatwierdzonych wcześniej statutów – kierowałby dyrektor powołany przez Arcybiskupa Poznańskiego.

Powołać Centrum
Ewangelizacji

Najważniejsze zadania Centrum Ewangelizacji to zbieranie i przekazywanie informacji na temat inicjatyw ewangelizacyjnych podejmowanych w Archidiecezji Poznańskiej oraz organizacja i koordynacja działań związanych z ewangelizacją. Szczególną troską Centrum powinna być także formacja ewangelizatorów i liderów, którzy wezmą na siebie odpowiedzialność za formację świeckich w poszczególnych dekanatach i parafiach. Centrum winno również wspierać inicjatywy ewangelizacyjne zakorzenione w kulturze chrześcijańskiej, widząc w nich przejaw tzw. preewangelizacji.

Zadania szkół
ewangelizacji

545. Pod opieką i według wskazań Centrum Ewangelizacji powinna działać archidiecezjalna szkoła ewangelizacji, której celem winno być przygotowanie duchownych i świeckich do podjęcia zadań, jakie wiąże się z nową ewangelizacją, prowadzoną z nowym zapałem, z wykorzystaniem nowych metod i nowych środków wyrazu. Pamiętając o tym, że „człowiek współczesny chętniej słucha świadków aniżeli nauczycieli, a jeśli słucha nauczycieli, to dlatego, że są świadkami” (EN 41), ewangelizatorzy, aby mogli dobrze wypełniać swoje zadania, a przede wszystkim, by byli wiarygodni, potrzebują dogłębnej formacji, czyli ewangelizacji *ad intra*. Umożliwi im ona znalezienie odpowiedzi na wezwanie, które z jednej strony jest wezwaniem do świętości, z drugiej natomiast – do odpowiedniego przygotowania merytorycznego i praktycznego.

Podstawową metodą pracy archidiecezjalnej szkoły ewangelizacji powinny być kursy ewangelizacyjne o charakterze teoretycznym i praktycznym. Szkoła powinna organizować również kongresy i seminaria służące informacji i formacji uczestników.

Zadaniem Centrum Ewangelizacji jest także organizacja rejonowych i parafialnych szkół ewangelizacji. Ich działalność powinna służyć formacji ewangelizacyjnej osób zaangażowanych w życie parafii, aby mogły podejmować wyzwania związane z reewangelizacją. Równie ważne są inicjatywy ewangelizacyjne (spotkania z autentycznymi świadkami Jezusa; spotkania kapłanów z parafianami) mające na celu przełamywanie anonimowości; budowanie wspólnoty; wyczulanie na rzeczywiste niedole, z którymi boryka się wielu parafian, zwłaszcza tych oddalonych od Kościoła; współpraca z twórcami kultury mieszkającymi na terenie parafii, którzy mogą wspomóc swym talentem dzieło ewangelizacji).

Ewangelizacja, koncentrując się na osobie Chrystusa, jednocześnie skupia uwagę na człowieku i jego godności. W szkołach ewangelizacji, na wszystkich poziomach (Archidiecezja, rejon, parafia) trzeba szczególnie troszczyć się o odpowiednie uformowanie ewangelizatorów. „Dziś bardziej niż kiedykolwiek konieczne jest, aby każdy chrześcijanin miał świadomość misyjną, poczynawszy od biskupów, prezbiterów, diakonów, osób konsekrowanych, katechetów i nauczycieli religii: «każdy ochrzczony, jako świadek Chrystusa, winien zdobyć formację odpowiednią do swego stanu, nie tylko dlatego, by uchronić wiarę przed oziębnięciem z braku troski w nieprzychylnym środowisku, jakim jest świat, ale również po to, by wesprzeć i pobudzić ewangelizacyjne świadectwo»” (EiE 49).

Ewangelizator musi się cechować szczególnymi chrześcijańskimi przymiotami – powinien być człowiekiem pokornym, miłosiernym i umiejącym słuchać. Zawsze powinien mieć czyste intencje, a wszelkie działania powinien poprzedzać modlitwą. Podejmując się jakiegokolwiek zadania, ewangelizator działa w duchu posłuszeństwa Kościołowi, bo ma świadomość, że jest członkiem mistycznego Ciała Chrystusa. Winien być też autentyczny, czerpiąc z doświadczenia, które ma swe korzenie w poznaniu i ukochaniu przez Boga.

546. Parafia jako najmniejsza częśćka Kościoła powinna być „domem rodzinnym, braterskim i gościnnym” (CHL 26). Nie może więc stać się kolejnym miejscem spotkania „beziemiennych”, ale dla każdego powinna stać się schronieniem i miejscem pomocy, w którym odnajdzie siebie i będzie zauważony przez braci w wierze. W tym względzie parafia powinna dawać świadectwo apostołstwa wspólnotowego, dzięki któremu świeccy przyzwyczajają się do działania w ścisłej jedności ze swoimi kapłanami oraz do wspierania ich „we wszystkich inicjatywach apostołskich i misyjnych swojej kościelnej rodziny” (DA 10). Odbywa się to na wielu płaszczyznach, szczególnie jednak w rodzinach oraz w ruchach i stowarzyszeniach katolickich, które swe podstawowe struktury mają właśnie w parafiach, bo „[...] w Europie, tak w krajach postkomunistycznych, jak i na Zachodzie, parafia – choć potrzebuje ciągłej odnowy – nadal ma do spełnienia i spełnia swoje niezbędne, bardzo aktualne posłannictwo w wymiarze duszpasterskim i eklezjalnym. Nadal potrafi ona dawać wiernym możliwość rzeczywistego prowadzenia życia chrześcijańskiego. Jest wciąż miejscem autentycznej humanizacji i socjalizacji, zarówno w beziemiennym i samotnym tłumie wielkich współczesnych miast, jak na słabo zaludnionych obszarach wiejskich” (EiE 15).

Ze względu na to, że parafie bardzo często ograniczają swoją działalność do opieki duszpasterskiej, czyli troski o tych, którzy w mniejszym lub większym stopniu uczestniczą w życiu parafii (choćby tylko przez udział w niedzielnej Mszy św.), trzeba zwracać uwagę na zadania ewangelizacyjne parafii i poszczególnych grup działających w jej obrębie. By zmienić tę zachowawczą postawę, potrzebne jest wzbudzenie, zwłaszcza u kapłanów, zapалу ewangelizacyjnego, który wymaga wyjścia poza schemat obowiązków oraz pobudza do ciągłego i właściwego odczytywania znaków czasu. Należy także uświadamiać osobom świeckim, że zaangażowanie w życie parafialne nie może się ograniczać do tworzenia zamkniętych wspólnot, które troszczą się o swoich

Odpowiedzialność
parafii za
ewangelizację

członków. Powołaniem każdej chrześcijańskiej wspólnoty jest bowiem apostołstwo.

W dzisiejszych warunkach, gdy nauczanie katechezy odbywa się w szkołach, najważniejszą okazją do ewangelizacji w parafii są spotkania liturgiczne, przede wszystkim Msza św. Właśnie wtedy możliwe jest rozbudzanie „nowego zapалу” (por. PSPNE 17; por. Konferencja Episkopatu Polski, *List pasterski Episkopatu Polski o nowej ewangelizacji*, Warszawa, 29 stycznia 1992 roku), który jest integralnym elementem nowej ewangelizacji. Troska o dobre przygotowanie liturgii i Słowa Bożego powinna stać się dla wiernych zaczątkiem lepszego przeżywania wiary i odkrywania własnego posłannictwa we wspólnocie Kościoła.

Trzeba pamiętać, że choć „lekcje religii w szkole stwarzają szansę ewangelizacji, to jednak całkowicie jej nie wyczerpują – katecheza szkolna zakłada zarówno pierwszą katechizację w domu rodzinnym, jak i jej nieodzowne dopełnienie przez systematyczne duszpasterstwo dzieci i młodzieży” (PSPNE 51) realizowane w parafii. Na tematykę ewangelizacyjną należy zwrócić uwagę zwłaszcza w okresie przygotowania do sakramentów świętych – pojednania, Eucharystii, bierzmowania – który daje okazję do spotkania nie tylko z dziećmi i młodzieżą, ale również z ich rodzicami.

Oprócz tego trzeba zadbać o to, by wierni poszczególnych parafii Archidiecezji Poznańskiej byli formowani w poczuciu obowiązku dzielenia się z braćmi Dobrą Nowiną. Dlatego należy ułatwić im zaangażowanie się w działalność ewangelizacyjną Kościoła wskazując potrzeby, jakie istnieją w parafii, oraz grupy i wspólnoty, które podejmują zadania apostołskie. „Oдноśnie do apostołstwa ewangelizacji i uświęcania ludzi, świeccy powinni być szczególnie formowani do nawiązywania dialogu z innymi, wierzącymi i niewierzącymi, celem ukazywania wszystkim Dobrej Nowiny Chrystusa” (DA 31).

Wykorzystując nowe sposoby ewangelizacji, trzeba pamiętać, że nie chodzi tylko o nowe techniki przekazu i oddziaływania na odbiorcę, ale przede wszystkim o te, które pozwalają człowiekowi „ukochać Słowo Boże i jego moc w życiu” (PSPNE 17; por. Konferencja Episkopatu Polski, *List pasterski Episkopatu Polski o nowej ewangelizacji*, Warszawa, 29 stycznia 1992 roku).

Nie można też zapominać, że „nowa ewangelizacja domaga się wzięcia pod uwagę *nowej sytuacji*, w której człowiek słucha Ewangelii” (PSPNE 17). Przygotowując plany duszpasterskie dla parafii, trzeba zatem wziąć pod uwagę szczególne uwarunkowania miejsca i czasu.

Nie można skutecznie ewangelizować, pomijając sytuację danej parafii w rozmaitych jej wymiarach. Konieczne jest zbadanie sytuacji religijnej, ale trzeba również uwzględnić jej charakter społeczno-kulturowy, problemy ekonomiczne, sytuację na rynku pracy, a niekiedy nawet poglądy polityczne osób mieszkających na terenie parafii. Pełniejszy obraz parafii daje większe szanse na podjęcie bardziej skutecznych działań ewangelizacyjnych.

547. Jednym z najistotniejszych zadań ewangelizacyjnych jest współpraca księży ze świeckimi na terenie parafii. Często liczne obowiązki związane z codzienną troską o wiernych tak bardzo obciążają duszpasterzy, że niekiedy tracą oni wrażliwość na potrzebę ewangelizowania tych, którzy oddalili się od Boga. Tacy kapłani w relacjach z ludźmi przestają wówczas realizować wezwanie do tego, by byli jak pasterz szukający zaginionej owcy. Brak zapału ewangelizacyjnego czasami dostrzec można także wśród świeckich zaangażowanych w życie wspólnoty parafialnej. A przecież w parafii kapłani i wierni winni się wspierać i rozbudzać w sobie nawzajem ducha ewangelizacji. Tylko taka postawa może być podstawą tworzenia „modelu parafii jako wspólnoty wspólnot” (PSPNE 43), w której zanika anonimowość, a wzrasta poczucie współodpowiedzialności za życie i rozwój duchowy drugiego człowieka i całej wspólnoty, która powinna być otwarta i szukać zagubionych. W tym celu należy tworzyć grupy przyparafialne, które dają możliwość wyboru różnego rodzaju form duchowości czy działania, a ponadto pozwalają na spotkania w mniejszym gronie, a więc na nawiązanie osobistego kontaktu pomiędzy ich członkami.

Rozbudzać ducha ewangelizacji

548. II Polski Synod Plenarny sformułował najistotniejsze postulaty wobec działań apostolskich Kościoła w Polsce: „Dotyczą one pogłębienia wiary i postaw katolików (ewangelizacja *ad intra*), a także wyzwań ewangelizacyjnych we współczesnym świecie (ewangelizacja *ad extra*). Realizacja tych zadań będzie tym skuteczniejsza, im bardziej wszyscy chrześcijanie poczują się wezwani do prowadzenia tego dzieła i każdy zgodnie ze swoim powołaniem podejmie przypadające nań zadania” (PSPNE 38). W tym procesie wyjątkowe zadanie mają do spełnienia różnego rodzaju stowarzyszenia i organizacje katolickie (por. PSPNE 39). Winny one bardziej angażować się w pracę apostolską, co uchroni je przed zamykaniem się tylko we własnej grupie. Zdarza się bowiem, że chęć osobistej formacji – skądinąd uzasadniona i godna pochwały – niekiedy zaciera lub ogranicza zapał apostolski to tego stopnia, że

Zadania ruchów i stowarzyszeń

wiele wspólnot zawęża swoją działalność do różnego rodzaju spotkań we własnym gronie lub zapraszania innych do siebie. Horyzont działania ogranicza się wówczas do troski o rozwój własnej wspólnoty, z pewną szkodą dla samego Kościoła. Akcje apostołskie nie mogą być nakierowane wyłącznie na rozwój konkretnej wspólnoty, ruchu lub stowarzyszenia, ale muszą przyjąć jako główny cel rozbudzanie wiary człowieka, a w wielu przypadkach – nawrócenie i powrót do Kościoła powszechnego.

Sięgając do swoich korzeni i odczytując coraz lepiej swój charakter, poszczególne wspólnoty, ruchy i stowarzyszenia powinny z coraz większą odpowiedzialnością podejmować dzieło ewangelizacji *ad extra* w myśl hasła: „Wiara umacnia się, gdy jest przekazywana”.

Rola rodziny **549.** Właściwym i sprzyjającym miejscem do podjęcia dzieła ewangelizacji jest przede wszystkim rodzina. Z jednej strony można wspomóc działania rodziców, którzy z troską myślą o wierze swoich dzieci; z drugiej – kierując uwagę na dzieci, zwłaszcza w okresie przygotowania do przyjęcia sakramentów świętych – można przyprowadzić do Kościoła tych rodziców, którzy utracili wiarę żywą, i objąć ich reewangelizacją.

Ewangelizacja poprzez rodzinę ma swój początek w posłudze słowa i sakramentów świętych, które dają początek wierze i ją rozwijają. Niezbędne jest jednak wsparcie, którego można udzielić rodzinom poprzez różnego rodzaju akcje parafialne. Mogą one mieć wymiar ściśle ewangelizacyjny, jak np. peregrynacja obrazu lub figury po domach czy wspólne odmawianie Różańca w październiku. Ważne jest jednak, by spotkania przy parafii, które mogą być ubogacone wspólną zabawą, koncertami czy nawet posiłkiem, uczyły również dobrego i twórczego odpoczynku.

Szkoły katolickie **550.** Nauczyciele i uczniowie szkół katolickich również powinni zwracać uwagę na ewangelizacyjny wymiar obecności i działania szkół katolickich w Archidiecezji. Szkoły, jeśli chcą spełniać dobrze swoją funkcję, nie mogą nastawiać się wyłącznie na autoformację, ale muszą włączać się w nurt apostołskiego życia Kościoła.

Wydział Teologiczny UAM **551.** W działania na rzecz ewangelizacji powinni się włączyć także wykładowcy i studenci Wydziału Teologicznego UAM. Z jednej strony pomoc ta powinna iść w kierunku formacji ewangelizatorów i ubogacania wiedzę teologiczną szkół nowej ewangelizacji; z drugiej – studenci Wydziału powinni uwzględnić aspekt ewangelizacyjny

w tematach sesji naukowych i innych organizowanych przez siebie spotkań.

552. Ważnym elementem w dziele ewangelizacji w Archidiecezji Poznańskiej powinien stać się program katechezy dorosłych. Ostatecznym celem katechezy dorosłych jest uświadomienie katechizowanemu, że swoje życie powinien przeżywać jak dojrzały chrześcijanin, przyjmując odpowiednie postawy i wzory zachowań. Zadaniem katechezy dorosłych jest przede wszystkim: utrwalanie formacji opartej na pedagogii sakramentalnej; wychowywanie do właściwej oceny – w świetle wiary – zmian społeczno-kulturowych zachodzących w społeczeństwie; wyjaśnianie dzisiejszych problemów religijnych i moralnych, relacji, jakie zachodzą między działaniem doczesnym a eklezjalnym; przybliżanie racjonalnych podstaw wiary; formowanie do przyjęcia odpowiedzialności za misję Kościoła i do odważnego dawania świadectwa chrześcijańskiego w społeczeństwie.

Katecheza
dorosłych

553. Kultura jako narzędzie przekazu wartości może stać się dla twórców (pisarzy, malarzy, muzyków, rzeźbiarzy architektów itd.) środkiem przekazu Dobrej Nowiny. Dlatego winni oni dbać o to, by była skutecznym narzędziem także w dziele ewangelizacji. Temu zagadnieniu poświęcony jest osobny rozdział dokumentów synodalnych. W tym miejscu należy jednak przypomnieć, że podstawą wszelkiego działania na płaszczyźnie ewangelizacji jest osobista relacja z Bogiem, która staje się inspiracją do tworzenia dzieł kultury i która jednocześnie rozbudza w twórcy odpowiedzialność za odbiorców. W kulturze chrześcijańskiej przenikają się bowiem: wielka odpowiedzialność za wychowanie człowieka, solidarność w dźwiganie ludzkiego krzyża oraz wrażliwość na piękno, dobro i prawdę (por. PSPE 17).

Nowe pola
ewangelizacji

Ewangelizacja na polu kultury jest w dzisiejszych czasach wielkim zmaganiem o duszę świata i jednocześnie wcielaniem Ewangelii w kulturę. Biorąc pod uwagę, jak ważna jest w naszych czasach umiejętność wychodzenia z Ewangelią poza świątynię, szukanie nowych sposobów głoszenia Słowa Bożego i przenikania z nim do miejsc, gdzie tętni życie naszych miast i wzrastają młode pokolenia Polaków, trzeba z coraz większą odpowiedzialnością powtarzać, że ewangelizacja kultury nie jest tylko jakąś propozycją, sugestią czy radą, lecz nakazem wynikającym z istoty Ewangelii (por. PSPE 15).

Twórcy kultury powinni więc z coraz większą odpowiedzialnością przyjmować prawdę, że także na nich spoczywa dziś obowiązek głoszenia Dobrej Nowiny o zbawieniu. Skoro mówi się o kulturze

chrześcijańskiej, wskazując na twórczy wpływ wiary na uformowanie danej kultury i przypominając, że to właśnie Chrystus i Jego Ewangelia są natchnieniem dla kompozytorów, pisarzy, architektów i malarzy, to wszyscy ci twórcy powinni odkrywać, że dar, który otrzymali, jest zaproszeniem do dzielenia się nie tylko pięknem w sensie ogólnym, lecz do tego, by poprzez swoje dzieła przybliżali człowieka do Piękną Nieprzemijającego – Chrystusa i Ewangelii zbawienia (por. PSPE 17).

Warto dziś zwrócić szczególną uwagę na te formy kultury (czasem określane mianem „niższej”), które w prosty sposób przemawiają do współczesnego człowieka, a zwłaszcza młodzieży. Dostrzegając w nich przede wszystkim nowy sposób komunikacji z młodym pokoleniem, trzeba „uczyć się” tego języka przekazu, który dla wielu młodych ludzi jest językiem najbardziej zrozumiałym. Jest to szczególne zadanie ewangelizacyjne dla wszystkich, którzy są odpowiedzialni za duszpasterstwo młodzieży. Właśnie w tym duszpasterstwie powinna zostać przeprowadzona szczegółowa analiza zjawisk charakterystycznych dla współczesnej kultury młodzieżowej.

Poważnym wyzwaniem, które staje dziś przed Kościołem w Archidiecezji Poznańskiej, zwłaszcza w Poznaniu i większych miastach, jest zjawisko kulturowe, jakim są tzw. blokery. Ta ukształtowana w ostatnich latach swoista subkultura młodzieżowa jest w dużej mierze wynikiem stylu życia, który rozwinął się w wielkich, anonimowych zbiorowościach. Jest on wyrazem chęci zwrócenia na siebie uwagi oraz formą wołania o pomoc. Podejmowane na polu życia społecznego próby stworzenia miejsc edukacji dla tej grupy, będącej też wytworem źle działającego systemu edukacyjnego, pokazują, że jest to środowisko oczekujące na konkretne propozycje i gotowe na nie odpowiedzieć. Na tym polu konieczne jest współdziałanie nie tylko wspólnot ewangelizacyjnych, ale także duszpasterstwa młodzieży i studentów, duszpasterstwa rodzin, Parafialnych Zespołów Caritas, a w szczególnych przypadkach także osób zajmujących się problematyką uzależnień.

Dzieło ewangelizacji dokonuje się również poprzez: promowanie zasad katolickiej nauki społecznej, stanowiących fundament do budowy ustroju społecznego, gospodarczego i politycznego; rozbudzanie coraz większej troski osób odpowiedzialnych za sprawy publiczne o realizację tzw. opcji na rzecz ubogich; pielęgnowanie kultury narodowej; otwarcie się na potrzeby misji oraz na dialog ekumeniczny i międzyreligijny.

21. MISJE

AKTUALNA SYTUACJA

554. „Ty jesteś Mesjasz, Syn Boga żywego! [...] Dziś [to wyznanie] powtarzam tu, w Poznaniu, w miejscu, w którym wyznanie to najdawniej było wypowiedane na ziemiach piastowskich, po Chrzcie Mieszka w 966 roku. Najdawniej wypowiadały to Piotrowe wyznanie usta biskupa, bo już w dwa lata po Chrzcie Poznań, pierwszy w Polsce, *coepit habere episcopum*: zaczął mieć swego biskupa”. Słowa Jana Pawła II z jego homilii wypowiedzianej podczas Mszy św. w Poznaniu, 20 czerwca 1983 roku, każą postrzegać miasto Poznań i Archidiecezję Poznańską jako kolebkę chrześcijaństwa w Polsce. Poznań i ziemia wielkopolska stanowiła przed ponad tysiącem lat miejsce misji, do którego ówczesni misjonarze przynieśli orędzie Ewangelii i z którego rozeszło się ono następnie na cały teren dzisiejszej Polski. Z tego tytułu Archidiecezja Poznańska winna odczuwać szczególną odpowiedzialność za dzieło misyjne na początku trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa.

Odpowiedzialność
za misję

Obecnie w Archidiecezji Poznańskiej działalność misyjną koordynuje referent misyjny, który jest zarazem dyrektorem diecezjalnym Papieskich Dzieł Misyjnych. Stoi on na czele Archidiecezjalnej Komisji Misyjnej, z pomocą której podejmuje inicjatywy mające rozbudzić ducha misyjnego duchowieństwa i wiernych, oraz koordynuje działalność dekanalnych referentów misyjnych, którzy mają do wypełnienia podobne zadania w poszczególnych dekanatach.

555. Na przestrzeni ostatnich 40 lat do pracy w krajach misyjnych, a więc podlegających Kongregacji Ewangelizacji Narodów, wyjechało 13 kapłanów diecezjalnych *Fidei donum*. Ośmiu z nich kontynuuje swoją posługę (3 w Brazylii oraz po jednym w Czadzie, Kamerunie, Kazachstanie, Republice Południowej Afryki i Zambii). Stanowią oni 3% wszystkich aktualnie pracujących na misjach polskich księży fideidonistów. Pozostali kapłani zakończyli swoją posługę albo pracują w innych krajach. Jeden kapłan zmarł na malarię po trzech latach pracy w Zambii.

Fidei donum

556. Trudno jest opisać zaangażowanie misyjne duchowieństwa diecezjalnego w Archidiecezji Poznańskiej, określić jak różnorodne działania na rzecz misji podejmuje się w codziennym duszpasterstwie parafialnym. Z ankiet rozesłanych do wszystkich parafii przez

Działalność
misyjna w parafii

Archidiecezjalną Komisję Misyjną wynika, że w większości parafii (około 70%) odbywają się regularnie – najczęściej raz w miesiącu – nabożeństwa misyjne; około 10% parafii posiada koło misyjne dorosłych, a około 30% – koła misyjne dzieci. Wszystkie parafie – poprzez regularnie przeprowadzane zbiórki pieniędzy – angażują się w pomoc materialną na rzecz misji.

Papieskie Dzieła
Misyjne

557. W pracę Papieskich Dzieł Misyjnych, na których spoczywa odpowiedzialność za ożywianie ducha misyjnego (por. RMi 84), niezbyt licznie angażuje się duchowieństwo i dorośli wierni świeccy. W Archidiecezji Poznańskiej zaledwie kilku księży należy formalnie do Papieskiej Unii Misyjnej, nikt natomiast nie jest członkiem Papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary i Papieskiego Dzieła Świętego Piotra Apostoła. Liczny jest natomiast udział dzieci w Papieskim Dzieciństwie Misyjnym.

Instytuty życia
konsekwentnego

558. Na terenie Archidiecezji Poznańskiej duch misyjny widoczny jest w działalności zakonów i zgromadzeń zakonnych. Z aktualnych danych wynika, że na misjach pracuje obecnie 39 zakonników i 26 sióstr zakonnych pochodzących z Archidiecezji, co stanowi odpowiednio 3,5% oraz prawie 5% wszystkich polskich zakonników i sióstr działających w krajach misyjnych. Spośród zakonników najwięcej (14) należy do Zgromadzenia Słowa Bożego, które na terenie Archidiecezji Poznańskiej posiada nowicjat i parafię (w Chludowie), oraz do Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej (6), które na terenie Archidiecezji posiada dom prowincjalny z parafią (w Poznaniu) oraz wyższe seminarium duchowne i parafię (w Obrze). Z zakonów żeńskich natomiast największą liczbą misjonek pochodzących z Archidiecezji może poszczycić się Zgromadzenie Sióstr św. Elżbiety (21), a także Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Niepokalanego Poczęcia NMP (10) i Misjonarki Miłości (4). Od niedawna pracę w Poznaniu rozpoczęło Zgromadzenie Sióstr Misjonek św. Piotra Klawera.

Oprócz bezpośredniego zaangażowania na misjach, wszystkie zgromadzenia zakonne wspierają dzieło misyjne swoją systematyczną modlitwą i propagują je zwłaszcza w ramach katechezy czy rekolekcji. Na uwagę zasługują także zakonne wydawnictwa poświęcone tematyce misyjnej. Między innymi Ojcowie Oblaci wydają dwumiesięcznik „Misyjne Drogi” oraz corocznie „Kalendarz Misyjny”, zawierający papieskie intencje misyjne na dany rok.

559. Godne podkreślenia jest zaangażowanie wiernych świeckich w dzieło szerzenia na ziemi Królestwa Bożego. Wyrazem tego jest przede wszystkim wielka ofiarność archidiecezjan, dzięki której od szeregu lat Archidiecezja Poznańska, obok Diecezji Tarnowskiej, przekazuje na cele misyjne największe w Polsce środki finansowe. Świadczy to o dużym poczuciu odpowiedzialności świeckich za dzieło misyjne Kościoła.

Aktywność
świeckich

Osoby świeckie podejmują także inne formy działalności na rzecz misji, jak na przykład organizowanie konkretnej pomocy dla prowadzonych przez polskich misjonarzy ośrodków misyjnych, czy to w formie środków pieniężnych czy też koniecznych środków liturgicznych, medycznych, odzieży itp. Ponadto świeccy angażują się w sposób bezpośredni w dzieło misyjne Kościoła, idąc w ślady dr Wandy Bieńskiej, która przez ponad 40 lat, jako świecka misjonarka, spieszyła z lekarską i duchową pomocą mieszkańcom Ugandy. Aktualnie pracuje na misjach dwoje misjonarzy świeckich z Archidiecezji Poznańskiej (w Zambii i Sierra Leone).

560. Od 1992 roku działa w Poznaniu Fundacja Pomocy Humanitarnej „Redemptoris Missio”. Tworzą ją głównie przedstawiciele środowiska medycznego, jednak działają oni w ścisłej współpracy z duchowieństwem i wieloma wolontariuszami, zwłaszcza studentami Uniwersytetu Medycznego. Fundacja gromadzi i przesyła lekarstwa oraz środki opatrunkowe do różnych placówek misyjnych oraz organizuje doraźną pomoc dla tych ośrodków, kierując do nich w okresie wakacyjnym jako wolontariuszy studentów medycyny.

Fundacja
„Redemptoris
Missio”

561. Działalność na rzecz misji prowadzą także świeccy skupieni w Stowarzyszeniu Dzieło Księdza Czesława Białka. Choć w skromnych warunkach, ale z niezwykle zaangażowaniem gromadzą oni i przekazują różnego rodzaju środki pomocy polskim misjonarkom i misjonarzom działającym w najbiedniejszych rejonach świata.

Dzieło Księdza
Czesława Białka

562. Osoby zainteresowane problematyką misyjną działają również prężnie w kołach misyjnych. Wiele z tych osób od lat jest także zaangażowanych w działalność sekcji misyjnej Klubu Inteligencji Katolickiej w Poznaniu. Poprzez systematyczną modlitwę, spotkania i korespondencję z misjonarzami, zamieszczanie informacji misyjnych w parafialnych gablotach ogłoszeń oraz przeprowadzanie nabożeństw

Koła misyjne

i zbiorów pieniężnych, osoby skupione w tych kołach wspierają misjonarzy, budząc jednocześnie ducha misyjnego wśród innych parafian.

Zaangażowanie
katechetów

563. Na podkreślenie zasługuje zaangażowanie wielu katechetów i katechetek, którzy we współpracy z księżmi, a nierzadko zupełnie samodzielnie, prowadzą w parafiach lub szkołach dziecięce koła misyjne, uwrażliwiając najmłodszych na problemy misyjne i umożliwiając im czynne włączanie się w pomoc misjom.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

Misyjny nakaz
Chrystusa

564. Tuż przed swoim wniebowstąpieniem Pan Jezus pozostawił uczniom w testamencie nakaz: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu! Kto uwierzy i przyjmie chrzest, będzie zbawiony; a kto nie uwierzy, będzie potępiony” (Mk 16, 15–16; por. Mt 28, 19). Polecenie to uczniowie odczytali jako pilną i podstawową misję, którą z pomocą Pana niezwłocznie podjęli (por. Mk 16, 20). Kościół również podejmuje to zadanie ze świadomością swojej odpowiedzialności za zbawienie wszystkich ludów i każdego pojedynczego człowieka, tak aby Bóg stał się w końcu „wszystkim we wszystkich” (1 Kor 15, 28).

Magisterium
Kościoła o misjach

565. Aktualność tego zadania, także w dzisiejszych czasach, przypominał Sobór Watykański II, zwłaszcza w Dekrecie o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes divinitus*, w którym podkreślił, że Kościół jest „z natury swojej misyjny” (DM 2) i że w dzisiejszych czasach „tym usilniej wzywany jest do zbawiania i odnawiania całego stworzenia, aby wszystko zostało odnowione w Chrystusie oraz by ludzie w Nim właśnie tworzyli jedną rodzinę i jeden Lud Boży” (DM 1).

Naukę soborową pogłębił papież Paweł VI, zwłaszcza w adhortacji apostolskiej *Evangelii nuntiandi* (1975), a Jan Paweł II nieustannie ją potwierdzał, m.in. w swoich licznych podróżach apostolskich na wszystkich kontynentach i w corocznych orędziach misyjnych oraz w wielu dokumentach.

Już w pierwszych zdaniach encykliki *Redemptoris missio* (1990), nawiązujących do nauki soborowej, papież Jan Paweł II podkreślał, że działalność misyjna jest pilnym i wciąż aktualnym zadaniem Kościoła: „Misja Chrystusa Odkupiciela, powierzona Kościołowi, nie została jeszcze bynajmniej wypełniona do końca. Gdy u schyłku dru-

giego tysiąclecia od Jego przyścia obejmujemy spojrzeniem ludzkość, przekonujemy się, że misja Kościoła dopiero się rozpoczyna i że w jej służbie musimy zaangażować wszystkie nasze siły” (RMi 1).

566. Troskę o misję powinny wykazywać wszystkie Kościoły diecezjalne, które w tym dziele powinny ze sobą jak najściślej współpracować i wzajemnie się ubogacać. „Każdy Kościół partykularny winien się wspinałomyślnie otworzyć na potrzeby innych Kościołów. Współpraca pomiędzy Kościołami, w rzeczywistej wzajemności, która uzdalnia je do dawania i do brania, jest także źródłem ubogacenia dla nich wszystkich i dotyczy różnych dziedzin życia kościelnego” (RMi 64). Nawet więc te Kościoły, które same potrzebują jeszcze misjonarzy lub borykają się z różnego rodzaju trudnościami i brakami, winny wielkodusznie dzielić się z innymi w duchu prawdziwej solidarności.

Zadanie Kościołów partykularnych

567. Sobór Watykański II w odniesieniu do posługi kapłanów nauczał, że „dar duchowy, otrzymany przez prezbiterów w święceniach, przygotowuje ich nie do jakiejś ograniczonej i zacieśnionej misji, lecz do *najszerzej i powszechniej misji zbawienia* «aż po krańce ziemi»; każda bowiem posługa kapłańska uczestniczy w owym uniwersalnym zasięgu misji powierzonej przez Chrystusa Apostołom” (DP 10; por. DM 39). „Dlatego sama formacja kandydatów do kapłaństwa musi zmierzać do tego, by byli oni «przepojeni *duchem prawdziwie katolickim*, dzięki któremu przywykną wybiegać poza granice własnej diecezji, narodu lub obrządku i nieść pomoc w potrzebach całego Kościoła, z sercem gotowym do głoszenia wszędzie Ewangelii»” (RMi 67).

Formacja misyjna kapłanów

W chwili obecnej w szczególny sposób zadanie to dotyczy Kościoła w Polsce, który w porównaniu z innymi Kościołami obdarzony jest wysoką liczbą powołań. Zwrócił na to uwagę Ojciec Święty Jan Paweł II w słowach skierowanych do grupy polskich biskupów podczas wizyty *ad limina Apostolorum* w roku 1998: „Zwracają się do mnie często biskupi z różnych stron świata z prośbą o misjonarzy z Polski. Kładę więc wam na sercu tę sprawę. Zachęcajcie swoje wspólnoty, aby hojnie otwierały się na działalność misyjną Kościoła we współczesnym świecie. Nic bowiem tak nie dynamizuje życia kościelnego i nie przyczynia się do budzenia powołań, jak dawanie głosicieli Chrystusa ludziom, którzy nie znają Jego nauki [...]” (PSPM 56).

568. Odpowiedzialność za misję spoczywa nie tylko na osobach duchownych, lecz także na wiernych świeckich, na co w swym nauczaniu kładli duży nacisk papieże ostatnich czasów. „Misję są

Odpowiedzialność misyjna świeckich

sprawą całego Ludu Bożego: chociaż bowiem do założenia nowego Kościoła konieczna jest Eucharystia, a zatem posługa kapłańska, to jednak misje, w różnych swoich formach, są zadaniem wszystkich wiernych. Udział świeckich w rozkrzewianiu wiary zaznacza się jasno od samych początków chrześcijaństwa, zarówno ze strony poszczególnych wiernych i rodzin, jak też i całej wspólnoty” (RMi 71). Nie wolno przecież zapomnieć, że „[...] wszyscy chrześcijanie, członkowie Kościoła, na mocy chrztu świętego są współodpowiedzialni za działalność misyjną. Udział wspólnot i poszczególnych wiernych w tym prawie i obowiązku nazywa się «współpracą misyjną». Współpraca ta jest zakorzeniona i przeżywana przede wszystkim w osobistym zjednoczeniu z Chrystusem: tylko w zjednoczeniu z Nim, jak latorośl z krzewem winnym (por. J 15, 5), można przynosić dobre owoce. Skuteczność działania na polu misyjnym Kościoła zależy od świętości życia każdego chrześcijanina” (RMi 77).

Zaangażowanie świeckich w dzieło ewangelizacji dokonuje się zwłaszcza w rodzinach, szkołach, w życiu politycznym, społecznym i kulturalnym. Nie jest to jedynie jakieś nadzwyczajne zadanie chrześcijan świeckich, ale wręcz obowiązek „oparty na godności wynikającej z chrztu świętego, przez który «świeccy otrzymują, w sobie właściwym wymiarze, udział w potrójnym urzędzie Jezusa Chrystusa – kapłańskim, prorockim i królewskim»” (ChL 14). „Dlatego też mają oni «ogólny obowiązek i zarazem prawo współpracować – czy to indywidualnie, czy też zrzeszeni w stowarzyszeniach – ażeby Boże przepowiadanie zbawienia było poznane przez wszystkich ludzi na całym świecie i przez nich przyjęte. Ten obowiązek spoczywa na nich w sposób szczególny w tych okolicznościach, w których tylko przez nich ludzie mogą usłyszeć Ewangelię i poznać Chrystusa»” (RMi 71).

Powołania misyjne

569. Zaangażowanie w dzieło misyjne Kościoła powinno wyrażać się w szczególny sposób troską o powołania misyjne. Troska ta „stanowi sedno współpracy: głoszenie Ewangelii wymaga głosicieli, żniwo potrzebuje robotników, misji dokonują przede wszystkim mężczyźni i kobiety poświęceni na całe życie dziełu Ewangelii, gotowi iść na cały świat i nieść zbawienie” (RMi 79). Dotyczy to zwłaszcza rodzin i młodzieży. „Trzeba, żeby rodzina, a przede wszystkim rodzice, byli świadomi tego, że powinni dawać «szczególny wkład w sprawę misyjną Kościoła, pielęgnując powołania misyjne wśród swoich synów i córek»” (RMi 80; FC 54).

570. Każdy ochrzczony, który nie wyjeżdża na misję, stanowi niezbędne duchowe i materialne zaplecze misjonarzy: „[...] modli się za misję i o powołania misyjne, pomaga misjonarzom, śledzi z zainteresowaniem ich działalność, a kiedy wracają, przyjmuje ich z taką samą radością, z jaką pierwsze wspólnoty chrześcijańskie słuchały Apostołów opowiadających, jak wiele Bóg zdziałał przez ich przepowiadanie (por. Dz 14, 27)” (RMi 77).

Wspieranie
duchowe
misjonarzy

Obok tych form pomocy konieczna jest także ofiara, zwłaszcza z cierpienia ludzi chorych. Zbawcza wartość cierpienia ofiarowanego Bogu za misjonarzy sprawia, że „chorzy stają się również sami misjonarzami” (RMi 78).

571. Dla owocności dzieła misyjnego Kościoła niezbędna jest właściwa i permanentna formacja misyjna prowadzona w każdym Kościele lokalnym. „Pracy tej nie należy bynajmniej pojmować jako marginalnej, ale trzeba stawiać ją w centrum życia chrześcijańskiego. Tematyka misyjna może stanowić ogromną pomoc dla nowej ewangelizacji narodów chrześcijańskich. [...] Kościoły lokalne winny zatem ożywiać swoją działalność duchem misyjnym, jako zasadniczym elementem ich duszpasterstwa zwyczajnego w parafiach, stowarzyszeniach, grupach, zwłaszcza młodzieżowych. Celowi temu służy przede wszystkim informacja poprzez czasopisma misyjne i inne pomoce audiowizualne” (RMi 83). Nie do przecenienia jest tutaj także bezpośredni kontakt z misjonarzami.

Formacja misyjna
wiernych

572. Misyjna działalność Kościoła byłaby bardzo ograniczona, a niekiedy wręcz niemożliwa bez odpowiednich środków materialnych. „Chodzi nie tylko o założenie Kościoła z najkonieczniejszymi strukturami, jak kaplice, szkoły dla katechistów i seminarzystów, mieszkania, ale także o utrzymanie dzieł charytatywnych, wychowawczych i popierających rozwój człowieka, co stanowi bardzo szerokie pole działania, zwłaszcza w krajach ubogich” (RMi 81). Także to pole otwiera ogromne możliwości i wymaga współpracy misyjnej wszystkich.

Pomoc materialna

Wsparcia materialnego na rzecz misji nie należy jednak nigdy traktować jako jałmużny na rzecz ubogich, ale jako autentyczne „[...] współuczestniczenie w przepowiadaniu i w miłości względem ubogich. Wszystko, co otrzymaliśmy od Boga – tak życie, jak i dobra materialne – nie jest nasze, ale zostało nam dane do użytku. Wielko-duszość w dawaniu musi być zawsze oświecona i natchniona wiarą” (RMi 81). W tym kontekście niezwykle ważny jest obchodzony każdego roku w przedostatnią niedzielę października w całym Kościele

Światowy Dzień Misyjny, mający na celu uwrażliwienie na tematykę misyjną oraz zbieranie środków materialnych.

Cele Papieskich
Dzieł Misyjnych

573. Zadanie ożywiania ducha misyjnego Kościoła realizuje głównie poprzez Papieskie Dzieła Misyjne. „Cztery Dzieła Papieskie – Dzieło Rozkrzewiania Wiary, Dzieło Świętego Piotra Apostoła, Dzieciństwo Misyjne i Unia Misyjna – mają jeden cel, którym jest rozbudzanie w Ludzie Bożym poczucia odpowiedzialności za powszechną misję Kościoła. Bezpośrednim i szczególnym celem Unii Misyjnej jest uwrażliwianie i formacja misyjna kapłanów, zakonników i zakonnic, którzy ze swej strony winni troszczyć się o nią we wspólnotach chrześcijańskich; ponadto Unia zmierza do szerzenia innych Dzieł Papieskich, których jest duszą” (RMi 84).

ZADANIA

Wspierać
misjonarzy

574. Z Archidiecezji Poznańskiej pochodzą misjonarze duchowni (księża *Fidei donum*), świeccy oraz zakonnice i zakonnicy pracujący na misjach w swoich zgromadzeniach. Wszystkich ich należy otoczyć jak największą troską, przede wszystkim duchową, a w miarę możliwości także materialną. Archidiecezja Poznańska materialną pomoc dla misjonarzy *Fidei donum* i misjonarzy świeckich okazuje m.in. przekazując im co roku określoną sumę pieniędzy za pośrednictwem Komisji Misyjnej Episkopatu Polski.

Ważne jest także utrzymywanie stałego kontaktu z misjonarzami, zwłaszcza przez te parafie, z których oni się wywodzą lub w których posługiwali przed wyjazdem na misje. Może to przybrać nawet formę swego rodzaju patronatu nad ich działalnością.

Misjonarzy trzeba otoczyć troską również w okresie urlopu, który spędzają w kraju, oraz kiedy definitywnie wracają z misji do kraju. W przypadku księży *Fidei donum* za koordynację pomocy misjonarzom odpowiedzialny jest kapłan wyznaczony przez Arcybiskupa Poznańskiego.

Warto pamiętać także o nawiązaniu i utrzymaniu kontaktu z rodzinami misjonarzy, np. przez organizowanie dla nich spotkań opłatkowych.

Troszczyć się
o powołania misyjne

575. Ważnym zadaniem jest troska o nowe powołania misyjne. Pomimo odczuwanego w Archidiecezji Poznańskiej niedoboru księży

oraz siostr zakonnych, nie wolno zamykać się na znacznie większe pod tym względem potrzeby krajów misyjnych, ale – zgodnie z apelem Jana Pawła II – wielkodusznie na nie odpowiedzieć. W tym celu należy uwrażliwiać alumnów seminariów duchownych oraz nowicjuszy i nowicjuszek zakonne na potrzeby Kościoła powszechnego i wzbudzać w nich gotowość do podjęcia pracy, przynajmniej czasowo, w krajach misyjnych. Synod również zachęca prezbiterów, by zgłaszali Arcybiskupowi Poznańskiemu gotowość wyjazdu na misje. Kilkuletnie choćby doświadczenie misyjne z pewnością przyniosłoby dobre owoce w ich dalszej posłudze kapłańskiej lub zakonnej po powrocie do kraju.

O powołania misyjne winna troszczyć się każda parafia, dlatego modlitwę o powołania należy uczynić stałą intencją wszystkich wspólnot parafialnych, a towarzyszyć jej powinno ukazywanie piękna posługi misyjnej oraz uwrażliwianie wszystkich na potrzebę nowych powołań poprzez spotkania i korespondencję z misjonarzami, dystrybucję czasopism misyjnych, aktualne informacje o misjach oraz systematyczne poruszanie tego zagadnienia, zwłaszcza w katechezie parafialnej i szkolnej oraz w przepowiadaniu słowa. Szczególnie cenne może być włączenie tematyki misyjnej w przygotowanie młodzieży gimnazjalnej do sakramentu bierzmowania. Temu celowi służyć może ponadto zbiór odpowiednich pozycji w bibliotece parafialnej w postaci książek, czasopism i różnych pomocy audiowizualnych. Należy zatroszczyć się o zgromadzenie takiego zbioru w każdej większej parafii i w każdym dekanacie.

576. Sprawą niezwykle pilną jest propagowanie w Archidiecezji Poznańskiej Papieskich Dzieł Misyjnych (więcej informacji na temat założeń i struktury Papieskich Dzieł Misyjnych zawierają Statuty Papieskich Dzieł Misyjnych oraz instrukcja Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów *Cooperatio Missionalis*). Fakt, że jedynie kilku księży należy do Papieskiej Unii Misyjnej, a nikt spośród duchownych i świeckich w Archidiecezji Poznańskiej nie należy do Dzieła Świętego Piotra Apostoła ani do Papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary, stanowi szczególne wyzwanie dla diecezjalnego dyrektora tychże Dzieł. Nie chodzi o formalną tylko przynależność duchownych i świeckich do tych dzieł, ale o przemyślane i długofalowe działanie informacyjne i formacyjne, bo to prawdopodobnie jego brak jest podstawową przyczyną obecnego stanu rzeczy. Działania dyrektora Papieskich Dzieł Misyjnych w tym względzie powinni wspierać przede wszystkim

Propagować
Papieskie Dzieła
Misyjne

dekanalni referenci misyjni oraz przełożeni seminaryjni, a w parafiach – proboszczowie i katecheci.

Należyście
przygotowywać
Światowy Dzień
Misyjny

577. Należy zadbać o lepsze niż dotychczas przygotowywanie i przeżywanie, zarówno w parafiach, jak i w wymiarze diecezjalnym, obchodów dorocznego Światowego Dnia Misyjnego, który otwiera Tydzień Misyjny. W tym celu należy korzystać z pomocy mediów katolickich działających w Archidiecezji Poznańskiej.

Pielęgnować
w każdej parafii
nabożeństwa
misyjne

578. Kalendarz liturgiczny Archidiecezji Poznańskiej od wielu lat przypomina o obowiązku przeprowadzania w każdej parafii comiesięcznego nabożeństwa misyjnego. Mogłoby mu towarzyszyć spotkanie z misjonarzem ukazującym potrzebę duchowego i materialnego wspomagania misji. Każde takie nabożeństwo powinno zawierać trzy elementy: informację, modlitwę i ofiarę. W części informacyjnej można wykorzystać comiesięczną papieską intencję misyjną podawaną m.in. w „Kalendarzu Misyjnym”. W część modlitewną nabożeństwa warto włączyć Różaniec misyjny. Zachęca się również istniejące już w parafiach róże Żywego Różańca, aby w swojej modlitwie uwzględniały systematycznie intencje misyjne.

Nadal wspierać misje
materialnie

579. Synod wyraża wdzięczność i uznanie dla tych diecezjan, którzy każdego roku hojnie odpowiadają na prośby o finansowe wsparcie dla różnorodnych działań misyjnych. Jednocześnie apeluje o kontynuowanie tej jakże ważnej formy współodpowiedzialności wszystkich za dzieło misyjne Kościoła. Synod zwraca się do księży proboszczów o jak najlepsze przygotowywanie informacyjne i organizacyjne tychże zbiórek.

W wielu miejscach w dzieło materialnej pomocy misjom bardzo chętnie włączają się dzieci, zwłaszcza jako tzw. kolędnicy misyjni (w uroczystość Objawienia Pańskiego), a także dzieci pierwszokomunijne (w tzw. białym tygodniu). Ta forma zaangażowania misyjnego dzieci jest godna polecenia wszystkim parafiom.

Zachęca się również proboszczów oraz księży wikariuszy i katechetów oraz członków parafialnych kół misyjnych do tego, by wspomagali także na różne sposoby działalność istniejących w Archidiecezji Poznańskiej dzieł misyjnych, zwłaszcza Fundacji „Redemptoris Missio” oraz Stowarzyszenia Dzieło Księdza Czesława Białka.

580. Na ożywienie ducha misyjnego w Archidiecezji Poznańskiej wpłynąć powinna także praca, którą rozpoczęły w Poznaniu Siostry Misjonarki św. Piotra Klawera. Dom Sióstr Klawerianek może stać się – we współpracy z dyrektorem Papieskich Dziel Misyjnych – centrum informacji i animacji misyjnej w Archidiecezji Poznańskiej.

Wspierać pracę
Sióstr Klawerianek